

10731

ANKARA UNIVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

MUSTAKİL RESSAMLAR ve HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

KIYMET GIRAY
No:153

Ankara-1988

İÇİNDEKİLER

Sahife No

ÖNSÖZ	I
GİRİŞ	II
I. MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN KURULUŞUNDAN ÖNCE TÜRK RESİM SANATININ ÖZELLİKLERİ	1
A. TÜRK RESİM SANATININ OLUŞUM ÇİZGİSİNE GENEL BAKIŞ	1
B. TÜRK RESİM SANATININ ÖĞRETİMLİ ÖNCÜLERİ	4
C. GERÇEK ANLAMDA BİR SANAT AKADEMİSİNİN TÜRK TOPLUMUNA KAZANDIRILMASI	8
D. MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN UYELERİNİN YETİŞME EVRESİNDE MEKTEB-İ SANAYİ-İ NEFİSE-İ ŞAHANE'NİN ÖĞRETİM SİSTEMİ	11
Dipnotlar	15
II. MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN KURULUŞUNU HAZIRLAYAN ETMENLER	20
A. SANATÇILARI BİR BİRLİK ALTINDA TOPLAYAN NEDENLER	20
1. MEKTEB-İ SANAYİ-İ NEFİSE-İ ŞAHANE'DE ORTAK ÖĞRENİM KOŞULLARIYLA BAŞLAYAN BERABERLİK	20
2. MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ ÖNCESİNDE KURULAN RESSAM DERNEKLERİ	23
Dipnotlar	28
III. MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN KURULMASI VE YASALLIK KAZANMASI	30
A. KURULUŞUN GERÇEKLEŞMESİ	30
B. BİRLİĞİN KURULUŞU İLE BELİRLENEN AMAÇLAR	39
C. KURULUŞLA BİRLİKTE DÜZENLENEN NİZAMNAMESLER VE PROGRAMLAR	42
Dipnotlar	52

ÖNSÖZ

Türk resim sanatının tarihsel gelişimi içinde kurulan derneklerin ikincisi, buna karşın Cumhuriyet Türkiye'sinde kurulan ilk sanatçı derneği olan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, Sanat etkinlikleri ve bünyesinde topladığı üstün yetenekli sanatçılarıyla diğer ressam dernekleri arasında özgün bir yer almıştır.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Türk Resim Sanatının gelişmesi ve yaygınlaşması için atılmış etkinliklerde bulunarak, Moskova, Bükreş, Belgrat, Atina'da, ayrıca İstanbul ve Ankara dışında, Anadolu'da resim sergileri açmayı başarmıştır. Bu sergilerde, yer alan eserleriyle özenli, içten ve çağdaş sanat anlayışlarıyla, Türk Resim Sanatında yeni bir dönemin açılmasını gerçekleştirmişlerdir.

Bu nitelikleriyle bütünleşen ilginç ve güçlü bereberlikleri ile Türk resim sanatında önemli bir yeri bulunan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, Doktora çalışmamızın konusu olarak seçilmiştir.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile ilgili araştırma ve çalışmalarımı yönlendiren ve düzenleyen tez danışmanım, hocam sayın Profesör Dr. Rüçhan Arık'a şükran borçluyum.

Kıymet Giray

GİRİŞ

Türk resim sanatı günümüzde yüzelli yıla yaklaşan gelişimiyle varlığını sürdürmektedir. Bu süreç içinde bir çok sanatçıyı ve sayısız eseri bünyesinde toplamıştır. Bu hızlı gelişim döneminde sanatçılar ve sanat eserleri önemli bir birikime ulaşırken, Türk resim sanatı tarihini sağlam temellere oturtacak olan araştırı ve incelemeler geç başlamış ve ağır bir gelişme göstermiştir. Bu nedenle sanat ve sanatçılar konusuna önem veren araştırmalara yönelmiş bulunmaktayız.

Resim sanatı ile ilgili araştırı ve incelemelerimiz yoğunlaştıkça, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğine ait çok az yayın bulunması ilgimizi çekmiştir. Müzelerde, özel koleksiyonlarda yer alan eserleri, Cumhuriyet Türkiye'sinin bu ilk ressam kuşağının, üstün yeteneklerle donatılmış olduklarını kanıtlamaktadır. Türk resim sanatının genel tanıtımını yapan makale ve kitaplarda da, Müstakillerin Sanatsal üstünlükleri doğrulanmaktadır. Üstün sanat yetenekleriyle kıyaslanmayacak kadar az yayına konu olmuş ve haklarında hiç bir bilimsel araştırma yapılmamış, özel kitap hazırlanmamış olan Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği araştırma ve incelemelerimizin temel konusunu oluşturmuştur.

Bu arada yüksek Lisans çalışmamızda yaşamını ve sanatını incelediğimiz sayın Mahmut Cüda'nın Müstakillerin kurucu üyeleri arasında yer alması ve uzun yıllar bu birliğe başkanlık yapması, ön hazırlıklarımızın yeni araştırmaları ve inceleme alanlarına yönelttilere geliştirilmesini gerçekleştirmiştir.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin amacı; gelişmekte olan Türk Resim Sanatının, düzenli ve kalıcı temellere oturtulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu arada, Sanatçıların güvence altına alınmaları ve bireysel sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan bir ortamda çalışmalarını sürdürmeleri sağlanmalıydı. Sanat eğitimi görerek yetişen ressam ve heykeltıraşlar, resim ve heykel yaparak yaşamlarını kazanacak olanaklara kavuşmalıydılar. Müstakiller bu amaçları doğrultusunda durmaksızın çalışarak ve önemli gelişmeler kaydederler.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerinin ayrı ayrı sanat anlayışlarını benimsemeleri ve çok çeşitli konuları ele almaları, dikkat çeken özellikleridir. Düzenlenen sergileri, Türk Resim Sanatına yepyeni bir sanat anlayışı ve çoğulcu bir sanat atılımı kazandırdıklarının göstergesidir. Müstakillerin değişik sanat anlayışlarını benimseyerek ürettikleri eserleri, düzenledikleri sergiler aracılığı ile topluma yansıtılmış ve büyük bir ilgi toplamaları gerçekleşmiştir.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Türk resim sanatının gelişimini ve kalkınmasını konu alan tüm etkinliklerde, değer çekişmelerinin tuzagına düşmeden, kıskançlık duymadan, diğer ressam dernekleri ile ortak çalışmalar yapmak için girişimlerde de bulunmuşlardır.

Bu davranışlarıyla da, Türk Resim Sanatının gelişiminin, bir bütünün gelişimi olduğunu, bunu sağlamak için de tüm sanatçıların birlik, beraberlik ve dayanışma içinde bulunmaları gerektiğini savunmuşlardır. Sanatta yücelmenin güncel değer çekişmeleriyle sağlanamayacağını, sanat tarihinin, zamanın karanlıklarından aklanarak çıkan gerçek sanatçılar ve sanat eserlerinden oluştuğunu bu nedenle de değer çekişmelerinin yıpratıcı tuzagından kaçınılması gerektiğine inanmışlar ve savunmuşlardır.

Çalışmalarımızın odağını oluşturan Müstakillerin Türk Resim Sanatındaki konumlarının daha gerçekçi boyutlarda anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla, Birliğin kuruluşundan önce Türk Resim Sanatının özellikleri ayrı ayrı araştırılmıştır. Türk resim sanatının başlangıcı ile ilgili yayınlar taranmış, müzeler incelenmiştir. Güzel Sanatlar Akademisi'nin kuruluşu, öğretim sistemi, yönetmelikleri incelenmiş, bu konuya açıklık kazandırmak için İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi arşivleri ve

Kütüphanesi araştırılmıştır. Müstakillerin üyeleri olan sanatçıların hangi koşullar altında yetiştikleri araştırılmış, bu yılların tarihi, toplumsal ve sosyal yapısını araştıran kaynaklar okunup incelenmiştir. Akademinin bu yıllardaki öğretim özellikleri çeşitli kitaplardan, Akademi yıllıklarından, dergilerinden, broşürlerinden öğrenilmeğe çalışılmış ve bu arada yaşamlarını hala sürdüren Sanatçılarımızın bilgilerine de baş vurulmuştur.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğinin kuruluşunu hazırlayan etmenler tek tek incelenmiştir. Sanatçıları bir birlik altında toplanmaya iten nedenler araştırılmış, Sanayi-i Nefise'nin bu yıllardaki öğretim özellikleri kitaplardan ve Akademi arşivinden araştırılmıştır.

Müstakil Ressamlardan önce kurulan Ressam Birlikleri saptanmış ve bunlar için araştırmalar yapılmıştır. Kitap ve çeşitli yayınların araştırmalarından sonra, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Başkanı Osman Asaf'ın oğlu Şevkati Bora bulunmuş, babası ile ilgili belgeler gözden geçirilmiştir. Güzel Sanatlar Birliği adını alan bu derginin son başkanı Ayetullah Sümer'in kızı Nazan Akpınarın arşivinde bulunan dernek kayıtları, defterleri, yazışmaları ve diğer belgeler incelenmiş yaşayan birlik üyelerinden Ali Karsan ile görüşülerek bilgi ve belgelerinden yararlanılmıştır.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin kuruluşu ve yasallık kazanması için geçirdiği dönemler için birlik üyeleri olan ve yaşamlarını günümüzde de sürdüren sanatçılarla görüşülmüştür. Ali Avni Çelebi, Cevat Dereli'nin bilgileri ve belgelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca yaşamı ve Sanatını incelediğimiz Mahmut Cûda'nın konuya en duyarlı, yapıcı üye olarak dönemin düşünce yapısını, koşullarını, geçirilen çalışma dönemlerini anlatır görüşleri ses bantlarına da alınarak notlanmış ve belgelerinden yararlanılmıştır. Bu aşamaları belirleyen ve daha önce yayınlanmış kitaplar incelenmiş, karşılaştırılmış ve doğruların kesin ve yansız olmasına özen gösterilmesi amaçlanmıştır.

Müstakillerin dönemlerinde yaptıkları tüm etkinliklerin belgelerle saptanmasına özen gösterilmiştir. Düzenledikleri sergilerin katalogları ve sergileri basında karşılayan yazılar için geniş kütüphane araştırmalarına önem verilmiştir. Bulunan belgeler birbirleriyle karşılaştırılarak doğru ve yansız bilgiler edinilmeye özen gösterilmiştir. Birliğin katıldığı tüm sosyal ve kültürel çalışmaların doğru olarak saptanmasına çalışılmıştır.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerinin Türk resim sanatına kattıkları sanat anlayışları ve yaşam öyküleri tek tek araştırılmıştır. Müze-

lerimizde ve özel koleksiyonlarda bulunan eserleri incelenmiş, fotoğraflarla belgelenmiş ve devam eden sergileri takip edilmiştir. Sanatçılar hakkında yazılan kitap ve makalelerin tesbit edilebilmesi için geniş kapsamlı kütüphane araştırmalarına yer verilmiştir. Bu aşamada yaşayan sanatçılarla görüşülmeye özen gösterilmiştir. Hayatta olmayan sanatçıların aileleri bulunmaya çalışılmış ve haklarında bilgi ve belgeler toplanmıştır. Kitaplarda yer alan bilgiler, belgeler ve resimler karşılaştırılmış ve doğru bilgilerin kesinlik kazanmasına çalışılmıştır.

Müstakillerin devamlılığını sürdüren dernekler saptanmış, bunların kuruluşları, amaçları, nizamnameleri, çalışma etkinliklerinin saptanması için kütüphane çalışmalarına önem verilmiştir.

Müstakillerin bu güne kadar diğer derneklerin arasında sıkıştırılıp, kaybolmasına çalışıldığı kanısı uyandıran yayınlarla, elde edilen bilgiler ve belgeler karşılaştırılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesi özen ve önemle ele alınmıştır.

Sonuç olarak da Müstakillerin Türk Resim Sanatı Tarihi içindeki yerinin kesin ve kalıcı olarak bilimsel değerler ön plana alınarak belirlenmesine çalışılmıştır

**I-MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİNİN KURULUŞUNDAN ÖNCE TÜRK RESİM
SANATININ ÖZELLİKLERİ**

**A-TÜRK RESİM SANATININ OLUŞUM ÇİZGİSİNE
GENEL BAKIŞ**

Osmanlı imparatorluğu'nun Avrupa kökenli yağlı boya resim sanatına ilgi duyması, 15. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet'in Venedikli ressamları sarayına davet ederek portrelerini yaptırması ile başlar.(1) Güzel sanatlarla yakından ilgilenen Fatih Sultan Mehmet sarayında İtalyan ressam Gentile Bellini'nin çalışmasına olanak tanır.Sanatçı İstanbul'da kaldığı onbeş ay içinde padişah portreleri, sarayın bazı odalarının süslemelerini ve İstanbul'u konu alan resimler üretir. Daha sonra bir çok Osmanlı Padişahı bu ilgiyi sürdürecektir. (2) Fakat bu ilginin yaygınlaşması için batı ile ilişkilerin yeni boyutlar kazandığı 18. yüzyılın gelmesi gerekecektir.

Türkler 18.yüzyıl başlarından itibaren batılı bir yaşam tarzına uymanın gerekliliğini kavrarlar. Bilim, teknik, ekonomi ve askeri alanlarda sürekli güçlenen Batı karşısında yeniden örgütlenme çabalarına girişirler.

Bu yenilik hareketlerinin sonuçlarından biri de özellikle resim sanatında batıya açılmadır.

18.yüzyılda batıdan gelen bir çok gravür sanatçısının özellikle İstanbul görünümelerini içeren çok sayıda gravür ürettiği bilinmektedir.(3) Lale devrinden başlayarak 18 ve 19. yüzyıl boyunca Osmanlı başkentine gelen yabancı elçiler beraberinde getirdikleri ressamların İstanbul'u görüntülemelerine olanak sağlarlar.19. yüzyılda da saraya elçiler aracılığı ile bir çok ressam tanıtılır.(4)

Bu aşamada Türk Mimari dekorasyonunda da Batı etkisi görünür boyutlara ulaşır. 18.yüzyılın son yıllarında, özellikle I.Abdülhamit ve III.Selim dönemlerinde İstanbul ve Anadolu da ortaya çıkan duvar resimleri Türk mimari tezyinatına ve resim sanatına katılan apayrı bir uygulama alanını ve yeni bir türü oluşturur.(5)

Ayrıca Osmanlı toprakları içinde yaşayan azınlıkların da resim sanatına ilgi duyduğu görülür. Kapıdağlı Konstantin'in III.Selim portresi Osmanlı saray çevresinin Avrupalı anlayışta resim tarzına duyduğu ilgiyi belgelemektedir.(6)

19.yüzyıl boyunca da özellikle İstanbul'da yaşayan azınlıkların resim sanatıyla yakından ilgilendiği izlenir. Bu yüzyılda Cıvanyan başta olmak üzere Yazmacıyan, Tuzcuyan, Koçoğlu Kirkor, Serkis, Drayon gibi ressamlar Un kazanırlar.(7)

18. ve 19.yüzyıl İstanbul'u bir çok batılı sanatçının ilgi merkezini oluşturur. Resimlerinin içerdigi konular doğrultusunda, günümüzde "Bogaziçi Ressamları" olarak tanınan bu ressamlar İstanbul'daki Fransız merkezi aracılığı ile etkinlik gösterirler. Jan Babtiste Van Mour, J.F.Cassos, J.E.Lotarol, Armond Charico Caraffe, J.B.Hilair, Mason İstanbul'da oluşan sanat ortamına katılan sanatçılar arasında yer alırlar. Bunların arasından Guillemen, Aiwosousky, Fousto Zonaro Osmanlı padişahlarının övgülerini ve ilgilerini çekmeyi başaran ressamlardır. (8)

Genel gelişme çizgisinde de görüldüğü gibi, Avrupa kültürü Osmanlı toplumunu her alanda etkisi altına alırken, resim sanatı batıya özgü niteliklerini saklı tutarak Türk sanatına doğrudan katılır.

B-TURK RESİM SANATININ ÖĞRETİMLİ ÖNCÜLERİ

18.yüzyıldan başlayarak Osmanlı resminde toplumdaki değişime koşut olarak batı etkileri ağırlaşır. 19.yüzyılda ise öğretim alanına da katılan Avrupa anlayışındaki resim sanatı gerçekçi boyutlarda varlığını ortaya koyar.

Osmanlı Devletinde resim öğretimine ilk kez III.Selim döneminde kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun'un öğretim programında resim derslerine (1793-1794) yer verilir.(9) 1885 de öğrenime açılan Mektebi Fünun-u Harbiye-i Şahane'de de resim dersleri önem kazanır.(10) İspanyol Chiron (1837) bu okula resim öğretmeni olarak atanır. 1845 de Mekteb-i Harbiye "İdadi" ve "Harbiye" olarak iki aşamaya ayrılır. Fransız asıllı Kess "İdadi" bölümü resim öğretmenliğine atanır.(11) Bu okulların programlarında yer alan resim dersleri, askeri gereksinimler için, teknik resim ve arazi çizimleri yapabilecek genç subayların yetiştirilmesini amaçlar.

Ancak batılı resim tekniğinin temeli bu okullarda atılır ve askeri okullar Türk resim sanatının ilk önemli sanatçılarını yetiştirirler.

Bu aşamada yeni kurulan sivil okulların bir kısmının programında da resim derslerinin varlığı ilginç

bir gelişmedir. Hendese-i Mülkiye'nin (1869) dört yılı kapsıyan öğretim programında resim dersi yer alır. İstanbul Galatasaray Sultanisi (1869), Darüşşafaka Lisesi (1873) gibi orta öğretim kurumlarında da resim dersleri önem kazanır.(12)

19.yüzyıl Türk ressamaları bu okullarda yetişirler. Günümüzde bir çoğu gün ışığına kavuşmamış, bir kısmı üzerinde de tartışmalar sürdürülen çok sayıda asker kökenli sanatçı, 19.yüzyıldan başlayarak 20.yüzyıl ortalarına değgin resim sanatına önemli eserler kazandırır. Resim sanatımızın ilk kuşağını oluşturan asker ressamlar, ekolleştikleri özgün bir anlatım çerçevesinde etkinliklerini Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi açıldıktan sonra da, bir süre daha sürdürürler. Ortak bir manzara tarzında birleşen bu sanatçıların bir kısmı yurt dışına öğretime de gönderilirler. Bu sanatçılarla kuşakları arasında duyarlıkta aynı fakat teknikte farklı aşamalar ortaya çıkar.

19.yüzyıl ressamlarının müzelerimizde yer alan eserleri incelenirse; bir kaç örnek dışında, ortak bir manzara türünü benimsedikleri ortaya çıkar. Doğaya bağlı, sabırlı bir işçilikle, usta çırak geleneginin ürünü, toplum beğenisine ve tarihsel gelişime koşut doğa görünümleri üretirler.

Mühendishane ve Harbiye'nin en eski mezunlarından Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tefvik Paşa ve Hüsnü Yusuf öğrenim için Avrupa'ya gönderilen ilk ressamlardır. (13) Ne yazık ki bu sanatçılarımızın günümüze ulaşan eserleri yoktur.

Onları izleyen Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyit, Hüseyin Zekai Paşa, Osman Nuri Paşa ve diğer asker rassamların müzelerimizde yer alan eserleri, bu sanatçıların da ortak manzara türünü benimsediklerini kanıtlar

Sami Yetik "Ressamlarımız" adlı kitabında yer alan yorumuyla:

"1794'de asker mekteplerinde başlayan resim dersi hemen hemen peyzajla başlamıştır. Figür devrin terbiye telakkileri yüzünden bu mekteplere sokulmamıştır. Yalnız bu müesseselerden resme fevkalade isdidat gösterenler Avrupa'ya ikmal-i tahsile gönderildikten sonra portre yapabilecek ve kompozisyon vücuda getirebilecek bir kaç artist yetişebilmiştir." (14) Konuya açıklık kazandırır.

1860 lı yıllarda, Paris'te Viyola sokağında bir binanın kapısına Osmanlı Turası asılacak ve Mekteb-i Osmanî kurulacaktır. (15) Osmanlı imparatorluğu'ndan Paris'e resim eğitimi için gönderilen gençler 1874 e kadar bu binayı paylaşırlar. Bu öğrenciler arasında ikisi

daha sonraki yıllarda, batı anlam ve tekniğinde resim sanatımızın klasikleri arasında yer alacaktır. Ahmet Ali Efendi ve Süleyman Seyyit...

Süleyman Seyyit Bey'in ve Şeker Ahmet Paşa'nın sanat dünyalarını natüremort ve peyzaj üzerine kurdukları ve asker ressamların genel çizgisinden ayrılmadıkları söylenebilir. Onlar ve diğer asker ressamlar doğayla ilgili perspektif bilgileri ve yorumlarıyla figürsüz Türk resim sanatını geliştirdiler. Buldukları konum göz önüne alındığında, batı resminin çok figürlü düzenleme geleneğine sahip çıkmalarının olanaksızlığı da anlaşılır. Onların asıl mesleği askerlikti ve resim olanaklarından askeri amaçla yararlanmak için eğitildiler.

Ancak resim sanatına böylesine bir yaklaşım bile "sanat" adına eğilmek için hazırlık yerine geçer. Ve askeri okullar daha gerçekçi boyutlarda ve salt sanat eğitimine ağırlık veren bir okulun kurulmasına basamak oluştururlar.

C-GERÇEK ANLAMDA BİR SANAT AKADEMİSİNİN TÜRK TOPLUMUNA KAZANDIRILMASI

Mekteb-i Sanay-i Nefise-i Şahane... gerçek anlamda bir sanat akademisi... Ve olmazları sarsarak, gelenekleri zorlayarak bu okulun açılmasına önderlik eden Osman Hamdi Bey...Çağını aşan, ileri görüşlü bir sanat ve bilim adamı...

Çağdaşlaşma çabası içindeki Osmanlı Türkiye' sinde önemli bir adım atılıyor.Batı örneklerine göre kurulan yüksek öğrenim kurumlarından biri daha açılıyor

Yıl 1877...Tarih'e "93 Harbi" olarak geçecek olan Osmanlı-Rus savaşının en sıcak günleri yaşanmaktadır. Rus ordularının yeni hedefi Plevnedir. Gazi Osman Paşa kuşatma altındaki kasabayı büyük bir kararlılıkla savunmaktadır...

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde ise savaşın getirdiği acı ve zorluklara karşın günlük hayat devam etmektedir.

Gündemde olan konulardan biri; milletin sanat ve kültür alanlarında eğitilmesini sağlayacak bir güzel sanatlar okulunun açılmasıdır. Bu konu ile ilgili 19 Ekim 1877 tarihli bir tezkere Maarif Bakanlığının arşivinde yer alır.(16) Maarif Bakanı dönemin ünlü aydınla-

rından Münif Paşa'dır. Okul Müdürlüğüne Guillement adında bir Fransız atandığı 31 Ekim 1877 tarihli Takvim-i Vakayi' de ilan edilir.(17) Savaşın en kritik günlerine rastlayan bu girişimin sonucu meçhuldür. Okulun açılıp açılmadığı ve yeri bilinmemektedir.(18) Konu yeniden gündeme gelinceye kadar uzun zaman geçer. Bu günkü Mimar Sinan Üniversitesinin nüvesi olan okul ancak 1883 yılında açılır.

Resmi adı Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane olan fakat çoğunlukla Sanayi-i Nefise-i Mekteb-i Alisi diye anılan okulun kurucusu Osman Hamdi Beydir.

Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane; Osmanlı toplum yapısında değişimin simgesi olan kurumlardan birisi kuşkusuz en zor başarılanıdır... Çağdaşlaşmanın devlet tarafından örgütlenmesiyle ulaşılan bu başarı; Geleneklerde, inançlarda topluma açık olarak yer almayan resim ve heykel sanatını öğrenime açar...

Bu okulda yetişen sanatçılar, Türk sanatına yeni boyutlar ve ürünler katarlar. Ve hızla batılılaşmak zorunda olan Türk toplumunun yeni atılımlara, değişimlere yatkınlığını geliştirmede önemli rol alırlar. Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi, uzun yıllar Türk resim ve heykel sanatını besleyen, yönlendiren tek kaynağı oluşturur. Batıda olduğu gibi ünlü sanatçıların yönettiği

özel atölye ve akademilerin kurulması için koşullar ve zaman yetersizdir. Batının altıyüz yıllık resim, heykel kültürünün her yönüyle yüzyıla sığdırılmasının olanaksızlıkları Sanayi-i Nefise Mektebinin bu alanda tek söz sahibi kurumu olmasını sağlar.

**D-MUSTAKIL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ
UYELERİNİN YETİŞME EVRESİNDE MEKTEB-İ
SANAYİ-İ NEFİSE-İ ALİSİ'NİN ÖĞRETİM SİSTEMİ**

Resim, heykel, mimari ve gravür bölümlerini kapsamına alan Sanayi-i Nefise Mektebinde öğrenci kayıtlarına 28 Ekim 1882 de başlanır. Okul 3 Mart 1883 de açılır. İstanbul Arkeoloji Müzesi bahçesinde, bugün Şark Eserleri Müzesi olan binada 20 öğrenci ile eğitim başlar. (19) Bir yüksek okul olarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektebine girebilmenin koşulları; 17 yaşından küçük 25 yaşından büyük olmamak, idadi mezunu olmak yada bu seviyede bir programdan yapılacak sınavda başarılı olmaktır. (20) Cumhuriyet dönemine kadar bütün bölümlerde ilk yıl hazırlık sınıfıdır. Hazırlık sınıfından sonra öğrenim süresi resim bölümünde beş, heykel ve mimari bölümlerinde dört, gravür bölümünde ise üç yıldır. (21)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, ardarda patlak veren Trablusgarb, Balkan savaşları, Birinci Dünya savaşı maddi ve manevi değerlerde büyük zararlar yaratırken insan kaynaklarının da azalmasına neden olacaktır. Özellikle Kurtuluş savaşı sırasında ve Cumhuriyetin kuruluş aşamalarında yetişkin ve bilgili insanlara büyük gereksinim duyulur. Çöken bir İmparatorluk'tan dinamik bir hızla gelişen Türkiye Cumhuriyeti yaratmak Türk Devletinin en önemli sorunu olacaktır. Başarının köklü çözümü öğretim ve eğitim kurumlarını geliştirmek

ve yenilerini kurmakla sağlanacaktır.(22)

Bu bağlamda, Cumhuriyetin ilanından sonra geçen onbeş yıllık süre içinde, Maarif Vekaleti'nin Güzel Sa-
Sanatlar Akademisi'nin eğitim programını günün koşulla-
rına uygun bir düzenlemeyle ele aldığı görülür.(23) Bu
düzenleme, 1924 tarihli Akademi yönetmeliği ile belir-
lenir. Cumhuriyet devrinde Maarif Vekaletinin en önemli
sorunu okul ve öğrenci yetersizliğidir. Var olan orta-
okul ve liselerde çok az sayıda öğrenci eğitim görürken
Akademiye kabul edilecek öğrencilerin lise mezunu olma-
ları ön koşulu, öğrenci bulma güçlüğü yaratacaktır. Bu
nedenledir ki, 1924 yönetmeliği Resim Heykel ve Tezyi-
nat bölümlerine ortaokul mezunlarının yetenek sınavıyla
kabulünü esas alır. Ankara'da açılan Hukuk Fakültesinde
de aynı yol izlenir. Fakat ne yazık ki sadece Resim,
Heykel ve Tezyinat bölümünü bitirenlere 1926-1927 yıl-
larında orta dereceli okul mezunu uygulaması yapılır.
(24) Bu arada öğretim süresi sene ile sınırlandırılmaz.
Öğrenciler 30 yaşına kadar resim, heykel atölyelerinde
çalışmalarını sürdürürler. Avrupa konkurunu kazanan ög-
rencilere çıkış belgesi tanzim edilir.(25) 1924 Akademi
yönetmenliğinin 1.maddesinde yer alan "Sanayi-i Nefise
Mekteb-i Alisi Mimari, Resim, Heykeltraş, Resim Darül-
muallimi ve Sanayi-i Tezyiniye şubelerini havi bir mek-
teb-i Alidir." hükmünü sarsan bu uygulamadan konumuz

olan Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Uyele-
ri zarar görecek ve ilerdeki yıllarda kanunun düzeltil-
mesi için mücadele vereceklerdir.

Müstakillerin eğitim süreleri her açıdan zorluk
ve güçlüklerle doludur. İstanbul'un işgal yıllarının
getirdiği sıkıntılar içinde iken Müdür Halil Edhem Bey,
2 Ekim 1916 da Sanayi-i Nefise Mektebini, Asar-ı Atika
müzesi bünyesinden ayırarak, kendi binasından çıkarıl-
masını gerçekleştirir.(26) Ardarda sıralanması bile sı-
kıntı yaratan taşınmalar içinde, okul ve öğrenciler gö-
çebelige itilirler. Önce Cağaloğlu Lisan Mektebine, son-
ra sırayla Şehzadebaşında bir eve, 1920 de Divanyolu
Gedikler Kahyası Salih Efendi Konasına, Bir ay sonra
İtalyan işgali nedeniyle dört ay süreyle binasız kalı-
lı olarak 9 Ekim 1920 de tekrar Divanyolu'na taşınılır.
(27) Ancak 1926 da Fındıklı'da eski Meclis-i Mebusan
binasına taşınılarak öğretim sefilligine son verilecek-
tir.(28)

Uygun olmayan binalarda öğretim sürdürme tasa-
sına katılan nakillerde öğretim malzemeleri ve öğrenci
çalışmaları yitirilirken, bu süre içinde altı müdür de-
ğişikliği de yaşanır.(29) 1917 de Halil Edhem'in yerine
Halil Paşa atanacak 1918 de Nazmi Ziya, 1921 de Ali Sami
Boyar 1921 de Cemil Bey (Cem), 1925 de tekrar Nazmi Zi-

ya ve 1927 de Namık İsmail Müdürlük görevine getirilecektir.(30)

Açıkça görüldüğü gibi müstakillerin öğrenim koşulları Akademinin en çetin dönemlerinde gerçekleşir.

BÖLÜM I

DİPNOTLAR:

- 1-Rüçhan Arık., Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara 1976.s.3; Celal Esat Arseven., Türk Sanatı Tarihi, menşeiinden bugüne kadar Heykel oyma ve Resim. Cilt III Fasikül II s.98-94 "Fatih'in İtalyadan İstanbul'a davet ettiği ressamlar arasında Matteo de Pasti ve Costanzio de Ferrara'nın bulunduğu ve Bellini'nin 1480 de İstanbul'a geldiği bilinmektedir. Günümüzde Londra National galeri de yer alan portrenin, nasıl yurt dışına çıkarıldığı tartışma ve araştırma konusudur."; Halil Edhem., Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu. Çeviri:Gültekin Elibal. İstanbul. 1970.s.25
- 2- ————— ., Ayrıntılı bilgi için bakınız; Nigar Anafarta., Padişah Portreleri, İstanbul.1966; Nurhan Atasoy., "Nakkaş Osman'ın Padişah Portreleri Albümü" Türkiyemiz dergisi sayı 6. Şubat 1972.s.2; Kudret Ayiter., "Ren kıyılarında Osmanlı Padişahları (Osmanlı Padişahlarına ait tanınmamış sekiz yeni Tablo)"Kültür

ve Sanat. Kültür Bakanlığı yayınları.

Ocak 1977 sayı 5. s.177-186

3-Metin Sözen., Mete Tapan., 50 yılın Türk Mimarisi. İstanbul. 1973 s.54 dipnot.7 "...I. Abdülhamit ve III.Selim'in yabancılara gösterdikleri yakın ilgi ile, bir çok batılı kurumların, bizdeki yenileşme olayına örnek olmasıdır. Bu bakımdan bir çok batılı sanatçı, Osmanlı toprağında çalışma olanadı bulmuştur. Bunların başında Danimarka elçisi Hhsch ile Türkiye'ye gelen III.Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan'ın mimarı, bir süre baş mimarı olan ilginç gravürlerle Un yapan Melling'dir." ; Adı geçen gravürlerin basılan örnekleri için bakınız; Resimli kaynaklarda Osmanlı Sarayları. İstanbul. 1985; T.B.M.M. Milli Saraylar Sempozyumu 15-17 Kasım 1984. Yıldızsarayı- şale Katoloğu

4-Sezer Tansuğ., ağdaş Türk Sanatı Tarihi. İstanbul. 1986. s.36; Mustafa Cezar., Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi. İş Bankası Kültür Yayını. İstanbul.1971 s.72

5- _____ ., Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için

bakınız.; Rûçhan Arık., Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı. Ankara. 1976; Günsel Renda., Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı. 1700-1850. Ankara 1977. ..

6-Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.122-123; Sezer Tansug., y.a.g.k. s.38

7-Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.122-123

8-Sezer Tansug., y.a.g.k. s.40; Halil Edhem., y.a.g.k. s.32

9-Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.126; Pertev Boyar., Türk Ressamları, Hayatları ve Eserleri. Ankara 1946.s.13

10-Mustafa Cezar., "Güzel Sanatlar Akademisinden 100 yılda Mimar Sinan Akademisine" Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 yıl. İstanbul 1983 s.6; Devrim Erbil., "İlk yağlıboya Türk Ressamları, Akademi Dergisi. Haziran, 1965 s.34

11-Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.130; Gilberto Primi.,

1. "İlk Türk Ressamları"
Yeni İstanbul.
2.Aralık.1952
2. "19.Asrın ikinci yarısında Türk Ressamları"
Yeni İstanbul.5 Aralık
1952
3. "İlk Türk Ressamları"
Yeni İstanbul.9.Aralık
1952

12-Turan Erol, Günsel Renda., Başlangıcından Bu güne
Çağdaş Türk Resim Sanatı
Tarihi. Cilt I.İstanbul.
Mart.1980 s.89

13-Halil Edhem., y.a.g.k. s.33

14-Adnan Çoker., "Osman Hamdi ve Mekteb-i
Sanayi-i Nefise-i Şahane"
Osman Hamdi ve Sanayi-i
Nefise Mektebi. Mimar Si-
nan Üniversitesi Yayını.
İstanbul 1983 s.12.13

15- Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.130

- 16- Halil Edhem., y.a.g.k. s.37.de tezkerenin tam metni yer almaktadır.; Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.130
dipnot:2 "Düsturun zeyli.10 seler 1299 Maarif salnamesi 1318.s.105"
- 17-Halil Edhem., y.a.g.k. s.36; Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.130
- 18-Halil Edhem., y.a.g.k. s.38
- 19-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.11
- 20-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.12
- 21-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.12
- 22-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.20
- 23-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.20
- 24-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.20-23
- 25-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.24
- 26-Halil Edhem., y.a.g.k. s.42; Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.14
- 27-Halil Edhem., y.a.g.k. s.44
- 28-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.15
- 29-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.53
- 30-Mustafa Cezar., y.a.g.m. s.53

**II-MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİNİN KURULUŞUNU HAZIRLAYAN ETMENLER**

**A.SANATÇILARI BİR BİRLİK ALTINDA TOPLAYAN
NEDENLER**

**1- Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'inde Ortak
Öğretim Koşullarıyla Başlayan Beraberlik**

Sanayi-i Nefise Mektebinin kuruluş yıllarında bütün öğretmenler yabancıydı. Resim bölümü Valery ve Warnia'nın; mimari Vallauri'nin; heykel ise Yervant Osgan'ın sorumluluğundadır. Bir kaç yıl sonra öğretime başlayacak olan gravür bölümünün ilk öğretmeni de Stanislas Arthur Napier adında bir Fransız olacaktır. (1) Osman Hamdi Bey okulun öğretim kadrosuna yabancı hocaları aldığı ve asker kökenli ressamı okula yaklaştırmadığı gerekçesi ile eleştirilere hedef olur.(2)

Osman Hamdi'nin bu seçiminin nedeni;resimlerinde figüre ağırlık veren ve figürlü resmin temel bilgilerini öğretebilecek sanatçılar aramasıdır. Kendi ülkesinde de bu birikime sahip elemanların yokluğu öğretim kadrosunu yabancılardan oluşturmasını gerçekleştirir.

Türk resmine figür gerçekçi boyutlarda ilk kez Sanayi-i Nefise'nin kuruluşu ile katılacaktır. Önce müzeden getirtilen torslardan daha sonra modelden portre

çalışmalarına yada giyinik canlı modelden figür etüdülerine dek gelişim gösterir.

Okulda uzunca bir süre çıplak resim yapmak yasaktır ve kadın model de kullanılamaz. Zaten o günün koşullarında çıplak model bulmak olanaksızdır. (3) Ressam Ali Sami Boyar Sanayi-i Nefise'e Mektebinde çıplak modele geçişi şu satırlarla açıklar: (4)

"1906 yılında çalışma sisteminin merhum Ruhi, Nazmi Ziya ve benim de aralarında olduğum bir protesto heyetinin müdahalesiyle değiştirmeye mecbur olmuşlardı. Artık çıplak modellerden akademi yapacaktık. İşin en zor kısmı model bulmaktı. Bunun çaresini de merhum Nazmi buldu. Kendi yağla güreşen bir pehlivan olduğu için Türk pehlivanları arasında çok dostu vardı. İşte böylece ilk çıplak vücut resmine Türk pehlivanlarıyla başlamıştık."

Öğretim sistemindeki bu önemli ve olumlu gelişim Avrupada öğrenim görmüş Türk öğretmenlerinin okulun eğitim kadrosuna alınmalarıyla tamamlanır.

1914 yılında İhsan Özsoy heykel atölyesine İbrahim Çallı ve Hikmet Onat resim atölyelerine getirilirler. (5)

Sanayi-i Nefise Mektebinde gördükleri resim eğitimlerini Fransa'da Cormon Atölyesinde tamamlayan ve Türk resim sanatında "Çallı Kuşığı" yada "1914 Kuşığı" olarak tanınan İbrahim Çallı, Hasan Hikmet (Onat), Nazmi Ziya (Güran), Namık İsmail, Mehmet Ruhi (Arel), Hüseyin Avni (Lifij) yurda döndüklerinde Akademinin resim bölümü öğretim kadrolarına atanırlar. (6)

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nin ilk Türk öğretmenleri olmanın gururu ile Avrupa'da geçirilen öğretim dönemlerinin kazandırdığı teknik ve estetik birikimlerini genç nesillere öğretebilmek heyecan ve dinamizmi içinde çalışırlar. İşte bu ilk Türk resim öğretmenlerinin ilk öğrencilerini Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin üyeleri oluşturacaktır.

Figürlü çalışmalara olanak tanıyan atölye sorunlarının çözümlenmesi ve Sanayi-i Nefise Mektebinin öğretim kadrosunun dinamik, atılımcı ve eğitilmiş gençlerle yenilenmesi, Müstakillerin öğretim dönemlerinin en olumlu olgusudur.

2-Müstakil Ressamlar Ve Heykeltıraşlar Birliği Öncesinde Kurulan Ressam Dernekleri

II.Meşrutiyetle birlikte gelen özgürlük havası içinde, bir takım resmi ve özel kuruluşlarda ortaya çıkan değişime, dernek kurma anlayışının da katılması örnek bir gelişmedir. Bu aşamada toplumun okuma alışkanlığı da bir değişim ve gelişim içindedir. Bab-ı Ali Caddesi İstanbul'un basın bölgesi görünümünü kazanmaya başlar. Çeşitli roman çevirileri kitap basımını arttırırken dergi denemeleri de başlar.(7)

Bu bağlamda, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra, "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti" kurulur. Bu dernek Türk sanatçılarını bünyesinde toplıyan ilk ressam derneğidir. Uzun yıllar da tek ressam derneği olarak kalacaktır.

25.Galatasaray sergisinin 1941 tarihli katalo-
gunda birlik üyeleri şu satırlarla belirtilir:

"Bu cemiyeti kurmayı ilk ileri süren Ressam
Ruhi olmuştur.

Bu cemiyet başta Ruhi,Çallı İbrahim ve Sami olmak üzere, Şevket, Hikmet, Asaf, Agah, Kazım, Hüseyin Haşım, Ahmet Ziya, Ahmet İzzet, Hoca Rıza, Muazzez, Mahmut, Mesrur, İzzet'den ibaret ressamlarla ilk teşek-

külünü Şehzade başında yaparak nizamnamesini kabul ettirdikten sonra azası günden güne artmış ve Cagaloglundaki Sait Bey konasına nakletmiştir. Bu Osmanlı ressam-lar Cemiyetinin ilk idare hey'eti reislğini ressam Sami, katiplğini Mimar Vasıf ve muhasiplğini ressam Asaf ifa etmişlerdir. İltihak eden azalar: Halil Paşa, Zekai Paşa, Nazmi Ziya, Avni Lifij, Murtaza, Feyhaman, Mitat Rebi, Rufat, Diran, Tomas, Müfide'dir."

Galatasaray Sergilerine katılan üyeleri için en iyi salonları ayırmayı ve düzenlemeyi başaran derneğin en önemli girişimi Osmanlı Ressamlar Derneği Mecmuası'nı yayınlamak olacaktır.

20.Kanuni Sanî.1910 da ilk sayısı yayınlanan mecmua döneminin tek güzel sanatlar dergisidir. Mimari, Heykel ve Resim çalışmalarıyla ilgili tüm etkinlikleri konu alır. GÜNÜMÜZDE de bu döneme ait Güzel Sanatlar ve Sanayi-i Nefise Mekteb-i çalışmaları hakkında bilgi alınacak önemli bir kaynağı oluşturur. Mecmua dörtte bir gazete büyüklüğündedir. 1914 Temmuzunda yayınlanan 18. nüshası ile de yayını sona erer.(8)

Şerif Abdülkadirzade Hüseyin Bey'in yönetiminde çıkartılan mecmua Ressamlar Cemiyetinin yayın organıdır ilk sayısında yer alan başlıkta palet, fırçalar ve boya tüpleriyle çevrelenen Hilal'in merkezinde Abdülmecit

Efendi'nin büstü yer alır. Giriş yazısından da anlaşıldığı gibi Abdülmecit Efendi gazetesinin çıkarılmasında Cemiyete destek olmuş ve yardım sağlamıştır.(9) Mecmua'nın sorumlu Yöneticisi ressam Osman Asaf Bey'dir.(10)

Osmanlı Ressamlar Cemiyetinin adı 1921 de "Türk Ressamlar Cemiyeti"1926 da "Türk Sanayi-i Nefise Birliği" ve yine aynı yıl içinde "Güzel Sanatlar Birliği" olarak değiştirilir.(11)

1923 yılında Türk resim Sanatında ikinci bir dernek girişimi gerçekleşecektir. Sultan Ahmet'te bir öğrenci evinin mütevazı ortamında Mahmut Fehmi(Cüda), Şeref Kâmil (Akdik), Büyük Saim (Üzeren), Refik Fazıl (Epikman), Elif Naci, Muhittin Sebati, Ali Avni(Çelebi), Ahmet Zeki (Kocamemi) "Yeni Resim Cemiyeti"ni kurarlar.(12)

Amaç sanatlarını topluma tanıtacak girişimlerde bulunmak için el birliği yapmak, bir arada olmaktır.Galatasaray Sergilerinin sınıfları,Güzel Sanatlar Birliği Üyelerinin değişmez gösterim ve tanıtım alanlarıdır.Yeni yetişen sanatçılar ancak bu birlik üyelerinin onayları sonrasında küçük birimlerde resimlerini sergileyebilmektedirler. Yeni sergi mekanları bulmak ve kendi sergilerini açmak umut ve özlemiyle bir araya gelirler ve bir de sergi açarlar.

Bu sergi ve cemiyet hakkında Elif Naci 1933 yılında yayınlanan "On yılda Resim" adlı küçük kitabında şu satırları yazmaktadır:(13)

"Cumhuriyet'in çocukları, gençlik, coşkun bir aşkla, imanla çalışıyordu. Aradan altı ay geçti. Genç nesil Cumhuriyet'ten hız ve alev alarak büyük bir bomba gibi patladı.

1924 senesi Mayısının onbeşinci günü resim hayatının inkılap günüdür. Cumhuriyet'in ilk senesinde genç ressamlarımızı bir araya toplayan Cumhuriyet'le beraber doğan bu teşekkür "Yeni Resim Cemiyeti" ilk sergisini açıyordu.

...Bu genç cemiyetin merkezi Türbede eski Hıllahmer binasında bir küçük odadan ibaretti. Gençler burada toplanıyorlar, konuşuyorlar, çalışıyorlardı. Nihayet 1924 senesi Mayısının onbeşinci günü işte sergilerini açmış bulunuyorlardı.

Bu günkü Tayyare Cemiyetinin bulunduğu binada o zaman "Matbuat Cemiyeti" vardı. O binanın alt kat salonlarını kadın erkek yirmi genç ressam birden istila edivermişti."

Fakat Cumhuriyet'in ilanının 1. yılında yurt dışına öğrenime gönderilen sanatçılar, birliğin temel taşlarını oluşturmaktadır. Mahmut Fehmi(Cûda), Refik

Fazıl(Epikman), Muhittin Sebati, Ali Avni(Çelebi),Ahmet Zeki(Kocamemi)'nin 1923-1924 yıllarında ardarda Almanya ve Fransa'ya öğrenime gönderilmeleri sonucunda "Yeni Resim Cemiyeti" Türkiye'deki kısa yaşamını tamamlar.
(14)

Adı geçen sanatçıların Avrupa'daki öğrenim dönemleri, birlik ve beraberlik duygularının pekişmesine neden olacaktır. Kuramsal ve uygulamalı atölye çalışmaları, müze araştırmaları ve güncel sanat olaylarına katılan gençler,ülkelerinde ve eğitim gördükleri ülkelerde sanat ortamlarının farklılıklarını tartışırlar.Yurda dönüşlerinde sanatlarını geliştirebilecek ve kendi alanlarında çalışabilecek ortamları sağlama mücadelesine katılabilmek amacıyla, bir birlik kurma fikrini benimseyeceklerdir. İşte bu birlik Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar birliğidir.

BÖLÜM II

DİPNOTLAR:

- 1- Celal Esat Arseven., Türk Sanatı Tarihi Menşeyinden bu güne kadar Heykel oyma ve Resim, cilt III Fasikül II. s.131; Sezer Tansug., Çağdaş Türk sanatı Tarihi, İstanbul. 1986 s.104
- 2- Sezer Tansug., y.a.g.k. s.106-107
- 3-Nurullah Berk,H.Gezer., 50 yılın Türk Resim ve Heykeli İstanbul 1973. s.17-18; Refik Epikman., "Resim Heykel Mimari Cumhuriyet Devrinde İnkişafı" AR sene 22 s.22-23; Celal Esat Arseven., y.a.g.k. s.131
- 4- Adnan Çoker., "Osman Hamdi ve Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane" Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi. Mimar Sinan Üniversitesi yayını İstanbul 1983. s,14
- 5- Mustafa Cezar., "Güzel Sanatlar Akademisi'

- inden 100. yılda Mimar Sinan
Universitesine" Güzel Sanat-
lar Eğitiminde 100 yıl
İstanbul, 1983. s.19
- 6- Sezer Tansug., y.a.g.k. s.370-373
- 7- Niyazi Berkes., Türkiye'de Çağdaşlaşma.
İstanbul s.362
- 8- _____ ., Osman Asaf'ın oğlu Şevkati
Bora Arşivinde
- 9-Nurullah Berk,H.Gezer., y.a.g.k. s.40; Sezer Tansug,
y.a.g.k. s.112 resim.82
- 10- _____ ., Ayrıntılı bilgi için bakınız;
"Türkiye'de ilk Sanat Dergi-
si" Somut Dergisi 4.şubat,
1983 S.27 s.10 ve 18.şubat.
1983 S.29 s.10
- 11-Nurullah Berk,H.Gezer., y.a.g.k. s.40
- 12-Nurullah Berk,H.Gezer., y.a.g.k. s.41
- 13-Elif Naci., 10 yılda Resim. 1923-1933
İstanbul 1933.s.8-9.
- 14-Nurullah Berk,H.Gezer., y.a.g.k. s.41

III-MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN KURULMASI VE YASAKLIK KAZANMASI

A.KURULUŞUN GERÇEKLEŞMESİ

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Türk resim sanatının tarihsel süreci içinde kurulan ikinci dernektir. Buna karşın Cumhuriyet Türkiye'sinde kurulan ilk sanatçı derneğidir. Birlik Üyelerini 1914 yılından sonra Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde öğrenime başlayan sanatçılar oluşturur. Bilindiği gibi, 1923' de Sanayi-i Nefise Mektebindeki öğrenimlerinin son yıllarını sürdüren; Şeref Kâmil, Büyük Saim (Üzeren), Refik Fazıl (Epikman), Elif Naci, Mahmut Fehmi (Cûda), Muhittin Sebati, Ali Avni (Celebi), Ahmet Zeki (Kocamemi) yeni Resim Cemiyeti adı altında birleşirler. 1924'te Maarif Vekaletinin açtığı Avrupa sınavını kazanan birlik üyeleri Pormida adlı küçük bir İtalyan teknesi ile Ocak 1925 de İstanbul'dan ayrılan genç sanatçılar, arızalı gemi ile ancak on gün süren bir yolculuktan sonra Marsilya'ya ulaşırlar ve trenle Paris'e giderler. (1) En etkin üyelerinin Paris'e gönderilmesi Yeni Resim Cemiyeti'nin etkinliklerinin kesilmesine neden olur. Ancak üyelerin beraberlikleri Paris'de de sürecektir ve İstanbul'a dönüşlerinde bu kez de Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği adı altında bir dernek kuracaklardır.

Müstakiller gene bu yıllarda, Salvatore Valeri ve Warnia Zarzecki gibi yabancıların yerlerine atanan ilk Türk eğitimcilerinin öğretiminde yetişen birinci kuşak sanatçılardır. Yaşamları ve eğitim dönemleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına rastlar. Bu nedenle de yaşadıkları toplumun hızla gelişen ve değişen siyasal, ekonomik, kültürel oluşumlarının içinde; gelişmeleri izleyerek, okuyarak, düşünerek yetişirler. Osmanlı toplumunun son yıllarından geçerek Cumhuriyet Türkiye'sine ulaşan bu ressamlar, Avrupa'da kuramsal bilgilerini, teknik becerilerini geliştirirken farklı bir toplumun sosyal ve kültürel olaylarıyla yüzyüze gelirler. Resim Sanatı alanında 600 yıllık köklü bir deneyimin, bir çok sanatçının, sanat akımının ve yapıtlarının yoğunlaştığı bu kültürel birikim, kuşkusuz Müstakillerin üyeleri için şaşırtıcı boyutlardaydı. Avrupa toplumunun kazandığı kültürel zenginleşmenin sonucunda sanat eğitiminin uygulamalarının, müze ve sergilemelerinin ulaştığı değer ve rahatlık, özlemini duydukları sanat ortamını oluşturmaktaydı. Türkiye'de ise bu yıllarda yeni bir olgu olan sanat olayları, İstanbul merkezinin sınırlarıyla çevrilidir. Burada bile belli bir çevrenin ilgisini çekmektedir. Diğer illerde yaşayan halkın bir yağlıboya resim sanatının varlığından habersiz olduğu bilinmektedir. Avrupa'da öğrenim gören genç Türk Ressamları, yurda

döndükten sonra bireysel sanat çalışmalarının geleceğini belirleyecek sanat ortamını bulamama tasalarına iş bulma zorlukları da katılmaktadır. Bu arada sanat ve sanatçı güvencesinin sağlanması için gerekli koşulları düşünüyorlar ve araştırmalara yöneliyorlardı. Bireysel çabaların sanat ve sanatçı güvencesine kalıcı çözümler getiremeyeceğini ve sanatçılar arasında oluşacak değer çekişmelerinin toplumun sanata karşı ilgisini olumsuz yönde etkileyeceği, konularında düşünce birliğine varıyorlardı.

1928 de Fransa ve Almanya'da öğrenim gören sanatçıların öğretim sürelerinin önemi göz önüne alınmadan Akademinin bir kararıyla geri çağırılmaları, geleceğine ilişkin güvenlerini sarsacak ve beraberlikleri perçinleştirecektir.

T.C. Maarif Vekaleti Sanayi-i Nefise Akademisi antetli 29.1.1928 tarihli ve Sanayi-i Nefise Akademisi Müdür Vekili Müfettiş-i Umumi Namık İsmail imzalı resmi yazılar, isme yazılı olarak aşağıdaki biçimde düzenlenip sanatçıları yurda geri çağırılmaktadır.

"Talimatname nin (4) maddesi mucibince resim kısmının müddeti tahsiliyesi üç sene olarak tesbit edilmiş olduğuna nazaran 1928 senesi Haziranında avdetiniz mukarrerdir. Şu kadar ki gelecek sene umum sua-

batı sanattan gönderilecek olan yedi talebeye mukabil aynı adette talebenin avdet edup liyakat gösteren mütebaki kısmın bir sene daha kalması muvafık görüldüğünden komisyonumuz bu-tefriki yapabilmesi için evvela-mürakabe komisyonunun sizden talep ettiği malûmata cevap...

Saniyen-yaptığınız ve mualliminiz tarafından musaddak-yağlıboya akademi, eskiz ve tablonun rüle olarak ve posta ile gelebilecek şekilde sûratle gönderilmesi ehemmiyetle tavsiye olunur efendim.

Hamiş:

Altı ay seyyahatinize muhtezi paranın vech-i tavsiyesi hakkında vekalet yazılmıştır. Gelen cevap tarafınıza bildirilecektir."

Bu resmi çağırı yazısını alan sanatçılar birleşecek öğretim programları ve çalışmalarının göz önüne alınmasını ve durumlarının tekrar gözden geçirilmesini dileyen mektuplar düzenleyerek Maarif Vekaletine ve Sanayi-i Nefise Akademisi Müdürlüğüne gönderirler. Bu yazışmalar müstakillerin ilk kez birlikte aldıkları kararları ortak bir fikir birliği altında tek bir yazıya dönüştürdükleri resmi belgelerdir.(2)

24.Mart.1928 Paris tarihli Sanayi-i Nefise Komisyonu Reis'i Namık Bey'e hitaben yazılan mektup genç

sanatçıların haksız uygulamaya ve sürekli yazılarına cevap alamayışlarına karşı gösterdikleri birliği belgelemesi açısından önemlidir:

"15 Teşrinisani tarihinden itibaren namı alinize müteaddit defalar taahhütlü olarak mektup gönderdik. Bunlardan birine olsun bir satır cevap vermek lütfunda bulunmadınız. Her birinde ayrı ayrı bir an evvel cevabınızı intizarda olduğumuzu çok hararetle istirham etmiştik. Bizi hayret ve teessüre düşüren bu sükutunuz bizimle hiç meşgul olmadığınıza bariz ve natık bir misal. Fakat çok ümit ederdik ki altı yedi genci bir yarım insan kıymetinde tutarsınız bile kendi insanlığınız bizlere cevap vermenizi icbar ederdi.

Vekaleti Celile bütün işleri arasında hususi müracatlarımıza ayrı ayrı daha çok bir sür'atle cevap verdiği halde yalnız bir avuç gencin işiyle meşgul olması Vekaleti Celile namına deruhte eden koca bir cemiyet için bu sür'at azdır.

Vekaleti Celile Sanayi-i Nefise tahsilinde bulunan gençlerin mukadderatını sizlerin elinize tevdi ettiğini söylüyor. Mutahassis Sanai Nefise Encümeni bizlerin kat'iyen Maarif Vekaletine bağlı ve bilhassa oraya hesap vermeye mecbur olduğumuzu düşünerek bu ihmali ni tenkis etmelidir. Bizleri Çok yakından alakadar eden

mesailde şahsi fikirlerimiz, kendimize has programımız sorulmadan, müspet hiçbir malûmata istinat etmeden hakkımızda karar verilemeyeceği bedihidir. Böyle olduğu halde şimdiye kadar cemiyetle buradaki tabii azası arasında muhtelif mevzularda görüşmeler olacaktı. Halbuki maalesef hakikatte hiçlik var: Beş aydır ancak bir mektubumuza cevap beklemekteyiz. Sizin günden güne uzayan manasız sükut ve ihmaliniz teessürümüzü tezyit etmektedir. Buna nasıl teesüf etsek azdır. Hakiki acı ile yazılan bu satırlar sizde menfi tesir uyandırarak sükutunuza temadiye vesile teşkil ederse sizi düşüncelerinizle yalnız bıraktığımızı ilave ederiz efendim."

Müstakiller kuruluş aşamasından sonra da Avrupa'ya öğrenime gönderilecek gençlerin kalış süreleri esaslarının yeniden gözden geçirilmesi için devrin Başbakanına ve Maarif vekaletine yazılar göndereceklerdir.

Yukarıda açıklanan belgelerin incelenmesi sonucunda açık olarak anlaşılacağı gibi Avrupa'da öğrenimlerini sürdüren gençler yurda geri dönmek zorunda kalırlar.

O yılları yansıtan Elif Naci'nin satırları ilgi çekicidir:(3) "

"Yıl 1928. Sonradan Tari olan Talda vapuru İstanbul limanına giriyor. Güvertede yedi genç sanatçı el

sallayarak kendilerini karşılamaya gelenleri selamlıyor Ben yanımda gazete fotoğrafçısı ile oradayım. Bu sanat yolcularının resimleri çekiliyor. Hemen o gün banyosu yapılıyor, fotoğraf elimde doğru çalıştığım gazetenin Genel Yayın Müdürü Ahmet Şükrü (Esmer)' nün odasında solugu alıyorum. Onunla aramızda şöyle bir konuşma geçiyor:

- Beyefendi, diyorum, şu içinde benimde bulduğum grup fotoğrafı bugün Avrupa'dan yurda dönen bir sanatçı kfilesininindir. Şimdi bu resmin gazetenin sekizinci sahifenin alt köşesinde yer alacağı muhakkak. Ama rica etsem birinci sahifenin alt köşesine konmasını emir buyursanız fazla bir şey mi istemiş olurum acaba?"

Elif Naci'nin bu girişimi sonucu genç sanatçıların resimleri 17 Temmuz 1928 Salı günü yayınlanan Milliyet gazetesinin başlık çizgisinin altında yer alacaktır.

1928 yılında Fransa ve Almanya'dan yurda dönen sanatçılar, aralarında oluşturdukları yoğun çalışmalar sonucunda "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği" adı altında birleşirler.

15. Temmuz. 1929'da yasal olarak kurulan birliğin üyeleri nizamnamelerinde şu şekilde sıralanır:

Tesis edenler:

Ressam	Refik Fazıl B.
"	Cevat Hamit B.
"	Şeref Kâmil B.
"	Mahmut Fehmi B.
"	Nurullah Cemal B.
"	Hale Asaf H.
"	Ali Avni B.
"	Ahmet Zeki B.
" ve Heykeltraş	Muhittin Sebati B.

Heykeltraş Ratıp Aşır B.

Dekoratör Fahrettin B.

Uyelerinin bireysel sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan birliğin bu özelliği ve adı Paris'te o yıllarda etkinliklerini sürdürmekte olan "La Société des Artistes Indépendants" olan (Bağımsız Sanatçılar Birliği) alınmıştır.(4)

Bu adın seçilmesini Mahmut Cûda şu şekilde açıklamaktadır:

"Biz Fransa'da iken başlıca üç sanatçı kuruluşu vardı. 1) Société des Artistes Français. 2) Société des Artistes Indépendants. 3) Salon d'Automne.

Birincisi hükümetin resmen tanıdığı ve her yıl

jürinin seçtiği resimleri ödüllendiren kuruluş.İkincisi bağımsız,müstakil sanatçılar cemiyeti. Bu birliğin çalışmalarında jüri, ödül,derece filan yoktur. Her sanatçı düzenlenen ortak sergilere belirli sayıda yapıyla katılır. Sanatı adına tüm sorumluluk kendindedir. Üçüncü birlik de kendisine göre bir jürisi olan bir kuruluştur.

Bizim müstakiller adını almamızın nedeni:

Sanatçılar kendi sanat anlayışları doğrultusunda yapacakları çalışmalarda serbest bırakmak hatta desteklemek fakat sanatçı olarak ortak hak ve yararlarımızı birlikte korumaktır."(5)

B-BİRLİĞİN KURULUŞU İLE BELİRLENEN AMAÇLARI

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin amacı, gelişmekte olan Türk resim sanatının kalıcı temellere kavuşturulması ve yaygınlaştırılmasıydı. Ayrıca sanatçıların güvence altına alınmaları ve bireysel sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan bir ortamda çalışmalarını sürdürmeleri önemle üstünde durulması gereken bir konuydu. Sanatçılar da diğer meslek sahipleri gibi, eğitimini gördükleri alanda çalışma olanakları bularak yaşamlarını kazanmalıydılar. Toplumun sanat beğenisinin yaygınlık kazanması, bu soruna çözüm getirecek önlemlerin ilki ve en önemlisiydi. Bu arada devlet, yetişmelerine önemli katkılarda bulunduğu sanatçılara destek de sağlamalıydı. Bu öneriler değer çekişmelerinin kırıcı ve bölücü ortamından kaçınılarak gerçekleştirilmeliydi.

3.2.1941 tarihli ve İstanbul Belediye Yüksek Makamına, sergi salonu kiralamak için yazılan yazının bir bölümü, Müstakillerin o yılların koşullarına karşın sanat faaliyetlerinde bulunabilmek için özverili çalışmalarına örnek olması açısından ilgi çekicidir.

"Sanat Kültürümüzün geriligi ve içtimai şartlarının kifayetsizliği yüzünden Türk artistleri hayatlarını aykırı meslekler tutarak kazanmakta ve bu mesleklerden arta kalan zaman, ve kazançları ile malzeme

temin ederek sanata çalışmaktadırlar. Bu yük pek ağırdır. Tahammül için sarfedilen gayrette milli sanatımızın yaşaması uğrunda ferdin yapabileceği azami fedakarlıktır. Fakat, Türk artistleri bununla da iktifa etmiyorlar. Bütün maddi zaruretleri yüklenip ezilerek sanat propogandası da yapıyorlar. Eger, memleketimizde sanatkar yetişmesi ve sanat kültürünün yükselmesi milli bir dava değildir de bizim faaliyetimiz beyhude ise birliğimizi kapatıp emelimizden vazgeçelim. Yok eger bizim varlığımız ve gayretimiz bir ihtiyaç ise bize de müessesenizin elinden gelen yardımı yapması milli bir zarurettir. (6)

Bu bölümde de açıkca anlaşıldığı gibi Atatürk Türkiye'sinin çağdaş kalkınma prensibini benimsemiş Türk gençliğinin ortak vasıflarını taşıyan Müstakiller Milli Sanatın çağdaş düzeye yükseltilmesinde el ve gönül birliği içindedirler. Türkiye Cumhuriyet'inin kalkınma programında kendilerine düşen payı kotarmak için inanç ve güvenle, hırsla çalışıyorlardı. Yeni sanatçıların yetiştirilmesine uygun şartlar sağlamak amacıyla büyük bir özveriyle daha kuruluşun birinci yılında Avrupa öğrenimi olanagı tanıyan Türkiye Cumhuriyet'i Hükümetine olan borç ve görevlerini, içten gelen bir coşkuyla, inanç ve kararlılıkla sanat kültürünün yükseltilmesine verdikleri çabalarla karşılamaya çalışıyorlar. Amaçlarını gerçekleştirmek için de yurdun her

köşesinde resim sergileri açmayı, Türk Resim Sanatını tanıtan konferanslar vermeyi, yayın yapmayı, yayın organlarına yazılar yazmayı karar altına alarak birleşecekler ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar derneğini oluşturacaklardır.

C-KURULUŞLA BİRLİKTE DÜZENLENEN NİZAMNAMESLER VE PROGRAMLAR

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin kurucu üyeleri; Refik Fazıl, Cevat Hamit, Şeref Kâmil, Mahmut Fehmi, Nurullah Cemal, Hale Asaf, Ali Avni, Ahmet Zeki, Muhittin Sebati, Ratip Aşır, Fahrettin bir nizamname düzenlerler.

1929 yılında Vakıf Matbasında bastırılan nizamname aynen aşağıya alınmıştır.(7)

"Madde 1. 15 Temmuz tarihinde (müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar birliği) teşekkül etmiştir.

2. M.R.H.B Resim ve Heykel Sanatlarının memleketimizde henüz inkişaf etmekte olduğunu nazarı itibare alarak, bu sanatların tarakkisi için sağlam esasların ve emin temelin mevcudiyetini elzem addeder ve san'atın kendine has temiz ve yüksek serbestisi ile çalışarak hizmeti de gaye bilir.

3. Birlik siyasetle kat'iyen meşgul olmadığı gibi diğer sanat birliklerinin faaliyetleriyle de alakadar değildir.

4. Birliğin aslı ve fahri iki nevi azası vardır ASLİ AZASI-Ressam ve Heykeltıraşlardan ibaret olup lââkal 50 kuruş taahhüdatı kabul etmiş ve birliğin maksat ve taalisine çalışmakla mükellef olan kimselerdir.

FAHRI AZASI - Birligin taalisine manen ve maddeten yardım etmek isteyen kimselerdir.

5. Birligin azalarının 21 yaşından aşağı olması ve bir cünha ve cinayetle mahkûm veya hukuku medeniyeden mahrum bulunmamış olması lâzımdır.

6. Birlige aslı aza kayıt olunabilmek, birligin azayı asliyesinden on zatın tavsiyesine ve heyeti idarenin kararına vabestedir. Fahri aza kaydı da heyeti idare kararıyla yapılır.

7. Birligi şahsi menfaatlarına alet ittihaz ettiği anlaşılan azaların kayıtları terkin olunur

8. Birligin iki heyeti vardır: Heyeti umumiye, Heyeti idare.

9. Heyeti umumiye senede bir içtima eder ve toplanma günü Temmuzun yirmisidir.

10. Heyet-i Umumiye heyeti idarenin raporunu istima ve müzakere ile bûdceyi tetkik ve tasdik ve heyetlerini intihap eyler.

11. Azalar tarafından verilecek takrirler heyeti umumiyenin içtimaından lâakal 15 gün evvel Reise takdim olunur.

12. Heyeti idare intihabı: Namzetlikleri vazedi-
len azayı asliye arasından intihap haffi ile yapılır.
Kararlar âra ile ittihaz olunur.

13. Heyeti idare azası beş kişiden ibarettir.
Reis, Kâtibi umumi, muhasebeci, iki âza.

14. Idare heyeti muayyen vakitlerde içtima eder.
İktiza ettikce Reis tarafından fevkâlâde olunarak içti-
maa davet olunur.

15. Heyeti idare bilumum icraatında hükümete
karşı mes'uldür.

16. Heyeti idare birligin maksadını tedvir ve
taahhüdatını tahsil ile menabi ve varidatını teksir es-
babına tevessül ve bir senelik icraatını bir raporla
heyeti umumiyeye arz eder.

17. Birligin varidatı azasının aylık taksitleri,
teberruları, sergi duhuliyelerinden hasıl olacak temet-
tudan ibarettir.

18. İşbu nizamname ancak heyeti umumiyenin ekse-
riyetinin tensibile tadil olunur. "

Nizamnamenin yayınlanmasından sonra Asli Aza Taahhüt Makbuzları ve Fahri Uyelik kartları aşağıda örneklenen şekilde belirlenir.(8)

MUSTAKIL
RESSAMLAR

VE

HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesis Tarihi: 1929

İSTANBUL

ASLI AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	
Doğduğu yer ve tarihi	
Babası Adı	
Birliğe girdiği tarih	
Mesleği	
Ev adresi	

Azası bulunduğum M.R.H.Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için.....kuruş vermedi taahhüt ediyorum.

Tarih
40 kuruş
pul

MUSTAKIL
RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesis tarihi 1929

Birliğin Fahri azalığını
kabul ettikleri tarih -----

Kabul ettikleri
aylık miktarı -----

Adresi -----

Bu kart birliğin dosyasında saklanacaktır.

Sanat sevenleri Birlik etrafında toplamak ve maddi yardım sağlamak amacıyla fahri üye sayısını arttırmak önlemleri alınacak ve birliğin antetli kâğıtlarına "Birlik hey'eti idaresi namına Başkan" imzalı yazılarla üye kazanılmaya çalışılacaktır. Fahri üyeliğe çağrı yazıları matbu olup aşağıdaki şekildedir:

"Yurtta hakiki bir plastik san'atı başlatmak için çalışıyoruz. Bu alanda tamamiyle yalnızız. Bir çok eksiklikler bizi asıl maksadımızdan uzaklaştırmaktadır. San'at severi olarak tanıdığımız sizlerin değerli varlığınızdan himaye kazanmak için Birliğimize Fahri üye olmanızı dileriz."

Birliğe kabul edilen üyelere birer nizamname verilir. 1940 yılının Aralık ayında Birliğin nizamnamesinde değişme olacaktır. Devletçe düzenlenen Yeni Cemiyetler Kanunu incelenecek ve bu kanunda yer alan değişiklik uyarınca üyelere birer nüsha taahhüt senedi istenecektir.(9)

Müstakiller nizamnameleri doğrultusunda aşağıda yer alan çalışma programını belirlerler:(10)

" MUSTAKİL RESSAMLAR VE
HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN
PROGRAMI

1: Maddi İstiklalın Temini

A-Memlekette San'atı inkişaf ettirmek vazifesini haiz olan Maarif Vekaletini ikaz ve san'atkarları muvafık işlerde istihdam ile serbest bir surette çalışmalarını temin etmek.

B-Türkiye dahilinde Hükümetin yada müesseselerin heykel, resim ve tezyinata ait siparişlerini cemiyet namına almak için mücadele etmek.

C-Teşhir edilen eserleri satmak için ticari teşebbüsler yapmak.

2: San'atkaralara muhit temini

A-Şahsi teşebbüsler veya Maarif vasıtasıyla azanın İstanbul'da kalmalarını temin etmek.

B-Cemiyete bir bina bulmak, san'atkarlara hususi bir mahfil temin etmek kütüphane tesis etmek. Teavün ve hasta sandığı tesis etmek.

C-Cemiyetin varidatını tezyid için balolar, müsamereler vermek.

3: Haricin Tenviri

A-Istanbul'da ve Ankara'da galeri ve müzeler inşa ettirmek. Resim ve Heykel atelyeleri açmak, neşriyat yapmak, konferanslar vermek.

B-Büyük Vilayetlerde Sergiler açmak.

C-Memleket haricinde Sergiler açmak ve ecnebi San'atkarlarını memlekette sergi açmak için davet etmek."

Bu program ve Nizamname uyarınca çalışmaya başlayan birlik yönetim kurulu sergileme faaliyetlerinin düzenini koruyabilmek için aşağıda aynen alınan sergi nizamnamesini de hazırlayarak üyelerinin onayını alır.

(11)

" MUSTAKIL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ
SERGİLER NİZAMNAMESİ

Madde 1-Birliğin başlıca faaliyetlerini memlekette ve hariçte san'at sergileri açmak teşkil etmektedir. Birlik her sene, biri ilkbaharda, biri sonbaharda olmak üzere iki resmi sergi açacaktır. ilkbahar sergisi: 15 Nisanda, Merkezi hükümet olan Ankara'da açılır ve bir ay devam eder. Sonbahar sergisi:15 Eylülde İstanbul'da açılır ve bir ay devam eder.

Madde 2-Sergi işleri ile Heyeti İdare meşgul olur. Heyeti Mezkûre, lüzum görürse, kendi azası arasından intihap edeceği bir heyete sergi hakkında muhtelif işleri havale eder.

Madde 3-Sergilerde teşhir edilecek, Heykeltraşi, resim ve tezyini san'at eserleri, jüri tarafından tetkikle kabul veya reddolunur. Jüri azası beş zattan mürekkep olup üç senede bir heyeti umumiye tarafından intihap olunur.

Madde 4-Jüri azası olan san'atkarların eserleri bila tetkik kabul olunur.

Madde 5-Teşhir edilecek eserler, küşat gününden bir ay evvel, Birliğin idare merkezine teslim edilmiş

bulunacaklardır. Bu keyfiyet Mart ve Temmuz ayları başında iki gün, üç gazete ile ilan olunur.

Madde 6-Merkezi idarede tesellüm edilen eserlerden büyük(2) metroya kadar olanlardan 25 kuruş depo ve 50 kuruş talikiyye ücreti alınır. İki metroyu tecavüz eden eserlerden maktuan beş lira alınır. Teslim ve Tesellum muamelesi matbu ve resmi senetlerle icra olunur.

Madde 7-Birlik, herhangi bir umumi kaza neticesinde ziya'a uğrayan eserlerden mes'ul değildir.

Madde 8-Sergide satılan eserlerin tesellum kâadı üstündeki fiyatından yüzdebeşi, (5%), Birliğin varidatına kaydolunur.

Madde 9-Kuşat gününden bir hafta evvel davetiyeler tevzi olunur. Afişler dağılır ve kataloglar hazırlanmış bulunur.

Madde10-Birliğin asli azası başka gurup ve birliklere ait sergilerde eser teşhir edemezler.

Madde11-Bu muayyen iki sergiden başka diğer şehir ve memleketlerde açılacak sergiler için Heyeti İdare tarafından tanzim olunan program mucibince hareket olunur."

Dikkatle incelenirse Birliğin nizamnameleri ve programı, dönemi içinde önemle ve ayrıntı ile ele alınmış düzenli ve ciddi çalışmaların ürünleridir.

BÖLÜM III

DIPNOTLAR:

1. Gültekin Elibal., Şeref Akdik Kitabının genişletilmiş nüshası s.5. Gültekin Elibal Arşivi.
2. _____., Bu belgeler Kıymet Giray arşivinde bulunmaktadır.
3. Elif Naci., "Ben Elif Naci."d" grubunun Çığırta-
kanı". Sanat Çevresi. Sayı:60. Ekim
1983. s.13-14
4. Kıymet Giray., Mahmut Cûda. İş Bankası Yayını.
Ankara 1982. s.55
5. _____., Mahmut Cûda ile görüşme 3.2.1982
İstanbul
6. _____., Bu belgeler Kıymet Giray arşivinde
bulunmaktadır.
7. _____., Nizamname'nin aslı Kıymet Giray
arşivinde bulunmaktadır.
8. _____., Kıymet Giray Arşivi.
9. _____., Birliğin 16.12.1940 tarihli resmi
yazıları ile Uyelere durumu bildiren
belgeler. Kıymet Giray arşivi.

10. Kıymet Giray., Mahmut Cûda Yaşamı ve Sanatı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara 1981 s.90-91; Kıymet Giray., Mahmut Cûda İş Bankası Yayını. Ankara.1982.s.55-56.

11. ————— ., Kıymet Giray arşivi.

IV.MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN ETKİNLİKLERİ

A.MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ TARAFINDAN DÜZENLENEN SERGİLER

1929 Yılı'nın Nisan ayı...Ankara Etnografya müzesi sergi salonu genç Türk ressamlarının eserleriyle donatılır.(1) Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey tarafından açılan sergide yüz civarında resim ve altı heykel sergilenir. Sergi açılışında milletvekilleri ve elçiler hazır bulunur. Hale Asaf Bursa peyzajı, Şeref(Akdik) eşinin portresi, Zeki(Kocamemi) Masa Üstünde Saksı, Ali Avni (Çelebi) Maskeli Balo adlı eserleriyle toplumun ve basının ilgisini toplarlar.(1) Türk Ressamları tarafından o güne kadar hiç ele alınmamış konularda resimler üreten ve yepyeni teknikler ve anlayışlar sergileyen genç sanatçıların eserleri kuşkusuz şaşkınlık yaratacaktır. Bu şaşkınlık yersiz değildir. Sergi genç sanatçılarla Türk resim sanatına katılacak olan yepyeni ve çağdaş boyutların ilk tanıtımını oluşturur. Münih ve Paris'ten yurda yeni dönen sanatçılar, çalışmaları ve sanat anlayışlarını içeren resimleriyle topluma ilk kez tanıştırlılmaktadırlar. Genç sanatçılar ilk kez eserlerini bir sergi ortamında toplu olarak sergilemektedirler. (3)

Bir sergi düzenleyerek topluma açmanın yürekleri ısıtan coşkusu, ilgi toplayıp toplayamama ve beğ-

nilme tasasıyla duyulan heyecana karışacaktır. Öğretim yıllarından bu yana geçirdikleri, yaşadıkları ortak olaylar zincirine yeni bir halka katılacak ve sanatçıların birlik ve beraberlik duyguları pekişecektir.

Bir birlik oluşturma kararını daha önce yurt dışında benimseyen sanatçılar, bu serginin hemen ardından, 15.Temmuz.1929 da Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğini yasal olarak kuracaklardır.

15.Teşrinievvel(Ekim)1929...Şair Abdülhak Hamit İstanbul Türk Ocağı sergi salonunda bir serginin açılışını gerçekleştirmektedir. Sergide eserleri yer alan gençler amaçlarını şu satırlarda toplamaktadırlar:(4)

"Memlekette sanat cereyanını ve meşherlerinin çoğalması ile halkın ragbetini celbetmek ve sanat meraklılarına bir mukayese sahası hazırlamak."

Bu sergi ve amacı Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar birliği nizamnamelerinde belirttikleri amaçlar doğrultusunda sergiler düzenlemeye başlamış olduklarını kanıtlamaktadır.

Bu sergi yasal olarak kurulan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin ilk sergisi olmasına karşın sanatçıların birlik ve beraberlik anlayışı içinde düzenledikleri ikinci sergidir.

Istanbul Türk Ocacı sergi alanında Müstakillere ait yetmişüç tablo ve üç heykel sergilenir. Bu eserlerin büyük çoğunluğunu bir yıl önce Ankara'da sergilenen resimler oluşturur.

Sanatçılar sergi sonrasında yaptıkları değerlendirmede toplumun ilgisini yetersiz bulurken eleştirmenlerin de ürettikleri eserlerin önemini anlayamamalarından yakınırırlar. Bu durumun da Avrupa öğrenimleri doğrultusunda benimsedikleri sanat anlayışlarının anlaşılabilmesine toplumun ve eleştirmenlerin henüz hazır olmamalarından kaynaklandığı düşüncesini benimserler. Halkın ilgisizliği ve eleştirmenlerin anlayışsızlığı karşısında daha fazla çalışmaya ve mücadele etmeye karar verirler. (5) Bu çalışmalarına da eleştirmenlerin, Hükümetin destek olmasını isterler. Bu konuyu Nurullah Berk şu satırlarla açıklamaktadır: (6)

"Genç San'atkarlar eserlerinde, tevazun ve cisim, renk ve çizgi kanunları, şahsi görüşlerin ifadesi için birer alettirler. Bu şahsi görüşün menbaı, gençlerin her birinde, aykırılıkta değil, bil'akis samimiyette tabiata karşı mahviyettedir.

Bu kadar klasik endişelerin bu kadar yeni surette tecelli etmelerine şaşmamak, genç ressamların eserlerine alışmağa, onları anlamaya vabestedir.

Halbuki bizde san'atın anlaşılıp sevilmesini, ve o san'ata hakiki istikametini verilmesini intac edecek olan bu netice, şimdiki lakaydi ile elde edilemez. Elyevm mevcut olan kudrette bizde eser yaratabilmeleri, hükümetin himaye ve yardımı, entellektüel tabakanın almasına merbuttur. San'atkar eser yaratmak vazifesiyle mükellef ise, hükümet adamı ve münekkittin vazifesi de, memleketin medeniyetini hudutlarının haricine çıkarabilecek yegane unsur olan san'atkarı himaye etmek onun oynadığı mühim rolü halka, lisanı münasiple göstermektedir."

Müstakillerin üstüste düzenledikleri iki sergi ve kuruluş faaliyetleri özellikle İstanbul'da odaklanan basının büyük ilgisini çekecektir. Günlük gazeteler ve dergiler resim olaylarıyla yakından ilgilenmeye başlarlar. En büyük eksiklikleri gerçek anlamda eleştirmenlere sahip bulunmamalarıdır. Yayın organları bu eksikleri nedeniyle doğacak hatalardan kaçınmak amacıyla sergi açılışları ile ilgili haberleri yayınlarken, doğrudan resamlara başvurmak zorunda kalıyorlardı. Bu doğrultuda İstanbul Türk Ocakı sergisini duyuran Uyanış Dergisi, sergiden seçerek fotoğraflarını aldığı Muhittin Sebati, Hale Asaf ve Mahmut Cûda'nın yapıtlarıyla sayfalarını doldurmakta ve şu satırlarla haberi Nurullah Berk'e bırakmaktadır:

"Sergiden bir kaç tabloyu bu nüshamıza istinsah ederken o hususta bizden selahiyettar olan mezkûr ressamlardan birinin bilhassa mecmuamız için bir makale yazmasını daha doğru bulduk.(7)

Nurullah Berk bu yazısında genç sanatçıların çalışma şartlarını, inançlarını, umutlarını ve bu doğrultudaki başarılarının kaçınılmazlığını anlatırken bir önceki kuşak olan Güzel Sanatlar Birliğinin etkinliklerini, resimlerini sert bir dille eleştirmektedir.

Müstakiller sanat adına, büyük bir heyecan ve inançla çalışmakta ve yeni yeni resim sergileri düzenlemektedir. 1930 yılında tekrar İstanbul Türk ocagında Üçüncü resim sergilerini açarlar. Vakit Matbaasında basılan 12 sayfalık broşürün önsözünde birliğin kuruluş nedenini şu maddelerle açıklarlar:

- 1-Muhitin san'ata karşı lakaydisiyle mücadele etmek,
- 2-Harice güzel san'atlarda Türkün kabiliyetini göstermek,
- 3-Memlekette samimiyet ve soy üzerine kurulmuş esaslı bir san'at çığırını açmak..."

Sanatçılar aynı yıl Ankara Etnografya müzesinde bir sergi daha açarlar. Müstakillerin bu sergilerini Celal Esat Arseven şu satırlarla eleştirmektedir:(8)

"...Söz aramızda. Not yazmakla, eser yapmak

arasındaki farkı onlar da idrak ederler."Bakınız biz ne yapabiliriz,demek istiyorlar". "Ne yaptık" demiyorlar."

Elif Naci'de Celal Esat Arseven'in Müstakillerin eserlerini eleştiren yazılarını aşağıdaki satırlarla hicvediyordu.(9)

"İstanbul'da tekrarlanan bu sergilere ait hatıralarımız arasında gülünç bir şeyi de Celal Esat Beyin Hakimiyeti Milliye'de çıkan bu yazının tuhaflığıdır.

Celal Esat Bey bu yazısında Bursa'lı Şefik'in resimlerini "kübik" olmakla itham ediyor ve onun kübik resimlerinde samimi olup olmadığını araştırıyor. Bursa'lı Şefik'i ve resimlerini tanıyanlar için bu teşhisin mizahi kıymeti vardır. Zira o alelade resim yapan bir arkadaşdır. Resimlerinde kübik iddiası katiyen yoktur. Bununla anlaşılmalı oluyorki,Celal Esat Bey için kübigin manası renk ve hatlarda biraz mübalâgaya kaçmaktır."

Görüldüğü gibi Müstakillerin her sergisi basın-
da eleştirilerek yer almaktadır.Bu eleştirilerin yüzeysel oluşu ve sanat anlayışlarının anlaşılmaması, sayısı her gün artan birlik üyelerinin dikkatinden kaçmayacaktır. Aralarından bir sanatçı, bu olumsuz eleştirilere karşı hazırladığı bir yazının günün gazete ve dergilerinde yayınlanmasını gerçekleştirir. Bu karşılıklı yazışmalar basın aracılığı ile yapıldığı için de,toplumun

ilgisine sunulmuş oluyordu. Her serginin ardından sanatçılar sanat anlayışlarını tanıtıcı açıklamaları yapabilmek için sanat hakkında araştırmalarını içeren yazılar yayınlıyorlardı. Bu girişimleriyle toplumun sanat kültürüne yeni kavramlar, incelenecek yeni konular kazandırıyorlardı.

Müstakiller bu aşamada resimlerini sergilemek amacıyla yeni sergi mekanları araştırması içindedirler. Fakat o günlerin koşullarında resim sergileri için uygun ortamların bulunmayışı sanatçıların en önemli sorunlarından birisidir. Bu konuya açıklık kazandıracığı için Elif Naci'nin şu satırları ilgi çekicidir. (10)

"...Ne bir resim galerimiz, ne de on senenin muhasebesini yapmamıza yarayabilecek vesikalarımız yok. Ressamlarımızın çoğu teşhir ettikleri tabloların tuvallerini bir sene sonra başka bir resimle boyayarak tekrar sergilerine getirirler. Yeni tuval masrafına tekabül etmiyecek kadar kıt kazançları böyle Türk resim sanatının tarihini yapabilecek vesikaların çoğu ortadan kaldırılmış bulunuyor.

...Bu Memleket için bir galeri lazımdır. Bu iddia bu on sene içinde kaç bin defa söylendi. Bağırıldı, çağırıldı. Sade ben beş senedir bir fikri sabit halinde bundan şikayet ettim durdum. Bu neşriyatın uyandırdığı akisler böyle bir galerinin hakikaten lüzumlu olduğu

kanaatinden başka bir adım ileri gitmiş değildir.

Bu gün on senelik resmimizin muhasebesini yaparken "haniya elinizde avcunuzda ne vardır?" diyenlere atölyelerimizin kapılarını açarak işte diye bir sürü soluk, çatlak tuvaler gösterebiliriz. Ressamlarımızın atölyeleri bu on senelik mesainin harman yeridir."

Sanatçılar ürettikleri eserleri sergileyip pazarlayamamanın büyük sıkıntısı içindedirler. Bu gün, geçmişe uzandığımızda, Türk sanatçılarının eser sayısının azlığının nedenleri arasına; kaybolma, tahrip olma, yeni resim yapabilmek için eski resimleri tuval olarak tekrar kullanma da katılmaktadır. Gerçekten de bu kuşak sanatçılarının zor yaşam koşullarına sanat tutkusuyla katlanmaları övgüye değerdir.

Sergi salonu bulmaktaki zorluklar karşısında Müstakiller 1931 yılında İstanbul'da Türkuvaz salonunda bir sergi düzenlerler. Bu sergi basında geniş yer alırken kalabalık bir izleyici topluluğunun da ilgisini çekecektir. Bu yıllarda "Mahalli Sanat" anlayışını savunan Elif Naci'ye göre "Cazbandın sesi sinmiş alacalı duvarlara asılı tuvaler" Türkçe konuşmazlar.

1932 yılında onaltıncı Galatasaray Sergisinin hemen ardından Müstakiller Halkevinde bir sergi düzenlerler. Bu sergileri basında Galatasaray Sergileriyle kıyaslanarak övgüler alacaktır.

Bu sergiden sonra birlik her yıl Ankara'da bir sergi açacaktır.

"Barda resim san'atı!? Bu memleketimizin güzel san'atlarına ait cilvelerindendir. Barda resim sergisi...Hoş değilmi?...Fakat nasıl anlatayım. Bunda memleketimiz kültürüne karşı öyle acı ve öyle içli bir serzeniş var ki...Bunu hiç kimse, hiç bir yazı, bu iki kelimenin yanyana gelmesindeki kontrast kadar ifade edemez."

Yukarıda sıralanan bu satırları Hamit Görele Müstakillerin 1936 yılında düzenledikleri resim sergileri için yer bulamamasını açıklayarak yazmaktadır.(11)

Günümüzde özel olarak düzenlenen Bar-Galeriler sanatçılarımızın ilgisini çekerken, Cumhuriyet döneminin ilk sanatçı kuşağı, sanat ve kültür düzeyiyle bir bar mekanının kullanım amacının uzlaşmayan ortamını, sanat adına taşıdıkları yükümlülüklerini de göz önüne alarak, benimseyemezler. Sergi açmak için salon arayışları sonuç vermeyince, bir barda resim sergisi düzenlemek zorunda kaldıkları için üzüntü duyarlar. Bu arada ilgili ve yetkililerin, sanatın düştüğü zor durumu onur sorunu yapacaklarını ve bir sergi salonu yaptırmak için harekete geçeceklerini umarlar.

Turan Barında açılan sergiye; Ali Avni Çelebi,

Mahmut Cûda, Şeref Akdik, Zeki Kocamemi, Şemsi, Ziya Keseroglu, Arif Bedif, Cevat Agun, Edip Köseoglu, Fahri Arkunlar, İsmail Hakkı Oygar, Hamit Görele, İlhami, Kemal Zeren, Melahat Işık resimleriyle, Ali Hadî'de Maraşal Fevzi büstüyle katılmıştır.(12)

Müstakillerin sergileri arasında en önemlisini Ankara ve İstanbul dışında, Anadolu'da ilk resim sergisini oluşturan Zonguldağ sergileridir. Etkinliklerinin ne kadar ciddi programlarla uygulandığını belirtmek açısından 1937 Zonguldağ Sergisi programına aşağıda aynen yer verilecektir:

ZONGULDAĞ HALK EVİ
Birinci Büyük
Resim Sergisi

Programı

- 1- Halkevimizin Ar kolu tarafından tertiplenen ve Müstakil ressamlar ve Heykeltıraşlar birliğinin ve diğer değerli ressamlarımızın 107 tablo ile iştirak ettiği Birinci Büyük Resim Sergisi 22.1.1937 cuma günü törenle açılacaktır.(Tören için hususi davetiye yapılmıştır.)
- 2- Sergi 23.1.1937 den itibaren bir hafta; saat(10-14, 18-21) e kadar halka açık bulunacaktır. -Duhuliyе yoktur-

- 3- Sergiyi gezerken resimleri ve ressamaları tanımayı kolaylaştırmak üzere bir katalog vücuda getirilmiştir. Gezenler Sergide bunu edineceklerdir. Sergide en çok beğenilecek eserler için bir müsabaka tertip edilmiştir. Bunun için geziciler, beğenecekleri eserin numarasını kendilerine verilecek kagıda yazarak hazır bulunan kutuya atacaktadırlar. Hafta sonunda pusulalar tasnif edilerek çok rey alan resim, en çok beğenilen eser olarak ilân edilecektir.
- 4- 23.1.1937 cumartesi günü saat 21 de sergi salonunda; (Modern Sanat ve Bugünkü Türk Sanatı) üzerine Müstakil ressamlar ve Heykeltıraşlar birliği başkanı ressam Mahmut Cûda tarafından bir konferans verilecektir.
- 5- Sergide en tanınmış ressamların en değerli eserleri bulunmaktadır. Bu büyük sanat hareketi Zonguldak için ileri bir kültür hadisesidir. Değer tanır halkımızın sergimize yüksek ilgisini bekliyoruz.

-Halkevi-
Zonguldak Karaelmas Basımevi

Müstakiller sergilerinin topluma tanıtılmasında -duhuliye yoktur-açıklaması getirirler. Bu sergiye kadar Türkiye'de düzenlenen tüm sergilerde, yeterli satış yapılamaması öne sürülerek, sergiyi gezenlerden giriş ücreti alınması alışkanlık halindeydi.

Müstakiller halkın para ödemekten çekinerek sergiye girmek istememelerini önlemek için giriş ücretinden fedakarlık ederler. Düzenledikleri, halkı jüri kabul eden yarışma ile de halkın resimleri dikkatle incelemesini sağlamayı amaçlarlar. Resim sevgisini arttırmayı planlıyan bu girişimlerine bir de konferans katarak bilimsel bir boyut kazandırırılar.

Düzenlenen sergi katalogunun arka ortasında bir çerçeve içinde "Hasılatı, Halkevi Sosyal yardım kolu menfaatine tahsis edilmiştir." açıklaması da Müstakillerin bu sergiyi sanat adına duydukları tutku ile topluma tanıtmak amacını güderek düzenlediklerini kanıtlamaktadır.

Müstakiller aynı yıl sergilerini Bursa'ya taşırlar. Bursa Halkevinde 20.3.1937-30.3.1937 tarihleri arasında açılan sergi de büyük bir ilgi ile karşılanacaktır.

Zonguldak ve Bursa sergilerinden sonra Müstakiller 1937 yılının 9 Mayısında Balıkesir Halkevinde bir Anadolu sergisi daha gerçekleştirirler.(14)

Balıkesir Halkevinde açılan sergi için düzenlenen katalog iki bölüm halindedir. Birinci bölümde Müstakillerin üyeleri, öğrenim durumları ve son görevleri ile tanıtılır. İkinci bölümdeyse sergiye katılan sanat-

çılar ve eserlerinin adları yer almaktadır. Buna göre; Ali Çelebi 10, Arif Bedii 3'ü desen olmak üzere 10, Celal Uzman 7, Cevat Dereli 1, Ercüment Kalmık 6, Fahri Arkunlar 4 kroki, İsmail Oygur 2, İlhami Büyükdemirci 3'ü desen 6, Kemal Zeren 9, Mahmut Cûda 3'ü Karikatür, 4'ü desen 13, Muhtar Aykın 5, Refik Epikman 3, Muhiddin Sebati 3, Sırrı Özbay 17, Şeref Akdik 11, Talat Emin 8, Zeki Kocamemi 2, Ziya Keseroğlu 3 olmak üzere 118 resim sergilenir.(14)

Sergi süresi içinde Balıkesir'de yayınlanan Türk dili dergisinde Mahmut Cûda tarafından "Sanatkar ve Muhiti" başlıklı bir makale yayınlanır. Bu makalede Avrupa sanatından örnekler vererek sanat -sanat eseri-toplum bağlantısının kurulması özendirilerek anlatılmakta, bunun için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:(15)

"Bizim hissemize düşen gayret ağır ve zararlı değil, bilakis karlı, zevkli ve basittir. Mesela işimize gücümüze canla başla çalışmak, okumak, konferanslara, konserlere gitmek, boş vakitlerimizin yirmi dakikasını resim sergilerinde geçirmek; eserlere bakmak; renklerin, çizgilerin, şekillerin âhengini, aralarındaki farkları bulmaya uğraşmak, duyduğumuz heyecanları tayin etmek bizim için, bizim tam insan olmağımız için çok faydalıdır. Çünkü çalışırsak kârımızı arttırmış, okursak, konferansları dinlersek bilgimizi çoğaltmış, konserle-

re,sergilere gidersek zevklerimizi yüceltmış olacağız.”

Aynı derginin 15 mayıs 1937 tarihli 10125. sayısında "Resim Sergisi Münasebetiyle" başlıklı yazısında Zekariya Aktaş Zonguldak ve Bursa Sergilerine gösterilen ilginin Balıkesirde de sürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca, Müstakillerin sergilerini büyük bir saygıyla beklediklerini izleyicilerle tek tek ilgilendiklerini ve sanat üzerine sohbet ettiklerini yazmaktadır. Aynı yıl Müstakiller Samsun Halkevin'de de bir sergi düzenlerler.

O günün koşullarında ilden ile ulaşımın zorlukları göz önüne alınırsa, yüzyirmibir resmin taşınmasının bile önemli bir başarı olduğu yadsınamaz.

Samsun sergisine Ali Çelebi, Arif Bedii, Celal Uzmen, Ercüment Kalmık, Fettah Berker, Fahri Arkunlar, Hamit Görele, Hakkı, İsmail Oygur, İlhami Demirci, Kemal Zeren, Mahmut Cûda, Muhtar Aykın, Refik Epikman, Sırrı Özbay, Seyfi Toray, Şeref Akdik, Şemsettin Arel, Talat Emin, Zeki Kocamemi, Ziya Keseroğlu Resimleriyle, Sabiha Bozcalı iki heykeliyle katılmıştır.

Müstakillerin Samsun sergisi için düzenlenen katalogda; üyelerin kısa yaşam öyküleri ve kendilerinin yada eserlerinin fotoğraflarına yer verilen 1.bölümü sergiye katılan sanatçılar ve eserlerinin listesi izlemektedir. (16)

29.Mayıs.1937 tarihli Yeşil Giresun Gazetesinde, bu yıllarda birliğin başkanı olan Mahmut Cûda'nın bir fotoğrafı çevresinde "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Şehrimiz Halkevinde Sergi açmak için müracaat etti" başlığı altında ve birliğin çalışmalarını, üyelerini tanıtan uzun bir yazı yayınlanır.(17)

Fakat ne yazık ki Giresun Halkevinin Samsun'dan Giresun'a tabloların taşınmasını onaylamaması nedeniyle anlaşma sağlanamaz.(18)

Birlik yurt içi sergilerini açma girişimlerini sürdüreceği 16.7.1938 tarih ve Reis Mahmut Cûda imzalı bir yazı ile Ereğli, Giresun, Trabzon ve Rize Halkevlerine sergi teklifi gönderecektir. Yazının son paragrafı aynen şu şekildedir.(19)

"Bu yılda Zonguldak Halkevi 29 Ekim'de ikinci bir sergi açmak için sanatkarlarımızı davet etmiştir. Bu davetten cesaret alarak, Birliğimiz Güzel Sanatlar Birliği ile, bütün Türk Sanatkarlarının iştirak edeceği bir Karadeniz sergisi açmayı tasarladı.Samsun, Giresun, Trabzon, Rize Halkevlerine müştereken müracaat ettik. Halkta bedii terbiyenin yükselmesine vesile teşkil edecek olan bu canlı sanat ve kültür hareketini muvafık göreceğinizden ümid var olarak evinize de müracaat ediyoruz. Cevabınızı bekleriz saygılar..."

Yukarıda yer alan yazıdan da açıkca anlaşılacağı gibi Müstakiller güzel sanatları yurt çapında yaygınlaştırmak için büyük bir çaba sarf etmektedirler. Bu konuda Cûda çalışmalarını şu satırlarla özetler: "İnce ince hesapladık, sergi süresi, yolda gidecek zaman ve her türlü zor şartlar göz önüne alındı. Bir il'e üç yılda bir sergi gidebilecekti. Yalnız zincir kopmamalıydı."

Anadolu'da yaşayan bütün vatandaşların sanat hakkında kültürel bir birikim kazanması amacıyla, tüm zorluklara göğüs gererek resimlerini ilden ile taşımaktadırlar. Sergi süresince basına yazı yazmakta, konferanslar vermekte ve sergiyi gezenlerle yakından ilgilenmektedirler.

Bu davranışlarıyla topluma duydukları saygıyı kanıtlamaktadırlar. Dikkat edilmesi gereken en önemli konu da Müstakillerin sergileri doğrultusunda basında yer alan yazıları (1929-1932 yılları arasında Nurullah Berk ve Elif Naci'nin Güzel Sanatlar Birliğini hedef alan yazıları dışında) Birliklerini ve sanat anlayışlarını övmenin ve diğer ressam derneklerini kötülemenin basitliğinden arınmış olmalarıdır.

Halkevlerine başvuru yazısında, Güzel Sanatlar Birliği ile birlikte bir sergi açmak konusunda girişimde bulunmaları, bütün Türk Sanatkarlarını topluma tanıtmaları,

ma isteginde bulunmaları, toplumun sanat kültürünün gelişmesi amacı karşısında değer çekişmelerine, kıskançlıklara yer vermediklerini kanıtlamaktadır.

Görüldüğü gibi 1937 yılı Anadolu'da açılan Müstakiller sergileri ile kültürel açısından önemli bir gelişmeye tanıklık edecektir.

Izmit Sergisi de bu gelişimin devamı olarak dikkat çeker. 1939 Nisan'ında Izmit Valisi Ziya Tekeli tarafından açılan sergide 145 resim sergilenir. Serginin açıldığı günün akşamı İsmail Hakkı Baltacıoğlu "Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti" konulu bir konferans verir.(20)

Izmit sergisine onaltı sanatçı 150 eserle katılır.(21)

Bu sergide Müstakillerin karşısına değişik bir sorun çıkar.Sergilenen eserlerinin altı tanesi "Müstehcen" kabul edilecek ve bayan olan Izmit Müdde'i Umumi tarafından sergiden men edilecektir.(22)

Bu davranış karşısında Müstakiller şaşkınlık duyarken yayın organlarında sanat eseri ve müstehcen konulu tartışmalar gündeme gelecektir. Müdde-i Umumi'nin sanat eseri karşısındaki bu anlaşılmasız ve olumsuz tavrı,çeşitli ve açıklamalı yazılarla eleştirilecektir.

(23) 25.Nisan.1939 Tarihli Cumhuriyet gazetesi bu konuya birinci sayfasını ayırır ve sanatçıların şu görüşlerine yer verir:

Heykeltraş Nejat: "Serginin Izmit'te başına böyle bir felaketin geleceği kimsenin aklından geçmezdi. Bence Pornografik sanat eseri bile müstehcen değildir. Izmit'teki Ehlivukuf Istanbul'a ve Ankara'ya gelse halimiz haraptır."

Elif Naci: "Çocuklarımız baştan çıkmasın diye Venüs'lerle peştemal mı kuşatalım? Müzeler tıklım tıklım bu gibi eserlerle dolu."

Sedat Çetintaş: "Bu hadiseyi ciddiye teessürle karşıladım. Ne yalan söyleyeyim, bana meşrutiyetin ilk günlerindeki kara taassubun is ve küf kokan havasından bir şemmeyi hatırlattı. Biz Sanayi-i Nefise Mektebinde çalışırken dışardan hocalar görmesin diye perdeleri kapattık.Ama o günlerde kadınlar umacı gibi çarşaf altında, kafes arkasında olduğu gibi sokaklardaki insanların üçte birinin sarıklı, cübbeli olduğu günlerdi."

Ercüment Kalmık:"Müstehcen diye indirilen resimler arasında benim de bir eserim var, bir çıplak kadın resmi. Böyle bir resmi teşhir ederken hiç bir vakit müstehcen addedilebileceğini hatırımdan geçirmemiştım. Çünkü sanatta çıplak asırlardan beri sanatkarların etüd mevzuu olmuştur."

Müstakiller 1939 yılının Ocak ayında İstanbul Dağcılık kulübünde onyediyen sanatçının yüzotuzüç resmi ile büyük bir sergi daha düzenlerler.(24)

Bu sergi sırasında Arkitekt'te yayınlanan yazısında Mahmut Cüda Birliğin çalışmalarını açıklamakta, üyelerini tanıtarak Birlik için yaptıkları çalışmalara deyinmekte ve Türkiye'de Güzel Sanatlar alanındaki gelişmelere işaret etmektedir.(25)

Tarih 29.İlkteşrin-17.İkinciteşrin 1940... İstanbul Dağcılık kulübü Müstakillerin resimleriyle bir kez daha donanacaktır.(26)

İkinci dünya savaşının Avrupa'yı kavuran ateşi, korkulu, acılı ve yoksul bir dönemin yaşanmasına neden olurken Müstakiller, bu koşullar altında bile, sergi düzenleyerek yüreklerindeki sanat ateşinin hiç bir nedenle sönmeyeceğini kanıtlarlar. Bu durumu Y.Mimar Behçet Unsal şu satırlarla değerlendirir:(27)

"Türk San'atkarları; dünyanın en nazik ve endişeli bir zamanında, iki büyük plastik sergi açtılar. Biri Ankara'da,digeri İstanbul'da,bu sergiler; sulhsever ve sanatkar bir milletin, imanlı ve iradeli varlığının en karakteristik bir ifadesi değil midir? Sanat olgunluğu, medeni bir milletin içtimai ve ahlaki seviyesini gösterir. Bu itibarla bütün dünya; en sefil ih-

tirasların peşinde sürüklenirken Türk ressamı asil devletinin sarsılmaz kudretine emin olarak insani duygularını, heyecanlarını plastik eserlerde göstermişlerdir...”

Müstakiller 1941 yılında tekrar Dağcılık kulübünde, 1948 yılında İstanbul Taksim Fransız konsoloslukunda sergiler düzenlerler. (28)

Müstakiller kuruluş aşamalarından başlayarak, hatta kuruluşlarından önce; sürekli olarak sergi etkinliklerine büyük önem vermişlerdir. Tablo satışının çok zor ve hatta olanaksız olduğu o yıllarda durmaksızın sergi açmanın, her sergi için yeni resimler üretmenin ne denli özverili bir girişim olduğu gözden kaçmayacaktır. Türk resim sanatını yaygınlaştırmayı ve halkın sanat kültürünü zenginleştirmeyi amaç bilen Müstakiller, resimlerini yorulmak bilmeden açtıkları sergilerle tanıtmayı ve sevdirmeyi başarmışlardır. 1930 lu yıllardan başlayarak toplumda ve basında resim sergilerine gösterilen ilginin artmasına önyak olmuşlardır. Önemlisi, Müstakiller resimleriyle, sanatlarıyla artık yaşadıkları toplumla bir bütün haline gelmişlerdir.

**B-MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİNİN KATILDIĞI DİĞER SERGİLER**

Müstakiller Türk Resim Sanatı Tarihi içinde, birlikte oldukları zaman süresi de göz önüne alınırsa, en çok sergi düzenleyen grubu oluştururlar. Bu arada Anadolu sergileri düzenleyen tek ressam kuruluşudurlar. Bu hızlı sergileme düzenleri içinde, özellikle her yıl Cumhuriyet Bayramı'nda Ankara'da açılan inkilap sergilerine de katılmaya özen gösterirler.

"31 ilkteşrin 1940 da Ankara'da açılacak olan ikinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi için teşkil olunacak juri heyetine iştirak etmek üzere birliğimize mensup sanatçılardan bir zatın seçilmesini ve isminin en geç bir hafta zarfında Akademiye bildirilmesini rica ederim."(29)

Yukarıda yer alan metin, Güzel Sanatlar Akademisinin 1819 numara ve 23.9.1940 tarihli ve Burhan Toprak imzalı yazısından alınmıştı. Bu yazı açıkça gösteriyor ki Müstakiller bir ressam birliği olarak Akademi tarafından da kabul edilmektedir. Jüri'lere, sergilere iştirakleri için resmi yazışmalarla teklifler almaktadırlar. Müstakiller Devlet sergilerincede resimleriyle katılırlar. Bu arada 1940 yılında düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesi'ni "Muhteviyatın

alakadarlara iblagını" gerekçesiyle 16.11.1939 tarih,
3874 sayılı ve Burhan Toprak imzalı Güzel Sanatlar Aka-
demisinin yazısıyla alan Müstakiller, kanunun ayrıntılı
olarak incelenmesi için Güzel Sanatlar Birliğine ve "d"
grubuna bu konuda ortak çalışma teklifi vereceklerdir.
(30)

Bu girişimleri, Müstakillerin sanatçıları tümüyle
ilgilendiren konularda, diğer ressam kuruluşlarıyla or-
tak çalışmalara önderlik yaptığını kanıtlamaktadır.

1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Salonları
"50 yıllık Türk Resim Sanatı Sergisi" ile Türk resminin
kapsamlı bir dökümünü gözler önüne sermekteydi. Resim
ve Heykel Müzesinin kuruluşuna önderlik edecek olan bu
serginin 3.bölümü Müstakillerin eserleriyle donatılmış-
tır. Bu konu ile ilgili olarak I.Hakkı Baltacıoğlu şu
satırları yazmaktadır:(31)

"Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Burhan Toprak'
ın çok yerinde olarak tertip ettiği bu sergi, bir re-
sim müzesini besliyecek kadar sanatkar ve eserimizin
olduğunu ispat etmiştir. Bizde artık el ile tutulacak
bir ihtiyaç haline gelen "Türk Resim Müzesini" çok ya-
kın bir zaman içerisinde açmasını beklerken bu sergi
ile bize bir müze vermiş olan genç ve enerjik akademi
Müdürünüzü tebrik ederiz"

1937 yılında Atatürk'ün emri ile bir Resim ve Heykel Müzesi açılır. Dolmabahçe Sarayı Velihaht dairesi de müze olarak düzenlenir. O günün düzenleme planında "Modern Devre" olarak adlandırılan bölümde Müstakillerin eserlerine yer verilir.(32)

Müstakiller 1936 yılından başlayarak açılan Ankara Halkevi Sergilerine de katılırlar.(33)

Bu arada 1937 yılında, yurtdışında; Atina, Bükreş, Moskova ve Belgrat'ta düzenlenen "Türk Resim Sanatı Sergileri" ne de resimlerini gönderirler.

1937 yılında önemli bir girişimi daha başaran Müstakiller; Güzel Sanatlar Birliği ve "d" grubuyla ortak olarak I.Birleşik Resim Heykel Sergisini,9 Haziran'da Ankara Halk evi salonlarında düzenlerler. Abdülhalik Renda tarafından açılan sergide Kültür Bakanı Saffet Arıkan bir konuşma yapar.(34) Sergide yer alan Uç derginin üyelerine ait 400 eserden 146 sı Müstakillerin resimlerinden oluşur.(35)

1938 yılının Haziran ayında Müstakiller ve "d" grubu; II.Birleşik Resim ve Heykel Sergisinde, Ankara Halkevinde tekrar bir arada resimlerini sergilerler. (36) Bu sergide yer alan 341 resmin 244'ü Müstakillerin üyelerine aittir.(37)

Müstakiller ve "d" grubu ortak bir sergi de İstanbul'da düzenlerler. Bu sergi 1939 yılının Mayıs ayında Halkevinde açılır. (38) Sergiye birliklerin üyeleri arasından onaltı sanatçı katılır.

1938 yılında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenmeye başlanan "Yurt Gezileri Sergi" programına katılmaları uygun görülen Müstakillerin üyelerinden Ali Avni Çelebi, Malatya-Arapkir'den 13; Mahmut Cûda, Trabzon'dan 4; Zeki Kocamemi Rize'den 6 resimle dönerler. 1939 yılında Cevat Dereli Sinop'tan 9; Refik Epikman, Hatay'dan 11 görünümü resimler. 1940 yılında Şeref Akdik, İçel'den 10 resim yapar. 1941 yılında Fahrettin Arkunlar Çoruh'ta 6'sı desen, 13 resim üretir. 1942 yılında Ali Avni Çelebi Bilecik'te 11; Cevat Dereli, Gümüşhane'de 11; Refik Epikman Ankara'da 11; resim yapar. 1943 yılında Mahmut Cûda Bitlis'te 13, Şeref Akdik Erzincan'da 11 resim üretir. (39)

Müstakiller bu eserleri ile 1944 yılında açılan "Yurt Gezileri Resim Sergisi"ne katılırlar ve ilgi toplarlar.

Yurt çapında bir kampanya olan bu girişim sonucunda yapılan eserler satın alınır. İlden ile dolaşan sergilerle tüm yurdu gezmesi sağlanır. Fakat sanatçıla-

ra yaptırılan 664 resmin nasıl kaybolduğu ve nerede olduğu bu gün bilinmeyen büyük bir sorundur.

Grldğu gibi Müstakiller etkinlikleri süresince açılan tüm sergilere katılmaya büyük bir zen gösterirler. Bu sergilerin hepsine katılabilecek resimler üretebilmeleri onların durmaksızın çalıştıklarını, resim ürettiklerini kanıtlamaktadır.

C-BİRLİĞİN SOSYAL ÇALIŞMALARI

30.Tesrinisanı.1930..."heyeti idarenin ilk senelik raporu"... Reis Muhittin Sebati, genel kurul toplantısında birliğin bir yıllık etkinliklerini açıklamaktadır.Bir yıl içinde düzenlenen iki serginin basında ve kamu oyunda ilgi topladığını ve bu sergi paralelinde Muhittin Sebati,Mahmut Cûda ve Nurullah Berk'in; Hadise, Muhit ve Uyanış dergilerine makaleler yazdıklarını belirtmektedir. Bu girişimleriyle Birliğin sergi ve yayın görevlerini yerine getirdiklerini de bildirerek aşağıdaki açıklamaya yer vermektedir.(40)

"Malum alinizdir ki birliğimiz başlıca faaliyetini sergiler teşkil etmektedir. En az masrafı istilzam eden bu sergilerden başka,beynelmilel meşherlerini tertibi, mecmualar neşri,galeriler inşası gibi icraat,müstakil Ressamlar ve Heykeltreşlar Birliğinin faaliyet programına dahildir. Ancak,bu cihetlerin tatbiki,evvela zamana ve sonra da maddi kabiliyete muhtaçtır.ilk senesinin mesaisinde, birlik için bu noktalara temas zikr edilecek olan bazı teşebbüslere ragmen imkansızdır."

Görüldüğü gibi Müstakillerin etkinliklerini duraksatan en önemli sorunları ekonomik yetersizlikleridir. Birliğin asli ve fahri Uye sayısı sınırlıdır. Çok küçük bir miktar olan (100krş) aidatın toplanması bile

büyük sorunlar yaratmaktadır.(41) Parasal kaynakların yetersizliği, birliğin yardım toplamak için faaliyete geçmesine neden olacaktır. Muhittin Sebati bu konuda yapılan çalışmaları da şu satırlarla açıklamaktadır.

"...Heyeti idare, İstanbul şehrinde resim galerisine elverişli bir binanın inşası hususunda, şehremaneti nezdinde bazı teşebusatta bulunmuştur. Muhtelif müraacatlara rağmen, şehremanetinin parasızlığına binaen imkansızlık karşısında kalınmıştır..."

Müstakiller büyük bir inanç ve çaba içinde Türk resim ve heykel sanatını toplumun Kültürüne yerleştirmeye çalışmaktadır. En önemli amaçları resim ve heykel sanatının da geleneksel el sanatları gibi benimsenmesini kolaylaştırmaktır.Çini gibi, halı gibi, kilim gibi ve hatta metal gibi Türk evine ve çalışma mekanlarına, lüks sayılmadan, yadırgamadan girebilmesini gerçekleştirmektir. Mobilyalara, elektronik cihazlara açılan kapıların resim ve heykel sanatına kapanmasını engellemektir. Ne yazık ki o günlerin Türkiye'sinde resim ve heykel, hala çok kısıtlı bir çevre için, bir sanat dalı olarak benimsenmektedir. Bu nedenle de birliğin tüm girişimleri anlaşılammaktadır.

Müstakiller bu toplantıda Avrupa'da öğrenim gören ressam, heykeltıraş ve dekoratörlerin, Türk sanatını

geliştirebilmeleri için uygun iş alanlarında çalıştırılmalarını konu alan bir yazıyı Maarif Vekaletine göndermeye karar verirler. 3.Kanunuevvel 1930 tarihinde Maarif Vekaletine gönderilen yazıda Sanayi-i Nefise mektebinin ülkemizde kurulmasının uygar bir giriş olduğu fakat geçirilen buhranlı yıllarda, diğer bilim dallarında olduğu gibi bu alanda da sarsıntı yaşandığını ve Cumhuriyet dönemiyle birlikte yeni ve güzel bir binaya taşınıldığını, öğretimin geliştirilmesi için de yabancı uzmanların çağrıldığını, bütün bu gelişmelerin de Vekaletin sanat için azami fedakarlık yapmayı göze aldığına göstergesi olduğunu belirtmektedirler. Bu temelın Türk Sanatının gelişmesi için atılan önemli bir adım olduğunu, bundan sonraki gelişmenin hızlı ve sağlıklı olabilmesi için, sanatçıların çalışma alanları bulmalarına yardımcı olunması gerektiği, hatırlatılarak aşağı önerileri sunulmaktadır:(42)

"...Bulgaristan ve Sırbistan'a nazaran memleketimizde sanat cereyanı çok daha eskidir. Halbuki biz Türkler Milli abidelerimiz için hariçten sanatkar çağırıyoruz. Bulgarlar ve Sırlar ise Pasken gibi Mestroviç gibi bütün dünyanın takdirini kazanan sanatkarlara sahiptir. Bu faikiyetin iki sebebi olabilir:Ya Bulgarlar, Sırlar biz Türklerden daha müsteittirler.Yahut çok daha şuurla çalışmaya muktedirler.Birinci sebebi reddede-

biliriz. Çünkü Mimari, Minyatür ve tezyinatta pek yüksek Türk eserleri vardır. Avrupa'ya gönderilen gençlerimizin istidatları ise fevkalade takdir edilmektedir. Binaenaleyh ikinci sebebi nazarı itibare almak zaruridir.

Güzel Sanatlar Akademisinin senede bir yada iki tane yetiştirdiği, en mümtaz talebeler sanatkar mı yoksa muallim mi olacaklardır? Muallim olacaklarsa: Akademi den mezun herhangi bir talebe bu ehliyeti haizdir. Eger sanatkar olacaklarsa: Evvelce tasarruf edilmiş olan semerenin alınabilmesi için ufak bir fedekarlık daha yapılarak onların eser verebilmeleri imkanını da temin etmek lâzımdır....

...Vekalet hesabına tahsil eden talebelerin ifasına mecbur oldukları hizmete istisnai ve hususi bir şekil verilmeksizin sanat talebesini de tabi tutmak herhangi bir şehirde terbiyevi resim dersi verdirmekle muvazzaf kılmak, ne masrafı koruyacak orta mektep Muallimi ve nede haftada iki buçuk günlük gibi az mesaisiyle Türk Sanatını ehya edecek bir sanatkar kazandırmaz." Müstakiller bu önerilerini Akademi Muallimler meclisine ve Darülfünun divanına da yazarlar.

Akademi öğreniminden sonra Avrupa sınavını kazanan ve eğitimlerine dört beş yıl yabancı ülkelerde devam eden öğrencilerin sayıları çok azdır. Bu öğrencilere

özel koşullarda en iyi biçimde eğitilmeleri için burs verilmiştir. Yurda dönüşlerinde, akademiden yeni mezun olanlarla aynı koşullarda, çeşitli illere öğretmen olarak atanmaları hem devletin ödeneginin hem de sanatçıların çalışmalarının iyi kullanılamaması, değerlendirilememesidir. Hepsinin akademi kadrolarına atanmaları ise olanaksızdır ve Türk sanatının gelişmesine de yarar sağlamayacaktır.

Bu durumun iyileştirilmesi için etkinlikleri süresince mücadele edecek olan Müstakillerin önerileri şunlardır: Bu sanatçılar için öğretmenlik uygun görülüyorsa: Sanat merkezleri olan büyük şehirlere atansınlar ve ders saatleri sekiz saat olarak tesbit edilsin. Sanat mekteplerine atanmalarına çalışılsın. Bu önerilerin amacı; ressam ve heykeltıraşların çalışmaları için en önemli gereksinimleri olan gün ışığından yararlanabilmeleri ve araştırmalar, etüdler yapabilecek zaman bulabilmelerini sağlamaktır. Bu arada sanat yayınlarının ulaşabileceği, sanat tartışmaları, danışmaları ve sohbetlerinin yapılabileceği ve resim çalışmalarının yadırganmadığı bir ortamda yaşamalarını gerçekleştirmektir. Bu sanatçıların müzelerde görevlendirilmeleri de önerilerin ikincisidir. Bu iki olanak dışında "mesai saati az" olan herhangi bir göreve atanmaları da önerilmektedir. Önerilerin en önemlisi: "Maarif ve hükümet namına yaptırılacak milli

tablo, dekor ve abidelerde çalıştırılmak suretiyle istihdam etmek Türk sanatının itilası namına en münasip ve makul olan..."dir. Ne yazık ki Müstakillerin bu girişimleri, umut ettikleri çözümleri getiremez. Maarif Vekaleti bu girişime verdiği cevapta şu açıklamalara yer vermektedir."...Vekalet Güzel Sanatlar Akademisinin her gün biraz daha inkişafına çalışmaktadır. Sergileri himaye etmekte ve sanatkarların eserlerini satın alıp mekteplerde teşhir etmektedir. Serbest çalışamayan Güzel Sanatlar mensuplarını, mekteplere muallim olarak tayin etmekte, münhasıran, Türk mimarlarının kullanılması için icap eden yerlere başvurmaktadır. Güzel sanatlar mensuplarının haklı her türlü şikayetlerini dinlemekte ve dileklerini yerine getirmektedir. Maarif Vekaleti Güzel Sanatlar işine layık olduğu ehemmiyeti fazlasıyla vermektedir."

Akademi Avrupa'ya gönderilen öğrencilere iş alanları bulamıyor gerekçesi ile yurt dışına öğrenim için öğrenci gönderimine ara verilmesinin uygun olacağı görüşünü benimseyecektir. Bu girişimlerin sonuçlarının olumsuz olması ne yazık ki Müstakillerin aralarındaki bağlılığın da sarsılmasına neden olacaktır. Bu konudaki girişimlerini sürdürmek, amaca ulaşmak için yılmadan çalışmak isteyenler ve sadece sergi açarak resimlerini tanıtmak isteyenler gruplaşırlar.

Maarif Vekaletinin sanatla ilgili tüm sorunlar-
da Akademiye öncelik tanıdığını hatırlatan yazıları, sa-
natçıların büyük bir bölümünü telaşa düşürür. Bu konuda
girişimleri sürdürmenin ki bu girişimler tamamen Türk
sanatının ve sanatçısının gelişmesine ilişkin öneriler
olsa bile, Vekaleti ve Akademiye kızdırmak olabilir ka-
nısı yaygınlaşmaya başlar. Sanatçılar hedef olmaktan
korkmaktadırlar. Daha iyi çalışma şartları kazanmak ye-
rine, daha kötü yerlere tayin edilmekten, iş olanakla-
rının tamamen kısıtlanmasından çekinmektedirler. Nitekim
Mahmut Cüda "Hale Asaf'la yer değiştirmeseydim bir ne-
deni bulunup Akademiden atılacaktım" açıklamasını ya-
parken, Ali Avni Çelebi, Refik Epikman ve Cevat Dereli
Akademide ki muallim yardımcılığı kadrolarının iptal
edilmesi nedeniyle görevlerinden uzaklaştırılırlar.

Maarif ve hükümet bin bir güçlkle yetiştirdiği
ressam ve heykeltıraşlarının çalışma özelliklerini, zor-
luklarını bilmiyor, anlatalım, açıklayalım, yardım isteye-
lim inançları, sadece resim yapalım, sergi açalım sesleri
arasına gizlenmektedir. Yanlış anlaşılmiş olmanın kuşku-
su içinde olan birlik üyelerinin huzursuzlugunu, endi-
şesini gidermek amacıyla Müstakillerin Akademiye ve
onun öğretim üyeleri olan güzel sanatlar birliğine kar-
şı olmadıklarını kanıtlamak gereği duyulur. Cumhuriyet

gazetesinde bir beyanname yayınlarlar. Yazı şu açıklamayla başlar:(43)

"Bu beyannamede Müstakillerin güzel San'atlar Birliği ile şahsi husumetleri olmadığını izah ediyor."

Bundan sonraki yıllarda da bu konuyla ilgili tartışmalar kendi içlerinde sürecektir ve konuya karşı olan, birliğin en etkin üyelerinden Nurullah Berk üyelikten ayrılmak zorunda kalacaktır. Berk'le birlikte 1931 yılında birliğe üye olan fakat 1929 yılından beri gazetelerde birliği övücü yazılarıyla tanınan Elif Naci'nin de üyeliği son bulacaktır.

Müstakiller bundan sonra hızlı bir çalışma dönemine girerler. Ardarda açılan İstanbul ve Ankara sergilerini Anadolu ve Avrupa sergileri izler. Sergilerde halkla söyleşiler yaparlar, konferanslar verirler. Gazetelere, dergilere yazılar yazarlar. Bu arada da sanat ve sanatçı güvencesiyle ilgili düşüncelerini de uygun girişimlere dönüştürürler.

Birliğin gelirlerini arttırmak amacıyla 1936 yılına kadar dört balo düzenlerler.(44)

1937 yılında Akademi Resim Bölümü şefi olan Leopold Levy, müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğine, Reis Mahmut Cüda tarafından davet edilir.(45) Bu

davette üyeler Türk Ressamlarının çalışma koşullarını ve bu koşulların iyileştirilmesi için önerilerini Levy'ye anlatırlar. Aynı yıl Leopold Levy'nin Kültür Bakanlığına ressamların yeni bir uygulama ile değerlendirilmelerini içeren bir öneri verdiği bilinmektedir. Bu öneri Bakanlık tarafından olumlu karşılanmasına rağmen, diğer sanat dallarında çalışanlarında bu kapsama girmek istemeleri ve basında bu uygulamaya karşı olumsuz bir tepkinin oluşması, sonuçsuz kalmasına neden olacaktır. Elif Naci'nin şu satırları, öneriye yapılan eleştirilere örnek olması açısından önemlidir.(46)

"Ressamın lazım geldiği kadar verimli olmamasından başka işlerle meşgul olup resim yapmağa vakit bulamayışı sanıyorum ki makul bir mazerettir. Şimdi isteniyor ki ayda 60 lira gibi gayet cüz'î bir para ile ressam atölyesine kapatılsın ve resme çalışması temin edilsin. Sonra bu rassamların yaptığı işler, üç ayda bir sergi halinde yanyana getirilsin, anlayışlı bitaraf bir jürinin seçeceği resimler hükümet tarafından satın alınsın. Görülüyor ki bu, Türkiye'de ressamın değil; resmin himayesi demektir. Yoksa boğaz tokluguna çalıştırılacak olan ressamın refahı mevzubahis değildir. İşte mütehassis Levy'nin Kültür Bakanlığına yaptığı teklif budur."

Müstakiller bundan sonraki yıllarda sanat etkinliklerini sürdürürken, Türk resim sanatının gelişmesine ilişkin konulardada diğer ressam derneklerine öneriler göndererek birlikte çalışma olanakları sağlarlar. Güzel Sanatlar Akademisi tarafından gönderilen Devlet resim ve heykel sergileri talimatnamesinin incelenip tartışılması ve geliştirilmesi için Güzel Sanatlar Birliği'ne "d" grubu ile bir arada çalışmalar yapılmasını gerçekleştirir. Ayrıca 1937 ve 1938 yıllarında adı geçen derneklerle ortak sergiler düzenleyerek Türk sanatçılarını birlik ve beraberlik ortamında birleştirmeyi başlar.

1941 yılında İstanbul Belediyesine baş vurarak bir sergi mekanı kazanmak için girişimlerde bulunurlar. İki sergi açtıkları Dağcılık Kulübünün bir kısmını yada buna benzer bir mekanın kendileri için kiralanmasını önerirlerken amaçlarını şu satırlarla dile getirirler:(47)

"Doğrudan doğruya ve bütün bir halkın kültürünü alakadar eden, Türk sanatını iç ve dışta yükseltmeye uğraşan Birliğimiz yıllardan beri kendi mahdut azasının hamiyet ve fedakarlığına terk edildiği halde mesela: ancak, içindeki 40-50 azayı faydalandıran Dağcılık kulübüne şehrin en müstena yerinde, salonların kiralanması

suretile varidat da temin eden muazzam bir bina verilmiştir. Şayet bize böyle bir bina tahsis edilmiş olsaydı, artistler bir kur dösuvar açar, bir kütüphane kurar, baskı ve konferanslar tertip ederek çok daha faydalı olurduk."

Ne yazık ki Müstakiller böyle bir mekana sahip olabilmek için ne maddi olanak ne de destek bulabileceklerdi.

Uyeleri olan sanatçıların, sanat anlayışıyla donatılmış resimleriyle Türk Resim Sanatına çağdaş bir anlatım biçimi, özgün bir yorum kazandıran Müstakiller, bütün sanatçıları bir arada toplayacak, bir ressam ve heykeltıraşlar federasyonu, odası, kurma girişimlerini yeniden canlandırmak, taze bir dinamizmle yeni atılımlarda bulunmak amacı ile 1942 de ikinci bir derneğin "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti" nin kurulmasını gerçekleştireceklerdir.

BÖLÜM IV

DİPNOTLAR:

- 1- _____ ., Çeşitli kaynaklarda Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin ilk sergisi 1928 yılı Etnografya Müzesi olarak yer almaktadır. Yapılan kaynak araştırmalarında bu tarihte bir sergi bulunamamıştır. Etnografya Müzesi kayıtlarında da Müstakillerin ilk sergisinin Nisan 1929 yılında açıldığı tesbit edilmiştir."1928 Nisan Tarihi" Nurullah Berk'in yayınlarında yer almış ve bu yayınları belge kabul eden yazarların yayınlarında hatalı tarih günümüze kadar süre gelmiştir; Nurullah Berk, Hüseyin Gezer., 50 yılın Türk Resim ve Heykeli. İstanbul.1973.s.42 de 1928 Mayıs Vakit gazetesinin tarihi, bulunan gazete metni ile karşılaştırılınca 1929 Mayıs tarihi olduğu tarafımızdan bulunmuştur. Bu arada Müstakillerin üyelerinin 1988 Temmuz ayında yurda döndüklerigöz önüne alınınca 1928 Nisan ayında sergi açmaları da olanaksızdır; _____ ., "Türk Resmi ve Ressamları". Milliyet Parasız İlave. Mayıs.1929 No:10

kapaklı 1.sayfa; Prof.Gabriel., "Ankara'da Resim ve Heykel Sergisi" Hayat Haf-talık İlim, Felsefe ve Sa-nat Mecmuası. Cilt V.Ankara 19 Mayıs 1929 s.7-8; de yer alan yazılarda Etnografya müzesinde açılan I. Genç Ressamlar Sergisi'nin Nisan 1929 da açıldığını belgeler

2- Elif Naci.,

10 yılda Resim.1923.1933

İstanbul 1933 s.21-22

3- Nurullah Berk, H.Gezer.,

50 yılın Türk Resim ve Heykeli.İstanbul.1973.S.42 "Bu bölümde Müstakilerin Ankara Etnografya müzesi sergisini açıklayıcı Vakit Gazetesi" 1928 Mayıs tarihli nüshasının tarihi 1929 Mayıs'tır ve Birliğin 15 Nisan 1929 Sergisinin haberini duyurmaktadır. Bu arada alıntı metin dikkatle incelenirse, anlatılan serginin 1929 İstanbul Türk ocagında açılan

ve 15 Teşrinievvel ta-
rihli serginin özellik-
leri anlatılmakta olduğu
açıktır. Bu arada s.48
Muhit Dergisi; Sene 2
Teşrinisani.1929.Sayı:13
s.980-981 den alınmıştır
Bu nedenle de belirtilen
1928 tarihi hatalı ya-
zılmıştır. Kanımızca
alıntı yapılan kúpürler
yada tarihler karıştırı-
lmıştır.

4- Nurullah Berk, H.Gezer.,

y.a.g.k. S.42

5- Nurullah Berk.,

" Müstakil Ressamlar ve
Heykeltraşlar Birliği
Sergisi" Yeni Muhit,
Sene.2 No:13 Teşrinisani
1929 s.980-981

6- Nurullah Berk.,

y.a.g.m. s.980-981

7- Nurullah Berk,Adnan Turan.,

Başlangıçtan Bugüne Çağ-
daş Türk Resim Sanatı
Tarihi.İstanbul Cilt.2
s.91

- 8- Elif Naci., y.a.g.k. s.23
- 9- Elif Naci., y.a.g.k. s.23-24
- 10-Elif Naci., y.a.g.k. s.3-4
- 11-Hamit Gürele., "Turan Barında Resim Sergisi" Arki-
tekt Altıncı yıl.Sayı:3 İstanbul.1936
s.88-93
- 12- _____., Müstakil Ressamlar ve Heykeytraşlar
Birliği 1936 Plastik Sanatlar Sergisi
Katologu. Hakkak Hilmi Matbaası; Ser-
giyle ilgili ayrıntılı bilgi için ba-
kınız, Hamit Görele., y.a.g.m.S.88-93
- 13- _____., "Balıkesir'de Bir Resim Sergisi Açı-
lıyor" Cumhuriyet 8.Mayıs.1937
- 14- _____., Balıkesir Halkevinin Himayesinde Müs-
takil Ressamlar ve Heykeltraşlar Bir-
liği Resim Sergisi Katalogu. Vilayet
Matbaası. Balıkesir. 1937
- 15- Mahmut Cûda., "Sanatkar ve Muhiti" Türkdili 11. Ma-
yıs 1937 11.yıl. Sayı.10121 Balıkesir
1937 s.3

- 16- _____., Samsun Halkevinin Himayesiyle açılan
Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Birliği Resim Sergisi.Katalogu, Vila-
yet Matbaası. Samsun
- 17- _____., "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Birliği Şehrimiz Halkevinde sergi aç-
mak için Müracaat etti. " Yeşil Gire-
sun. 29.Mayıs. 1937 Cumartesi s.3
- 18- _____., Mahmut Cûda ile görüşme 29.6.1983
İstanbul
- 19- _____., Kıymet Giray arşivi.
- 20-Fuat İzer ., "İzmit Sergisi." Yeni Adam. Sayı:226
27.Nisan 1939. s.10-11 "izmit'te Re-
sim Sergisi" Yeni Adam. Sayı:226.
27.Nisan.1939 s.2
- 21- _____., Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Birliği İzmit Halkevi Resim Sergisi
Katologu. İzmit.1939

- 22-İsmail Hakkı Baltacıoğlu., "Müstehcen Nedir?" Yeni Adam. Sayı:228 11 Mayıs 1939 s.2
- 23-İsmail Hakkı Baltacıoğlu., "Müstehcen." Yeni Adam. Sayı:230. 25.Mayıs.1939. s.2
- 24- _____., Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği 22. Resim Sergisi. Kataloğu.1939. Hakkak Ahmet Hilmi Matbaası
- 25-Mahmut Cüda., "Müstakil Ressamların 22. Sergisi Münasebetiyle" Arkitekt. Sayı:1-2 Dokuzuncuyıl. İstanbul 1939 s.23-27
- 26-Behçet Unsal., "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi" Arkitekt. Sayı.7-8 Onuncuyıl İstanbul. 1940 s.156-158
- 27-Behçet Unsal., y.a.g.m. s.156

- 28- _____., "Müstakil Ressamlar Sergisi" Arkitekt
Seri IV.195-196.İstanbul.1948 s.59
- 29- _____., Kıymet Giray Arşivi; Bu konu ile
ilgili diğer resmi belgeler., T.C.
Maarif Vekilliği Güzel Sanatlar Aka-
demisi.3316 sayı ve 2.11.1942 tarihli
Burhan Toprak imzalı yazısı; T.C.Maa-
rif Vekilliği. Güzel Sanatlar Umum
Müdürlüğü 18.9.1942 tarih ve 101023/
16-829 sayılı Maarif Vekili Hasan Ali
Yücel imzalı yazı; T.C.Maarif Vekil-
liği Güzel Sanatlar Akademisi 22.9.
1942 tarih 1977 sayılı Burhan Toprak
imzalı yazısı.
- 30- _____., T.C. Kültür Bakanlığı. Güzel Sanatlar
Akademisi 16.11.1939 tarih 3874 sayı-
lı Burhan Toprak imzalı yazı., "Güzel
Sanatlar Birliği Başkanlığına", 3.2.
1941 tarihli Müstakil Ressamlar ve
Heykeltıraşlar Birliği yazısı. Belge-
ler Kıymet Giray Arşivi.

- 31- İsmail Hakkı Baltacıoğlu., "Yarım Asırlık Türk Resmi" Yeni Adam.S.144
1.ilkTeğrin.1936 orta sayfalar.
- 32- _____., "Resim ve Heykel Galerisi" AR Sene 2 sayı 22-23;
Nurullah Berk., "Resim Ve Heykel Müzesi. AR. Nisan 1938 sayı 4, I Bölüm; AR Mayıs.1938 sayı:5 II.Bölüm; AR Haziran.1938 Sayı:6 III.bölüm; Halil Dikmen, "Resim ve Heykel Müzesi Münasebetiyle" AR. Haziran.1938 Sayı:6.s.9
- 33- A.T., "Ankara Halkevi Uçüncü Resim ve Heykel Sergisi" AR, Mayıs.1938 Sayı:3 s.12-13
- 34- Nurettin Ergüven., "Ankara'da Resim Sergisi" Arkitekt Sayı:5 ve 6 yedinci yıl İstanbul.1937. s.150-154
- 35- _____., 1. Birleşik Resim Heykel Sergisi 9.6.1937 Ankara

Katalogu Ankara.1937

- 36- _____., "II.Birleşik Resim ve Heykel Sergisi"
AR.Haziran.1938 Sayı.6 s.15-17
- 37- _____., "II.nci Birleşik Resim ve Heykel Ser-
gisi 2.6.1938 Katalogu.Ankara 1938
- 38- _____., "Resim Sergisinde." Bir okuyucunun
notları. Ulkü.Cilt.XIII.Mayıs 1939.
Sayı:75 s.283-284
- 39-Nusret Suman., "Resim Sergisi Dolayısıyla" Ulkü
Cilt:2 1.Nisan.1942 sayı:7; —.,
"Memleket Resimleri" .Ulkü.Cilt:2
1.Nisan.1942 Sayı:13 s.9 ;—., CHP
Resim Sergisi (Ankara) Arkitekt.
Sayı:5-6 İstanbul.1939.s.128; —.,
Cumhuriyet Halk Partisi Resim Sergisi
Katalogu. Ankara 1944
- 40- _____., Kıymet Giray Arşivi.
- 41- _____., Müstakillerin yazışmalarının büyük
bir bölümü zamanında ödenmeyen, biri-
ken aidatların talebine ilişkindir.
Kıymet Giray Arşivi.

- 42- _____., Yazının metni Kıymet Giray Arşivindedir.
- 43- _____., "Ressamlar-Müstakillerin Bir Beyanname" Cumhuriyet.30.XII.1930
- 44- _____., Balo Bileti. Kıymet Giray Arşivi.
- 45- _____., Mahmut Cüda ile görüşme.4.10.1983
İstanbul
- 46- Elif Naci., "Ressamlar Aylık" Cumhuriyet sanata dair. 10.Mayıs.1937
- 47- _____., 3.2.1941 tarihli resmi yazı Kıymet Giray Arşivi.

**V.MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİNİN TÜRK RESİM SANATINA KAZANDIRDIĞI
DEĞERLER**

**A.BİRLİĞİN KURUCU ÜYELERİNİN YAŞAMLARI VE SANAT
ANLAYIŞLARI**

1-MAHMUT CÜDA (1904-26.MART.1987)

1904 yılında Hakim Fehmi Karamanlızade ve Zeliha Molaoglu hanımın yedinci çocukları olarak dünyaya gelen Cüda, 1907 yılında annesini 1912'de babasını yitirir.(1)

Dokuz yaşında Darüşşafakaya girer. Beş yıl süren öğrenimi resim sanatına duyduğu ilgiyi ve yeteneğini ön plana çıkarırken kişiliğinin temel niteliklerini kazanmasını da gerçekleştirir. Haklarını savunmayı, arkadaş bağlılığını, insanlara sevgi ve saygı duymayı kişiliğinin vazgeçilmez değerleri arasına katar.

Üstün yeteneğini farkedene okul Müdürü Şemsi Bey'in ilgisiyle resim öğrenimine yönelir.

Mahmut Cüda 14 yaşında Sanayi-i Nefise Mektebi-İ Alisinde öğrenime başlar. 1918-1923 yılları arasında Hikmet Onat ve İbrahim Çallı atelyelerinde çalışır.1923 yılında kendi olanaklarıyla Münih'e gider. Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi ile birlikte birbuçuk yıl Hans Hoffman Okuluna devam eder.(2) Tekrar İstanbul'a Çallı atölyesine döner.1924 yılında Avrupa'ya devlet hesabına

öğrenci göndermek için düzenlenen sınava katılır. Paris'e gönderilir. Burada Profesör Lucien Simon'un onayını alarak Ulusal Güzel Sanatlar Yüksek okuluna girer. Dört yıl boyunca Lucien Simon atölyesinde çalışır.(3)

1928 yılında İstanbul'a döner Mahmut Cûda, arkadaşlarının seçimi ile Güzel Sanatlar Akademisinde, Namık İsmail'in yanında yardımcı öğretmen olarak göreve başlar. Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Namık İsmail imzalı ve 7.10.1929 tarihli resmi yazı Cûda'nın Akademide göreve başlamasını belgelediği için ilgi çekicidir.(4)

"Muallim Muavini Mahmut Beyefendiye,

Muhtelif şubelere ait önümüzdeki ders senesi tedrisat programı hakkında müdavelei efgarda bulunmak ve muallim beylerin ders saatini tesbit etmek üzere Teşrinievvelin onuncu perşembe günü saat 14 de Akademi'de ictima edecek olan muallimler meclisine teşrif buyurmanızı rica eder ve aynı gün saat 16 da Maarif Vekilli beyefendinin Akademiyi ziyaret edeceğini arzeylerim efendim."

Cûda bu görevi sırasında Akademi'nin sanat eğitimini kendi değer ölçülerine göre inceler ve eleştirir. Sanat eserlerinin değerlendirilmesinde kurumdan kaynaklanan tekelci tavırlara karşı direnir. Rahat bir yaşam süreceği, sanatı için de güvenli bir ortam olan Akademi'

deki görevinden, düşünce yapısına, inançlarına duyduğu saygının sarsılmaması için ayrılmaya karar verir.(5)

Aynı yıllarda Bursa Kız Öğretmen okulunda görev yapar Hale Asaf'da kapalı çevrede yadırganmakta, yalnızlığa itilmektedir.Kendi amaçlarını gerçekleştirirken arkadaşına yardımcı olmayı da görev bilen Cûda, Asaf'la yer değiştirir.

Bursa Kız Öğretmen okulunun küçük ve dar görüşlü çevresinin baskısına hicivci yaklaşımıyla yanıt veren Cûda ilk karikatür denemelerine burda başlar.

Cûda'nın yaşamının çeşitli dönemlerinde çevresinde bulunan kişilerin, karakteristik yanlarını abartarak güçlü anlatımlara ulaştırdığı karikatürleri, ait oldukları kişilerin özelliklerini çok iyi yansıtırılar.

Karikatürize edilmiş portre desenler olarak tanımlıyabileceğimiz bu eserlerini ressam Hamit Görele:
(6)

"Kendisinin karikatürlerim dediği desenleri gördüm. Adilîge düşmeden eshasın o kadar gülünç karakterlerini yakalamış ki bu desenlerin içinde bilhassa bir tanesinin adeta rönesans sabrı ile yapılmış bir deseni var, fevkalade güzel..."

Mahmut Cûda Bursa Kız Öğretmen Okulu'nda bir yıl çalıştıktan sonra istifa eder. İstanbul'a döner. Altı ay sonra Kırklareli ortaokulu resim öğretmenliğine atanır. 1931 yılında askere alınır. Bu görevi sırasında Emine Nazıma Raif hanımla evlenir. (7)

Çogu sanatçı gibi geçimini sağlamak için ikinci bir işte çalışmak zorunda olan Cûda, 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsünde kortograf olarak görev alır.

1941 yılında ikinci kez askerlik görevini çağrılır. Ve bu kez de tek çocuğu olan Nâdiya dünyaya gelir.

Sanat hayatı boyunca zaman zaman yaptığı heykel çalışmalarına da bu yıllarda başlar. İlk heykellerini büstler küçük boyutlu Nü'ler oluşturur.

Münih'te, eğitimini sürdürdüğü yıllarda Hans Hoffman Cûda'nın resimde ulaştığı üç boyutlu anlatıma dayanarak heykel çalışmaya yönelmesini ister.

Resimlerinde nesnelere hacımsal özelliklerini, kitle etkilerini, mekan yanılsamasını üstün sanat gücüyle aktaran Cûda'nın heykele dönük çalışmalarını doğal bir eğilim olarak değerlendirmek gerekir.

Ancak Cüda'nın yaşamında resim tutkusu her zaman ön planda yer alır.

Mahmut Cüda Türkiye, Almanya ve Fransa'da geçirdiği sanat eğitimine katılan duyarlı kişiliği ile sanat-doğa ilişkisini gerçekçi üslup doğrultusunda yorumlayıp aktarır. Bu konuyu Cüda şu satırlarla açıklar:
(8)

"Gerçekcilik benim doğal eğilimim. Bu eğilimde ilerlemek de tek amacımdır.Uygulamalarım ise eş doğrultuda fakat ayrı ayrı gerçek araştırmalardır."

Bu anlayış doğrultusunda ürettiği resimlerinde üç boyutlu mekan olgusunun belirginleşmesi en önemli özelliğidir.Dogadan seçilen her hangi bir konuyu belirleyen nesnelere çevrelerini saran boşluk içindeki konularının irdelenerek yüklendikleri anlatım özellikleriyle tuvale aktarılması sanatçımızın özgün tekniğini yansıtmaktadır.Sanat anlayışını pekiştiren öznel duyarlılığı, üçüncü boyutun kavranılır nitelikte belirginleşmesini gerçekleştirir.(9)

Cüda'nın tüm resimlerinde, renk düzenlemelerinin görsel uyumuyla geri planlara çekilen izleyicilerin bakışları, geometrik formların aynı yöndeki doğrultularıyla uyarılmakta ve üç boyutlu bir mekan olgusunda tüm nesnelere anlamlı bir sessizlikle bütünleşmektedir.

Cüda sanat anlayışını belirleyen bu özelliklerle çevresinde yer alan günlük kullanım eşyalarının ve ku- maşların arasına dağılan meyvaların, çiçeklerin biçim ve renk değerlerini, özgün görünümlerini, bireysel duyarlı- ğı ile yorumlayarak aktarmaktadır. Bu konuyu mimar Beh- çet Unal şu satırlarla yorumlar:(10)

"Mahmut his ve heyecanlarını, bilgi ve tekniği- nin en had süzgecinden süzdükten sonra tuvaline sürmüş gibidir."

Mahmut Cüda bütün eserlerinde seçtiği konu ile sarsılmaz bağlar kurar. Resimlerinde kompozisyona katı- lan nesnelere, bugulu bir atmosferle çevrelenerek zengin bir anlam gücüne ulaşır. Bu özelliği sanatçının Batı tekniğini, yaşadığı toplumun nesnel ve tinsel kaynakla- rıyla bir arada değerlendirdiğini, göstermektedir. Sa- natçımızın ürettiği gerçekçi natürcülükten yola çıkarak Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid Bey gibi 19.yüzyıl sanatçılarımızın eserleri ile bağlantı kurmak yanıltı- cıdır. Gerçi konu beraberliği, ayrıntının taşıdığı önem ve bütünün egemenliğinde sessizliğin yaratılması gibi benzer özelliklerden söz edilebilir. Fakat Cüda'nın sa- natında göz ardı edilmeyecek özellik, geometrik düzen içinde ritim, hacim, renk lekeleri dengesi, oran, modüle, pasaj aracılığı ile çizgi ve renk perspektifi, pentür armonisi ve devinime verdiği önemdir.

Cüda'nın tüm resimlerinde özgün bir kompozisyon sergilenir. Renk lekeleri, biçim değerleri, ışığın renk ve biçimler üzerinde akışı, geometrik sistemler içinde perspektif derinliği gerçekleştirir. Bu başarılı uygulama ile belirginlik kazanan mekan ve boşluk etkisine dağılan nesnelere, Cüda'nın özgün boya tekniği ve duyarlı renk tonlamaları ile volümler kazanır.

Mahmut Cüda bu özellikler doğrultusunda kompozisyonlar, peyzajlar, portreler, natüremortlar üretmiştir.

Avrupa'da geçirdiği sanat eğitimi sırasında incelemeler yaptığı müzelerde izlediği büyük boyutlu kompozisyonlar üretmek amacıyla çalışmalarına başlar. Sanatçının özgün üslubu ve başarılı teknik uygulamalarını sunan bu çalışmalarına Aydın Yangını (1937) ve Haramiler adlı eserleri önemli örneklerdir.

Cüda'nın resim veriminde natüremort çalışmalarının sayısal bir yoğunluk kazandığı izlenir. Bu özelliğinin Türk resim sanatında "natüremort ustası", "natüremort yorumcusu" olarak tanınmasına neden olacaktır. (11)

Cüda'nın görsel etkileriyle çekici nitelikler yüklenen natüremortları doğadan aktarılan güzel bir kesitin anımsatılmasını aşan anlamlara evrilirler. Sanatçımız, doğadan seçtiği nesnelere bireysel imgelerine koşut bir düzenlemeye, bir kurguya ulaştırır. Bu düzenle-

melerde özgün üslubu ve teknik uygulamaları, yorumları için sınırsız sinema olanagına kavuşur.(12)

Tüm natürmortları, sanatçının doğaya öznel yaklaşımını, usunu, beğenisini ve ruh durumunu yansıtır. Cúda'nın resimlerinde ulaştığı özgün yorumu Nurullah Berk şu satırlarıyla dile getirmektedir.(13)

"Onun doğa'ya-daha çok cansız nesnelere- bağılılığı bir Şeref Akdik ya da bir Ayetullah Sümer'e kıyasla, kendine özgü özelliklerle daha zenginleşir. Doku çeşitlemesinde, renk değerleri ayırımında-valörlerde- genellikle paket zenginliğinde objektif görüş, Mahmut Cúda'da benzerlerinde görünmeyen bir olgunluğa bürünür."

Zambaklar (1939), Kaktüs(1941), Heykelli Natürmort(1942), Mavi Kaseli Elmalar(1944), Çiçekler(1957), ve Kedili Elmalar(1975) adlı eserlerinde olduğu gibi tüm natürmortlarında günlük kullanım eşyaları ve çeşitli kumaşlar arasında en doğal görünümüleriyle betimlenen yemişler, heykeller, çiçekler bir mekan ve kitle ilişkisi içinde aktarılmışlardır. Bu nesnelere, doğal görünümlerine karşın, hacımsal değerlerinin düzeltilmesi ve yuvarlatılmasıyla geometrik bir soyutlamaya aktarılırlar. Sanatçının gerçekçi anlayışı, bireysel duyarlılığı ve teknik başarısıyla gizemli bir yalınlıkta sunulan nesnelere çevrelerini saran buğulu atmosferde düşsel anlatımlara

evrilirler. Cûda'nın 1975 tarihli eserlerinden başlayarak ışığa verdiği önem biraz daha artmaktadır. Oya(1975) ve Kavunlu Natürmort(1981) adlı resimlerinde de görüldüğü gibi en koyu gölgede bile dışa vuran bir aydınlık yansımaktadır.

Mahmut Cûda 1944 yılında "Mavi Kaseli Elmalar" adlı natürmortuyla, Devlet Resim ve Heykel Sergisinde ikincilik ödülü kazanır.

Mahmut Cûda'nın portrelerinde, farklı yaş ve karakterdeki kişilerin fizyonomik özellikleri, yaşam kesitlerini de sunan güçlü bir anlatımla betimlenir. Kiminde çekilen acıların izleri, kiminde yaşama duyulan sevginin parıltıları, kiminde sorumluluk ve güven duygusu, kiminde ise duru ve çocuksu bir gülümseme vardır.

Sara(1930), Fahire Aysu(1940), Suzan Karamanlıoğlu (1958), Tülin Serpen(1977) ve Süheyl Unver(1980) önemli portre çalışmaları arasında yer alır.

Mahmut Cûda'nın peyzajlarında, yalnızca doğa güzelliklerini aktaran çalışmalar çok azdır. Genellikle bir kentin tarih ve sanat değerlerini yansıtan anıtsal yapılarının konu olarak seçildiği görülür.

1938 yılı Trabzon görünümünü CHP kültür Programı çerçevesinde görevlendirildiği dört hafta içinde

resimlemiştir. Aynı görevle gönderildiği Bitlis'in doğa ve kent görünüşleri 1943 yılını belgeleyen eserlerdir.

Büyük Millet Meclisi için görevlendirildiği 1949 yılında ise Edirne'nin tarihi eserlerini tablolarında yansıtır.

Manzaraları, konu olarak seçtiği kentlerin mimari ve doğal değerlerini aktarır. Bu nitelikleriyle yapıldıkları yılların genel görünüşlerini yansıtan belgesel özellikler kazanır. Büyük ilgi kazanan Trabzon görünüşlerinde simgesel öğelerin egemenliğinde, çevrenin yaşanan toplumsal olaylarıyla ilişkiler kurulur. Bitlis ve Edirne görünüşlerinde bu ilişkiye kentlerin anıtsal değerleri de katılır. Marmara Adası(1977) görünüşlerindeyse doğa tüm gerçek değerleriyle sunulurken niteliği ve amacı belli olmayan bir gerçek üstü anlatıma evrilmiştir.(14)

Mahmut Cüda "Yeni Adam" dergisi için çizdiği kapak resimlerinde, 1942 yılına dek bir yöreyi, bir sanatçıyı, bir olayı konu alırken, 1942'den sonra toplum sorunlarını, kendi dünya görüşüne aykırı gelen kişi ve olayları espirili, alaycı bir anlatımla resimler. Güçlü eleştirilerinde yaşamı boyunca edindiği izlenimleri yansıtır.(15)

Mahmut Cüda sanatına verdiği emegin yanısıra, Türk resim sanatçılarının birlik, beraberlik ve dayanışma içinde daha güçlü olacaklarına olan inancı için bir ömür harcamıştır.

Bireysel sanat çalışmalarının Türk resim sanatının gelişimi için yetersiz olduğuna inanan Cüda 1928 yılında kurulan "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kuruluşunda ve etkinliklerinde önemli görevler üstlenir. 1942 yılında aynı birliğin güçlenmesi amaçlarının gerçekleşmesi için "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti" nin kurulmasına öncülük eder.

1950 yılında son bir kez daha sanatçıların ortak hak ve yararlarının korunmasını umduğu "Ressamlar Derneği" nin kurulmasını gerçekleştirir. (16)

Yoğun sanat çalışmaları ve yaşamını kazandığı İstanbul Üniversitesindeki görevi arasında yorucu yıllar geçiren Cüda 1969 yılında Coğrafya Enstitüsü Kartograflığından emekli olur.

Sınırlanmış çalışma ortamından kurtulan sanatçımız günlerini yeni eserler yaratarak, sanat ve sanatçı sorunlarına ilişkin yazılar yazarak değerlendirme olanlığına kavuşur.

Bu aşamada Nurullah Berk'in yazdığı "Resim ve Heykel Müzesi" adlı eserini eleştiren "Kılavuzun Böyle-si" ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde akademik kariyer ve eğitim sistemini inceleyen "Bir bardak Yağmur Suyu içi-ver Gitsin" adlı kitaplarını yayınladı. 1952-1954 yılları arasında 8 sayı olarak yayınlanan Güzel Sanatlar Dergisi-ni çıkarır. (17)

1974 yılında yaşamını paylaştığı eşi Nazıma Cûda yı uzun süren bir hastalığın ardından kaybeder. Cûda'nın bu yıllarda sanat ortamının kısırlığını anlatan satır-ları ilgi çekicidir. (18)

"30-35 yıl önce eşim hastalandı. Sosyal bir ga-ranti yok. Onun da maaşı var, benim de ama; yetişir mi? Doktor parası, ilaç parası, masajcı parası...elimde üç beş resim var. Satayım diye düşündüm. Tanış çevreleri geniş olan bir kaç arkadaşa rica ettim. İnaniyorum, uğ-raştılar...Fakat bir resim satamadım"

Sanat yaşamı boyunca hiç bireysel sergi açmayan Cûda bu olaydan sonra sanat çevresinden tamamen uzakla-şır. Hiç bir sanat olayına katılmaz.

1976 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Profesör-lerinden Üzdemir Altan bir sergi düzenlemek için Cûda'y la görüşmeler yapar. Bu görüşmeler sonucunda 24.2.1976-

9.3.1976 tarihleri arasında sanatçının retrospektif sergisi açılır.

1979 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mezunları Derneği onun belgesi 1980 yılındaysa Kültür Bakanlığı Devlet Sanat ödülü almaya hak kazanır. 1978-1987 yılları arasında altısı İstanbul, ikisi İzmir ve ikisi Ankara olmak üzere on kişisel sergi düzenler. 1987 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Cüda'ya Fahri Profesör ünvanı verir.

Mahmut Cüda sanat yaşamına başlarken benimsediği gerçekçi üsluba yaşamı boyunca bağlı kalır. Batıda yaygınlaşan modern akımlar sanatımızı ve sanatçılarımızı etkisi altına alırken Cüda sanat anlayışından ödün vermez. Bu tutumu ile Türk Resim Sanatında özgün ve yetkin bir yer kazanır.

Benimsediği sanat anlayışına sabırla ve kararlılıkla yaşamı boyunca bağlı kalırken; sanatçı birlik ve beraberliğinin sağlanmasına, ortak yararların hakça dağılmasına duyduğu inanç için de bir ömür harcayan Mahmut Cüda 26.Mart.1987'de ayında yaşama veda eder.

2-ALİ AVNİ ÇELEBİ (1904-)

Ali Avni Çelebi Bağdat maktupculugundan emekli, döneminin aydınlarından Suphi Bey ve Raziye Hanımın on iki Çocuklarının dokuzuncusu olarak İstanbul'da dünyaya gelir.

İlk ve orta öğrenimlerini de İstanbul'da tamamlayan Çelebi'nin resim yeteneği çocukluk yıllarından başlayarak ailesi ve çevresinin ilgisini çeker. Sanata karşı büyük bir ilgi duyan babası, Çelebi'nin yeteneğinin öğrenimle pekiştirilmesini gerçekleştirmek amacıyla Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'ne girmesine önayak olur (19) İki yıl Hikmet Onat ve iki yıl da Çallı atölyelerinde çalışır.

22.Mayıs.1922 yılında bireysel olanaklarıyla Münih'e gider.Kısa bir süre Heinemann'ın özel atölyesine devam eder. Bir sömestr katıldığı Münih Akademisi Grober atölyesinden de ayrılır. Mahir Tomruk'un önerisiyle katıldığı Hans Hoffman atölyesinde de ancak iki ay çalışır. Bu kez ekonomik yetersizlikler nedeniyle Berlin'de aile dostlarının yanında, Berlin Akademisi Kleve atölyesinde çalışmaya başlar.(20)

18 yaşında bir Türk delikanlısının yabancı bir çevrede duyduğu yalnızlığa atölye uyumsuzlukları katıl-

mıştır.Çelebi bireysel duyarlığına en uygun bir çalışma ortamının titiz arayışını sürdürmektedir. Kısa bir zaman içinde edindiği atölye deneyimleri arasından bir seçenek yapması gerekir. Bireysel duyarlığına, sanat anlayışına, özgür ve titiz kişiliğine en uygun bulduğu çalışma mekanı Münih ve Hans Hoffman atölyesidir. 1923 yılında Türk Ocakları bursu ile Mühih'e gelen Ahmet Zeki Kocamemi'nin de aynı atölyede çalışma alması, dayanışma ve dostluk gereksinimini de karşılayacaktır. Ve Çelebi rahat, huzurlu bir öğretim dönemi geçirecektir. Bir süre sonra devlet bursu almayı başaran Çelebi, Zeki Kocamemi ile dört yıl aynı atölyeyi, iki yıl da aynı pansiyonu paylaşır. Çelebi öğreniminin sanat anlayışına katkısını şu satırlarla açıklamaktadır: (21)

"Sanatta aradığım şart ve vasıflar; karakter, hareket, form, volüm, inşaa, tesir, atmosfer ve valörü ile bütünü teşkil eden kompozisyon olduğuna inandım ve o yolda eğitilerek sanat yolunu tayin ettim."

Hoffman, atölyesinde başarısıyla sıvrilen Çelebi'ye asistanlık önerir. Devlet bursunun karşılığı olan zorunlu hizmet'e çağrılması nedeniyle Çelebi bu öneriyi değerlendiremez.

6.Haziran.1927 de Türkiye'ye dönen Çelebi, Konya Kız Öğretmen Okuluna atanır. Almanya'nın yoğun sanat

ortamında tamamlanan beş yıllık aralıksız sanat eğitiminden, resim sanatının varlığı duyulmamış bir kente gönderilmiştir. Çelebi dört hafta sonra askerlik görevi ile İstanbul'a dönme olanağı bulur ve Harp Akademilerinde desinatör olur. Askerlik bitiminde döndüğü Konya'daki görevinden istifa eder. Çelebi bu konuya şu açıklamayı getirir:(22)

"Hiç bir zaman aklımdan geçmezdi öğretmen olacağım. Bekledim. Devletin vereceği tarihi amaçlı resimler olsun, onları tesbit edelim yaşatalım istiyordum. Beni kız muallim mektebine tayin ettiler. Düşünün ki siz yüksek matematik okumuşsunuz ve bu konuda Avrupa'da doktora yapmışsınız dönüşte bir ilkokula aritmetik dersi vermek üzere vazifelendirilmişsiniz. Aynı şey bu, sonuçta ne ben çocuklara uyabildim ne onlar beni anladı. İstifa ettim."

1930 yılında Almanya'ya Hoffman okuluna giderek yardımcılığını üstlenir.(23) Ancak Almanya'da ekonomik krizin, politik değişimin zor günleri yaşamaktadır. Hoffman'ın Amerika'ya yerleşme planı Çelebi'nin yurda geri dönmesine neden olur.

Çelebi, Hoffman ve okulu ile ilgili izlenimlerini şu satırlarla dile getirir:(24)

"Hoffman'ın Akademisinde, portre, Kompozisyon ve gece kurlarının atölyeleri vardı. Kendisi centilmen, çok da kuvvetli, kudretli bir kimseydi. Yalnız onun pentürünü biraz yadırgadım...hırçın tuşları vardı...Tezat halinde; kontrastlı olarak. "Hayat bunu icap ettiriyor. Çünkü hayat bundan ibarettir." derdi.Müzik de de vardır bu çizgilerin ahengi, inşaa, karakteri, atmosferi.Bütün bunları gözönüne alır, eserini böylece kompoze ederdi. Pentür konstrüksiyon üzerine eklenmeli... tıpkı şöyle: Fizikman bir kimse güzel olur. Bir de makyaj yapılır. Makyajlı pentürdür...Fizikman konstrüksiyonun yerinde olması lazım. Hoffman, Picasso ve Matisse'in arkadaşıydı.. Onlarla beraber çalışmıştı. Tabii, resimlerinde kendi ayrı şahsiyeti vardı."

Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi 1927 yılında Almanya dönüşlerinde katıldıkları Güzel Sanatlar Birliği Galatasaray ve Ankara sergilerinde yer alan eserleriyle Türk resim sanatına yeni yorumlar,yeni atılımlarla katıldıklarını kanıtlamaktadırlar. Hocaları olan Güzel Sanatlar Birliği üyeleri tarafından endişeyle karşılanan bu resimler, izleyicilerde şaşkınlık yaratıyordu.

Çelebi ve Kocamemi'nin resimleri ancak 1928 yılında yurda dönen ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği adı altında birleşmeyi karar altına alan genç ressamların Ankara Etnografya Müzesindeki sergile-

rinde ait oldukları ortamı bulacaklardı. 1929 yılında da birliğin kurucu üyeleri arasında yer alacaklardı.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyesi olan sanatçılar Cumhuriyet Türkiye'sinin devrimci ve atılımcı gelişimini coşkuyla, inançla benimserler. Yeni toplumun çağdaş sanatını oluşturmak bilincinin sorumluluğunu taşırlar. Geçirdikleri öğrenim dönemlerinde yaşadıkları sanat ortamlarının izlenimleri, etkileri bu sorumluluğun gerçekleşmesine kaynaklık eder.

Ali Avni Çelebi'de arkadaşları gibi genç Türk Cumhuriyet'nin genç, atılımcı ve çağdaş sanatçısı olma niteliğine sahip çıkar. Avrupa'da geçirdiği öğrenim dönemlerinde sanatın geçirdiği değişim gelişimi, müze, sergi ve yayın araçları aracılığı ile yakından izler. Bu izlenim sonucunda düşünce ve duygu yapısına bireysel ve toplumsal değerlerine ve yeteneğine en uygun gelen bir sanat anlayışına ulaşır.

Artık sanatçı olarak bir Çelebi üslubu, anlayışı, duyarlığı varlığını duyurmaktadır. Bu aşamada Çelebi; öğretisinde yetiştiği 1914 kuşağının sanat anlayışının izlerini taşımayan, Avrupa sanatının da her hangi bir akımının yada sanatçısının yoğun ve yönlü etkisini sergilemeyen özgün bir sanatçı olma yolundadır. Günümüze kadar ulaşan yaşam çizgisinde, başlangıçta benimsediği

üslubundan ödün vermeden,yeni yorumlarla,yeni konularla sanatını kendi içinde çeşitlendirip yüceltmeyi başaracaktır.

Her sanatçı gibi Ali Avni de üslubunun belirlenme aşamasında çeşitli seçeneklerden yararlanacaktır. 1922-1931 yılları arasında Almanya yoğun siyasal ve toplumsal değişim geçirmekte, bu arada da çok çeşitli sanat olaylarına sahne olmaktadır. Yeni nesnelciliğin ilginç örnekleri, geleneksel Alman dışavurumculuğunun uzandığı yeni boyutlar ve kökeni kübizme dayanan yeni araştırmalar dinamik bir sanat ortamı yaratmaktaydı.(23)

Bu arada yalın geometrik biçimler ve endüstriyel malzemeden yararlanan sınırsız boşluk ve hacim etkilerini irdeleyen Rus Konstrüktivistleri'nin bir kısmı Almanya'ya yerleşmiştir. 1922-1923 yıllarında Berlin, Düsseldorf, Honover ve Amsterdam'da açılan karma sergiler, sınırsız bir boşlukta özgür ve yüzer sanısı uyanıran ve bir tür heykel, mimari özellikler taşıyan biçimlerden oluşan eserleri tanıtmaktaydı.(26)

Müzik, sinema ve edebiyat etkisi altında alan bu akım hakkında konferanslar verilip, çeşitli dergiler çıkarılmaktaydı.(27)

Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi bu sanat ortamını soluyan ve Hoffman'ın ilerici sanat öğretisinde

yetişen sanatçılardır. Çok farklı bir toplumun kültürel ortamdan gelip geçici olarak katıldıkları dinamik sanat ortamından öznel etkiler alırlar. Kökeni kübizme dayanan resimsel sorunların dışavurumcu bir anlatıma yüklenmesi her iki sanatçının da ilgi alanının dorugunu oluşturmaya karşın sanat anlayışlarında bireysel ayrımlar da belirginleşecektir.

Ali Avni Çelebi bu etkileri kendi dünya görüşünün süzgecinden geçirerek sanatına katar.

Günümüze kadar gelen dergi ve kitaplarda birçok eleştirmen ve yazar Çelebi'nin sanatını değerlendirirken bu yıllarda Almanya'da etkin olan sanat akımlarına doğrudan bağlamayı yeglerler.

Nurullah Berk, Ali Avni Çelebi'nin sanatını: (28)

"...Maskeli Balo" Türk resmine Konstrüktivist-inşaaacı bir tasa getirmişti." Satırlarıyla açıklamaktadır. Kanımızca bu açıklama Konstrüktivizmin özü gözönüne alınarak değerlendirildiğinde yanıltıcı olmaktadır.

(29)

Çelebi'nin resimlerinde üç boyutlu mekan etkisi ve hacımsal değerlerin belirginliği, resmin geometrik altyapısı ve planlarıyla ilişkisi nedeniyle konstrüksiyona dayalıdır. Bu etki de Cezanne ve kübizmin yapısal sorunlarıyla ilgili biçimsel değerlerle açıklanabilir.

Kaya Özsezgin'in yaklaşımına göre de (30)

"Ali Avni dogayı tualinde göstermekle yetinmez, o görüntünün izleyici üzerinde uyandıracığı anlam çağrışımlarını da yansıtmak ister. Bu yönüyle de Germen kökenli anlatımcılığın Almanya'da yirminci yüzyıl başlarında iki grupla "Die Brücke" ve "Der Blaue Reiter" ulaştığı aşamaya yakın bir duyarlılığı akla getirir."

Almanya'da sosyal krizlerin, düşünsel gelişmenin, toplumsal bunalımın yoğunlaştığı bir ortamda ortaya çıkan sanat akımları arasında yer alan Alman dışavurumculuğu "Die Brücke" grubu tarafından ortaya atılması ve "Der Blaue Reiter" grubu tarafından geliştirildiği gözönüne alınarak bu gruplar çevresinde yer alan sanatçılarla Çelebi'nin sanatında düşünsel bağlantı kurmak zorlayıcı olacaktır. Çelebi'nin Almanya'da bulunduğu yıllarda henüz bu grupların sosyolojik, psikolojik ve düşünsel sorunları çözümlenmemiştir.(31)

Bu bağlamda Çelebi Türk resim sanatına yeni boyutlar katan anlayışının belirlenmesinde dışavurumcu anlayıştan ve kübizmin uzantısı olan resimsel uygulamalardan; usu, düşün gücü, dünya görüşü ve yeteneği ile bağdaşan biçimsel değerleri özümsemiştir.

Ali Avni Çelebi resmin inşasına (Konstrüksiyonuna) gerekli öğeleri, resimsel bir yüzey içinde

kurgulanan planlarla,üç boyutlu bir mekan içinde hacimsal degerleri ile aktarmaktadır. Bu aktarımda göze çarpan abartılar ve biçim bozmalar(deformasyon) anlatımın en önemli özelliği olan dinamizmi, yaşamsallığı ve yarınlığı vurgular. Bu özelliklerle yüklenen Ali Avni Çelebi resimleri,günlük yaşamın herhangi bir mekanını, anını kareleyen doğal, içten, sımsıcak ve sevecen anlattımlardır. Çelebi'nin resimleri tüm insanlara doğal, içten, alçakgönüllü, sevecen yaklaşımının izlerini taşır. Resimlerine yansıyan Çelebi, hoşgörülü, bağışlayıcı, karşılık beklemeden verici ve çıkarıcılıktan uzak kişiliğiyle yaşamı boyunca sarsılmaz dostlukların vazgeçilmez insanı olarak kalabilmiş ender kişilerdendir. (32) Yumuşak, hoşgörülü görünümünün altında titiz,amaçlarından, yaşam görüşünden ödün vermeyen kararlı,sert bir kimlik yatar. Çelebi resim sanatına gönül vermiş ve bu yolda bir ömür harcarken,yaşamının her evresinde artan bir saygı ile mesleğine bağlanmış sayılı sanatçılardandır. Çelebi günlük yaşamında çevresindeki yaşamsallığın eskizlerini yanında bulunan küçük kartlara, kağıtlara aktarır. Evinde, çalışma mekanında, çevresine yaklaşma tedirginliği yaratan tertemiz,pırıl pırıl bir tuval hazır beklemektedir.Çalışma anında tuvalle Çelebi arasında anlatımı oluşturan mistik denilebilecek bir bağ kurulur.

Sanatçımızın sanatına tuvaline duyduğu saygının boyutlarını vurgulaması, nedeniyle Adnan Çoker'in bir anısına yer verelim:(33)

Akademi'deki görev yıllarında Çelebi tertemiz bir tuval hazırlar ve her gün büyük bir titizlikle boş tuvali çeşitli açılardan incelemektedir. Bu inceleme aşamalarını Çoker ilgiyle gözlemlemektedir. Aşağı yukarı onbeş gün sonra Çoker dayanamaz ve Çelebi'ye, tuvalin çok güzel olduğunu, resim yapmak için neden bu kadar beklediğini merak ettiğini sorar. Bunun üzerine Çelebi "tuval senin, resmi sen yap." diyecektir. Çoker bu teklifi şakayla karşılamak amacıyla fırçayı boyaya batırıp tuvale "Nato'ya hayır" yazar. Bu davranış karşısında Çelebi Çoker'e sadece bakacak ve bir daha hiç konuşmadan yıllar geçecektir. Aynı konu için Çelebi'nin açıklaması ilgi çekicidir:(34)

"Tuval sanatçının son sözünü söylediği yerdir. Bütün deneyimler, tasarımlar bir anda resme dönüşür. Uzun bir zaman içinde oluşan izlenimler bir anın tazeliğini, çekiciliğini taşımalıdır," savını savunan Çelebi "ok hedefi bir kerede ve tam merkezden vurmalıdır." demektedir.

1926 yılında ürettiği "Vitrin"den günümüze ulaşan çizgide Ali Avni'nin resimleri özgün üslubunu yan-

sıtırken, taze ve çekici özellikleriyle belirginleşmektedir.

Vitrin, Türkiye Cumhuriyet'nin çağdaş yaşam anlayışına yeni boyutlar katan evrensel düzeyiyle Avni Çelebi'nin güçlü sanatının göstergesidir. Renk ve leke değerlerinin dağılımı, mekan etkisi, figürlerin alışılmışın dışındaki konumları ve önemlisi, yaşamın akıp giden hızını kompozisyonda toplayan çağdaş bir anlatım gücüdür sergilenen. Zamanın uçup giden akıcılığıyla cılgınca yarışan, uçurtma uçuran kızların(1958-1967), baloncuların, kelebek yakalayanların(1963), ip atlayanların, balerinlerin dinamizmi yaşama dört elle sarılmanın, coşkusu, mutluluğunu duyurmaktadır.

Yaralı arkadaşının acısını bedeninde, vatan sevgisini yüreğinde taşıyan Türk askerinin devleşen, yücelen kişiliği "Silah Arkadaşları"(1932) resminden daha anlamlı, daha coşkun yorumlanabilir mi?

1928 tarihli "Maskeli Balo" kompozisyon düzeni, anlatım gücünün yanısıra resim sanatımıza konu özgürlüğü, ve çeşitliliği de katacaktır.

Berberler(1931), Sebzeçiler, Balıkçılar gibi günlük yaşamın potasında, alışılmışlığın yeknesaklığında kaybolan kavramlar bile Çelebi'nin gizemli fırçasıyla bir anda sanatsal anlatımlara evrileceklerdir.

Figürle öznel yaklaşımlar kuran Çelebi'nin sanatında "nü"lerin özgün bir yeri vardır. Güçlü ifadeleri ile dinamik aktarımlarıyla betimlenen bu "nü"ler (1942) Çelebi'nin sanat anlayışının eşsiz göstergeleridir. Çelebi "nü" çalışmaları için şu açıklamaları dile getirir: (35)

"insan vücüdü tabiatın en olgun göstergesi, yansımasıdır. Tabiata ait bütün özellikleri kendisinde toplamaktadır. İnsan vücüdü utanılası bir anlam taşımaktan uzaktır. Asıl utanılası duygular yüzde yer alır. Bütün ihtiraslar, kinler, nefretler, arzular ve sevgiler yüzde okunur. Yüz kapanınca vücut saf ve temiz bir tabiat parçasıdır."

Çelebi'nin yaşamı boyunca ürettiği çok sayıda peyzajında da doğa ve insan ikilemi her zaman bir bütünlüğün vazgeçilmez parçalarıdır. Kırkahvelerinin (1979), Pikniklerin(1979), Büyük adanın(1976), Avcıların(1968), Kedili Sincapların(1967) anlatımında doğa dinamik bir yaşamsallığı pekiştirerek konuyu çevrelemektedir. Balıkçıları(1960, 1962, 1964, 1977, 1981), Plajlar(1944, 1977), Kuşavcılarını(1960) yaşamsal olaylar çevresinde kurulan doğa-insan bütünlüğünü aktarmaktadır.

Sıcak bir sobanın yanında gelişigüzel görünümleriyle, açık bir masa üzerinde yer alan yiyecekler,

insan ögesini çağrıştırır. Figürlü anlatımların da ard planlarında yer alan masa üstünde gereçler, ölü doğa ile canlı figür karşıtlığının kurulduğu başarılı anlatımlardır.

Sanat anlayışıyla Türk resim sanatına yeni boyutlar katan Çelebi; 1931 yılında atandığı akademi müallim yardımcılığı görevinden aynı yıl uzaklaştırılır. Mesleği dışında, başka bir görev kabul etmeme kararı nedeniyle 1934 yılına dek işsiz kalan Çelebi, Zeki Kocamehi ile birlikte kuş kafesi yaparak yaşamını sağlamaya çalışır. 1934 yılında, o da Mahmut Cüda gibi İstanbul Üniversitesinde bir görev bulacaktır. Arkeoloji bölümü desinatörü olan Çelebi ancak Levy'nin Akademi görev almasından sonra, 1938 de tekrar Akademi görevine çağrılır ve 1968 yılında emekli oluncaya dek resim sanatına yeni temsilciler yetişmesine de katkıda bulunur.

Çelebi öğretim sistemini şu şekilde belirler:

(36)

"Öğrencilerin tabiatı doğru olarak öğrenmesini arzu etmekteyim. Onların fantazi ile münasebetlerini kırmak istiyorum. Egzajere hakkı da konuyu yıkmayacak şekilde olmalı, öğrencinin önüne resim sanatının bütün imkanlarını dökmek suretiyle işini sevdirebileceğine inanıyorum."

Ali Avni Çelebi'nin eserleri, üyesi olduğu Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği sergileri ile topluma tanıştırılmıştır. 1928 den başlayarak Ankara ve İstanbul'da sergilenen eserleri 1937 yılında Müstakillerin yurt sergileri programında Bursa, Zonguldak, Balıkesir, Samsun illerinde de halka tanıtılır. Müstakillerin girişimleri ile Atina, Bükreş, Belgrad ve Moskova'da açılan "Türk Resim Sanatı" sergilerinde de eserleri yer alır. Bu sergiler nedeniyle basında çıkan yazılarda Çelebi'nin sanatıyla ilgili görüşlere yer verilir.(37)

1944 yılında düzenlenen 6.Devlet Resim ve Heykel Sergisinde "Çam Korusu" adlı eseriyle 1.lık ödülüne değerli görülen Çelebi Devlet Resim ve Heykel sergilerine katılır.(38) CHP nin Kültür ve Sanat programı doğrultusunda düzenlenen "Yurt İçi Ressamlar Gezisi"nde; 1938 yılında Arapkir-Malatya, 1943 yılında Bilecik'e gönderilen Çelebi, bu programın devamında açılan sergilere katılacaktır.(39)

"İlk kişisel sergisini Beyoğlu Gloria (Saray) sinemasında açtım. Müdürü yaz aylarında olduğumuz için, antresinde sergi yapmama müsaade etti. Limonata bile veremedim. Satışta olmadı."

Bu satırlar Çelebi'nin 1932 yılında açtığı ilk kişisel sergisini açıklamaktadır.(40) Daha sonra 1975

den başlayarak günümüze kadar biri Ankara'da, beşi İstanbul'da olmak üzere yedi kişisel sergi açan Çelebi yurt dışında ve içinde bir çok karma sergide de eserlerini sergilemiştir.

1981 yılında Çelebi "Atatürk inkılapları" konulu kompozisyon yarışmasında başarı ödülü alırken aynı yıl kendisine Kültür Bakanlığı onur plaketi de verildi.

Günümüze değgin durmaksızın çalışarak eserleriyle Türk Resim Sanatına yeni bir boyut, özgün bir Ali Avni Çelebi üslubu kazandıran sanatçımız resim sanatımızın gelişme çizgisine ilişkin görüşlerini şu satırlarla açıklamaktadır:(41)

"Bakın eğer üzerinde gerektiği gibi durulsaydı, bu gün Türk resmi kende kendisini doğurabilir duruma gelebilirdi. Ne yazık ki, bu konu gerek devlet gerekse özel kesim tarafından bilinmeyerek değerlendirilmemiş, üstelik önemli olduğu da kabul edilmemiştir. Bu yüzden istenen sonuca varamadığımız gibi, o yolları da kaybettik. Avrupa ile ilişkimiz çok azalmıştır. Devletin katkısı olmadan sanatçının, dolayısıyla sanatın gelişmesi mümkün değildir... Devlet yardımı derken, sanatçının zaruretten kurtulmasını söylemek istiyorum. Öteye gitmeden kendimden örnek vereyim. Sizde bildiğiniz gibi

bunca yıl ülkeye hizmet edip, Akademi'den profesör sıfatıyla emekli oldum. Bu gün atölye diye çalıştığımız yer, ne ışığı ve nede ısısı yeterli olmıyan balkondan bozma bir mekandır. Dahasını söyleyeyim,o daracık yerde şasi ve çerçevelerimi bile kendim yapıyorum. Olur şey mi bu?"

Otuz yıl emek vererek Türk resim sanatına bir çok öğrenci kazandırdığı Akademi'den ayrıldıktan yıllar sonra Ali Avni Çelebi'ye 3.Mart.1987 de Mimar Sinan Üniversitesi senatosunun kararıyla Fahri Profesörlük ünvanı verilmiştir.

Türk resim sanatında çağdaş bir çığır açan Müstakillerin kurucu üyelerinden Ali Avni Çelebi günümüzde de resim çalışmalarına durmaksızın yeni eserler katmakta ve Aksaray'daki evinde eşi Cemile hanımla yaşamını sürdürmektedir.

3-AHMET ZEKİ (KOCAMEMİ) (1900-3.5.1959)

Zeki Kocamemi 1900 yılında(42) İstanbul'da dünyaya gelir. Babası Mahmut Rasih Bey Evkaf müfettişi, büyükbabası, Abdurrahman Sami Paşa'nın oğlu Abdülatif Suphi Paşa'dır.Zeki Kocamemi'nin ailesi Sancak Beyleri, Agriboz Muhafızlıkları görevinde bulunan büyükleriyle, 17.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Beylerbeyi ünvanlı Gazi Kocamemi'ye kadar dayanmaktadır. Hamdullah Suphi Tanrıöver'de Zeki Kocamemi'nin amcasıdır.(43)

İlköğrenimini Fatih Hadika-ı Meşfere mektebinde bitiren Kocamemi, orta öğrenimini özel öğrenimle tamamlar.(44)

1916 yılında babasının ölümü üzerine ağabeyi ve küçük kardeşi ile birlikte, büyükbabası Abdülatif Paşa'nın konasına yerleşir. Aynı yıl Sanayi-i Nefise Mektebi Alisine giren Kocamemi bir yandan da çalışarak ailesine destek olmaktadır.(45)

Akademi'de Hikmet Onat ve İbrahim Çallı atölyelerinde çalışır. Öğrencilik dönemi içinde 22.Mart.1918-1.Şubat.1919 tarihleri arasında ilk askerlik görevini yapar ve Çallı atölyesine geri döner. Öğrencilik yıllarında Galatasaray sergilerine katılan Kocamemi, atölyenin en başarılı öğrencilerindedir.(46)

Zeki Kocamemi 1922 yılının Aralık ayında Türk Ocacı hesabına Almanya'ya resim öğrenimine gönderilir. (47) Aynı yılın Mayıs ayında Münih'e giden arkadaşları, Ali Avni, Ratip Aşir, Kenan'ın aralarına katılır. Heinemann atölyesinde çalışmaya başlar.

1923 yılında Münih'e gelen Mahmut Fehmi (Cüda), Ali Avni (Çelebi), Ahmet Zeki (Kocamemi) Münih Akademisine girmeye karar verirler. Fakat katıldıkları sınavda başarılı olamazlar. Yahudi asıllı Heinemann'ın atölyesine dönmek istediklerinde kendilerine ücretin arttırıldığı bildirilir. Ekonomik sıkıntı içinde bulunan genç ressamlar yeni bir okul ararlar ve Hans Hoffman okuluna katılırlar. (48)

Aralarında sadece Ahmet Zeki'nin bursu vardır. Çelebi ekonomik sıkıntı ve atölye uyumsuzluğu nedeniyle aynı yıl on-onbir ay kadar kalıp geri döneceği Berlin'e Klene atölyesine gider. Ancak 1924 yılında Devlet bursu bağlanan Çelebi Münih'e geri döner. Cüda'nın burs başvurusu olumsuz karşılanınca Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalır. Fakat Zeki Kocamemi 1927 yılı Mayıs ayında İstanbul'a dönene kadar aralıksız olarak Hans Hoffman okulunda eğitimini sürdürür.

Zeki Kocamemi'nin öğrenimine katılan Avrupa süreci, atölye deneyiminin yeni boyutlara ulaşmasını sağ-

larken, bulunduğu canlı sanat ortamının sorunlarına ve gelişmelerine de tanıklık etmesini gerçekleştirir. 22 yaşında bir Türk genci, Almanya'nın değişim içinde olan sosyal, ekonomik ve politik yapısı içinde hızla gelişen ve değişen sanat ortamında beş yıl geçirecektir. Çocuklukları I.Dünya savaşının ve İstanbul'un işgalinin karanlık yıllarında geçen bu gençlerin Avrupa ile iletişimin iyice zayıfladığı bir dönemde yetiştikleri gözardı edilmemelidir. Zor koşullarda sanat eğitimi gören gençler ilk kez gerçek bir sanat ortamının içindedirler. Kocamemi Münih'te öğrenim döneminin ağır çalışma temposu içinde, ait olduğu bireyi bulunduğu toplumun tinsel ve nesnel kaynaklarıyla bütünleşen düşünce yapısı, dünya görüşü ile çevresinde gelişen sanat olaylarını değerlendirecek ve öznel bir yol, duyarlığına, teknik becerisine, yeteneğine uygun özgün bir üslup bulacaktır.

Kocamemi üstün yeteneklerle donatılmış güçlü bir sanatçı olarak özgün üslubunu belirler ve yurda geri döner. Resim anlayışını:(49)

"Resim yapmak icat etmek demektir. Taklit etmek değil... Resim bir yapı gibi yoktan var edilir. Bir abide gibi örülür."

Şeklinde açıklayan Kocamemi, yaşamı boyunca ürettiği eserleriyle özgün bir Zeki Kocamemi üslubunu

Türk resim sanatına kazandırmayı başarır. Ali Avni Çelebi gibi Zeki Kocamemi'de İstanbul'a dönüşünün hemen ardından, Temmuz ayında, onbirinci Galatasaray ve Dördüncü Ankara Türkocağı sergilerine katılacaktır.

1918 yılından beri sadece Güzel Sanatlar Akademisi ve Galatasaray sergilerinden oluşan Türkiye'nin sanat ortamının tek sahipleri olan Güzel Sanatlar Birliği üyeleri, Zeki Kocamemi'nin sanatının ulaştığı boyutlara korku dolu bir tepkiyle karşılayacaklardır. Çalılı kuşağının resimlerine alışmış olan, küçük sanat çevresi de bu gelişimin ve değişimin karşısında şaşkınlık duyacaktır.

Bu endişeler ve şaşkınlıklar Türk resim sanatında yeni bir dönemin başlamasının sancılarıdır.

1928 yılında Fransa'dan yurda dönen genç sanatçıların Ankara Etnografya müzesinde açacakları sergiye de katılan Kocamemi, sanatı için uygun bir sanatçı topluluğu içine katılır. 1929 da kurulan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alır. Müstakillerin açtığı sergilerle eserlerini topluma tanıtırken etkinliklerine de katılır.

1927 yılınının 14. Kasım'ında Zeki Kocamemi Trabzon Lisesi Resim Muallimi olarak göreve başlamıştır. Yedi yıl Türkiye'de Güzel Sanatlar Akademisinde, beş

yılı da Almanya Hoffman okulunda geçen ağır fakat başarılı bir öğrenim döneminin ardından Zeki Kocamemi'de uygun bir çalışma ortamında değerlendirilememiştir. Bir yıl kaldığı Trabzon Lisesi Kocamemi'nin aralıksız çalışmalarına sahne olacaktır. Bulunduğu ortama yararlı olma çabasında olan sanatçımız, öğrenciler için resim derslerini büyük bir sorumlulukla sürdürecektir. Aralarından Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resim sanatına katılmasını gerçekleştirecektir. Okulun yıl sonu çalışmalarında gösterime hazırlanan "Eşber Tragedyası"nın en önemli ve en güzel kısmı kuşkusuz Zeki Kocamemi'nin hazırlanmaktan çekinmediği dekorlardır. Bu yıllarda Kocamemi'in yaşantısını açıklamaları açısından öğrencisi Bedri Rahmi'nin satırları ilgi çekicidir:(50)

"...Kanımız kaynamıştı bu sessiz, sedasız resim öğretmenine. Sınıfta adı ressam çıkmışların işlerini hiç mi hiç tutmadı öğretmenimiz. Dönmüyor kardeşim, dönmüyor, diyordu bu resimleri incelerken. Öğretmenimizin "dönmüyor"la neyi kastettiğini kavramak kolay değildi. Bununla hacımı, içi dolu biçimleri, bir çeşit heykel anlayışını ve o günler Avrupa'da kök salan kübizmi tanımlamak istiyordu. Bu anlayışın kesin bir örneğini ders yılı sonunda, son sınıf öğrencilerinin başarıyla sahneye koydukları eşber piyesi dekorlarıyla belirtti. Öyle bir kale dekoru yaptığını hatırlıyorum ki, küçücük okul sahnesinde bir tabur askeri barındırabilirdi. Fakat ne

biz, ne öğretmenlerimiz, ne piyesi seyretmeye gelen ve-
lilerimiz ve şehrin ileri gelenleri, bu dekordaki resim
bilgisinin yüzde birini değerlendirecek ölçülere sahip-
tik.”

Kocamemi'nin resim sanatımıza getirdiği yenilik
doğa kaynaklı kübizm anlayışının dışavurumcu bir yak-
laşım ile ele alınmasıdır. Bu anlatımda, nesnelere hacımsal
değerleri belirgin kılınarak çevrelerini saran üç bo-
yutlu bir mekana dağılmaktadırlar. Geniş renk yüzeyle-
riyle elde edilen planlar kompozisyonda derinlik yanı-
samasını vurgular.

Kocamemi doğaya ilişkin görünüşleri geometrik
sistemlere indirgeyerek çözümlerken, öznel bir deforma-
syonla nesnelere biçimsel özelliklerini irdelemektedir.
Nesneler hacımsal özelliklerini belirgin kılan ve anla-
tım gücü kazandıran bu deformatsiyonla bütünleşen renk
lekeleri ve ışık, gölge dağılımının uyumu dinamik bir
boşlukla çevrelenir.

Kocamemi'nin Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'sinde
ki öğrenim döneminde ürettiği çalışmalarında, figür de-
senlerine duyarlı olduğu gözlenebilir. (51) İnsan figü-
rünün, biçimsel özelliklerini, oranlarını ve kişilik
yansımasını çözümlen bu çalışmaları Kocamemi'nin güç-
lü bir desen yorumuna kolayca ulaştığını kanıtlamakta-
dır.

Hoffman okulu bu güçlü desen anlayışına konstrüktif (inşaacı) bir anlayışın katılmasını gerçekleştirir. 1923-1924 yıllarında yaptığı çalışmalar, geniş yüzeyli renk lekelerinin ışık ve gölge dağılımıyla ulaştığı boyutları kanıtlar. Münih'te Park (1924), Kendi portresi (1923-1924), Oturan Çıplak Etüdü (1925) bu dönem araştırmalarını belgeler. 1925-1926 yıllarında Genç Erkek Başı (1925-1929), Genç Kız Başı (1925-1926) gibi çalışmaları çizginin anlatıma kazandırdığı değerleri irdeler. Bu araştırma aynı yıllarda doğal görünümün altında yatan geometrik sistemlerin, çizgisel bir doku ile konstrüksiyonlara bölünmesiyle ileri bir uygulama alanına ulaşır. 1926 yılından başlayarak peyzaj, natürmort ve figür çalışmalarında geometrik konstrüksiyonlar, geniş yüzeyli renk lekeleri ve hacımsal biçimler, özgün bir Kocamemi üslubunda bütünleşir.

Otlakcılar (1926), Tabureli Saksı (1926), Pozveren Çıplak (1926) Kocamemi'nin sanat anlayışının güçlü eserleridir.

1931 yılından sonra sert çizgiler, yumuşak geçişlere dönüşürken, renk lekeleri resmin temel kurgusunda ağırlık kazanır. Bereli Kadın (1931), Ayakta Kolu Dayalı Çıplak (1933-1934), İsmail Hakkı Oygar Portresi (1935), Neyli Natürmort (1935), Atatürk Portresi (1937),

İsmet İnönü Portresi(1939),Gece Baskını(1936), Sanatçının Annesinin Portresi(1938), bu uygulamanın değişik uzantılarını taşır.

Mekkare Eri(1935)'nde geniş renk yüzeylerinin oluşturduğu kapalı anlatımda bile ayrıntıların, aktarımı sarsmayan, bütüne anlam kazandıran inceliği dikkat çekicidir. Hamit Görele Müstakillerin Turan Bar sevgisinde yer alan bu resim için şu yorumlara yer vermektedir:(52)

"....Modernizm, klasik davasına karşı resmi aynı zamanda karanlıktan kurtarmak isteyen bir reaksiyondur. Fakat şu atın desenine bakınız,ne asilane baş döndürüşü ve üzerindeki zabitin ne yay gibi geriye kıvrılışı,bakışı var. Hele arkadaki koyu yeşil katırın desenini, hareketi ve önündeki atın konu ile yaptığı ahenk ne güzel."

Aynı başarı,1.Devlet Resim Heykel Sergisinde 1.lık ödülüne değerli görülen, kalabalık bir kompozisyon olan Atatürk'ün Cenaze Töreni(1939)'nde de karşımıza çıkar. Kocamemi'nin bu resmi 1940 yılının ilkteşrinde açılan Müstakillerin İstanbul Dağcılık Kulübünde düzenledikleri sergide yer alacak ve büyük bir beğeni ile karşılanacaktır. Behçet Unsal resmin karşısında

toplumun gösterdiği ilgi ve heyecanı şu şekilde açıklar:(53)

"Geçen yıl Devlet Resim ve Heykel Sergilerinde birincilik mükafatı alan Atatürk'ün Cenaze Merasimi namındaki tablosu ile sergide derin bir azamet ve huşu vermektedir."

Kocamemi'nin sanatsal anlatımında doğa görünüm-lerine, figür çalışmalarına ve natürlere özel bir yer ayırdığı görülmektedir. Figürlerinde ulaştığı rahat anlatım onun sanat gücünün en açık göstergesidir. Bu özelliğini Malik Aksel şu satırlarla dile getirir:(54)

"Zeki Kocamemi çıplak kadın vücudunu sade kuvvetli ve hesaplı bir şekilde büyük bir maharetle göstermekte muvaffak olması itibariyle her tür takdirin üstündedir. Ressamın çabuk bitmiş ve yarım kalmış gibi görünen eserlerinin büyük bir çalışma ve araştırma mahsulü olduğunu iyi gören bir göz çabuk anlayabilir."

Zeki Kocamemi duyarlığı ile tuvale aktarılan peyzajlarda, geniş renk yüzeylerinin inşasından oluşan yalın anlatım, dinamik fırça vuruşlarıyla devingen bir yaşamsallığı çağırır. İstanbul Tepelerinden(1937), Rize Çay Ziraati(1938), Tarladan Dönenler(1944), Sahip Ata Camii(1944), Konya'da Bir Sokak(1946), İskele(1947)

Kocamemi'nin doğa görünümünde ulaştığı başarıyı belgelemektedir.

Müstakillerin sergilerinde sanatıyla büyük bir ilgi toplayan Zeki Kocamemi 1928 yılında Trabzon Lisesindeki görevinden ayrılır.1930 yılında iç mimari bölümünde Prof.Günther'in yardımcılığına atanır. Aynı yıl Emilyya ile evlenir. 1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Dahili Mimari ve Mobilya Muallimliğine atanır.

Kocamemi'ye uygun görülen yeni görev, gençlik yıllarında yan uğraşı olan marangozluk olacaktır. Sanat için çok az zaman ayırmasına neden olan bu çalışma ortamını Bedri Rahmi'nin şu satırları aydınlatmaktadır:
(55)

"İlleride Kocamemi portresini büyük bir titizlikle çizmek isteyenler şu hazin gerçeğe parmak basmaya mecburdurlar: Kocamemi sanat hayatına atıldığı günden son gününe kadar ekmek parasının yarısını marangozlukla çıkardı. Marangozluk yapmasaydı öğretmen maaşıyla ne evini geçindirebilir, ne de resim yapacak boya parasını bulabilirdi. Öğretmeni bulunduğu Güzel Sanatlar Akademisi bir punduna getirip ona tablolar ısmarlıyacak yerde, bol bol mimar masaları, dolaplar, koltuklar ısmarlıyor ve siparişlerle ressamı kurtardığını sanıyordu. Kendisi gibi aynı şartlar içinde yetişen ve aynı Akade-

mide Öğretmen olan bazı mimarlara devlet mahalleler dolusu yapı siparişi veriyor. Fakat bu mimarcıklar yanı başlarındaki koskoca ressama bir metrekarelik bir duvarı çok görüyorlardı. Halbuki onlar da Kocamemi gibi Avrupa'da yetişmişlerdi.Yapı sanatına kök salamayan tablonun göçebelikten ileri gidemeyeceğini biliyorlardı. Fakat ne yazık ki, Kocamemi'deki resim gücünün zerresini bile anlayamadılar."

Ancak Leopold Levy'nin Akademi'de görev almasından sonra,10.Agustos.1936 da Kocamemi Resim atölyesi öğretmenliğine atanır.

Günümüzde Türk resim sanatına imza atan bir çok sanatçının yetişmesine doğrudan katkıda bulunan Kocamemi'nin öğretim sistemini öğrencilerinden Adnan Çoker şu satırlarla açıklar:(56)

"Kocamemi'nin öğretisi kesin ve açık olduğu kadar, kolaya ve ucuza karşıydı. Bazen eline bir palet alır,üzerinde iki renk karışımı ile neler bulunabileceğini gösterir, bir başka gün nasıl desen yapılması gerektiğini uygulayarak anlatırdı.Dogaya bağlı ve dogadan üretilen kübizmle, özellikle konstriksüyonla ilgili anlayışını,biçim,çevre ya da biçimin sınırlı boşlukta yer alması ile açıklıyordu. Kısacası, sanatının da başlıca kaynağı olan doğadan yola çıkarak çalışmayı, gelişmeyi öğütlerdi."

Levy'nin Kocamemi'nin sanatına ve öğretim sistemine büyük önem verdiği öğrencilere onun atölyesini önermesiyle kanıtlanır:(57)

"Eğer resim sanatını öğrenmek istiyorsanız ve eğer başınızı omuzunuzun üzerinde tutmak istiyorsanız, Zeki Kocamemi'ye gidin. O alçak gönüllü ama çok iyi bir ressamdır."

Zeki Kocamemi Müstakillerin Ankara, İstanbul, Balıkesir, Samsun, Zonguldak ve İzmit ve yurt dışında; Moskova, Atina, Belgrad, Bükreş sergilerine katılır.

CHP nin düzenlediği "Yurt Gezileri" programında katılan Kocamemi 1938 yılında Rize'ye, 1944 yılında da Konya'ya gönderilir. Bu illerin doğa, çevre ve yaşam özelliklerini belgeleyen eserleri 1942 ve 1944 yıllarında Ankara'da "Yurt Gezileri" sergilerinde yer alır. (58)

Devlet Resim ve Heykel Sergilerine de katılan Kocamemi 1939 yılında açılan ilk Sergide, Atatürk'ün Cenaze Töreni adlı eseriyle 1.lik ödülü alan ilk sanatçıdır.

Bu tarihten sonra yurt içinde ve dışında düzenlenen karma sergilere katılan Kocamemi ilk kişisel sergisini 16.Aralık.1946 tarihinde İsmail Hakkı Dygar Galerisinde düzenler. İkinci sergisini 1947 yılının 8-30

Aralık tarihleri arasında Beyoglu, Asmalı Mescit Balyoz Sokaktaki No:25 de düzenler.(59)

1950 yılında Izmit'te bir resim sergisi düzenlemek isteyen Kocamemi'nin resimlerini Izmit Valisi "Müstehcen" olarak niteleyecek ve serginin açılmasına engel olacaktır.(60) Bu anlaşılmaz davranış karşısında sanat ve sanat eserlerine karşı bilgisizlik,ilgisizlik ve bagnazlıkla yaklaşım, sanatçımızın büyük bir kırgınlık geçirmesine ve bir daha kişisel sergi düzenlememe kararı almasına neden olur.

Zeki Kocamemi'nin güçlü kişiliği, özgün sanatı ve Türk resim sanatına getirdiği yeni boyutlar gözönüne alınınca, yeterince anlaşılamadığı ve değerlendirilemediği acı bir gerçek olarak ortaya çıkar. Güzel Sanatlar Akademisi'nin gururlu, saygın öğretim üyesi çevresinde yer alan ve 1933 yılında "d" grubu adı altında birleşen öğretim üyelerinin, deger çekışmelerinden kaynaklanan eleştirilerine hedef olacak, fakat bireysel sanatından ödün vermeden, tutarlı kişiliğini yitirmeden yaşamını sürdürecektir.

Adnan Çoker bu konuya aşağıdaki satırlarda açıklık kazandırır:(61)

"....Ancak Akademi'de Kocamemi ve Çelebi gibi

Münih kökenli eğitimi olanlar, Paris kökenli eğitimli-
ler yanında azınlığı oluşturuyorlardı. Leopold Levy'nin
Paris kökenli eğitimi giderek ağırlık kazanıyordu. Buna
Cézanne, Mattise, Derain gibi ressamın etkileriyle
(o zamanlar Türk sanatçıların dillerinden hiç düşün-
medikleri) sanat merkezi, Paris'in katkısını da eklemek
gerek.

Kocamemi'nin Levy ile işbirliği sonucu 1939-
1940 larda bir yıl kadar da gravür yaptığını biliyoruz.
Bunun dışında ise Kocamemi, özellikle peyzaj ve natür-
mortlarında taşıdığı niteliklerinin topuyla Fransızlaş-
tırılmak istemiş ya da kendisine bu gözle bakmak alış-
kanlık haline getirilmiştir."

Bu eğilimin yayına uzayan yankıları Nurullah
Berk'in satırlarında yansır:(62)

"...Münih'teki öğrenim çizgisine sonuna dek
bağlı kalması her ne kadar Zeki Kocamemi'nin kişiliğini
belirtti ise de, böylesi bir tek yönlülük belki de onu,
bir bakıma, dar bir sanat çevresinde kalmaya zorlamış-
tı..."

Resim yapmak için kullanılması gereken saatleri
marangoz atölyesinde, bilimsel tartışmalar için ayıraca-
ğı zamanı değer çekişmelerinin kırıcı döngüsünden kaç-

mak için kaybetmesi bile Kocamemi'nin Türk resim sanatındaki güçlü yerine ve üstün vasıflarla donatılmış sanatını kanıtlayan resimler üretmesini engellemeyecektir. Bu eserleri onun Türk sanatında açtığı çığırını kanıtlayan belgeler olacaktır.

Türk resim sanatının önemli sanatçısı Kocamemi 3.Mayıs.1959 tarihinde ani bir kalp krizi ile yaşama veda eder.

Kocamemi ölümünün 1.yıl dönümünde Münip Özben'in girişimleriyle Milli Kütüphane galerisinde açılan ve 52 resimden oluşan bir sergi ve düzenlenen bir katalogla anılır.(63)

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde, yıllarını bu okula adanmış, bu saygın ve güçlü rassam ancak ölümünün 20.yılında ve öğrencisi Adnan Çoker'in girişimleriyle anımsanacaktır. Osman Hamdi salonunda bir toplu sergi ve düzenlenen katalogla Kocamemi'nin anılması gerçekleştirilecektir.(64)

4-CEVAT HAMİT (DERELİ) (1900-)

Cevat Dereli 1900 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Babası Hakim Hamit Bey ve Annesi Feride Hanımdır. Fatih ilkokulundan sonra 1907-1914 yılları arasında gene İstanbul'da Rüştîye ve İdadi öğrenimi görür. Bu yıllarda Nazmi Ziya ile kurduğu ilişkiler 1915 de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'sine girmesine neden olur. (65)

Sanat öğrenimi Hikmet Onat atölyesinde katıldığı eğitimle başlar. Ardından İbrahim Çallı atölyesine geçer.

1924 yılında Maarif Vekaleti Avrupa konkurunu kazanarak Paris'e gider. Académie Julian'da Paul Albert Laurents atölyesinde çalışmalar yapar. Bu yıllarda eğitimine Avrupa müzelerinin ve çeşitli atölyelerin incelenmesini de katar. (66)

1928 yılında yurda dönen Cevat Dereli, arkadaşlarının yaptığı seçimle Refik Epikman ve Mahmut Cüda ile birlikte, Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde Muallim Muavinliği görevine atanır. (67) Nazmi Ziya Güran atölyesinde göreve başlar. Aynı yıl Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğine ve birliğin etkinliklerine katılır. Nurullah Berk: (68)

"Cevat Dereli'nin sanatını Müstakil Ressamlar

çerçevesi içinde incelemek yanlış olur. Kimi sanatçı, atılım yıllarındaki kişiliklerinden sıyrılarak yıllar boyunca değişik niteliklere bürünmesini bilir" açıklamasında Müstakillerin her üsluba, her akıma özgürlük tanıyan kararları ve birliğin adı göz ardı edildiği için yanıltıcıdır. Dereli Müstakillerin kurucu üyelerindendir ve yıllarca etkinliklerine de katılmıştır.

Peyzaj bu yıllardan başlayarak günümüze değgin vazgeçilmez bir konu çeşitliliği içinde Dereli'nin resimsel anlatımına konu oluşturacaktır. Çoğu zaman köy görünümleri, köylü yaşamı, kimi zaman Urgüp, Kayseri, Sinop, Bursa, Gümüşhane gibi kent görünümleri, İstanbul'un Boğaz, Adalar, Çamlıca, Baltalimanı, Sarayburnu, Çekmecegölü gibi doğa güzellikleri, Dolmabahçe, Beylerbeyi sarayları gibi anıtsal mimari yapıları, kimi zamanda Balıkçılar, Mevleviler Dereli'nin yorumundan, sanat anlayışından süzülüp tuvalerde yaşamsallık kazanırlar.

Cevat Dereli yurda döndüğü yıllarda, biçim, hacim, mekan uygulamaları ile, hocaları olan Güzel Sanatlar Birliği üyelerinin anlayışlarından ayrılan fakat renk ve ışığa verdiği önemle hocalarının özelliklerini çağrıştıran bir sanat anlayışını benimseyen eserler üretir. Bu uygulamaları ile de Müstakillerin Türk resim sanatına getirdikleri yeni uygulamalara yakın resimler yapar ve sergiler."Köy Hayatı", "Boğaziçi, Beylerbeyi

Sırtlarından", "Peyzaj" bu dönem resimleri için önemli örneklerdir.

Cevat Dereli de 1932 yılında Akademiden ayrılmak zorunda bırakılır.1939 yılına kadar Tıp Fakültesinde Desinatör olarak görev yapar.Ancak 1939 yılında geri dönebildiği Akademi'de Çallı atelyesinde çalışmaya başlar. Kişiliğine, sanatına hala büyük bir saygı ve sevgi ile bağlı bulunduğu Çallı 1947 de emekli olunca atölye öğretmenliğine atanır.

1939 yılında CHP'nin Kültür politikası doğrultusunda düzenlenen "Yurt Gezisi" çalışmalarında Sinop'a gönderilir. I.Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile birlikte düzenlenen "Yurt Gezileri Sergisi"nde Dereli'nin Sinop görünümleri 1.lık ödülüne değerli görülür. 1941 yılında II.Devlet Resim ve Heykel Sergisinde 1.lık ödülünü "Peyzaj" adını verdiği görünümüyle kazanır.

Dereli'nin bu dönem eserlerinde, konu olarak seçtiği köy hayatını yöresel olma kaygısından uzak, içten bir duyarlılıkla ve güçlü bir teknikle resimler. Bu yıllarda ürettiği eserlerinden başlayarak yöresel konuların ağırlık kazandığı kompozisyonlarında, biçim,hacim ve mekan anlayışı yeni bir senteze ulaşır. Sanatçımızın eserlerinde konuya katılan bütün nesnel değerler ve figürler hacimlerini belirgin kılan sert geometrik kon-

turlar ve buna katılan geometrik leke dağılımıyla aktarılır. Bu aşamada, mekan derinliğini araştıran bir resim anlayışı yerini açık-koyu renk lekelerinin dağılımıyla vurgulanan plan değişikliklerine bırakır. Sert konturlar ve açık-koyu geometrik leke dağılımı yüzey dalgalanması diyebileceğimiz, bir mekan derinliği ortaya koyar. Bu mekan kuruluşunda, bir konu çevresinde toplanan figürler, hacim ve boşluk etkisini vurgulayan heykelsi kuruluşlarıyla ön planda mitolojik kahramanlara dönüşürler. Dereli'nin bu dönem resimleri ile müstakillerin resimleri arasında ancak konu seçiminden kaynaklanan ortak değerlerden söz edilebilir.

Dereli'nin konu seçiminde de müstakillerin güncel konular ve yaşanan çevreye duydukları eğilimi izlemek olasıdır."

"Bursa'da Koza Han", "Folklör", "Harman", "Balık Tutan Adam" gibi 1950 li yıllarda Urettiği eserlerinde bu üslup özellikleri çok belirgindir. Gri, mavi ve pastel renk tonlarıyla yüzeyi geometrik planlara ayıran konturlarla, kurt ve güçlü biçimlerle aktarılan bu resimleri Cemal Tollu'nun resimleriyle ortak bir sanat anlayışını çağrıştırmaktadır. Kaya Özsezgin bu konu ile ilgili şu yorumu yapmaktadır. (69)

"...Engin bir hacim ve boşluk duygusuyla örülü,

kunt ve sağlam biçimlerle kurulu "Kompozisyon" adlı manzara bize Dereli'nin çağdaşı, arkadaşı Tollu'nun resimlerini düşündürür. Şimdi Ankara müzesinde bulunan 1964 tarihli "Atlar"ı da, aşağı yukarı aynı temel sanat görüşünden kaynaklanan bir resimdir. Ancak Atlar'da ve Tollu'nun arka izine dayalı başka resimlerinde görülen konstrüktivist anlayış bir akım ya da eğilim halinde Dereli'nin resimlerine yansımış olarak göremiyoruz..."

Yerel konu seçimine, farklı yorum ve üsluplarla Turgut Zaim, Leopold Levy atölyesinden yetişen ressamlar ve "d" grubu üyelerinin resimlerinde de rastlanacaktır. Burada belirtilmesi gerekli önemli özellik; Dereli'nin yöresel, ulusal olma zorlamasından, kaygısından uzak, kişisel, doğal bir içtenlikle köy yaşamını, resimsel anlatıma katmasıdır.

Aynı içtenlik ve özgün yorum, Dereli'nin Mevlevi'ler dizisi içinde söz konusu olacaktır. Bilindiği gibi İbrahim Çallı ve Cemal Tollu da Mevlevileri işleyen bir çok resim üretmişlerdir. Fakat Dereli'nin mevlevileri kompozisyon düzeni, figürlerin konu çevresinde bütünleşmeleri ve renk değerleriyle diğerlerinden ayrılır.

Cevat Dereli'nin 1970 li yıllardan sonra ürettiği eserlerinde sert geometrik plan düzenlemelerinden tamamen uzaklaşarak yeni bir üsluba yönelir.

Bu dönem resimlerinde ayrıntılar arınmaya başlamış, bireysel duyarlık ön plana geçmiştir. Konunun anlatımını resim bütünlüğünü zedeleyen bütün ayrıntılar ayıklanmış ve yaşamı katışıksız bir sevgi ve duygu coşkusuyla kucaklayan içten bir anlatım belirginlik kazanmıştır.

Bu içten anlatım, kompozisyonun düzeninden figürlerin biçimsel özelliklerine, sembollere kadar, yalın katışıksız bir duyarlık içinde gerçekleşir. Çoğu kez koyu bir lekenin akışkan tonlamaları ile çevrelenen figürlerin ve nesnelerin hacimleri, basit ve kesik çizgilerin dinamizmiyle snotan(kendiliginden bir anda oluşuvermiş sanısı uyandıran) bir anlatıma evrilir.

Bu aşamada resme en güçlü değer olarak Dereli'nin seçkin berrak renkleri ve leke dağılımı katılır. Bilineçli bir yaklaşımla yüzey anlatımına itilen kompozisyonlara kimi zaman bir balık kız, çoğu zaman da arap harfleriyle yazılmış levhalar sembolik değerler olarak yerleştirilir.

Bu aşamada teknik, Uslup zorlamalarından arınan, hayatın coşkun yaşamsallığını yakalayan bir anda yapılmış sanısı uyandıran, diri, dingin ama duygu yüklü resimler üretmiştir. Teknigini ve üslubunu özümsemiş olan Dereli'nin rengin leke tadıyla, biçimin en yalın

anlatımıyla ürettiği resimlerde, bir anda yakaladığı yaşamsallık, uzun bir deneyim ve sayısız sinama örneklerinin bir sentezini sergiler. Dereli bu eserlerinde, aydınlık, pastel renklerle, çocuksu figürlerle, ışıksız-gölgesiz, derinliği az bir peyzaj resmine yönelir. Köy kahvelerinden, Balıkçı Lokantalarından, kıyı ve köy görünüşlerinden balıkçı sergilerine, cümbüşlere, Bağdat caddesi'ne uzanan konu çeşitliğinde, ulaştığı Dereli üslubunu günümüze kadar sürdürür.

Cevat Dereli'nin resimleri Müstakillerin yurt içinde ve dışında açtığı sergilerle topluma tanıştırılır. Ayrıca Devlet Resim ve Heykel Sergileri, Halkevleri sergileri ve CHP'nin Yurt Gezileri programına da katılır. Cevat Dereli Yurt içinde ve dışında açılan bir çok sergiye katılmasına karşın, ilk kişisel sergisini 1970 yılında düzenler. Bu davranışı Müstakillerin yaşadıkları dönemde sanat ortamının kısırlığını sergilemektedir.

Dereli'nin Akademi salonlarında düzenlenen sergisinde sanatının yeni bir alanının tanıtımı gerçekleşir. 15-30.Ekim.1970 tarihleri arasında açılan portre desen sergisi için bir katalog yayınlanır. Cevat Dereli'nin akademi toplantılarında önünde bulunan kâğıtlara çizdiği bu desen portreler için Zeki Faik İzer şu açıklamaları yapmaktadır:(70)

"Yıllarca aynı çatı altında, hergün rastladığı, selamlaştığı dost çevrelerine, Cevat Dereli nasıl bir açıdan, daha doğrusu nasıl bir görüş ve his açısından bakarmış meger. Yirmi seneden fazla bir zamandır, mütevazı bir kroki kağıdının üzerine not ettiği harikulade çizgiler serisi bir araya gelince Türk resminin eksik kalmış bir alanının abidesi oldu."

Cevat Dereli 1976 yılından sonra İstanbul'da sekiz sergi açar.

1977 yılında Sedat Simavi Vakfı ödülünü alır. Atatürk'ün 100. Doğum yılı nedeniyle 1981 yılında Dereli'ye "Atatürk Devlet Armağanı" verilir.

Cevat Dereli 33 yıl mutlu bir beraberlik içinde yaşadığı eşi Cahide hanımı 1982 yılında kaybeder. Günümüzde de yaşamını sürdüren Dereli, sanatı, yaşamı ve Müstakillerle ilgili çalışmaları hakkında sorulara "1900 yılında dünyaya geldim, şimdi sene 1988, yapacağım tek açıklama budur. Benim kişiliğim ve karakterim sanatımı, geçmiş anıları anlatmaya uygun değil, kusura bakmayın. Ben konuşmam "resim yaparım" şeklinde cevaplamaktadır.

Dereli günümüzde sanat yaşamının uzun yıllarına tanıklık eden Erenköy Çınarpalası apartmanının bir daire-sinde durmaksızın duygu, sevgi yüklü, sükün dolu doğa köşelerini resimliyor.

5-REFİK FAZIL(EPIKMAN) (1902-17.Mayıs.1974)

Refik Epikman Mustafa Fazıl bey ile Nadir'e hanımın çocukları olarak 1902 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. İlk ve orta öğrenimini de doğduğu kent olan İstanbul'da tamamlar.(71)

1918 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'sine giren Epikman, eğitimini İbrahim Çallı'nın atölyesinde sürdürür. Resim tutkusu, kuşağı olan tüm arkadaşlarında olduğu gibi, Çallı'nın etkisiyle heyecanlı ve vazgeçilmez bir ereğe ulaşır.

"Ben Çallı'dan fazla bir şey öğrenmedim. Ancak öğrendiğim önemli bir şey çalışma heyecanıdır. Bu heyecanı o bize vermişti." (72) Epikman Çallı atölyesinin sanatına katkısını bu satırlarla açıklamaktadır.

Refik Epikman yeni kurulan Cumhuriyet hükümeti Maarif Vekaleti'nin 1924 yılında düzenlediği Avrupa yarışmasında birincilik kazanır. Bu başarısı, Paris'e devlet hesabına öğrenime gönderilmesini gerçekleştirirken, o yıllardaki Güzel Sanatlar Akademisi'nin yönetmeliği uyarınca, okulu da birincilikle bitirmesine neden olur.

Akademi'de öğrenciliğini sürdürdüğü yıllarda, özellikle doğa görünümüne yakın ilgi duymaktadır.

Usküdar, Pangaltı, Eyüp, Samatya, Adalar, Aksaray görü-
nümleri bu yılların tarihini taşıyan eserleridir.

Cumhuriyet hükümetinin Avrupa'ya gönderdiği ilk
öğrenciler arasında yer alan Epikman, 1924'te gittiği
Paris'te Julian Akademisi'nde, Paul Albert Laurents
atölyesine katılır.

Genç sanatçı İstanbul'un Akademi ile sınırlı
sanat ortamından Avrupa'nın kültür ve sanat merkezinin
içine katılır. Atölye çalışmaları sürerken, dışarda da
zengin bir sanat ortamı olanca canlılığıyla akıp git-
mektedir. Avrupa resim sanatının geçmişini barındıran,
tanıtıcı müzeler güzel sanatlar ortamına katılan 1944
kriz sanatının durmaksızın değişen akımları, yayınları
şaşırtıcı boyutlardadır. Bu ortamdan yararlanmak için
izlediği yolu Epikman şu satırlarla açıklar:(73)

"Ben Paris'te pek çalışmazdım. Daha çok galeri-
leri, müzeleri ve diğer akademi ve atölyelerde çalışan
Türk arkadaşları ziyaret eder onların çalışmalarını
incelerdim."

1928 yılında İstanbul'a dönen Epikman, Mahmut
Cûda ve Cevat Dereli ile birlikte Akademi'ye yardımcı
öğretmen olarak atanır. Aynı yıl Müstakil Ressamlar ve
Heykeltraşlar Birliğinin kurucu üyeleri arasında yer
alır.

Müstakillerin sanat etkinlikleri bu yıllarda Türk resim sanatına yeni, çoğulcu bir sanat anlayışı getirirken, mekan, hacim ve kompozisyon uygulamalarıyla toplumun ilgisini çekmekteydi.

Epikman'ın bu sergilerde yer alan resimleri de desen, hacim ve mekan kaygısına dayalı, inşaacı bir uygulama anlayışını vurgulamaktadır. "Bar" gibi kompozisyonlarında ve manzaralarında; nesnelere ve figürler, hacim değerleri, konumları ve devinimleriyle, sağlam desen kuruluşlarıyla üç boyutlu bir mekan olgusunda betimlenmişlerdir. Epikman'ın tüm resimlerinde bu anlayış sürmüştür, ışık ve renk değerlerinin dağılımıyla vurgulanan nesnelere değerler, bir mekan olgusu içinde devingenliği ve yaşamsallığı ile aktarılmıştır. Manzaralarında da varsıllaşan geniş mekan izlenimleri, ıssız doğa güzellikleri, aynı renk ve leke anlayışıyla, doğanın gizemli, görsel değerlerinin algılanmasını sağlamaktadır. Bu yıllarda sergilenen Ağaçlar adlı resmi, mekan ve kütle etkisinin, ışık ve renk değerlerinin coşkulu anlatımına soyut geometrik formlara ulaşan geniş renk yüzeylerinden oluşur.

1931'de askerlik görevi nedeniyle akademi'deki görevine ara veren Epikman 1933 de geri döner. Ancak Müstakillere ve yeni eğilimlere karşı tavır alan Güzel

Sanatlar Birliği Uyelerinden oluşan Akademi'nin օđretim kadrosu, genç sanatçıların Muallim Muavinliği gօrevlerini iptal etmiştir.

O yılları aydınlatması nedeniyle Mahmut Cuda'nın açıklamalarına bir gօz atalım:(74)

"1928'de Fransa'dan dօnnce Cevat Dereli ile Refik Epikmen ve ben Akademide gօrevlendirildik. Ancak gօrevlendirilmemiz Akademi yօneticilerinin onayı ile değil, okul dışındaki arkadaşların oyları ile gerçekleşti. Dolayısıyla evremizde g solunabilen kekremsi bir hava oluştu. Aradan geçen iki yılın sonucunda ben Akedemiyi bıraktım. Uçüncü yılın bitiminde Cevat ile Refik'i açığa çıkardılar. Aralarında bir de Hadı Bara vardı. Zavallının tek suçu biz Müstakillere katılmış olmaktı. Ne iseki çabuk aklını toparlayıp Müstakillerden cayınca gօrevine dօnebildi. Sonra Cevat'ta onu kovaladı ...

... işte Refik Epikman Müstakillerin giriştiği bu etin savaşımda ilk zılgıtı yiyenlerden biri oldu. Gօrevinden atıldı. Aylarca sıkıntı çekti. Fakat ne inançları tav-sadı, ne de kendine olan güveni sarsıldı. Kalkıp Ankara'ya gitti. Gazi Eğitim'de օnce kütüphanecilik yaptı. Sonra օđretmenliđe atandı. Emekli oluncaya dek de bu gօrevde kaldı. "

Refik Epikman 1933 yılında Ankara Atatürk Lisesi resim öğretmenliğine atanır.1939 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümünde Atölye öğretmenliği görevini üstlenir.1966 yılında bu görevden emekli olur.

1939 yılından başlayarak Ankara, Halkevinde etkin çalışmalar yapar.Ar kolu başkanlığı döneminde Halkevinde kurduğu atölye'de çıplak model çalışmalarına yer verebilmesi büyük bir başarıdır. 1960 yılından başlayarak bu göreve Türk Amerikan Derneği'nin atölye çalışmalarını üstlenir.

Resim çalışmalarına katılan eğitim programlarına Epikman sanat yazarlığını da katacaktır. Ar, Ulkü, Güzel Sanatlar Dergisi gibi günün yayın organlarına sergi eleştirileri ve sanat olaylarının ve sanat akımlarının tanıtımını yapan yazılar hazırlar. Bu arada; Halkevi yayınları arasına 1944 yılında; 13-17 yüzyıllar Arası Klasik Ressamlar, 1946 yılında;17-18 ve 19.yüzyıl Dünya sanat ve Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları arasına da, 1951 yılında; Rubens'in Sanatı, 1951 yılında; Tiziano Vecellio'nun Sanatı, 1966 yılında Osman Hamdi adlı kitapları kazandırır.

Bu arada merkezi Ankara'da bulunan Sanat Eleştirmenleri Derneği'nin çalışmalarına katılır ve Uluslar Arası Sanat Eleştirmenleri Derneğine üye olur. Bu der-

negin düzenlediği Bürüksel (1958), Venedik (1962) ve Bordeaux (1968) kongrelerinde Türkiye'yi temsil eder.

Epikman Ankara dönemi resimlerinde de benimseydiği sanat anlayışını sürdürür. Eski Türkiye Büyük Millet Meclisin'de sergilenmekte olan "Mustafa Kemal Paşa Millet Meclisi Binası'nın Balkonundan Halka Hitap Ederken" ve "Atatürk Mecliste konuşuyor". "Sivas Kongresi Toplantı Salonu" (Ankara Halkevi Koleksiyonu) adlı kompozisyonlarında, figürler konu çerçevesinde bütünleşmektedir. İnşaaacı tasarım, konunun kuruluşu, figürlerin nesnel değerleri, renk ve ışık dağılımı sanatçımızın anlatım duyarlığında başarılı sentezlere ulaşmaktadır. Epikman'ın bu yıllarda ürettiği manzaralarında da aynı duyarlık izlenir. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar genel Müdürlüğü Koleksiyonunda bulunan "Kale Yolu" (Hatay, 1939), "Saman Pazarı", "İhtiyar Köylü" ve İş Bankası koleksiyonunda bulunan, "Bağbozumu" (Malatya) gibi resimlerinde kent görünümleri ya da kırsal kesim yaşamının günlük uğraşlarını, doğa ve insan bileşkesinde güçlü bir anlatımla sergilenir.

Türk Resim Sanatını 1950 lerden başlayarak etkisi altına alan soyut eğilimler Epikman'ın da sanat anlayışını etkiler. 1960 sonrası yapıtlarında soyut renk ve biçim uygulamalarına eğilir. Bu resimlerinde,

tuval yüzeyine dağılan geometrik renk yüzeylerinin gör-
sel ve duygusal çağrışımları serbest fırça vuruşlarıyla
dinamizm kazanır. Statik Düzen, Vizyon III, Soyutlama,
izlenim, NÜ gibi resimleri bu dönem çalışmalarının ör-
nekleri arasında sayılabilir.

Epikmen kişisel sergi açmayı hiç düşünmemiştir.
Cumhuriyet Halk Partisinin Yurt gezileri programına ka-
tılan Epikman 1939 yılında gönderildiği Hatay'dan;Defne
Şelalesi, Asi Nehri kenarında, Kale dağı, Değirmen, Ka-
le yolu, Nehir, Kadın kıyafeti, Hatay kıyafeti, Köprü,
Antalya dağları, Bityas köyü adlı 12 resimle dönmüş ve
1942 yılın'da görevlendirildiği Ankara çevresinden;
Harman, Kızılcahamam (2 tablo), Köy Evi, Haymana-sokak,
Ev içi, Mamak, Genç Kız Portresi (2 tablo), Haymana
meydanı adlı 10 resim yapmıştı. Bu eserleri yurt sergi-
leri'nde sergilenen ve 1950 yılından sonra kaybolan
eserler arasındadır.

Refik Epikman Gazi Eğitim Enstitüsün'de görevli
olduğu yıllar içinde yetiştirdiği bir çok sanatçının ve
resim öğretmenin gönlünde, aklında yer etmeyi başaran
bir eğitimcidir. Bu yıllarda öğrenimine katılan Süley-
man Saim Tekçen'in atölye çalışmalarından bir kesit ve-
ren satırları şu şekildedir:(75)

" Çoğu zaman çizdiğimiz deseni, hatasız çizmenin güveni içinde onun yanımıza gelmesini beklerdik. O yanımıza geldiğinde ayağa kalkar yerimizi kendisine verip konuşmasını isterdik. Baktığımız noktadan modele bakıp çizilen desenle kıyaslar ve o andan itibaren söyleyeceklerini eline aldığı kalemle söyler, bir şairin şiirini okuduğu gibi akıcı bir üslupla uyumlu ritmi ile çizerdi.

Tüm arkadaşlarımızın okul anılarından arta kalan 50x70 ölçülü kağıtlar üzerindeki desenlerinin köşelerinde hocamız Refik Epikman'ın bizim için çizdiği şiirsel desenleri saklarız."

Ankara Gaziosmanpaşa sırtlarındaki evinde eşi Bedriye hanım ve çocukları Ahmet ve Mustafa ile düzenli ve özenli yıllar geçiren Epikman 17 Mayıs 1974'de yaşama veda eder.

Ölümünden bir kaç gün önce dostu ressam Arif Kaptan'a seylediği sözler ilgi çekicidir. (76)

" Sanata bu denli boş verilen bir memlekette bugüne kadar resim yapmakta direndiysek, bu hala içimizdeki sevginin sönmemiş olduğunu gösterir."

Ölümünden bir gün önce 1974 Mayıs ayında düzenlenen 36.cı Devlet Resim Heykel Sergisinde "şeref ödülü"

ne değimli görülen resmi bir gün sonra siyah bir kurde-
le ile evrelenecektir.

6- HALE (SALİH) ASAF (İstanbul 1905-1938 Paris)

Hale Asaf Abdülhamit döneminin Temyiz Reisle-
rinden Salih Bey'in ve ikinci eşi Enise hanım'ın çocuk-
ları olarak, annesinin babası olan Tıbbiye Reisi Dr.Ra-
sim Paşa'nın Kadıköy, Baklatarlasındaki konagında dün-
yaya gelir. Hale'nin büyük babası, Sultan Hamit'in ya-
veri Asaf Paşadır.(77)

Hale ilk öğrenimini İngiliz bir öğretmen dene-
timinde evde özel olarak, orta öğrenimini de Notre Dame
de Sion'da tamamlar.İngilizce ve Fransızca öğrenen Hale
evde çalışan hizmetçiden rumca konuşmayıda öğrenecek-
tir.(78)

Hale Asaf'ın resim sanatına yönelmesine neden
olan ilgi ve yeteneği, bu konuya duyarlı bir aile orta-
mında yetişmesine bağlanabilir. Meşrutiyet döneminin
ilk kadın ressamlarından, İnas Sanayi-i Nefise Mekteb-i
Alisi'nin resim Atölyesi hocası ve Müdürü, Sanayi-i
Nefise Mektebinde ilk kez canlı model kullanılmasını
gerçekleştiren Mihri Müşfik'in yegenidir.(79)

Asaf resim öğrenimine Almanya'da başlar. Namık
İsmail ve Ali Avni'nin orada bulunduğu yıllarda sınav
kazanarak girdiği Berlin Güzel Sanatlar Akademisi Prof.
Arthur Kampt atölyesinde çalışmaktadır.(80)Namık İsmail
Şişli Atölyesinde yapılan resimlerin sergilenmesi ne-

deniyle 1918 yılında Celal Esat Arseven'le birlikte Viyana ve Berlin'e gider. Almanya'da sergi katologu hazırlanması sırasında savaş sona erer ve Namık İsmail Berlin Corinth ve Liebermann atölyelerinde 1919 yılına kadar kalır.(81) Asaf'ın Berlinde Namık İsmail'le bir arada bulunduğu gözönüne alınınca Asaf'ın Berlin'e gidiş tarihi 1919 civarına rastladığı açıktır. Kurtuluş savaşının kazanılması, Hale'nin babasının Mısır'a kaçmasına neden olacaktır. Bu nedenle Almanya'da geçim sıkıntısına düşen Asaf, aynı yıl geri döner ve İnas Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde, Adil Bey'in müdürlüğü döneminde, çalışmaya başlar.(82)

1922 yılında Roma'ya gider teyzesi Mihri Müşfik'in yanında bir süre kalır ve geri dönerek İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde çalışmaya devam eder.(83)

1925 yılında Maarif Vekaleti bursu ile Almanya'ya gönderilir. Bir yıl sonra Paris'e giden Hale, orada çalışan arkadaşları; Refik Epikman, Mahmut Cûda, Cevat Dereli, Muhittin Sebati, İsmail Hakkı Oygur ve Şeref Akdik'in aralarına katılır. Bir süre sonra da İsmail Hakkı Oygur'la evlenir.1928 yılına dek Grande Choumiere atölyesinde eşiyle birlikte sürdürür.(84)

1928 yılında Paristen dönen sanatçılar arasında Hale'de bulunmaktadır. Aynı yıl içinde kurulan Müstakil

Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurucu Üyeleri arasında yer alan tek kadın sanatçımızdır. Bu girişimi resim sanatımızda ilk kez, bir ressam birliğinin kuruluş etkinliklerine katılan kadın sanatçı olarak izlenmektedir. (85)

Hale Asaf'ın sanatı ilk kez Müstakillerin Ankara ve İstanbul'da düzenledikleri sergilerde topluma tanıtılır. Bu sergiler için yapılan eleştirilerde Asaf'ın eserlerine büyük bir yer verilir. Almanya, İstanbul, Paris'te geçirdiği öğrenim yıllarının deneyimleri ile birleşen Asaf yeteneği ve duyarlılığı Türk resim sanatına yepyeni fakat özgün bir sanat anlayışının katılmasını gerçekleştiriyordu. Hale'nin bu dönem resimleri, geniş renk yüzeylerinin geometrik inşasına (konstrüksiyonuna) katılan serbest fırça vuruşları bir şehir görünümünü yada bir portreyi bir anda duygu, düşünce, yaşam yüklü olarak betimler. Paris ve kendi portresi sanatçının yaşama ve dünyaya bakış açısının pencereleridir.

Hale Asaf Türkiye'ye döndükten sonra arkadaşları gibi İstanbul dışında bir okula atanır. Hale, eşi İsmail Hakkı Oygur'ın İstanbul'da olmasına karşın, Bursa Kız Öğretmen Okulu'na atanır. Çok iyi Fransızca, Almanca, İngilizce ve İtalyanca bilen Hale Asaf, Bursa Necatibey Kız Sanat Enstitüsünde Fransızca öğretmenliği görevini de üstlenir. (86)

Yaşamının büyük bir bölümünü Almanya, Fransa ve İtalya'da geçirmiş olan Sanatçımız için Bursa'nın tutucu dünya görüşüne uyum sağlamak güç olur. İnce, narin yapısı, Batılı tavrı, giyisileri, görünümü ve konuşma özelliği ile o yılların Bursa'sının kapalı yaşamı içinde yadırganır. Çorapçılar çarşısında resim yapmaya çalışırken önce etrafı sarılmış, sonra daralan kalabalık saldırmaya başlayınca Asaf korkudan bayılmıştır.(87)

Resim Sanatının varlığından habersiz bir toplumda bir kadının sokakta resim yapmaya kalkması bir türlü anlaşılabilir. Bu nedenle Asaf çevreden soyutlanır ve yalnız kalır. Bu nedenle Bursa dönemi, Asaf'ın çalışma tutkusuna ve yalnızlığına çözümler aradığı gerilimli günlerle geçer. Paris'in zengin sanat ortamından yeni ayrılan sanatçımız, resim çalışabileceği, sanat hakkında tartışma yapabileceği ve yayınların ulaşabileceği bir ortamın arayışları içindedir.

Hale Asaf'ın sanatının günümüzde tanınmasını sağlayan eserlerini iki gurup altında değerlendirebiliriz. Portre çalışmaları ve peyzajlar.Çeşitli yayınlarda yanlışlıkla Burhan Toprak(88) Portresi olarak belirtilen İsmail Hakkı Oygur Portresine kendisinin 1938 Paris ve 1929 Paris tarihli Portreleri sanat anlayışına önemli bir açıklık kazandırır. Bursa görünümleri de Hale Asaf'ın sanatının önemli bir dönemini aydınlığa kavuş-

turmaktadır. Bu eserlerinde, Kent görünümleri, mimarı ve çevre özellikleri ile zenginleşerek lirik bir anlatıma ulaşır. Yaşam coşkusu aşıl原因an ak boyalı evlerin dış dünyaya kapalı pencereleri, dar sokaklar arasında ürkek adımlarla seyirten kara çarşafly kadınlar ve arka planda tüm görünümü çevreleyen dag sıraları Asaf'ın paletinin ve sanatçı duyarlılığının göstergesidir. Asaf yaşadığı kentin genel görünümünü ve yaşam özelliklerini yansıtırken, o yılların Bursa'sını da belgelemektedir.

Asaf'ın tüm resimlerinde, mekan olgusu, renk lekelerinin dengeli ritmi, geometrik bir konstrüksiyonla başarılı kompozisyonlara dönüşür. Renkte, lekede, biçimde ve kuruluşdaki araştırma evrelerinin bileşimine karşın, sanatının en çarpıcı özelliği, doğal, kendiliginden bir anda oluşuvermiş ve lirik bir anlam yüklenmesidir. Hale Asaf Paris öncesi resimlerinde belirgin fırça vuruşlarıyla noktacı bir teknige yönelmiştir. Paris'te sanat anlayışı yeni bir döneme girer. Bu dönem resimlerinde, renk, çizgi ve biçim ayrıntılarını arıtarak birleştirerek büyük lekelerle indirgemeye özen göstermiştir. Üçüncü boyuta önem vermeksizin kuruluş, denge ve uyum araştırmalarına yönelmiştir.

Yaşamı boyunca bu yöntemini koruyarak ilerlemeye çabalaması da sanatındaki belli başlı özelliği olmuştur

İstanbul'a döndükten sonra ürettiği tüm yapıtlarında bu özelliği çok belirgindir.

Asaf, Bursa'da geçirdiği zor ve bunalımlı günlerini sıkça geldiği İstanbul'da yakın çevresinde bulunan dostlarına anlatır. Mahmut Cûda Müstakil Ressam Birliğindeki görevi ve amaçlarının sarsılmaması için Akademi'den ayrılmaya karar vermiştir. Bu aşamada arkadaşı Hale'nin dertlerine de çözüm bulmak amacıyla, onunla yer değiştirir. 1932 yılında İstanbul'a dönen Hale Asaf, Akademi'de görev almasına ve eşinin yanında bulunmasına karşın bunalımını ve mutsuzluğunu üstünden atamaz. 1933 yılında eşini ve Akademi'deki görevini bırakarak Paris'e gider. Paris'te yaşadığı günlerde de İsmail Hakkı Oygar, Asaf'a maddi ve manevi destek olur. (88)

Paris'in yoğun sanat ortamında tek başına yaşama ve tanınma savaşını verirken Sicilya'lı yazar Antonio Aniante ile tanışır. Musollini anlayışına karşı olduğu için sürgünde bulunan arkadaşıyla sorunlarını ve yaşamını paylaşır. Aniante, Asaf'ın etkisiyle yazdığı Moustopha Kemal Le Loup Gris d'Angora adlı kitabını 1934'te Paris'te yayınlar. Kitabın ilk sayfasında:(89)

" Genç Türk Ressamı Hale, bana kendi memleketini tanıttı ve sevdirdi. Bu kitabı ona ithaf ediyorum." yazmaktadır.

Asaf, Aniante ile birlikte bir süre "Jeune Europe" galerisini yönetir. Bu galeride zaman zaman açılan toplu sergilere de katılır. 8 Haziran 1933 de düzenlenen bir karma sergide Hale Asaf'la birlikte Nurullah Cemal ve Bedri Rahmi'nin de eserleri yer alır. (90) 6 Haziran 1938 de açacağı sergi için 37 resim hazırlayan Asaf, 31 Mayıs 1938 günü sergisini gerçekleştiremeden yaşama veda eder.

Yaşamı boyunca Karaciger kistlerinden ameliyat olan Asaf'ın rahatsızlığı son yıllarında kansere dönüşür. Onun umutsuzluk içinde intihar ettiği kendisini yakından tanıyanlar tarafından söylenmekte ve kaynaklarda da yer almaktadır. (91)

Hale'nin 27.7.1938 tarihli ve Paris 7. Bölge Belediye'sinin ölüm belgesini incelediğini belirten Taha Toros ölüm kaydının intihar olmadığını belirtmektedir. Bu belgenin Hale'nin ölümünden iki ay sonra düzenlenmesi ilgi ve şüphe çekicidir. Bu arada aynı kaynaktan Asaf'ın mezarınının 1947 yılında Thias mezarlığından Antonio Aniante tarafından İtalya'da Nis'e taşındığı da belirtilmektedir. (92)

Önemli olan sergiye hazırlanan 37 tablonun ve Hale'nin Paris'te geçirdiği beş yılı kapsıyan eserlerinin bu gün nerede olduklarınının bilinmemesidir. Bu yıl-

larda ürettiği eserlerinin Aniante tarafından övgülerle tanıtıldığı ve toplandığı bilinmesine karşın, daha sonra nerede ve ne durumda buldukları hiç araştırılmamıştır. Paris'e giden sanatçıların ve kültür ateşelerinin bu konuya duyarlılıkla egilmeleri sağlanırsa hem Asaf'ın sanatının gerçek boyutları tanınacak hem de Türk resim sanatına kazandırdığı özellikler belirlenecektir.

Hale Asaf'ı genç yaşta ölüme ulaştıran neden kanser midir, sanat üretimindeki doyumsuzluk mudur, vatan ve sevgi özlemi midir? tartışmaları sürüp gidecektir. Fakat sanatçımızın yurt dışında kalan eserlerinin bulunmaları için yapılacak girişimlerin önemle ele alınması, bu dönem Türk resim sanatını tamamlayacak önemli bir atılım olacaktır.

7- MUHİTTİN SEBATI (1901-1932)

Muhittin Sebati 1901 yılında Amasya'da dünyaya gelir.(93)

Sebati'nin çocukluk yılları ve öğrenim dönemi Darüşşafakada geçer. Mahmut Cûda'nın bu okula katılma bunalımını yenmesine neden olan Muhittin Sebati'nin bu yıllarını yansıtmaya nedeniyele, Cûda'nın şu satırları ilgi çekicidir:(94)

" Seni gidi yeni, seni gidi kabakçiçeği al, al diyor, durmadan fıskırtıyordu.Kendime gelmiştim. Hiddetle üzerine atıldığıma göre geçmiştim de diyebilirim. Fakat, ne iyi olmuştu, eğer ilk ruh haleti ile kalsaydım her türlü şefkatini teper ve Darüşşafakadan kaçırdım."

Suyu atan çocuk altıncı sınıftan 23 Sebati imiş Dersleri iyi gitmiyormuş. Amma, güzel resim yapıyor, sahnede de muvaffak oluyormuş. Bilhassa, komedi için istidatlı sayılıyormuş.

Resimlerini gördüm, için için begendim. "Baykuş ta yolcu" yu oynarken düşmanlığımı da unuttur gibi oldum

Muhittin Sebati Darüşşafakadan sonra Devlet memuru olarak görev alır. 1921 yılında bir rastlantı Cûda ile Sebati'yi yolda karşılaştırır.Resim çalışmalarını

sürdürdüğünü belirten Sebati'ye Cûda Akademiye gelmesini önerir.(95)

Yaşamını kazanmak için çalışmak zorunda olan Sebati bir yandan memuriyet görevini sürdürürken bir yandan da Akademi'de resim atölyelerine konuk öğrenci olarak katılır.

1924 yılında açılan Avrupa konkuruna katılan Sebati başarılı olur ve Paris'e devlet hesabına öğrenime gönderilir. Paris'te Julian Akademisinde, Albert Laurens atölyesinde çalışır. Bu arada Tezyini Sanatlar Okulu Heykel bölümüne de devam eder.(96) Bu yıllarda adı geçen okulun heykel bölümü büyük ödülünü kazanır. (97)

Muhittin Sebati öğrenim döneminde çekingen, şaka kaldırmayan duygusal bir döneme girer. Bu davranışının nedenini çocukluk ve gençlik arkadaşı, dostu Cûda şu satırlarla açıklar:(98)

"Sebati'nin omurgasında yana doğru igrilik vardı. Tehlikeli değildi.Sakil de görünmüyordu.Lakin,onda, o içli adamda husule getirdiği inkisar pek müthişti.Her an ızdırıp çekiyor, rahat edebilmek için sanat bahisleriyle, bedii heyecanlardan başka deva bulamıyordu. Bu yüzden, o kadar çabuk fikri ve ruhi tekamüle ulaşmıştı

ki, onunla görüştüğümün her defasında bütün ağırlıklı-
rımdan kurtulmuş gibi mes'ut olurdum."

1928 yılında yurda dönen Sebati Müstakillerin
Ankara Etnografya müzesi sergisine katılır. Bu sergide
yer alan eserleri, onun sanatını tanıtmaktadır. Dinamik
bir atmosferle çevrelenen hareketli kent peyzajları ve
natürmortları ilgi çekicidir. Ankara'nın o yıllardaki
görünümlerini belgeleyen peyzajlarında, doğayı, evleri,
sokakları ve insanları saran sert kuru rüzgarı izleyi-
cinin içini ürperten bir duyarlılıkla hissedilir. Sebati'
nin eserlerinde nesnel değerlerin hacımsal özellikleri,
mekan ve kompozisyon anlayışı ilk bakışta hissedilir.
Koyu renk lekeleri arasında berrak görünümleri, nesnel
değerleri ile bir anda belirginleşen meyveler, çekici
renk değerleri ile tabaktan çevreye dağılırken su dolu
bir bardak kompozisyonu duru bir anlatımda toplar. Kom-
pozisyona katılan nesnelere öznel bir yorumla geometrik
deformasyonlara dönüşür. Bir kenara atılmış bir pal-
to ve şapka, geniş renk yüzeyinin kertenkelenmesiyle güçlü
bir kompozisyona ancak Sebati'nin paletinden ulaşır. Mu-
hittin Sebati'nin tüm resimleri, siyahın egemen olduğu
duygulu bir uyum içinde düşsel görünümlere ulaşır.

Muhittin Sebati 1929 yılında kurulan Müstakil-
lerin kurucu üyeleri arasında yer alır ve birliğin ilk

"Reis"i seçilir. 1930 yılında yapılan genel kurul toplantısında da kendi el yazısı ile hazırladığı raporu sunar.(99) Bu arada düzenlediği Müstakiller sergilerine de eserleriyle katılır.

1928 yılında Ankara Erkek Lisesi resim öğretmenini olarak görevlendirilen Sebati ne yazık ki 1931 yılında verem olur. Hastalığının tedavisi için Eyüp orta okuluna atanır. 1932 yılının ilkbaharında, yaşamının en verimli çağında iken, Haydarpaşa hastahanesinde yaşama veda eder. Yaşamının son yılında bakımını sevgi ve dostlukla üstlenen Cûda, Sebati'nin son gününe kadar yaşama ve insanlara sevgi dolu bir bağlılık içinde olduğunu vurgular.

Muhittin Sebati'nin kısa yaşamı içinde yaptığı eserlerinin nerede ve kimin elinde bulunduğu bilinmemektedir. Müzelerimizde bulunan çok az sayıda ki resmi onun sanat gücünü kanıtlamaktadır. Fakat heykel çalışmaları hakkında ancak kitaplarda yer alan bir kompozisyonun fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğraftan bir sonuç varmak olanak dışıdır.

Muhittin Sebati şansızlıklarla dolu kısa yaşamını resim sanatına adanmış ve Türk resim sanatına az sayıda ama güçlü eserler kazandırmıştır.

8-NURULLAH CEMAL (BERK) (1906-9.Ocak.1982)

Nurullah Berk 22.Mart.1906 yılında Dr.Albay Cemal Bey'in oğlu olarak İstanbul Beyoğlu'nda dünyaya gelir. Annesinin babası Reji Nazırı(Alafranga) Asım Bey'dir.II.Abdülhamit'in Sadrazamı Halil Hamit Paşa büyük dedesidir. Halil Hamit Paşa aynı zamanda hattatdır. Aile arşivinde yer alan "hat"ları, Nurullah Berk tarafından Topkapı Sarayı arşivine satılmıştır.Ailesi Berk'in sanat yeteneği'nin büyük deden geçtiğine inanarak, onun sanat eğitimi yapmasına karar verir.(100)

İlk öğrenimini Heybeliada ilkokulu'nda, orta öğrenimini Nişantaşı Sultanisi ve Galatasaray lisesinde tamamlayan Berk, 1920 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'ne girer. 1924 yılına kadar; önce Hikmet Onat, sonra İbrahim Çallı atölyelerinde çalışır.(101)

1924 yılında bireysel olanaklarıyla, Paris'e gider. Bu yıllarda geçerli olan Akademi yönetmeliği uyarınca mezun olabilmek için Avrupa öğrenimi için açılan konkuru kazanmak gerekli koşuldur. Bu nedenle bir çok arkadaşı gibi bu yasanın sakıncalı sıkıntısını çeken Berk, Burhan Toprak'ın müdürlüğü sırasında mezuniyet belgesini alacaktır.

Paris Ulusal Güzel Sanatlar Akademisi sınavını kazanan Berk Ernest Laurent atölyesinde 1928 yılına dek öğrenim görür.

Bu öğrenim dönemi için Nurullah Berk'in satırlarına göz atalım:(102)

"Hocalar Lucien Simon, Jean Pierre Laurens, Ferdinand Humbert ve Ernest Laurent idi. Bu sonuncusunun atölyesinde çalışmıştım dört yıl ne öğretmişti bana Ernest Laurent,kırk yıldır uygulanan ölü bir akademizmden başka?"

1928 yılında yurda dönen gençler arasında Nurullah Berk'de yer alır. 1929 Ankara Etnografya sergisinde Müstakiller ile resimlerini sergiler. Bu aşamadan sonra da Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin en etkin kurucu üyeleri arasına katılır. Birliğin tüzük çalışmalarından sergi düzenlemelerine kadar her türlü etkinliklerinde en çok çalışan üyedir. Günün yayın organlarına Müstakilleri ve sanat anlayışlarını,amaçlarını tanıtan makaleler yazar. Muhit, Uyanış dergileri, Vakıf gazetesinde yayınlanan yazıları genç kuşakı topluma tanıtmaktadır. 1933 yılına dek bu inanç ve kararlılıkla Müstakillerin en güçlü üyesidir. Fakat ne yazık ki 1932 yılı sonu genel kurul toplantısında çıkan basit bir uyuşmazlık,yüzeysel bir anlaşmazlık patlak verir.

Maarif Vekaletine ve Akademi Müdürlüğüne yazılan ve ressamların çalışma alanlarının iyileştirilmesi dileklerini kapsıyan yazışmalara son verilip sadece resim yapmak ve sergi açmak önerisini getiren Berk taraftarları ile, bu fikre katılmayan asıl amacın iyi çalışma koşulları sağlanması olduğu, aksi halde sanatçıların gelişip verimli bir ortamda çalışamayacaklarını savunan Cûda taraftarları uzlaşamazlar. Berk ve Elif Naci Genel kurur kararı ile üyelikten uzaklaştırılır. Bu gelişme Nurullah Berk için olduğu kadar Müstakiller için de büyük bir kayıptır. Bundan sonra aynı amacı aynı inancı paylaşmalarına karşın iki güçlü insan, Berk ve Cûda ayrı derneklerde aynı çalışmaya emek harcıyacaklardır. "Bizim anlaşmazlığımız, kırıngınlığımız Türk Resim Sanatının zor yıllarının geriliminden kaynaklanır. Fakat Nurullah Berk çok çalışkan, aydın ve çok zeki'dir. Bu nitelikleriyle dönemimizdeki tüm arkadaşlardan farklıdır." diyen Cûda bu ayrılmayı şu satırlarda dile getirir:(103)

"İstidat ve kudretlerine karşı daima takdir duymakta olduğum iki arkadaş da birliğin umumi heyet kararı ile aramızdan uzaklaşdılar."

Bu olaydan hemen sonra 1932 yılının sonlarında Nurullah Berk tekrar Paris'e gider. 1933 Ağustos ayına kadar süren dönem sanatçının özgün deyişine göre:"kişiliğini bulma yolunda ilk adımları teşkil edecektir."

Paris'te önce Andre Lhote atölyesinde çalışmaya başlar. Lhote'un öğretisi bir formül gibidir, düzler, eğriler, soğuklar, sıcaklar, statik çizgiler, dinamik çizgiler. Bu karşıtlıkları "plastik metaformlar" olarak nitelendiren bu atölyeden ayrılışını Berk aşağıda yer alan satırlarla açıklar:(104)

"Andre Lhote'un bütün bilgisi beni fazla tutamadı akademisinde. Dedim ya, izleyemiyordum hocayı, kafam karışıyordu."

Lhote'un akademisinden ayrılan Berk, bu kez Fernand Léger'nin atölyesinde çalışmaya başlar. Düzenli, sakin ve Tenha olan atölyede huzurlu bir çalışma ortamı bulur. Bu atölyenin öğretiminin temelinde desen çalışmaları yoğunluk kazanmaktaydı. Léger nesnelere niteliklerine ve plastik ağırlıklarına duyarlı olmalarını öğütlemektedir. Berk çalışma ortamını ve özelliklerini şu satırlarda dile getirir:(105)

"Modele baktım ve şaşardım. Çıplak modelin çevresi kalın gemici halatları, boru gibi kıvrılmış kâğıtlar, çaganoz kabukları, bir sürü "obje-nesne" ile örülü idi. Öğrenciler bütün bunları birer fotoğrafçı titizliği ile kâğıda aktarıyorlardı/..../ kâğıda, tuvale aktarılan modellerin normal nisbetleri öğrencinin isteğine göre değiştirilmişti. Örneğin modelin dayandığı masa-

nın üstündeki çaganoz kabuğu on misli büyütülmüştü,yada yukarıdan aşağı kıvrıla kıvrıla indirilmiş bir halat, hortum gibi kalınlaşmıştı. Bu Léger'nin obje-nesne'yi ön plana alarak onunla istediği gibi oynaması sistemiydi."

Berk bu atölyede sanatına katılan temel değerleri öğrenecektir. Nesnelerin önemle ele alınıp değerlendirilmeleri,nicelik ve nitelik açısından farklı nesnelerin bir kompozisyonda bütünleşmeleri sağlanabilir savını bu atölyede kabul eder. Renk kendi başına bir varlıktır.Bu nedenle biçimden kopması ve biçimin dışında yaşaması gereklidir. Olanaksız görünen bu öneriye bir çözüm getiriliyordu:Biçimler siyah kalın Konturlarla çevrelenir ve üstlerine kırmızı, sarı, yeşil, yollar işlenir bu biçimde bir uygulama renklere egemenlik tanıır. Bu görüşlere afiş-resim yapmanın son ve kesin çözüm olduğu önerisi katılmaktaydı. Amaç, doğrudan biçim ve renklerle gözü etkilemektedir.

Bir yıl kadar bir zamanda edindiği bu birikimlerle yurda dönen Berk 1933 yılının Eylül ayında kurulan "d" grubunun kurucu üyeleri arasında yer alır ve gurubun adını koyar. 1933-1947 arasında yaşayan gurup her yıl bir sergi düzenler. Böylece toplam 15 sergi düzenlenmiş olur. 1935 yılında Ankara'da düzenlenen sergi

dışında,14 serginin hepsi İstanbul'da açılacaktır.Gazete yazılarını Elif Naci,sanat kitaplarını Nurullah Berk ,Dergilerde ve gazetelerde Fikret Adil "d" grubunun tanıtımını üstlenirler ve bu görevlerini başarıyla sürdürürler. Bu arada halkın ilgi duyduğu ve severek izlediği karikatürist Cemal Nadir Güler köşesinde,yer alan Karikatürlerinde sık sık gruba ve sergilerine yer vererek tanıtımlarına en önemli katkıyı sağlar.Bu yazıların içeriğinin temeli "d" grubunun Türk resim sanatına ilk kez Avrupa'dan modern resim sanatını taşıdığını anlatmaktadır. Bu aşamada Türk resim sanatının "d" grubundan öncesini önemsiz sayan değer çekişmeleri acımasızca ortaya atılacaktır."d" grubunun düzenlediği sergilerde yer alan Nurullah Berk'in resimleri sanat anlayışını tanıtmaktadır. Sanat anlayışını:(106)

"Sanat, gözden beyine, beyinden "ruh" denilen gizli, sırlı, bizi biz yapan varlığımızın en durgun bütünlüğünü kendinde toplayan mezardan öteye götüren içimizde,yanıbaşımızda, gölge gibi bizi izleyen benliğimizde güzelliği tanıtan sevdiren tek araçtır." satırlarıyla açıklamaktadır.

Berk'in 1924 tarihli Genç Kız portresi ve 1928 tarihli Notürmort'u Müstakillerin üyesi olduğu 1928-1932 yılları arasındaki sanat anlayışını sergiler.

Nesnel değerlerin ayrıntıyla incelendiği bu eserlerinde hacim ve mekan arayışları kompozisyondan daha öncelikle öne çıkmaktadır.

1933 yılında Fransa'da geçirdiği Lhote ve Léger öğretisinin etkisinde yeni arayışları denemektedir. Bu dönemde ürettiği, Paletli Natürmort(1933), İskambil kağıtlı Natürmort I ve II, El'li kompozisyon (1933) adlı eserleri, parçaların yada öğelerin bir araya getirip bir bütün olarak birleştirilmesine dayanan bireşimli (sentetik) kübizm araştırmalarına yönelir. Bu dönem Léger'nin nesnel özelliklerin irdelenmesi, renk ve afiş resim öğretilerinin uzantısıdır. Kompozisyonda bütünleşen nesnelere sert kenar çizgileriyle tek renk olarak aktarılır. Bu anlatımda ayrıntılara yer yoktur. Tüm kompozisyon siyah-beyaz karşıtlığı ile uyumunda betimlenir.

1933 yılı içinde yeni bir arayış dönemine giren Berk'in Albert Moreau'dan yaptığı "Tayyareci"ler adlı eseri üzerinde 1942 yılında başlayan taklitmi etkimi tartışması güncelliğini korumaktadır.

1936 yılında ürettiği Testili Kadın, Dikiş Diken Kadın ve natürmort (Amasya 1940), Çamlar(1941), Genç Rum Kızı(1942), Berk'in desen çalışmalarını ön plana çıkaran doğa görünümüne daha bağımlı bir anlayışa yöneldiği dönemin eserleridir.

1946 yılında Berk bir yıl izin alarak Paris'e gider. "Fransa'da kalmak niyetindeydim." diyerek amacını açıklayan Berk şu şekilde devam eder:(107)

"...Eski hocamı görmek, yeniden atölyesinde çalışmak için Odessa sokagı çıkmazına gittim. Unutmuşum ki eski öğrenci hoca olduktan, bir takım aşamalardan geçtikten sonra yeni baştan öğrenci olamaz, bildiklerini tekrarlayamaz. Onüç yıl geçmişti.1933 den 1946 ya!"

Savaş sonrası Paris'inin yokluk yılları Berk'i etkilerken Odessa sokagındaki atölyesinde Lhote'la görüşmesi Paris'te sanatına katılacak fazla bir şey bulamıyacağı kanısını uyandıracaktır. Lhote ile görüşmeye gittiğim zaman atölyenin pis görünümünü ortaklıkta uçan serçelerden duvarlarda asılı gazete küpürleri, resimlerin düzensizliğinin aynen sürdüğünü görmesi, yaşamı boyunca temiz,düzenli bir İstanbul beyefendisi olan Berk'i bir kez daha rahatsız edecektir.(108) Bu arada Berk Unesco'nun Paris'te düzenlediği Milletlerarası çağdaş resim konferansında "Eski Çağlar Türkiye'si, bugün Türkiye'si" adlı sergiyi Cernuschi müzesinde düzenlemeyi başaracaktır.Sergi kapandıktan sonra Paris'e yerleşme amacından vazgeçerek İstanbul'a döner.Nurullah Berk'i Parise çeken neden Lhote okulunda çözemediği sanat anlatımının sorularına aydınlık kazandırmaktı. Lhote'u ancak 1947 yılında ve kitaplarını okuyarak anladığını

şu satırlarda açıklamaktadır: (109)

" Lhote'u ancak 1947 de gerçekten anlamam yazılmış. Bu anlayışımı hocanın kitaplarını, makalelerini okumama borçlu olmuştum. "Resim Üstüne Konuşalım" 1933 te, " Resim, kalp ve kafa " 1933 te, " Peyzaj Bilgisi" 1939 da " İlk Resim" 1942 de, " Bonnard'ın onaltı tablosu" 1944 de, paletten yazı masasına " 1946 da yayımlanmıştı. Bütün bu kitapları okumuş, bayagi ezberlemiştim. Beni 1947 de Odessa sokağına koşturan bu yazılar olmuştu. Ne var ki 1933 ün öğrencisi hayli değişmişti. Akademi öğretmeni olmuştum, oniki yıl önce anlamadıklarını artık gençlere anlatacak kadar hazmetmişti."

1939 yılında Burhan Toprak'ın Akademi Müdürlüğü döneminde, Cagaloglu ortaokulu resim öğretmenliğinden, Akademi Asistanlığı görevine atanmış olan Berk, Paris'ten bu görevine döner.

Bu dönem resimlerinde Lhote etkisi ağırlık kazanacaktır. 1947 yılında açılan Devlet Resim ve Heykel Sergisi kapsamında yer alan "Ahmet Çanakçı" ödülünü alan Uyuyan Kadın (1947), Liman (1947), Çıplak (1947) ve Küpçü (1948) yerel biçimlerin gerçekçi görünümüleriyle bireşimci kübizmin sentezine yönelmektedir. 1950-1965 yılları arasında geleneksel nakış sanatımızı çağrıştıran ve resmin tüm yüzeyinde devirgen bir geometrik

sistemler ağı ören arabesk, sonsuzluğu çağrıştıran bir çizgisel konstrüksiyonla aktarılırken sağlam konturlarla yüzeysel bir anlatıma itilen kurt figürler ve yerel fiziksel özelliklerin soyut anlatımlarını sergiler. Utucu kadın (1948,1950), Gergef İşleyen Kadın (1949, 1954,1955,1957,1960), Baloncu (1957),Nargile İçen Adam (1958), Fırtına (1963) bu eserlerinin gelişim çizgisini aktarmaktadır.

1965 sonrası resimlerindeyse doğaya ait nesnel değerler, ağırlıklarından kurtarılmış, uçucu görünümlere ulaşırken kıvrımlı lekelerin dinamik dağılımına dönüşen soyutlamalara yönelecektir. 1966 yılında 27. Devlet Resim Heykel sergisinde birincilik ödülü alan "Bulutlar" ve serisi, 1967 tarihli "Dalgalar" ve serisi bu dönem eserlerinin örneklerini oluşturur.

Berk 1970 - 1977 yıllarını kapsayan eserlerinde sanat anlayışına katılan tüm evrelerin denemelerini bazen birleştirerek bazen aynen geliştirerek sürdürecektir. 1972 tarihinde ürettiği "Avşa'da Pazar" Léger'nin yapıtlarına yakın bir kompozisyonu anımsatırken; Deniz (1973) adlı eserinde deniz yaratıklarının farklı planlarda yer alan geometrik ve leke karşıtlığında bireşimci kübizm anlayışının sergilendiği görülmektedir.

Nurullah Berk'in sanat grafiği bu deneyimlerin,

araştırmaların birikiminden oluşmaktadır. Bu arada değinmemiz gereken önemli bir sorun da, günümüze kadar ulaşan ve Nurullah Berk'in sanat anlayışını açıklamaya yönelik bir çok yazıda, zaman zaman da Berk'in kendi yazılarında "Konstrüktivist" anlayışına uygun eserler ürettiği varsayımı, akımın özü göz önüne alınınca, yanıltıcı olmaktadır. Ali Avni Çelebi bölümünde de açıklandığı gibi, özellikle Müstakillerin resimlerinde ortaya çıkan konstrüktif-inşaa özellikleri Berk'in sanatında Bireşimci Kübizm anlayışını desteklemektedir. Berk'in resimlerinde farklı nesnelere farklı yüzeylerde yer almasına karşın bir kompozisyonda toplanmasını gerçekleştiren konstrüktif bir uygulama söz konusudur.

Nurullah Berk bireysel sanat anlayışını geliştirmek için harcadığı emek kadar, sanat yazarlığına da büyük bir zaman ve emek harcamıştır. 1928 yılından başlayarak yaşamının sonuna kadar öz ve arı üslubuyla akıcı ve anlaşılır sanat yazılarını aralıksız üretmiştir. Vakıf, Cumhuriyet, Tan, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Dünya, Yeni Gün, Vatan, Milliyet gazetelerinde; Muhit, Güzel Sanatlar, Ar, Yaşayan Sanat, Ağaç, Esi, Yeni İnsan, Yeditepe, Varlık, Akademi Dergisi, Türkiyemiz, Sanat Dünyamız, Kültür ve Sanat, Yenilik, Milliyet Sanat dergilerinde yer alan yazıları derlense, kitapları arasına yenileri katılabilir. (110) Berk 1932 yılında Leonardo da Vinci,

1934 yılında Modern Sanat, 1937 yılında Türk Heykeltraşlığı, 1943 yılında Sanat Konuşmaları ve Türkiye'de Resim, 1950 yılında La Peinture Turque ve Modern Peinting and Sculpture in Turkey, 1951 yılında Belliniler, 1954 yılında Resim Bilgisi, 1971 yılında Ustalarla Konuşmalar, Boticelli, Fikret Mualla (Orhan Kologlu ile birlikte), 1972 yılında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin (Türkçe, Fransızca, İngilizce) katalogları, 1973 yılında 50 yılın Türk Resim ve Heykel'i, 1977 yılında Türk ve Yabancı Ressamlar, 1981 yılında Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanat Tarihi (Adnan Turani ile birlikte) Cilt:2 adlı kitaplarını yayınlamıştır. Sadece bu kadar kitabın yazılmasına harcanan zaman ve emegin bile ancak bir ömre sığabileceği düşünülürken Berk bunun yanısıra Akademi resim atölyesi öğretmenliği, ressamlık ve uluslar arası Sanat eleştirmenleri birliği üyeliği' nide üstlenerek olmazları başarmıştır.

Uluslar arası Sanat Eleştirmenleri Birliğinin Türkiye Komitesini kuran Berk 1954 yılında İstanbul'da bir kongre düzenler. Birliğin Züriç, Dublin ve Paris toplantılarına katılır. İstanbul Resim Heykel Müzesi Müdürlüğünü de üstlenen Berk (1962-1969) Avrupa Konseyi Sanat Eksperleri toplantısında "Doğu-Batı" konulu bir rapor sunar.

1961,1963,1965,1967 ve 1973,1975,1977 yıllarında Paris Binealleri komiser ve muhabiri olarak katılan Berk'e Paris Binealinden komiser olarak yararlılık maddalyası verilir.

Ayrıca Berk,yurt içinde ve dışında bir çok konferans vermiştir.Bu arada yurt içinde ve dışında açılan karma sergilere de katılır. "d" grubunun sergileri dışında bireysel olarak da; 1954 yılında İstanbul Amerikan Kültür Merkezinde, 1960 yılında Beyoğlu Belediye Şehir Galerisinde,1971 de Taksim Belediye Sanat Galerisinde sergiler açar.(111) 1977 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Salonlarında Retrospektif sergisi ve çeşitli yazarlara yer verilen katalogu düzenlenir.(112) Berk 1980 yılında İstanbul'da bir kişisel sergi daha düzenler.(113) Tekrar İstanbul'da düzenleyeceği yeni bir serginin açılmasına bir kaç gün kala 9.Ocak.1983 Cumartesi günü yaşama veda eder. Berk:

"Kalbimde, gönlümde Heybeli yaşar, evimiz orada idi. Doğmuşum, hemen oraya götürmüşler Büyükbabam,anam orada öldüler. İlk sevgilerimi orada yaşadım" (114) Sattırlarında bağlılığını,sevgisini dile getirdiği Heybeliada'da toprağa verilir.

9-ŞEREF KAMIL (AKDIK) (1899-20.Haziran.1972)

Şeref Kamil 12.Mayıs.1899 tarihinde İstanbul Fatih'te dünyaya gelir. Babası olan Kamil Bey Ünlü hat-tatlarımızdandır ve 1915 yılında kendisine Reisülhatta-tın ünvanı verilmiştir. Galatasaray Lisesi ve Güzel Sa-natlar Akademisinde öğretim üyeliği görevini de üstlen-miştir. Şeref Akdik sanata duyarlı bir aile ortamında yetişir. 1907'de ilk yağlıboya kutusuna amcası Lütfi beyin armağanı olarak sahip olur.(115)

İlk ve orta öğrenimini Fatih Merkez Rüştiyesin-de tamamlar.

1911 yılında "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti" mec-muasının çocuklar için düzenlediği "Odanın Bir Köşesi" yarışmasında ikincilik ödülünü kazanarak mecmuanını al-tı aylık abone hakkını kullanır.

Bu arada resim gereçlerini aldığı Zuhâl Magazası sahibi aracılığı ile 1913 te Hoca Ali Rıza ve 1914' de de İbrahim Çallı ile tanıştırılır.(116)

Babası Kamil Bey'in isteği ve desteği ile 1915 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'inde öğrenimine başlar. Önce Warnie'nın atölyesinde desen ve alçı hey-kel, daha sonra Ömer Adil Bey ve Çallı atölyelerinde yağlı boya çalışır.

1916 yılının sonu ve 1918 yılının başına uzanan zaman sürecinde askerlik görevini yapar.

1918 yılında Çallı atölyesine dönerek çalışmalarını sürdürür. Bu arada Babası Kamil bey öğretiminde Hüsnuhat, Ebru ve Minyatür çalışmaları da yapmaktadır.

1924 yılında Maarif Vekaletinin düzenlediği Avrupa konkurunu kazanarak Mahmut Cûda, Muhittin Sebati, Cevat Dereli ve Refik Epikman'la birlikte Paris'e, resim öğrenimine gönderilir. Académie Julian'da Paul Albert Laurens atölyesinde çalışmaya başlar. Akdik bu dönemi şu satırlarla açıklar:(117)

"...Paris'te girip çıkmadığımız yer kalmamıştır. Sergilere yetişemedik. Galeri ve müzelere iyi yettiştik... Akademideki çalışmalarımız muntazamdı. Arada peyzajlarda yapıyorduk. Ben Paris'te hiç bir sergiye katılmadım. Durmacasına çalıştık. Kurdösuar'larda sayısı çoktan unutulmuş krokiler çizdim. Arkadaşlarım da öyle. Hakikaten çok çalışıp, resimler yaptım... Tatillerde Almanya'ya, Münih'e gittik. Orada Ali Çelebi ve Zeki Kocamemi'yi bulduk. Müze ve Galerileri gördüm. Bu arada Belçika'ya iki kere gittim. Belçika'lı bir aile ile tanıştım. Louvre'dan kopya istediler. Portre yapmamı istediler, bunları yaptım. Brüksel'i gezdim, burasının da bende tesir bıraktığını söylemek lazım.

Artık dönme zamanı gelmişti. Aslında bize verilecek altı aylık İtalya tahsisatını yüksek kademedен birisine vermiştir. Bu zat Avrupa'ya gelmiş. Böylece de İtalya'yı şöyle bir gezebildik. Marsilya, Napoli, Nice' de ancak iki ay bulunabildim. İstanbul'a dönüş başladı.”

16. Temmuz. 1928 Pazartesi günü İstanbul'a ulaşan gemi demirleyecek ve içindekiler ertesi sabah 17. Temmuz Salı günü sabahın erken saatlerinde İstanbul'a ineceklerdir.

Şeref Akdik de arkadaşları gibi, aynı yıl içinde Anadolu'ya öğretmen olarak gönderilir. Sivas Lisesi'ne atanır. Ancak atama kararı İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Fuat Köprülü'nün aracılığı ile 27. Ekim. 1928 yılında Ankara orta muallim mektebine resim öğretmeni olarak düzeltilir. Bir süre sonra okulun adı Gazi Terbiye Enstitüsü olarak değiştirilir. Akdik ayrıca Ankara Erkek Lisesi ve Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yapar. Bu yıllarda (Prof Dr.) H. Sara Erel hanımla tanışır ve Eylül 1929 da evlenir. (118)

Akdik, Müstakillerin Ankara Etnografya Müzesinde 1929 da düzenledikleri 1. Genç Ressamlar Sergisi'ne Paris görünümlerinin yanı sıra dört portre ile katılır. (119) 1929 yılında kurulan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin kurucu üyeleri arasında yer alır.

1929 yılında Atatürk Portresini (100x70 cm) üreten Akdik, Gazi Terbiye Enstitüsünde eşi Sara hanımın da katıldığı okuma yazma seferberliği derslerinin bir görünümünü resimler. Halk inkılabı veya Millet Mektebi (1930) olarak adlandırılan bu resmi yaptığı yıllarda, Gazi Terbiye'nin resim dershanesinde Atatürk ile tanışır ve resim üzerine görüşür.(120)

Akdik Cumhuriyet ve İnkılapları konu alan resimlerine büyük bir yer ve önem verir.Mektebe kayıt(1935), Atatürk ve Türk Tarih Kurumu Arkeoloji çalışmaları (1933), Atatürk Telgraf Başında (1934), Köylüler Resim El işi Dersinde(1935), Muzaffer Ordumuz Çanakkale'de (1936), Atatürk Portresi(65x50cm,1940), Kurtuluş Savaşında Ekmek Saçlarından Süngü Yapımı,Kağnılar (1931) gibi büyük boyutlu kompozisyonları durmaksızın çalışarak, çok kısa sayılabilecek bir zamanda tamamlar. 1932 yılından başlayarak dört yılda bir Ankara Halkevi salonlarında düzenlenen inkılap sergilerinin en beğenilen ve aranan ressamı Akdik olur. Bu arada köy ve halkın günlük yaşamını konu alan resimlere de büyük önem verir. Bu özelliklerini İ.Hakkı Baltacıoğlu şu satırlarda açıklar:(121)

"...Şeref tekniği,estetik akımları her ne olursa olsun zamanını,zamanın sosyal zaruretlerini anlamış bir

insandır.Görülüyor ki memlekette bir değişme,olgunlaşma hareketi vardır ve bu yalnız politika alanında değil, köyde, şehirde, teknikte, terbiyede, her yerde ve her işte. Onun için Şeref'in resimlerinin ilk karakteri sosyal ve inkılapçı olmasıdır."

Sanayi-i Nefise Mekteb-i öğrencisi olduğu yıllarda Galatasaray sergilerine ve 1929 yılından başlayarak Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin sergilerine katılan Akdik, ilk kişisel sergisini 1932 yılında Ankara Halkevi salonlarında açar. 22.Haziran- 5. Temmuz tarihleri arasında açılan ilk sergisinde Halk Dersanesi, Şemsiyeli Kadın, Hatip Çayı,Sokak,Ankara ve Kagnı, Etlik'te Bag Evi, Bent Deresi, Incesu,Yenişehir, Fidanlık, Keçiören, Bahçede istirahat, Keklikler, Acem Laleleri, Çankaya Yolu, Incesudan,Ankara ve onbir portre yer alır. Bu resimlerin büyük bir çoğunluğu Cumhuriyet'in ilk on yılında Ankara'nın genel görünümünü semt semt belgelemektedir.(122)

O günlerin yayın organlarında bu sergi aşağıda da yer aldığı gibi büyük bir beğeni ve ilgi ile karşılanır:(123)

"Şeref Kamil Bey, portredeki muvaffakiyeti ve Ankara intibalarını tesbit kudretiyle temayüz etmiştir." (124)

"Şeref muhakkak ki fırçasına hükmeden bir ressamdır. Fakat Şeref, bu sahici yüksekliğin çerçevesinde pineklemedi, çünkü değerli ressamımız durmanın gerilemek olduğunu bilenlerdendir. Bunun için çerçevesini kırdı ve ileriye bir geniş adım attı: Vatani ve vatan-
daş ifade etmeğe başladı. Sergisi işte bu ifadenin ilk sahifesidir." (125)

Akdik aynı yılın sonunda İstanbul Erkek Muallim mektebi'ne resim öğretmeni olarak atanacak ve Ankara'dan ayrılacaktır. Bu görevinin yanı sıra, bir yıl sonra Kadıköy Lisesi ve 1934 te de Haydarpaşa lisesi resim öğretmenliklerini de üstlenir. 1948 yılının Ocak ayında İstanbul öğretmen okulu öğretmeni olan Akdik 22.Agustos'ta İstanbul Eğitim Enstütüsü'ne,6 Eylül 1951 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Galeri öğretmenliğine atanır.1951-1952 de Türk süsleme bölümü galeri öğrencilerinin öğretmenliğini de üstlenen Akdik 7.12.1964 yılında emekli oluncaya dek Akademi'de görev yapar.(126)

Şeref Akdik 1939 yılında California San Francisco'da 79 ülkenin ünlü ressamlarından oluşan sergide "Pazardan Dönüş" ve "Bir Köylü Kız" adlı eserleriyle brozn madalya ile ödüllendirilir. (127) New Jersey Fairleigh Dickinson College'den gelen davet'e çağrı

üzerine 1955 yılının Şubat ayında 28 eserinden oluşan bir sergi açar ve Hat sanatı üzerine konferanslar verir

Şeref Akdik öğrencilik yıllarından başlayarak katıldığı Güzel Sanatlar Birliği sergilerine, Müstakillerin üyesi olduğu yıllarda da katılmaktan geri durmaz. Hem Müstakillerin Ankara-İstanbul, Yurt içi ve dışı sergilerine katılır. Hem de Güzel Sanatlar Birliğinin geleneksel Galatasaray Sergileri ve Ankara Sergilerine eserlerini katar. 1940 yıllarından sonra da Güzel Sanatlar Birliği üyeliğine geçer ve birlik etkinliklerinde üye ve reis olarak çalışmalar yapar.

Devlet Resim ve Heykel Sergilerine de sürekli katılan Akdik 1945 yılında düzenlenen VIII. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde yer alan "Küçük Binici" adlı eseriyle birincilik ödülü alır. CHP kültür programı uyarınca düzenlenen "Yurt Gezileri" programında 1940 yılında İçel'e gönderilir ve burada ürettiği Mersin Harman, Mersin Fındık Pınarı (2 ayrı görünüm), Silifke Kalesi, Silifke Bıçakçı Mahallesi, Mersin Çarşısı, Silifke Köprüsü, Manzara, Köy Kızı, Silifke Göksu, Toros'ta Değirmen adlı eserleri, Üçüncü Yurt gezileri sergisinde yer alır.(128)

1943 yılında gönderildiği Erzincan'da ürettiği, Kahvede Sohbet, Erzincan Girlevik Köyü, Vazkirt Köyü, Kemah, Girlevik Köyü, Erzincan, Kemah, Erzincan, Girlevik

Köyü,Erzincanlı İhtiyar,Kemah adlı eserleri 1944 yılında düzenlenen Yurt Gezisi sergilerinde yer alır.(129)

Şeref Akdik resim tutkusunu yaşamı boyunca sürdüren ve durmaksızın çalışan ressamlarımız arasında sivrilen bir sanatçıdır. Eserlerinin sayısal çokluğu, büyük boyutlu kompozisyonlara önem vermesi, sanatçının üretim gücünü kanıtlamaktadır. Öğrencisi Necdet Kalay bu çalışma gücünü şu satırlarla dile getirir:(130)

"Yaz, kış atölyesinde, dışarda veya yurdun bir köşesinde, günleri yoğun çalışmayla geçti. Hastalığının en kritik günlerinde bile paletini elinden bırakmadı. Sanatını kimseden kıskanmadı,Öğretmeyi kendinden vermesini bilirdi. Kıskanç ve egoist olmadı. Arkadaşlığı,istidatları ilerletici çabaları, yapıcı tenkitleri,candan yardımları, herkese duyduğu tevazuu, iyilik dolu insanlığı aramamak eldemi? Öyleki yüzüne dost görünenlerle dahi dosttu. Onlardan yardımını esirgemedi, kimseye kin tutmadı ve kırgın olmadı."

Şeref Akdik büyük bir verimlilik içinde geçirdiği sanat yaşamı boyunca bir çok kompozisyonlar,natürmortlar, peyzajlar ve portreler üretti. Özellikle çok büyük boyutlara ulaşan kompozisyon çalışmaları gerek içerdiği konular ve gerekse teknik ve yorum açısından Akdik'in sanat gücünün göstergeleridir. İnkılap resim-

leri olarak adlandırılan resimleri Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve inkılaplara inançla bağlı bir sanatçı duyarlığı ile işlenen, bu döneme ışık tutan eserleridir. Tütün Dizenler, Incir Toplayanlar, Pamuk Toplayanlar, Köy Pazarları yöresel konulara eğilen sanatçılarımız arasında ele alınırsa ilk kez bu konulara yönelen sanatçılardan biri olarak Akdik, yapmacıksız, yalın bir anlatımla köy yaşamının günlük yaşantısını görüntüler.

Istanbul görünümleri dışında Ankara, İçel, Burdur, Erdek, Akçakoca, Kütahya, Amasra gibi görünümleri Akdik'in yurt köşelerine özel bir ilgi duyduğunu ve gittiği yerlerde bile durmaksızın çalıştığını gösteren resimleridir.

Natürmortlarının dışında ürettiği portrelerde Akdik'in duyarlığının sayısız parçaya bölünmesinden oluşur.

Akdik sanatçı olma tutkusundan başlayarak geçirdiği öğretim evrelerini de bireysel duyarlılığının süzgecinden geçiren, kendi inandığı anlatım biçimine, kendi dünya görüşü ile yön veren bir sanatçı olarak kalmayı başarır. Hiçbir etki hiçbir eleştiri onu inandığı yoldan vazgeçiremez. Sakin, sabırlı, kararlı beyefendi kişiliği ile sayısız Şeref Akdik resmine imza atar.

Nurettin Ergüven onun sanat görüşünü şu satırlarla dile getirir:(131)

"En optimist ressam Şeref Akdik'tir. Kainatı mesut bir zaviyeden görüyor. Renklerin armonisi sevdiği ve huzurla yaşadığı hayattan ilavesiz alınmış samimi duygularıdır."

Şeref Akdik'in resimlerine bakarken, renge ve ışığa verdiği önem ve incelik gözönüne alınarak izlenimci anlayışa yöneldiğini belirtmek yanıltıcı olacaktır. Doğa görünümünde ve köy kompozisyonlarında devingen fırça vuruşlarının lekeci bir anlatıma dönüşmesi, inkilap resimlerinde veya Köpekli Kadın gibi kompozisyonlarında gerçekciliğin arayışlarına dönüşür. Köy görünümünde yer alan figürlerin hacımsal değerleri doğa ile bütünleşirken, Atatürk Telgraf Başında, Şapkalı Çocuk, Kadın ve Köpek gibi kompozisyonlarında figürlerin hacımsal değerleri belirgin kılınmaktadır.

Şeref Akdik Müstakillerin resimlerinde önem kazanan figürlü kompozisyonlar düzenlemelerine katılmaya özen göstermiştir. Jale Erzen'in aşağıda yer alan satırları onun kompozisyonlarında yer alan öznel duyarlılığını yansıtmaya açısından ilgi çekicidir.(132)

"Şeref Akdik, yalın ve geleneksel bir teknik uygulama içinde figürü resmin mesaj odağı olarak suna-

bilmiş son derece yalın gerçekçiliğinde nesnel bir bakış açısı ile kent insanının psikolojisini, yalnızlığını yansıtabilmiştir.”

Şeref Akdik özgün sanat anlayışının ürünü olan eserlerinden oluşan ikinci kişisel sergisini 15-29 Ekim 1957 yılında, İstanbul Belediyesi Beyoğlu şehir galerisinde 66 resimle oluşturur.(133)

1965 yılının 13.Ocağında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi salonlarında düzenlediği seksenyedi resimden oluşan bir retrospektif sergisi ile emekli olduğu Akademi de bir Veda sergisi oluşturur.(134)

Bundan sonra ardarda 27 Nisan 1968, 4 Nisan 1970, 1 Mayıs 1971 tarihlerinde İstanbul Harbiye Modern Galeride kişisel sergiler düzenler.

”Şeref Akdik'in resim yapmaktan başka bir dileği yoktu. Solan Güller Tamamlanamadı”

Yukarıda yer alan satırlar bir gazetenin, Şeref Akdik'in ölümünü duyuran başlığıdır.(135) 20.Haziran. 1972 tarihinde yaşama veda eden Akdik, Karacaahmet Mezarlığına defnedilir.

10-HASAN FAHREDDİN(ARKUNLAR) (1901-21.Mart.1971)

Hasan Fahreddin 1901 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Babası Kiev'li Mustafa Ganioglu ve Annesi Kevser hanımdır. Rus ordusunda subay olan Mustafa Bey 1876 Osmanlı-Rus Savaşı yıllarında Türkiye'ye iltica eder.Türk ordusuna katılır.(136)

"Resime olan inhimakim çok çocuk yaşlarında başladığına göre fitri tamayüllerinin amil olduğuna kanim".(137)

Satırlarında resim öğrenimine yönelmesini açıklayan Fahreddin Arkunlar 1918 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde öğrenime başlar. Bu yıllarda Akademi'ye katılan arkadaşları gibi, Arkunlar da önce Hikmet Onat atölyesinde bir yıl desen çalışır ve İbrahim Çallı atölyesinde geçer.

1925 yılında Maarif Vekaletinin düzenlediği Avrupa konkurunu kazanarak Paris'e resim öğrenimine gönderilir. Paris'te" Ecole des Arts Decorotive" (Dekoratif Sanatlar Okulu) in resim bölümüne girer.(138) Bu öğrenim sürecini tamamladıktan sonra Almanya'ya gider. Leipzig Akademisi'nin Maister Classe'sinin (yüksek bölümünün) sınavında başarı kazanır ve öğrenimini burada tamamlar. 1928 yılında Türkiye'ye döner.

Istanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Dekoratif Sanatlar öğreniminin önemli bir değişime ve gelişime uğraması, Namık İsmail'in 1927 yılında Akademi Müdürlüğüne tayin edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Weber 1927 yılında Afiş Öğretmeni olarak bölüme getirilirken 1929 da Avusturya'dan Philipp Giether mimarlık bölümüne içmimar ve mobilya öğretmeni olarak atanır ve Bölüm Başkanı olur. Fahreddin Arkunlar'la birlikte 1928 de yurda dönen İsmail Hakkı Oygur 1929 da Seramik atölyesi öğretmeni olarak atanır. (139) Dekoratif bölümünün yeni öğretim elemanlarıyla, yeni kurulan atölyelerle sağlam ve kalıcı temellere oturtulma aşamasında, gene yabancı öğretim üyelerine ağırlık verildiği dikkati çekmektedir Akademi çevresinde Fahreddin Arkunlar'ın bu konuda yurt dışında öğrenim gördüğü kayıtlarla bilinmektedir. Dekoratif Sanatlar Bölümünün yeniden kurulduğu yıllarda yurda dönen ve bu konuda Fransa'da Lisans, Almanya'da Yüksek Lisans öğrenimini devlet bursu ile tamamlayan Fahri Arkunlar'a bölümün kuruluş çalışmalarında yer verilmemesi ilgi çekicidir. Fahreddin Arkunlar'ın bölüme atanması gerçekleşmiş olsaydı, konkuru kazanarak yurt dışında öğrenimini gerçekleştiren bir elemanın, en azından, kendi öğrenim alanında yapacağı çalışmaların değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerçekleşecekti. Fakat ne yazık ki devletin ödeneği ve sanatçının öğrenim konusuna verdiği emek sonuca ulaşamadı, harcanmış

oldu. Fahreddin Arkunlar İstanbul ortaokullarında resim öğretmenliği ile emeklilik yıllarını doldurmak yoluna itilir. Kadıköy orta okuluna resim öğretmeni olarak atanır. O yıllarda dekoratif resim sanatının kullanılma alanlarının kısıtlılığı ve hatta hiç bulunmaması Arkunlar'ın sanatını uygulama alanı bulamamasına neden olacaktır.

1950 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi duvarlarına kompozisyonlar düzenlenmesi tasarlanacaktır. Jüri Başkanı olarak seçilen Bedri Rahmi Eyüboğlu:

"Bu görevin Fahreddin Arkunlara verilmesini teklif ediyorum. Çünkü bu işten ondan başka kimse yüzünün akıyla çıkamaz." Açıklamasıyla Arkunlar'ı önerecektir. Ancak dönemin Meclis Başkanı panoların yaptırılmasına olanak tanımaz.

Fahreddin Arkunlar öğretmenlikten arta kalan tüm zamanını resim üretmeye harcar. Resim tutkusunu ve sanat anlayışını belirleyen şu satırlara göz gezdirelim

"Sergi açmayı hiç bir zaman düşünmedim. Resimde isim yapmaktan ziyade, resim yapmak için çalıştım, çalışıyorum. Gördüğümüz gibi ananevi resme bağlıyım. Fakat son çalışmalarında realitiye doğru gidişimi önleyici bir hareket yapmak mecburiyeti duyuyorum. Resimde kompozisyonu ve portreyi peyzaja tercih ederim."

Fahri Arkunlar için resim kompozisyon demektir. Urettiği kompozisyonlar iki gurup altında toplamak olasıdır.

Sanatçının Türkiye'ye dönüş yıllarına kadar uzanan figüre dayalı anlatımlarda allogorik temalı kompozisyonlar yoğunluk kazanır. Çogu kez bir nişle çevrelenen veya figürlerin konumlarıyla bu görünüme bağlı kalınan kompozisyonlarında; çıplak kadın vücutları üzerinde dolaşan kumaş parçaları arka planda yer alan bulutlu bir gökyüzüyle çevrili düşsel doğa görünümüleriyle allogorik bir görünüme ulaşırlar. Arp Çalan Adamın çevresinde hacımsal değerlerine karşın, ağırlıklarından arınarak uçuşan kızlar vücutlarını saran kumaşların akıcılığı ile ard planda yer alan bir nişten gökyüzüne doğru uzaklaşmaktadırlar. Mevsimlerde de ön planda yer alan dörtlü gurup ortada yere rahatça oturmuş erkek figürü ve yiyecek taşıyan üç kızdan oluşuyor. Düşsel bir mekan, düşsel bir konu, düşsel bir anlatım bu gurup resimlerinin en belirgin özelliğidir. Bu resimlerde yer alan figürler hacımsal değerleriyle konunun anlatımına katılan hareketler içinde verilmelerine karşın kompozisyonlar statik anlatımlardan kurtulamamışlardır.

Arkunlar'ın Müstakillerin ve Devlet Resim Heykel sergilerinde yer alan kompozisyonları rönesans resmini çağrıştırdığı gerekçesi ile eleştiriler alır:(140)

"Fahri Arkunlar'ın renaissance tarz ve üslubundaki kadın portrelerinde eksik olan şey kadının başındaki azizlik çemberiydi."

Fahri Arkunlar'ın bu çalışmalarını, köy yaşamını konu alan çalışmaları izler. Okuma yazma seferberliğine katılan Köylüler, duvar diplerinde çeşme başlarında sohbet eden köylü kadınlar, yıkık duvarlar üstünde tartışan, konuşan erkekler, ocak başında toplanan aile kompozisyonları Arkunlar'ın fırçasına katılan yeni konulardır. Konuların aktarımına katılan yöresellikle birlikte anlatımda da daha doğal içten bir çözülme görülebilir boyutlara ulaşır. Bu gurup resimleri için Hamit Görele şu satırları yazar: (141)

"Fahri'nin Harf inkılabı, bize Jeromu o kadar hatırlatıyor ki; hatta biraz Rafaelvari bile... Fakat Rafael bu renklerle şahaserler yapmıştır. Bu kadar model mahareti neticesinde bu esere ancak pastoral güzellik kazandırılmış Tabiat aşıklarını bu resim belki tatmin eder. Kuzular, Koyunlar, Köylü Kadın. Daha arkada Anadolu'nun melankolik kavakları... "Arkunlar'ın Türk evleri ve sokaklarını konu alan desenleri en özgün eserleri olarak dikkati çeker. Bu desenlerle paralellik gösteren köy ve kent sokaklarını aktaran yağlı boyalarında bile desenlerdeki rahat anlatım statikleşir.

Arkunların sanatı için Ulkü dergisinde, Bir okuyucunun notlarına göz gezdirelim: (142)

"Fahri Arkunlar biri terbiyevi ve vatani kompozisyon olmak üzere müteaddit eserler vermiş. Bunlardan küçücük bir desen cidden hoşuma gitti"

Fahri Arkunlar 1929 yılında kurulan müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğinin Kurucu Üyeleri arasında yer alır. Müstakillerin tüm amaç ve çalışmalarına büyük bir bağlılık ve inanca katılır.1939 yılında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun sorduğu "Türkiye'de milletler arası kalitede ressam yetiştirmek için bütün iktidar elinizde olsaydı, ne yapardınız?" (143) Sorusunu Müstakillerin amaçları doğrultusunda cevaplar:

"Nice kıymetler vardır ki bunları devamlı mesaiye kavuşturduktan sonra aralarında bu gün olmasa yarın büyük bir sanatkar çıkacağına şüphe edilmez. Her işte olduğu gibi resimde de terakki devamlı çalışmaya bağlıdır. Binaenaleyh enerjilerini hariçteki işlerde sarf mecburiyetinde kalan ressamların mesleklerinde çalışmalarını temin ederdim."

Müstakillerin 1942 yılında topladıkları yıllık kongrelerinin tutanaklarında Arkunlar Birlik Reisi olarak yer almaktadır. Bu toplantıda birliğin feshedilip

azaların Türk Ressamlar ve Heyteltıraşlar Cemiyeti altında yeniden bir dernek kurmalarını destekleyenler arasında yer alır.

Arkunlar müstakillerin yurtiçinde ve dışında açtıkları tüm resim sergilerine de katılır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi Kültür programında düzenlenen yurt gezileri çalışmalarını kapsamında 1941 yılında Çoruh'a gönderilir. Çoruh'ta yaptığı yerli kıyafeti, yol, Artvin Manzarası, Çoruh Köyleri, 3 Artvin peyzajı ve 6 Artvin deseni Yurt gezilerinde yer alır. (144)

İlk kişisel sergisini 1968 yılında Ankara Devlet Güzel Sanatlar galerisinde düzenler. Bu sergi günün basın organlarında yer alır.(145)

Fahrettin Arkunlar 21 Mart 1971 tarihinde yaşama veda eder. Sanat adına verdiği cabalara karşın sanatçevresinden yoksun bir törenle Karacaahmet mezarlığına defnedilir.

11-RATIP AŞIR ACUDOĞU(20.Şubat.1898-15.Ocak.
1957)

Ratip Aşir 20 Şubat 1898 tarihinde İstanbul'da Reşit Paşa'da dünyaya gelir. Bolu Hukuk Mahkemesi reisliği de yapan babası aydın bir kadıdır. Ratip dört kardeşin üçüncüsüdür.(146)

İlk öğrenimini Çubuklu mektebinde yapar. Ardından Aksaray Mahmudiye Rüştîyesini bitirir. Ankara Sultanisi son sınıfında, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle askere alınır. Önce İstanbul'da ihtiyat Zabıt Talimhânda eğitim görür. 37nci Kafkas fırkasına katılır. Savaşın sona ermesiyle "Mülazımı Sanî" rütbesiyle terhis olur ve Ankara'ya döner.(147)

Yaşam öyküsünün bu yıllarını Ratip Aşir şu satırlarla özetlemektedir:(148)

"1313 de Reşitpaşa'da doğmuşum. Babam Beykoz kadısıdır. Bu münasebetle bir çok vilayetlerde dolaştık. Meşrutiyetin ilanı seneleriydi. Babam Elazığ Vilayetinde kadıyken beni Elazığ askeri idadisine, agabeyimi de mülki idadiye yazdırdı.Halbuki agabeyim askerliği ben ise sivilligi seviyordum. Her ikimiz de ağıya ağıya mekteplere gitmiştik.Hiç unutmam bir gün Elazığ'dan Konya'ya geçerken konakladığımız bir handa, bir kadının fallarımıza bakmıştı.Hepimizin tırnaklarını kazıdı,

bir aynanın üstüne döktü, üfledi ve anneme:

"Büyük oğlunuz kılıçlı bir adam, yani asker olacak. Küçük oğlunuz ise adam olmayacak.." Hakikaten de ağabeyim şimdi şerefli bir zabittir. Ben de sivil sahada kaldım."

18 yaşında Ankara'da yaşayan Ratip Aşir spor yapma tutkusuyla Futbol oynamaktadır. Ankara Muhafız gücü'nün kurucuları arasında yer alır ve Vefa birinci takımında oynar. Daha sonra Seyfi Tayyar, Kemal Münir, Bozcalı İsmail Hakkı, Sadullah ile İstanbul'da bir güreş kulübü kurar.

1918 yılında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi Heykel bölümünde öğrenime başlar. İlk Türk Heykeltıraşı İhsan Özsoy'un öğrencisi olur. Başarılı öğrenim yıllarında Özsoy,Ratip Aşir'e Avrupa'da öğrenime devam etmesinin getireceği yararları açıklar. Hocasının önerileri ile aydın bir hukukçu olan babası tarafından Almanya'ya heykel öğrenimine gönderilir. 22.Mayıs.1922 de Ali Avni ve Heykeltıraş Kenan (Yontunç) ile birlikte Münih'e gider.(149)

Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof.Beleckker'in atölyesinde çalışmaya başlar. İki yıl sonra Akademi Lisansı ve hocası Beleckker'in el yazısıyla düzen-

lediği takdir yazısıyla Paris'e gider.(150) Amacı Belçikalı heykeltıraş Maillol atölyesinde öğrenimini geliştirmektir. Maillol'un öğrenci atölyesi çalıştırmaması nedeniyle bu amacına ulaşamaz ve bir atölye'de yalnız çalışmaya başlar. Maillol ve Bourdelle'in eserlerini araştırmaya yönelir.(151)

1925 yılında yurda dönen Ratıp Aşir, aynı yıl açılan Avrupa konkurunu kazanır ve Paris'e Devlet hesabına heykel öğrenimine gönderilir. Cumhuriyet döneminde Avrupa'ya gönderilen ilk heykeltıraş olur.(152)

Paris'e dönen Ratıp Aşir Academie Julian'da Bourchard ve Londowski atölyelerinde çalışmaya başlar. Ancak Maillol ve Bourdelle hayranlığı içinde onların atölyelerinde çalışma özlemi ve amacını taşır. Onların atölyelerine giderek, düşünce yapılarını ve tekniklerini anlamaya ve yararlanmaya çalışır. Hüseyin Gezer'in, Cavet Dereli'den derlediği satırlara bu dönemi yansıtmaması nedeniyle gözgezdirelim: (153)

"Bir gün ikisi sözleşirler ve Maillol'un atölyesine giderek kendilerini buyur eder. Konuşurlarken üstadın henüz üzerinde çalışmakta olduğu Venüs'ü kastederek; "model kullanıp kullanmadığını" sorarlar, "evet" der, Maillol, "modelim karımdır, biraz sonra da bize kahve getirecektir, görürsünüz."

Biraz sonra elinde kahveyle giren hanımı görgördükleri zaman bizim genç sanatçılar şaşırılmışlardır. Madam Maillol çok zayıf bir kadın, halbuki heykel tombul bir vücuttur. O zamana kadar modelden çalışma, onlar için başka bir anlam taşımaktaydı."

Ratip Aşir'in ürettiği tüm heykellerinde iri ve dolgun kitle anlayışına yönelmesinde, çağdaş heykel zincirinin ilk halkalarından olan Maillol'un etkisinden söz edilebilir.

1928 yılı Temmuz ayında yurda dönen sanatçılar arasında Ratip Aşir'de bulunmaktadır. Heykel öğrenimi için Türkiye, Almanya ve Fransa'da harcadığı 10 yıllık öğrenimi, emeği ve bunun için sarfedilen giderler düşünülmeden Ratip Aşir'de arkadaşları gibi Anadolu'ya resim öğretmenliğine gönderilir. 1929 yılında Edirne öğretmen okuluna resim öğretmeni olarak atanır. Ratip Aşir'in sanatı gelişme döneminde değerlendirilemez. Edirne öğretmen okulu Müdürü Reşat Tardu, Ratip Aşir'e okul lojmanlarının altında bir çalışma alanı sağlayarak sanatçıya destek olur.

Bu dönemde Cumhuriyet'in ilanıyla gündeme gelen büyük boyutlu heykel projelerinin ilk uygulayıcıları yurt dışından getirilen sanatçılardan oluşur. Bu uygulama karşısında basın önemli tepkileri gündeme getirir.

(160) Türk anıtlarının Türk sanatçılarının duyarlığını taşıması gerektiği savı şiddetle savunulur. Fakat sanatçılarımızı ilk yıllarda bekliyen en büyük sorun anıt heykel yapımında uygulanması gereken teknik kolaylıkların henüz anlaşılammış ve uygulanılamamış olmasıdır.

Ratip Aşir anıt heykel yapımı ile ilgili çalışmalara yönelir. Düzenlenen yarışmalara katılır. Başarılı olduğu yarışmaların ardından anıtın yapımı için çalışmalara başlayınca sorunlar su üstüne çıkmaya başlar. Tüm olumsuzluklara karşın Ratip Aşir yılmadan büyük bir uğraş içinde anıtlarını tamamlar.

Günümüzde Ratip Aşir Acudoğu'nun adıyla özdeşleşmiş olan Kubilay Anıtı ilk önemli deneyimi olur. Nadir Nadi'nin önerisi ve Cumhuriyet gazetesinin desteğiyle yapılması karar altına alınan anıt için açılan yarışmayı kazanan Aşir, altıgen bir kaide üzerinde yükselen farklı kesitlerdeki blokların arasına yerleştirdiği genç erkek figürü sağ eliyle kavradığı mızrağı, gergin kasları ve dimdik duruşuyla Cumhuriyet Türkiye'si'nin genç neslinin inkılaplara inancını ve bu inançla yücelen gücünü, kuvvetini ve kişiliğini sembolize etmektedir. Düz yüzeyli, sert kesitli kaide insan figürünün yuvarlak ve hareketli hacımıyla karşıtlık oluştururken, anlatımı da güçlendirmektedir. 25.Aralık.1934 de

anıt görkemli bir törenle açılır. Günün gazete ve dergilerinde anıtın açılışı önemle ele alınır. Elif Naci O günlerin anısını şu satırlarda dile getirir:(161)

"...Bu gün artık biz, Kubilay'ı, bu dövüşlerin sembolü halinde almaktayız. Çünkü tarihin hangi sahifesini çevirsek bir kubilay hadisesiyle karşılaşırız.Genç Osman'ı boğanlar, Patrona, Kabakçı, 31 Mart. Seyh Sait. Hangisini ele alırsanız onda mutlaka ekşimiş bir "şeriat" kokusu bulacaksınız. Çünkü manasını düşünmeksizin kullanılan bu kelime, gericiliğin bütün çarpıklığını arkasında saklamaya çalıştığı bir kalkan olarak kullanılmıştır."Şeriat" dini alet ederek medeniyete tükürmek isteyenlerin dilinde mana ve önemini bilmedikleri halde çignedikleri sakız haline getirilmiştir. Hakiki dindar insanlar, minarelerden fabrika bacalarını taşlamazlar. Menemen'de bugün, derviş palasıyla başı gövdesinden uçurulan Kubilay'ın kanıyla ıslanan yerde o feci olayı ifade eden bir abide var. Onu yapan sanatkar heykeltıraş Ratip Aşir. 1934 senesi Aralık ayının 25 inde açılış töreninden döndüğü zaman matbaaya geldi ve rahmetli Çallı İbrahim'in konuşmasını andıran tatlı şivesiyle bize, o günün heyecanını anlattı. Bardaktan boşanırcasına bir yağmurun sıırılsıklam ıslattığı, yirmibin kişinin Recep Peker'i nasıl dinlediklerini, halkın hiçkırana hiçkırana nasıl ağladığını anlattı. Burada onun o canlı

heyecanını bütün tazeliğiyle tekrarlamamıza imkan yok. O söylüyordu. Biz nemli gözlerimizle dinliyorduk onu.”

Kazandığı ikinci anıt yarışması Bolu Atatürk Heykel'idir. Heykeltraş Nijat Sirel'le birlikte düzenleyip uyguladıkları bu anıt 1940 yılında tamamlanır.

26.Aralık.1939 tarihinde Erzincan'da yaşanan büyük deprem felaketi sonucunda 32.372 kişi ölürken şehri tanınamaz hale gelir. Bu felaket sırasında ve kentten yeniden imarında büyük emegi geçen "Milli Şef İsmet İnönü" adına, 1943 yılında, bir anıt düzenlenmesi karar altına alınır. Açılan yarışma sonucunda anıtın yapımını Ratip Aşir'in projesi kazanır. Gerek yarışma öncesinde gerek yapım sırasındaki şanssızlıkların üstüste gelmesine karşın anıt tamamlanır ve Erzincan'da ölümsüzleşir.

Ratip Aşir'in satırlarından heykel'in başına gelen ilk kazayı izleyelim:(162)

"... Maketi günlerce titiz bir itina ile hazırlamış, ambalaj etmişim. Araba çağırttık, hammallara verdik, aşağıya indirdik. Fakat hammallardan birinin ayağı kaydı, maketimin gözlerimin önünde yere düştü, parçalandı. Bir sanatkara bundan büyük darbe olamaz. Belki maket yeniden yapılırdı, fakat müsabakaya yetişmemek feciydi."

Derhal parçalanana maketle atölyesine kapanan Aşır bütün gece çalışarak eserini onarır ve yarışmaya yetiştirilmesini gerçekleştirir.

Anıtın yapımı da büyük sorunlarla doludur. Vakıflar izniyle Yeni Cami arkasında Valide Türbesinde çalışmaktadır. Anıtsal heykeli çamurdan yapmaktadır. Bitirildikten sonra alçıya dökülmesini planlamaktadır. Bir sabah atölyesine geldiğinde Aşır'ı kötü bir sürpriz beklemektedir. Heykel kendi ağırlığını taşıyamamış parçalanarak her yere dağılmıştır. Bütün emek, zaman boşa gitmiştir. Yeniden çalışmaya başlar. Hüseyin Özkan'ın yardımıyla daralan zamanda heykeli alçı olarak yeniden yapmayı başarır. (163)

Erzincan anıtı iki bölümden oluşur. Alçak bir kaide üzerinde yer alan üç figür ve bunun arkasında yükselen kaide'de Anıtsal boyutlarda inönü ve çevresinde yer alan, bir kadın ve çocuk figürlerinden oluşur. İlk bölümde; ortada yer alan vatani sembolize eden kadın figürü, bir eliyle Erzincan'ı yeniden imar eden işçi figürüne çelenk vermekte, diğer eliyle Erzincan'ı simgeliyen figüre yeni kurulan Erzincan'ın sembolik anahtarını uzatmaktadır. İşçi figürü Ratip Aşır'ın fiziksel özelliklerini yansıtmaktadır. Üst bölümde inönü bir anayı bağrına basarken küçük bir kız çocuğunun omzundan tut-

maktadır. Erzincan'ın acısını paylaştığını ve bütün olanaklarıyla destek olduğunu sembolize etmektedir.

Anıtın açılışı 1948 yılında gerçekleşir.

Ratip Aşir 1945-1950 tarihleri arasında Ankara Ziraat Fakültesi için bir Atatürk anıtı gerçekleştirir.

Ratip Aşir' in anıt yapımında başından geçen parçalanıp yıkılma olaylarının nedeni, bu büyüklükteki anıtsal heykeller için uygulanması gereken tekniklerin, Türk heykeltıraşları tarafından bu yıllarda bilinmemesidir. (164)

Ratip Aşir Acudoğu'nun resim heykel müzesinde yer alan Fahriye Yen başı (alçı) dışında küçük heykellerin bulunmaması ilgi çekicidir. Beykoz Halkevi için yaptığı alçı "Ahmet Mithat Efendi" adlı eserinin nerede olduğu da bilinmemektedir. Bu arada durmaksızın çamurdan küçük çalışmalar yaptığı, bunları çok sık evine giden yakın dostlarına gösterdiği, çok beğenilen bu çalışmalarını "beste henüz bitmedi", "acele etme, çamur yaş kuruyacak" gibi nedenler ileri sürerek tüm ısrarlarına karşın alçıya dökmediği bilinir. Tanburi Cemil Bey, Gazete satıcısı Tazı, Mimar Sinan heykeltıraşı, Fatih Sultan Mehmet Madalyonu, Mehmet Akif Madalyonu Ratip Aşir'in çamurunda sınırsız sinema örnekleriyle canla

nırken, alçıya dökülemeyen yok edilen eserleridir.(165)

Ratip Aşir Acudoğu heykel çalışmalarına Edirne'den sonra atandığı İstanbul ortaokullarında sürdürdüğü resim derselerinden arta kalan zamanlarında yönelebiliyordu. Zeyrek, Bakırköy, Beykoz ve Çubuklu ortaokullarında resim öğretmeni olarak çalışır.Çubuklu orta okulunda 24 saat resim dersine girmek zorunda kalması, zamanının büyük bir kısmını tüketirken yorgunluğunun artmasına da neden olduğu için 1956 yılının Aralık ayında emekliliğini ister. (166)

Bir ay sonra 15.Ocak.1957 tarihinde ani bir kalp krizi ile İstanbul, Çubuklu'daki evinde yaşama veda eder. Ratip Aşir'in Cenaze töreninde Akademi'nin suskun kalması ve törene katılmaması basında eleştirilir.(167)

BÖLÜM V

DİPNOTLAR:

- 1-Kıymet Giray., Mahmut Cûda, T.İş Bankası Kültür Yayını. Ankara. 1982. s.4; Mahmut Cûda Yaşamı Sanatı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 1981. s.1
- 2-Kıymet Giray., y.a.g.k s.6
- 3-Kıymet Giray., y.a.g.k.s.8; Mahmut Cûda Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Retrospektif Sergisi Katologu. İstanbul. 1976.s.11
- 4- _____, T.C. Maarif Vekaleti Güzel Sanatlar Akademisi 7.10.1929 resmi yazı
- 5-Kıymet Giray., "Yaşam Sınırını Zorlayanlar". Gösteri Mart.1988. Sayı: 88 s.65-66
- 6-Hamit Görele., "Turan Barında Resim Sergisi" Arkitekt. İstanbul.1936. Sayı:3 s.92
- 7-Özdemir Altan., Mahmut Cûda, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Retrospektif sergisi Katologu. İstanbul.1976.s.1-2; Kıymet Giray., y.a.g.k. s.12

- 8-Mahmut Cüda., Kılavuzun Böylesi. İstanbul.1973.s.27
- 9-Kıymet Giray., y.a.g.k. s.26-27
- 10-Behçet Unal., "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşların Resim Sergisi" Arkitekt. Sayı:7-8 İstanbul.1940. s.156
- 11-Kıymet Giray., y.a.g.k. s.33
- 12-Özdemir Altan., "Cüda'nın Özgün Yapısı". Gösteri. 1. Aralık.1980.s.33; Nurettin Ergüven., "Ankara Resim Sergisi". Arkitekt. sayı:5-6 İstanbul 1937.s.154; Fikret Adil., "II. Plastik Sanatlar Sergisi" Tanin. 27.Mart.1944
- 13-Nurullah Berk., Adnan Turani., Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi. Cilt:2.s.84
- 14-Kıymet Giray., y.a.g.k. s.35.37;———., "Resim Sergisinde" Ulkü.Cilt XIII sayı:75 Mayıs 1938 s.284; "Resim Sanatının güçlü imzası: Mahmut Cüda" Yeni Boyut.Ekim. 1982 1/6 s.16.21
- 15-Kıymet Giray., y.a.g.k. s.47.49
- 16-Mahmut Cüda., "Modern Sanat ve Bugünkü Türk Sanatı"

AR sayı:10. Ankara 1.Teşrin.1937.
s.13.15; "Ressamlara Mektup" Yeni
Adam. Sayı:321 İstanbul.1941 s.3.16;
"Devlet Resim Heykel Sergisi Jürisi"
Güzel Sanatlar Dergisi.Sayı:4.İstan-
bul Temmuz-Agustos 1952 s.4; "Dal
Budak Veren Bir Hata" Güzel Sanatlar
Dergisi Sayı:5 İstanbul Ağustos-Ey-
lül 1952.s.11

17-Kıymet Giray., y.a.g.tez.s.96

18- ————., Mahmut Cüda ile görüşme. 10.Ağustos
1979 İstanbul.

19-Ali Avni Çelebi., "Ben ve görüşlerim" Sanat Çevresi.
Ekim.1980.Sayı:24.s.4

20-Gönül Gültekin., Ali Çelebi. İş Bankası Kültür Yayını
Ankara 1984. s.8; Kaya Özsezgin.,
"Ali Avni Çelebi" Milliyet Sanat
Türk Ressamları Eki: sayı:25 "Berlin
Akademisi'ne kaydını yaptırarak Prof
Kleine'in atölyesi" hatalı yazılmış-
tır.

21-Ali Avni Çelebi.,y.a.g.m.s.4

- 22- _____., Ali Avni Çelebi ile görüşme.
3.1.1988 İstanbul
- 23-Mehmet Ergüven., Ali Avni Çelebi Kronolojisi Sanat Çevresi. Ekim.1980. Sayı:24 s.17
- 24-Erdogan Tanaltay., "Ali Çelebi ile Bir Gün" Sanat çevresi Ağustos.1986.Sayı.94.s.27
- 25-Norbert Lynton., Modern Sanatın Öyküsü. Çeviri:
Cevat Çapan Prof Sadi Öziş.
İstanbul.1982 s.89-124; Adnan
Turani., Dünya Sanatı Tarihi.
Ankara 1979. s.484-543
- 26-Norbert Lynton., y.a.g.kitap. s.104-124.;Canan
Beykal-, "Vladimir Tatlin ve
Konstrüktivizm." Yeni Boyut
sayı:4/13 Nisan.1985 s.18-22
- 27-Norbert Lynton., y.a.g. Kitap. s.113
- 28-Nurullah Berk,
H.Gezer., 50 yılın Türk Resim ve Heykel
Sanatı. İstanbul 1973.
s.43; Gönül Gültekin., y.a.g.k.
s.11,s.33

- 29-Adnan Turani., y.a.g.k. 540-543; Canan Beykal., y.a.g.makale. s.18.19., Nobert Lynton., y.a.g.kitap s.102-114.
- 30-Kaya Özsezgin., "Ali Avni Çelebi" Milliyet Sanat Türk Ressamları Eki: sayı:25
- 31-Norbert Lynton., y.a.g.k. Brücke s.34-36,41,48.; Die Blaue Reiter. s.45-48,52,121, 125,138, 144,146,149,150.; Adnan Turani., Dünya Sanatı Tarihi s.515-523; Zafer Gençaydın., "Beşyüzyıl Boyunca Alman Ağaç baskı Sanatı" Türkiye'de ve Almanya'da ağaç baskı sanatı. Ankara.1987. s.40-43
- 32-Mahmut Cüda., "Ahiret Kardeşim Ali Avni Çelebi" Sanat Çevresi.24 Ekim.1980. s.5
- 33- _____., Adnan Çoker'le görüşme, 28.1.1988 İstanbul.
- 34- _____., Ali Avni Çelebi ile görüşme. 3.2.1988 İstanbul.
- 35- _____., Ali Avni Çelebi ile görüşme. 3.2.1988 İstanbul.

- 36- _____., "Ali Çelebi Atölyesi" Akademi
Sayı:3-4. Haziran.1969.s.82
- 37-Nurettin Ergüven., "Ankara'da Resim Sergisi" Arkitekt
yedinci yıl İstanbul.1937.s.150;
Refik Epikman., "Resim Sergilerinin
Gelişimi" Ulku Seri:3 Cilt:II.
Eylül.1945. Sayı.21 s.29; Nahit
Sırrı., "Müstakil Ressamlar ve Hey-
keltraşlar Sergisi" Ulku Sayı:75
Cilt:3 1939. s.283
- 38-Malik Aksel., "Üçüncü Devlet Resim ve Heykel
Sergisi" Güzel Sanatlar Dergisi
Sayı:4 İstanbul 1942; Eşref Uren.,
6.Devlet Resim ve Heykel Sergisi
III. "Ar 1944. s.9. Lütfi Günay.,
"15.Devlet Resim ve Heykel sergisi
"Yeditepe.15.Agustos.1954.Sayı:67.
s.3
- 39-Refik Epikman., "Yurdu Gezen Türk Ressamları"
Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:1 1939
s.131; Şerif Gürol, "CHP'sinin Yurt
içi Ressamlar gezisi"Ulku Sayı:35
Cilt:3,1.Mart.1943. S.9-11; _____.,
I.Resim Yarışması Sergi Kataloğu.

- Ankara 23.4.1939; A.Muhip Dramas.,CHP Anadolu Yurt galerisi"
Güzel sanatlar Dergisi Sayı:4
1942 s.13
- 40-Feriha Büyükunal., "Hocalarımız:3 Ali Avni Çelebi"
Sanat Çevresi. sayı 101 Mart
1987 s.35
- 41-Mehmet Ergüven., "Ali Avni Çelebi: Resim Değil
Biz bitiyoruz" Sanat Çevresi,
Sayı:48 Ekim.1982 s.30.32
- 42-Celal Esat Arseven., "Zeki Kocamemi. " Türk Sanatı
Tarihi Menşeinden bugüne kadar.
Cilt:III. Fasikül:IV. İstanbul.
s.242 "Doğum tarihi 1901 olarak
alınır"; S.Pertev Boyar'ın Türk
Ressamları, Ankara.1948 s.232
"Doğum Tarihi 1902 olarak alın-
mıştır" ;Münip Özben., "Ressam
Zeki Kocamemi" Milli Kütüphane
Galerisi. Ankara 3.15.Mayıs
1960 sergi Katalogu. "Doğum
tarihi 1900 olarak alınmıştır."
- 43-Münip Özben., y.a.g.katalog s.1

- 44-Adnan Çoker., "Kocamemi'nin özgeçmişi" Zeki Kocamemi
Istanbul Devlet Güzel Sanatlar Akade-
misi 1979 Yayını:5.s.60
- 45-Münip Özben., y.a.g.katalog s.2
- 46-Adnan Çoker., y.a.g.katalog s.60
- 47- _____., Birinci bölümün D şikkında belirtildi-
gi gibi bu yıllarda Akademi yönetmeli-
gi gereğince Akademiden mezuniyet Maa-
rif Vekaletinin Avrupa Konkurunu ka-
zanmakla gerçekleşmektedir. Zeki Koca-
memi'nin Avrupa'ya gönderilmesi Türk
ocağı aracılığı ve bursu ile sağlanır.
Bir sınav geçirip geçirmediği konusun-
da resmi belge bulunmamaktadır. Bu ne-
denle kaynaklarda yer alan "Sanayi-i
Nefise Mektebini 1922 yılında birinci-
likle bitirdi" açıklamasına kesin ola-
rak bakmamaktayız.
- 48- _____., Mahmut Cûda ile görüşme, 15 Ağustos.
1980. Istanbul.
- 49-Münip Özben., y.a.g.katalog. s.1

- 50-Bedri Rahmi Eyüpoğlu., "Öğretmenim ve Arkadaşım Zeki Kocamemi" Zeki Kocamemi Katalogu İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.sayı:5 İstanbul.1979. s.9
- 51- _____., Desen Çalışmaları İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivindedir
- 52-Hamit Görele., "Turan Barında Resim Sergisi" Arkitekt Altıncıyıl. Sayı:3 1936 İstanbul s.89
- 53-Behçet Unsal., Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşların Resim sergisi. Arkitekt sayı:7-8 onuncu yıl. İstanbul.1940. s.156
- 54-Malik Aksel., "Zeki Kocamemi konusunda" Zeki Kocamemi Katalogu.Devlet Güzel Sanatlar Akademisi No:25 İstanbul.1979 s.41
- 55-Bedri Rahmi Eyüboğlu.,y.a.g.katalog. s.11
- 56-Adnan Çoker., y.a.g.katalog s.3
- 57-Adnan Çoker., y.a.g.katalog s.5

- 58- _____., Cumhuriyet Halk Partisi Resim Sergisi katalogu.1944 katalogu "gittiği il Rize: 91.İslam paşa camii 92. Müftü camii 93. Müftü mahallesinden 94.Çarşı içi. 95.Kompozisyon (Rize'den) 96.Kavaklardan(Taşlıdere)"
- 59- _____., "Zeki Kocamemi Resim Sergisi" Davetiyesi İsmail Hakkı Oygar galerisi İstanbul.1946; "Zeki Kocamemi Resim Sergisi Katalogu" 3.30 Aralık.1947 Beyoğlu-İstanbul
- 60-Adnan Çoker., y.a.g.Özgeçmiş s.61
- 61-Adnan Çoker., y.a.g.katalog s.5
- 62-Nurullah Berk,
Adnan Turani., Başlangıcından bu güne Çağdaş Türk Resim Sanat Tarihi Cilt:2 s.79
- 63- _____., Milli Kütüphane Galerisi-Ankara. Zeki Kocamemi(1900-1959) "3-15 Mayıs.1960 Hergün:9.00-19.00" Katalogu Ankara-1960
- 64- _____., Zeki Kocamemi. İstanbul Devlet Güzel Sanat Akademisi Yayını 1979 Toplu Sergiler:5 İstanbul.

- 65-Kıymet Giray., Cevat Dereli ile görüşme.21.5.1987
İstanbul.
- 66-Gültekin Elibal., 10.10.1970 tarihinde Cevat Dereli'
nin verdiği belgelerle düzenlenen
Cevat Dereli imzalı Bibliyografya
G.Elibal Arşivi.
- 67-Kıymet Giray., Mahmut Cûda., T.İş Bankası Yayını.
Ankara.1982 s.8
- 68-Nurullah Berk,
Adnan Turani., y.a.g.k. s.72
- 69-Kaya Özsezgin., Cevat Dereli. Cumalı Sanat Galeri-
si katalogu
- 70-Zeki Faik İzer., "Cevat Dereli'nin Portreleri Nede-
niyle" Sanat Çevresi sayı:46 Agus-
tos s.1982 s.12
- 71-Bedriye Epikman., "Refik Epikman'ın Yaşam Öyküsü"
Sanat Çevresi sayı:43 Mayıs.1982
s.9
- 72-Adnan Turani., "Refik Epikman Üzerine Notlar"
Sanat Çevresi Sayı:43 Mayıs.1982
s.7

- 73-Adnan Turani., y.a.g.m. s.7
- 74-Mahmut Cüda., "İyi İnsan, Ustün Sanatçı Refik Epikman". Sanat Çevresi No:43 Mayıs.1982.s.4.5; Ayrıca bakınız; Arif Kaptan., "Refik Epikman Ölümünün Sekizinci Yılında Bizlerle". Sanat Çevresi No:43 Mayıs.1982 s.14.15
- 75-Süleyman Saim Tekcan., "Desen Ustası Hocam, Hocaların Hocası Refik Epikman" Sanat Çevresi. sayı:43. Mayıs.1982. s.12-13
- 76-Arif Kaptan., "Refik Epikman Ölümünün Sekizinci Yılında Bizlerle" Sanat Çevresi No:43 Mayıs.1982. s.12-13
- 77-Taha Toros., İlk Kadın Ressamlarımız. İstanbul 1988. s.82
- 78-Taha Toros., y.a.g.k. s.83
- 79-Kıymet Giray., "Hale Asaf'ın Yaşamı ve Sanatı Üzerine " Boyut 2/16 Ekim 1983 s.24-25

80-Taha Toros., y.a.g.k. s.83 te "16 Yaşındayken Berlin'e Gönderildi" açıklamasını yapmaktadır.

81-Zeynep Kınık., "Namık İsmail" Namık İsmail Kataloğu, Atatürk'ün ölümünün 100.yılı ve 3.İstanbul Sanat Bayramı kapsamında düzenlenen sergi ve katalog. İstanbul.1981 s.4

82-Taha Toros., y.a.g.k. s.83-84 de 1924 yılının Nisan ayında Asaf'ın İstanbul'a döndüğünü belirtir."Hale'nin Berlin'deki son yılı çok sıkıntılı geçti.Kurtuluş savaşı bitmiş,babası amcası ile birlikte, siyasi nedenlerle İstanbul'dan Mısır'a kaçmıştı..." yazmaktadır. Yaşamı hakkında çok zor bilgi edinilen sanatçımızın bu dönemi bu açıklamalarla iyice karışmaktadır.Ömer Adil bey inas Sana-yi-i Nefise mektebi alisi müdürlüğünü 1921-1925 tarihleri arasında sürdürür. Hale bu tarihler arasında bu okulda çalışmıştır. 1925 yılında da Devlet Bursu alarak Almanya'ya gittiği gözönüne alınırsa,Taha Toros'un belirttiği gibi 1924 Nisanın'da Türkiye'ye dönüp

oradan İtalya'ya gitmesi ve geri dönüp Avrupa bursu alması zaman açısından olanaksızdır. Biz bu nedenlerle; Hale Asaf'ın Berlin'de son yılı Kurtuluş savaşının kazanılmasına paralellik göstermesini gözönüne alarak, 1922-1923 olarak kabul etmekteyiz. Mihri Müşfik hanım 1922 yılında İtalya'dadır ve 1925 yılında Paris'te Hale Asaf'ın yanına gider. Bu tarihler arasında aile İtalya'ya Mihri Müşfik'in yanına gitmiştir. Deniyorsa yazılı belge olmadığına göre bir ihtimal 1923 yılında İtalya'ya gidebilir ve geri dönebilir ki Hale'nin İnas Sanayi-i Mektebinde çalışması için zaman kalabilsin.

83- ———., Nermin Faruki'den alınan bilgiler.
16.Mayıs.1980. İstanbul

84- ———., Mahmut Cüda ile görüşme. 4.Temmuz.1983
İstanbul

85-Kıymet Giray., y.a.g.m. s.24

86-Kıymet Giray., y.a.g.m. s.24

- 87- _____., Mahmut Cüda ile görüşme, 4.Temmuz.1983
İstanbul.
- 88- _____., Mahmut Cüda ile görüşme 4.Temmuz.1983.
İstanbul. Hale Asaf'la yazışmalarının
ölene dek sürdüğünü ve Dygar'ın Hale'ye
devamlı yardım ettiğini belirtir.
- 89-Taha Toros., y.a.g.k. s.85
- 90- _____., Jeune Europe, Directeur: Antonio Aniante
46 Rue Vavin. 28.ocak-7 şubat sergi da-
vetiyesi. Nurullah Berk Devlet Güzel
Sanatlar Akademisi yayını.İstanbul.1977
s.1
- 91- _____., Mahmut Cüda ile görüşme 4.Temmuz.1983
- 92-Taha Toros., y.a.g.k. s.84
- 93- _____., Muhittin Sebati'nin doğum yeri ve yılı
ve ölüm tarihi hatalı yar alır; Kaya
Özsezgin., "1930 kuşagi" Milliyet Sanat
eki Türk Ressamları: 27 de doğum tarihi
1902 İstanbul, Ölüm tarihi 1935 olarak
geçer; Nüzhet İslimyeli, "Muhittin Seba-
ti" Türk Plastik sanatçıları Ansiklope-
disi. Cilt:İls.483 de doğum yeri İstan-

bul, ölüm tarihi 1930 olarak yer alır, Devrim Erbil.İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu s.35 de doğum tarihi 1902 ve ölüm tarihi 1935 olarak yer alır; Celal Esat Arseven., "Muhittin Sebati" Menşeyinden Bugüne kadar Türk Sanatı Tarihi. Cilt:III Fasikül IV s.213 de doğum tarihi 1901. ölüm tarihi 1930 olarak yer alır. S.Pertev Boyar., Muhitin Sebati, Türk Ressamları,1948. s.299 doğum 1901. ölüm.1932; Mahmut Cûda ile görüşme doğum.1901 Amasya ölüm 1932 İstanbul'dur.

- 94-Mahmut Cûda., "Muhittin Sebati" Güzel Sanatlar Dergisi. Mayıs.1952 Sayı:2 s.6
- 95-Mahmut Cûda., y.a.g.m. s.8
- 96-Celal Esat Arseven., y.a.g.ansiklopedi. s.213
97. Mahmut Cûda., Mahmut Cûda mektubu. 19.Kasım. 1981.İstanbul

- 98-Mahmut Cüda., y.a.g.m. s.8
- 99- _____., Raporun Metni Kıymet Giray arşivinde yer alır.
- 100- _____., Gültekin Elibal, tarafından 23.5.1988 saat 17.00-18.00'de Nurullah Berk'le yapılan görüşmede çıkartılan ve Nurullah Berk imzalı özgeçmiş.Gültekin Elibal arşivi.
- 101- _____., Gültekin Elibal Arşivi. y.a.g.belge
- 102-Nurullah Berk., Ustalarla Konuşmalar.Ankara.1971s.39
- 103-Mahmut Cüda., "Müstakil Ressamların 22.ci sergisi münasebetiyle" Arkitekt sayı:1-2 dokuzuncu yıl-1939 İstanbul s.26-27
- 104-Nurullah Berk., y.a.g.y. s.61
- 105-Nurullah Berk., y.a.g.y. s.41
- 106-Nurullah Berk., "Resim ve Ressamlık Üzerine kişisel düşünceler" Sanat Çevresi No:15. Ocak.1980 s.6
- 107-Nurullah Berk., y.a.g.k. s.43
- 108-Nurullah Berk., y.a.g.k. s.58 ve 61 de; "musluklar, pis havlular, çanaklarda arap sabun-

ları,dipte poliakoff'un tüneği, bir kapı daha atölye, yan pencerelerde tavanda kırık camlar, uçuşan serçeçeler. Şövalyeler öylesine birbirine bitişik ki nasıl çalışılır burda diye şaşarsınız"; "Paris halkı ayakkabıyı unutmuş. Gelenin geçenin ayaklarına bakıyorum,postal gibi şeyler, kadınlarda tahta topuklu, iple örme sandalimsı iskarpinler giyiyorlar. Lhote ile ikinci karşılaşmanın ilk sözleri ayakkabı üstüne,onun da ayağında terlikle postal karışımı tuhaf bir şey. Ben ise şıklığımdan hele ince siyah deriden potinlerimden utanıyorum."

109-Nurullah Berk.,y.a.g.k. 61

110-Nurullah Berk., "Şöyle güzel bir 8 çizebiliyorsanız, sizde Ressam olabilirsiniz." Yenilik 15.Aralık.1952; "Sanat Tenkitçileri Kongresinde Türk Tezi Kabul edildi." Yeni gazete 23.6.1969;"Türk Ressamlığı ve Avrupa" Yeni İstanbul 5.6.1950;Türk Resmî Ne Durumda" Vatan.

27.12.1953; "Sanat ve Hayat"
Yenilik Nisan.1954.Sayı.4 Cilt:2;
"Megalomanya" Dünya 27.Temmuz.
1961;"Eleştirimizin Hali" Dünya.
20.Temmuz.1961; "Sanatkar ve Ya-
rını" Yeni İstanbul. 16.Aralık.
1949 "Resim Sergisi" Yeni İstan-
bul. 15.ocak.1950;"Sanat Yankıla-
rı" Varlık Aralık 1970. Sayı:759;
"Sanatta Alaturka" Varlık Sayı:
494 15.1.1959; "Sanat Tenkidimiz
Ne Halde" Varlık Sayı:481 1.Tem-
muz.1958; "Bir Ayın Yankıları"
Varlık Sayı:739. 1.Nisan.1969;
"Bogaziçi Ressamları" Varlık
Sayı:761 Şubat 1971 yayınlanmış
yazılarından seçilen örneklerdir.

111- _____., Nurullah Berk Retrospekt Sergisi
katalogu. Türkiye Sanat Sevenler
Derneği Kasım.1981 de Taksim Sa-
nat galerisinde düzenlediği sergi
katalogu. Baha Matbaası. İstanbul

112- _____., Nurullah Berk. İstanbul Devlet
Güzel Sanatlar Akademisi. 1977
yayını. Toplu Sergiler:2

113-Gültekin Elibal., Nurullah Berk'in çabalarının bir yönü üzerine; D.Zeki Çakaloz., Sanatımızda Nurullah Berk gerçeği; Sezer Tansug., Nurullah Berk'in saygın yeri; Nurullah Berk., Resim ve Ressamlık Üstüne Kişisel Düşünceler. Bütün bu yazılar: Sanat Çevresi Sayı:15.Ocak.1980 s.4-14 arasında yer alır.

114-Nurullah Berk., "Adalar Şarkısı" Sanat Çevresi Sayı:40 şubat 1982 s.6

115-Gültekin Elibal., Şeref Akdik kitabının genişletilmiş nüshası.Gültekin Elibal arşivi s.1

116-Gültekin Elibal., y.a.g.nüsha s.2

117-Gültekin Elibal., y.a.g.nüsha s.5

118-Gültekin Elibal., y.a.g.nüsha s.6

119- _____, Birinci Genç Ressamlar Sergi Kataloğu. 1928. Ankara. Vakıf Matbaası.

120-Muhteşem Giray., "Şeref Akdik Sergisi Açılış Konuşması." Sanat Çevresi.Sayı:76 Şubat.1980 s.42

- 121-İ.Hakkı Baltacıoğlu., "Bir İnkılap Ressamı" Yeni Adam. No.161,28 ikinci kanun 1937 s.10-17.
- 122- _____., Şeref Kamil Resim Sergisi Ankara Halkevi Kataloğu. 25.Haziran-5.Temmuz.1932 Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- 123-Servet Rifat., "Ressam Şeref Beyin Sergisi". Hakimiyeti Milliye.7.Temmuz. 1932; Münir Hayri., "Bir sergi münasebetiyle" Hakimiyeti Milliye. 25.Haziran.1932
- 124-B.K., "Halkevindeki Resim Sergisi" Milliyet 27.Haziran.1932.
- 125-Aka Gündüz., "Şeref'in Şerefli Sergisi" Hakimiyeti Milliye 2.Temmuz. 1932
- 126-Mustafa Cezar., "Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100.yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne" Güzel Sanatlar Eğitiminde 100.yıl İstanbul.1983 s.56
- 127-Gültekin Elibal., y.a.g.nüsha s.17

- 128- _____., CHP.Resim Sergisi Katologu.1944
- 129- _____., CHP.Resim Sergisi Katologu.1944
- 130-Necdet Kalay., "Hocamın Ardından" Milli Eğitim Bakanlığı.Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi. Kasım.1972. Sayı 237
- 131-Nurettin Ergüven., "Ankara'da Resim sergisi" Arki-tekt Sayı:5-6 yedinciyıl-1937
İstanbul s.154
- 132-Jale Erzen., "Türk Resminde Figür" Yeni Boyut. Kasım.1984 3/26 s.15-23
- 133- _____., Şeref Akdik 15-29.Ekim.1957 Tarihli Sergi davetiyesi; "Yeni Bir Sergi" Havadis 16.Mayıs. 1957
- 134-Muhteşem Giray. y.a.g.m. s.43
- 135-Akal Atilla., "Solun Güller Tamamlandı"
Milliyet Magazin. Sayı:20
9.Temmuz.1972 Pazar.
- 136-Celal Esat Arseven.,Menseından Bugüne Kadar Türk Sanat Tarihi.Cilt:3 Fasikül:3 s.215

- 137-Fahri Arkunlar., "Resim Anketimize Fahrettin Arkun-
ların cevapları" Yeni Adam Sayı:231
1.Haziran.1939 s.14
- 138-Arsan Aktaç., "Fahrettin Arkunlar" Kim. 15.Mart
1968; Celal Esat Arseven.,y.a.g.y.
Julian Akademisinde çalıştığını
bildiriyor.Fakat Fahrettin Arkunla-
rın kendi sözleri olarak Kim'de
yazılan bölümde bu bilgi yeralmıyor
- 139-Mustafa Çezar., y.a.g.k.s.23
- 140-Suavi Koçer., "Sanat Olayı" Uyanış Servet-i Fünun
9.Temmuz.1942 perşembe Yıl:52 Cilt:
92 No:2394 s.90-97
- 141-Hamit Görele., "Turan Barında Resim Sergisi"
Arkitekt Altıncı yıl 1936 İstanbul
Sayı:3 s.93
- 142-Bir Okuyucunun
Notları., "Resim Sergisinde" Ulkü Cilt XIII.
Mayıs.1939 S.284
- 143-Fahri Arkunlar.,y.a.g. anket cevapları.s.14
- 144- —————., Cumhuriyet Halk Partisi Resim
Sergisi Katalogu.1944

145-Nüşet İslimyeli., "Galeride Uç Sergi" Ankara Sanat
1.Nisan.1968 yıl.2.Sayı.24 s.9;
Münip Özben., "Hulusi Mercan ve
Fahri Arkunlar". Kim.15.Mart.1968
Cuma. s.15

146-Reşat Ekrem Koçu., "Hal Tercümesi" Hergün'ün Işı-
ğında 19.Ocak.1957. Cumartesi.

147-Reşat Ekrem Koçu., y.a.g.m.

148- _____., "Erzincan Abidesi Müsabakasını
kazanan Heykeltıraş Ratip Aşir'le
bir konuşma" Haber(Akşam Postası)
26.Temmuz.1943.Pazartesi

149- _____., Ratip Aşir Acudoğu'nun Avrupa'ya
gidiş tarihi farklı kaynaklarda
değişik olarak belirtilmektedir:
Hüseyin Gezer, N.Berk., 50 yılın
Türk Resim ve Heykel Sanatı.
İstanbul 1973. s.64'de "1920"; Reşat
Ekrem Koçu., "Hal Tercümesi"
Hergün'ün Işığında. 19.Ocak.1957
"1921" olarak belirtilmektedir. Ali
Avni Çelebi Retip Aşir ve Kenan
Yontunç' la 22.Mayıs.1922 de

Münih'e gittiklerini açıklamaktadır. Ali Avni Çelebi ile görüşme 6.Ocak,1987.Istanbul.

150-Reşat Ekrem Koçu., "Hal Tercümesi" Hergün'ün Işığın-
da 19.Ocak.1957 "Almanya'nın de-
gil asrın büyük üstadlarından
Maiol'un atölyesine girdi" yaz-
maktadır. Maillol Fransa'nın en
önemli heykel sanatçılarından
Ratip Aşir onun yanında çalışmak
için Paris'e gider. Fakat öğrenci
kabul etmediği için bu çalışma
gerçekleşmez. "Bu bilgiler için
bakınız; Hüseyin Gezer., Cumhuri-
yet Dönemi Türk Heykeli, Ankara.
1984.s.64

151-Hüseyin Gezer., y.a.g.k. s.64-66; Reşat Ekrem Ko-
çu., y.a.g.m.de "Fransa'ya gitti
ve orada asrın en büyük üstadla-
rından Bourdalen atölyesine gir-
di" açıklamasına yer vermektedir.
Fakat bu konuda hiç bir belge
yoktur.

152-Hüseyin Gezer., y.a.g.k. s.17.

- 153-Hüseyin Gezer., y.a.g.k. s.94
- 160-Zühtü Müridoglu., "Abidecilik".AR.Mayıs.1937 Sayı:5
s.4-5; Ar Dergisinin düzenlediği
Anket; "Abideler Meselesi ve
Münevverlerimiz"., AR.Mayıs.1937
sayı:5. s.10-12, Cemal Tollu.,
"Abide Müsabakaları" Yeni Sabah.
12.Kasım.1952.
- 161-Elif Naci., "Kubilay Bir Semboldür" Cumhuri-
yet. 19.Ocak.1965
- 162- _____., "Erzincan Abidesinin Müsabakasını
Kazanan Heykeltraş Ratip Aşir'le
Bir Konuşma" Haber(Akşam Postası)
26.Temmuz.1943 Pazartesi
- 163-Hüseyin Gezer., y.a.g.k. s.96
- 164-Hüseyin Gezer., y.a.g.k. s.97
- 165-Reşat Ekrem Koçu., "Büyük Bir Heykeltraş'ın Kaybol-
muş Şaheserleri" Tercüman 11.Ocak
1974; "Kaybolan Şaheserler" Her-
gün'ün Işığında.21.Ocak.1987.
Pazartesi
- 166- _____., Ratip Aşir Acudoğu'nun kızı Dr.
Seda Güzelçağ ile görüşme 6.Mart.

1987. İstanbul

167- _____., 20.Ocak.1957 tarihli gazetelerde
Aşir'in ölüm haberleri "Kubilay
Abidesinin Sanatkarını Kaybet-
tik" başlıklarıyla yer alır.

VI.MUSTAKIL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİNİN DEVAMLILIĞINI SUREN DİGER
RESSAM DERNEKLERİ

A.TURK RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR CEMİYETİ

"İtalya Gemileri Boğaz'dan Gececek mi? İtalyan Donanmasının kısmen Rusya'ya verilmesi hakkında Amerika Reisi Cumhuru Mr.Roasevelt'in Sözlerinin manası?";Macaristan nasıl işgal Edildi?"; "Balkanların müdafası"; Berlin'deki Tahribat";"Dinyester Dövülüyor"; "Sofya'nın Merkez Kısmı Tamamen Haraboldu"; "Türk Ressamlar ve Heykeltraşlar Cemiyetinin Sergisi Açıldı."

Günlük gazetelerin iri puntolu manşetleri 18. Mart.1944 cumartesi günü ikinci dünya savaşının, ülkeleri,şehirleri,insanları hedef alan kıyıcılığından,dehşet veren haberler veriyordu.Bu haberlerin arasında bir sergi duyurusunun, hem de birinci sayfada ve diğer haberlerle aynı uzunlukta yer alması, Türkiye'nin o yıllardaki kültür anlayışını belirtmesi açısından önem taşımaktadır. Günümüzde yayınlanan gazetelerin ancak bir kaç tanesinde, o da zorunluluk nedeniyle kanısını uyandıracak bir düzende, arka sayfaların bir bölümüne sıkıştırılmış olarak yayınlanan kültür ve sanat haberleriyle kıyaslanırsa; o yıllarda zor koşullara rağmen, kültür olaylarına basının verdiği önem övgüye değerdir.

Habere konu olan sergi Türk Ressamlar ve Hey-

keltraşlar Cemiyetinin II.Plastik Sanatlar sergisidir. Cemiyet 3.Mart.1942 de kurulur. Yeniden düzenlenmeye çalışılan "Meslek dayanışması" amacı içinde çalışmalar yapan Müstakillerin girişimleriyle ortaya çıkacaktır. 1940 yılında kurulan "Yeniler" grubu ile Türk resim birliklerinin sayısı dörde ulaşmıştır. Aynı zaman dilimi içinde içiçe girmiş ressam kuşakları; Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, "d" grubu, yeniler gibi birliklerin bünyelerinde toplanmışlardır. Bu guruplaşmalar, Avrupa örneklerindeki gibi, yaratılan, ortaya atılan bir ekolün, akımın çevresinde, yazarıyla, şairiyle, müzisyeniyle bir grup oluşturup, ortak bir sanat anlatımına, diline, özgün yorumlar katmak anlamından çok uzaktır.Türk resim sanatı yeni gelişmektedir.Elli yıllık geçmişiyle Avrupa'nın birikim düzeyine erişmesi beklenemez. Özgün birikimini, özgün anlatım biçimini ortaya çıkartıp geliştirdikten sonra, evrensel boyutları için tartışmalar,araştırmalar yapılabilir. Bu aşamada kurulan gruplar, çevrelerinde toplanan ressamların, tanıtılmalarını, eserlerinin satılmasını ve dolayısıyla da sanatçının kendi alanında yaptığı çalışmalarla yaşamını kazanmasını sağlamaktaydı Bu arada Türk resim sanatını halka tanıtmaya ve toplumda resim izleme alışkanlığı yaratmaya hizmet veriyordu.

Sayıları artan sanatçı gruplarının aralarında "eski-yeni", "akademik-modern", "güdümlü-güdümsüz" gibi kavramlarda, değer çekişmeleri acımasızca artmaktadır. Günlük gazete ve dergilerde gruplar adına sürdürülen değer çekişmeleri, sanatçıların ortak sorunlarına çare aramaktan uzaklaşılmasına neden oluyordu.(1) Sanatçıların birbirlerini kıyasıya kırmaları yerine birlik ve beraberlik içinde çalışarak sosyal olanaklara kavuşturulması için yeniden çalışmalara başlayan Müstakiller, yeniler grubu ve bağımsız sanatçılarla anlaşarak "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti" adı altında birleşirler.

Düzenlenen nizamnamenin 2.maddesinde Cemiyetin amacı şu şekilde açıklanmaktadır:(2)

"Sanatkarlarımızı bir araya toplamak, aralarında lüzumlu olan büyük tesanüdü kurmak, halkımıza güzel sanatları sevdirmek, yurd içinde sanat işlerini organize ederek sanatkarlarımıza çalışma imkanlarını hazırlamaktır."

Kurucu üyeler, İbrahim Çallı, Hamit Görele, Halil Dikmen ve Mahmut Cüda'dır.(3) Mahmut Cüda'nın, sanatçıların bir araya toplanmasında özel bir çaba harcadığı, bu konuyu içeren bir çok yazı yazdığı ve derneğin kurulmasında büyük görevler üstlendiği görülmektedir.

(4) Cemiyette ellibir ressam, dört heykeltıraş olmak üzere ellibeş üye yer alır.

Cemiyet ilk sergisini "İinci Plastik San'atlar Sergisi"adı altında 24.7.1943-15.8.1943 tarihlerinde Güzel Sanatlar Akademisinde düzenler.(5) Aşağıda yer alan Haşmet Akal'ın satırları o günleri yansıtmaları nedeniyle ilgi çekicidir.(6)

"Hiç unutmam bundan galiba sekiz yıl kadar önceydi. O zaman gene Mahmut Cûda'nın gayretleri ile kurulmuş ve bütün grupları içine alan "Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Cemiyeti" adında bir topluluk vardı.Güzel Sanatlar Akademisi salonlarında bir sergi açmaya karar verilmiş ve Mahmut Cûda, ben,bir de-galiba-Hamit Görele sergi tertip heyetine seçilmiştik. Işık vaziyeti pek kötü olan sergi salonunda,resimlerin iyi gözükebileceği yerler pek az, buna karşılık sergiye katılan sanatkar adedi pek çoktu. Gayet sıkışık bir duruma düşmüştük. Görele de o gün gelmemişti, bütün yük ikimize,daha doğrusu cemiyetin kurucusu olması itibariyle herkese karşı sorumlu durumda bulunan Cûda'ya yüklenmişti.Düşünülecek bir hayli incelik vardı.Eskileri kırmamak,Akademi hocası olanları gücendirmemek, nihayet bütün arkadaşları hoşnut edecek bir hal çaresi bulmak. Akşama doğru yüzlerce resmin büyük bir kısmını yerlerine aşmış ve şöyle bir dinlenelim demiştik ki akademide hoca olan iriliği

ile maruf bir ressam, elinde beş altı resim bir fırtına gibi içeri girdi. Salonu şöyle bir dolaştı ve kılükale sebebiyet vermemek kasdiyle içimizde en yaşlı olan Çalı'ya ayırdığımız salonun teşhire en uygun yerine, hocanın resimlerini indirip kendininkileri asmamız için ısrara başladı. Tabii Cûda buna itiraz etti. Derken aralarında bir patırdı koptu. Cûda, ikna, rica hatta niyazın para etmeyeceğini anlayınca iriyarı zatı muhteremi şöyle bir yakalayıp ayağını yerden kesti ve salonun kapısı önüne bıraktı. Bu ümid edilmedik durum istisnaıdır..."

Bir yıl sonra üye sayısı on heykeltraş ve ellisekiz ressamla atmışsekiz'e ulaşan Cemiyet ikinci sergisini 18.Mart-1.Nisan.1944 tarihinde 2.Plastik Sanatlar Sergisi adı altında, İstanbul Dagcılık kulübünde açar.(7)

Düzenlenen bu sergi basında çok önemli bir yer kaplar.Sergi Türk Sanatçılarının bir bütün olarak sanat için çalışmalarının göstergesi olarak görülür ve takdir kazanır.(8) Eleştiriler, küçük bir sergi salonuna çok sayıda resim yerleştirmek zorunda kalınmasından doğan sıkışıklığın yarattığı sıkıntılı görünüm üzerinde yoğunlaşır.

Bu gelişmeler sanatçıların bağımsız davranışlarını, değer çekişmelerini kesmeye yetmediği için cemiyet etkinliklerini sürdüremez.

Müstakillerin bir ressamlar odası oluşturularak sanatçıları birlik içinde toplamayı amaçlayan çabaları bir kez daha başarıya ulaşamamıştır.

B. RESSAMLAR DERNEGI

Müstakil ressamilar ve heykeltraşlar birliği üyeleri bir kez daha sanatçıları bir araya toplama amacına yönelik çalışmalara girişirler.

"Resim kültürünün geliştirilmesi tamamiyle ressamiların bilgisi, ihtisası çerçevesine giren ve evle-yiyetle onların menfaatlerini sağlayacağı için de dört elle sarılmaları gereken bir iş, daha doğrusu, bir hüner-dir. Eger onlar bu sahada bir şeyler başarmamış iseler, bazı engelleri bırakalım, methodsuz ve disiplinsiz davranmış olmalarından başka bir kusurları yoktur. Bu kusurlarını da bir nevi sanat seferberliği demek olan "Resamilar Birliği"ni kurmakla gidermiş sayılabilirler"

Yukarıda yer alan satırlar Mahmut Cüda'nın sanatçıları bir kez daha bir araya toplayarak Güzel Sanatlar Federasyonu oluşturma çabalarını dile getirmektedir. (9)

3. Ağustos. 1950 de kurulan Derneğin merkezi Cüda'nın evidir. (10) İbrahim Çallı', Sabiha Bozcalı, Ferruh Başağa, Nihat Akyunak ve Lütfi Günay Derneğin kurucu üyeleridir. (11)

Eski Eminönü Halkevinde 27.10.1951-11.11.1951 tarihinde açılan derneğin ilk sergisinin katalogunda "Resamilar Derneği (grup) değil gruplar Ustü bir meslek

teşekkülüdür. Her üsluba yer vermek, her nesle saygı göstermek doğrudan doğruya Türk resim ve ressamı yararına çalışır." açıklamasına yer verilmiştir.(12)

Bu sergiyi izleyen İstanbul sergilerinin(13) dışında Derneğin Anadolu'ya gezici sergi programı düzenlemesi Müstakillerin başlattığını kültürel girişimlerin devamı olarak dikkati çekmektedir. Aralık 1953 de Bursa'da, 1954 yılında ise; Nisan'da Eskişehir, Ekim'de Samsun, Kasım'da Gaziantep, Aralık'ta Seyhan, Ocak'ta İçel sergilerini gerçekleştirirler.(14)

Nurullah Berk Müstakillerin en etkin olduğu yıllarda sanatın teşvik edilmesi ve korunma altına alınmasının gerekliliği için şu satırları yazıyordu: (15)

"Bir memlekette, muhtelif san'at şubelerinin ve bilhassa san'atın yükselip, alakadarlar arasında bir rekabet zemini teşkil etmeleri için "himaye" ve "Teşvik" in en mühim rolü oynadıkları söylene, söylene eskiyen bir hakikattir. Ancak bizde, ekseriyetle himayenin ve teşvikin fena anlaşıldıkları da muhakkaktır. Kah mühim meblağlar methodsuz olarak boş yere sarfedilir, kah tam bir ihmâl gösterilir..."

Müstakillerin kuruluşlarından başlayarak sanat ve sanatçıların korunmalarının ve teşvik edilmelerinin eşitlik ilkesine dayandırılmasını savunmaktaydı. Aradan

geçen yıllar içinde, bu konuyla ilgili bir çok girişimlerde bulunmuşlar, bir takım gelişmeler de kaydetmeyi başarmışlardı. Fakat kesin çözümler sağlanamadığı için her aşamada yeni mücadeleler içine itilerek yorulmuşlardı. 1954 yılında bir kez daha Türk sanatçılarının haklarını savunmak için çaba sarfedeceklerdir. Bu kez gündemde olan konular "Yapı Kredi Bankası Tablo Müsabakası", "Yurt Dışı Sergileri" ve "Hilton Oteli Resim Siparişleri" alır.

Yapı Kredi Bankası kuruluşunun onuncu yılı nedeniyle (2mx3m) boyutlarını şart koşarak bir resim yarışması düzenlemiştir. Yarışma süresi, içinde Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü Şefi'nin başvurusu üzerine önerdiği sanatçılara avans verilir. Bir ön seçimi hazırlayıcı nitelikte olan bu girişim diğer sanatçıların haklarının korunması dileği ile 10.Şubat.1954 tarihli ve İdare Hey'eti Reisi Mahmut Cûda imzalı Ressamlar Derneği yazısıyla Banka Genel Müdürlüğüne bir hatırlatma yapılır.

Bu arada Hilton Oteli yapımı sona ererken, iç mekanlarda yer alması düşünülen Türk ressamlarına ait 160 tablonun satın alınması için Emekli Sandığı, Güzel Sanatlar Akademi'sine baş vuracaktır. Bu istegin Akademi'de görevli sekiz öğretim üyesinin eserleriyle karşılanılmasına karar verilir. Bu kadar çok sayıdaki tekli-

fin sekiz sanatçının resimlerinden oluşmasının kararlaştırılması ve Türk resmini tanıtmak amacını taşıyan bu girişimde sadece sekiz sanatçıya olanak tanınması tepkilerle karşılaşılır. Bu tekelci tavır karşısında birçok Türk ressamının hakkının korunması gerektiğini gene Ressamlar Derneği, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne gönderdiği bir yazı ile hatırlatmak zorunda kalır.

12.Şubat.1954 tarihinde Reis Mahmut Cûda imzalı Ressamlar Derneği'nin bir yazısında Maarif Vekaletine gönderilerek bu olaylar hakkında bilgi verilir. Ayrıca Yurt dışında düzenlenen sergilerin ve Devlet sergilerinin resim seçme yönetmeliklerinin, adil bir uygulama için, yeniden gözden geçirilmesi temenni edilir.

Bu konulara ilişkin haberler basında da büyük bir yankı uyandırır.(16)

Fakat aşağıda yer alan metinden de açıkça anlaşılacağı gibi umulan çözümlere ulaşılamaz.(18)

"...Müessesemiz bundan sonra Memleket'in birçok yerlerinde yaptıracığı mümasil inşaatını resimle tezyin ettirmeğe karar verdiği ahvalde, yine Güzel Sanatlar Akademi'sinin yardımını istirham edeceğini, bu itibarla Derneklerinde mukayyet olup adı geçen Akademi-ce bilinmeyen ressam var ise isimlerinin bu müesseseye

bildirmek suretiyle bundan sonraki mesaimize yardımda bulunmasını rica ederim."

Bu aşamadan sonra Ressamlar Derneği'nden daha önce ayrılan Müstakillerin aralarına Mahmut Cüda'da katılacak, fakat dernek etkinliğini günümüze kadar sürdürecektir.

BÖLÜM VI

DIPNOTLAR:

- 1-Kıymet Giray., Mahmut Cüda. Yaşam ve Sanatı, Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 1981. 1981.s.93-94
- 2- _____., Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Nizamnamesi. İstanbul. 1942 s.1
- 3- _____., y.a.g.nizamname s.1
- 4-Mahmut Cüda., "Ressamlara Mektup". Yeni Adam, İstanbul. 20.2.1941 sayı:321 s.3-16; "Ressam Grupları Mahiyeti ve Faaliyetleri" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:5. İstanbul Ağustos.Eylül.1952 s.3-4; "Ressamlarımız Neyi Kimden Bekliyorlar?". Son Havadis. 9.Ocak 1948
- 5- _____., İnci Plastik San'atlar Sergisi Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti Sergi Katalogu Vakıf Matbaası. İstanbul 1942
- 6-Haşmet Akal., "Son Günlerin Resim Hareketleri" Yeditepe. 15.Temmuz.1953 Sayı:41 s.4
- 7- _____., Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar

Cemiyeti 2. Plastik Sanatlar Sergisi
Katalogu. Latif Dinçbaş Matbaası,
İstanbul.1944

8-Nihat Pınarlı., "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar
sergisi açıldı." Vakit.18.Mart.1944

Fikret Adil., "İlinci Plastik San'atlar Sergisi"
Tanin.27.Mart.1944 s.4-7

____., "Resim Sergisi mi, Depo mu?" Haber
18.Mart.1944 Cumartesi s.1

____., "Plastik Sanatlar Sergisi Açıldı"
Akşam. 19.Mart.1944.pazar s.3

____., "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Cemiyetinin Sergisi açıldı" Son
Telgraf.19.Mart.1944.pazar

____., "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Cemiyetinin Sergisi" Vatan.19.3.1944

9-Mahmut Cûda., "Resim San'atımızda Önemli Bir olay."
Cumhuriyet 14.Eylül.1950

10- ____., Ressamlar Birliği Ana Nizamnamesi
İstanbul.1950 s.1; Nizamname En Son
Dakika Gazetesi 30.Agustos.1950 de
aynen yayınlanır.

11- ____., y.a.g.nizamname s.1

12. _____, Ressamlar Dernegi Eski Eminönü Halk-
evi Resim Sergisi Katologu 27.10.
1951-11.11.1951 Ahmet Hilmi matbaası
Istanbul.1951; Safa M.Yurdanur.
"Ressamlar Derneginin Resim Sergisi"
Akın. 2.Kasım.1951;
- 13-İsmail Habib
Sevük., "Fırçaların Söylediği" Cumhuriyet
17.Temmuz.1953; Zahir Güveneli.,
"İki Sergi". ;"Uç Sergi, İki Piyes"
Yeni İstanbul. 23.Mayıs.1955
- 14- _____, Adı geçen Sergi Katologları;"Ressam-
lar Dernegi Muhtelif Vilayetlerde
Sergiler Açıyor"Akşam. 19Ekim.1954;
"Ressamlar Derneginin açacağı sergi-
ler". Son Telgraf.19.Ekim.1954;"Res-
samlar Dernegi Vilayetlerde Sergi
Açacak". Vatan. 19.Ekim.1954.
- 15-Nurullah Berk., "San'at Alemi, Müze ve Galeriye Dair"
Vakit'in ilavesi.20 Teşrinisani.1930
Perşembe. No:44 s.7
- 16-Fikret Otyam., "Yarenlik". Dünya Sanat ilavesi. 16.
Mart.1954; Tarık Bugra., "Bir Mektup-
laşma"Milliyet 19.Mart.1954, Tarık
Bugra., "Hilton Oteli" Milliyet.20.

Mart.1954., Cemal Refik., "Sanat Eserleri Inhisar Altına Alınamaz" Akşam 3.Mart.1954; Muhlis Hasa., "Hilton Oteli Resimleri ve Bağımsızlar" Yeni İstanbul. 13.Mart.1954;

_____, "Hilton Oteline konacak tablolar mesele oldu" Cumhuriyet., 23.Şubat. 1954;

_____, "T Grubu Nedir?" Dünya 2.Mart.1954; Ulunay., "Güzel San'atda Inhisar". Milliyet 25.Şubat.1954

_____, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü.2.3.1954 tarih ve 8/718-820 sayılı yazı.

VII. TÜRK RESİM DERNEKLERİ ARASINDA MUSTAKİL
RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİNİN
YERİ VE ÖNEMİ

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurulduğu yıllarda Türk resim sanatında tek bir sanatçı derneği etkinliklerini sürdürmektedir. Güzel Sanatlar Birliği...

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nin öğrenime açılmasından 25 yıl sonra kurulan Osmanlı Ressamlar Derneği yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'sine ayak uydurmak amacıyla, adını kademeli olarak değiştirecek ve son olarak da Güzel Sanatlar Birliği sanında karar kılacaktır.

1908 de kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi gibi saray çevresinin desteğinde kurulur. Şehzade Abdülmecit, derneğin kuruluşunu desteklediği gibi yayın organı olan "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası" nın çıkarılmasına da yardımcı olacak ve Cemiyetin sergilerine de katılacaktır. Batılı anlamda yağlıboya sanatının 19.yüzyıl da saray çevresinin etkisiyle Türk toplumunun kültür ve sanatına kakılmasına eş bir tutum da ressamlar cemiyetinin kurulmasında yinelenmesi, önemli bir atılımın başlangıcını gerçekleştirir. II.Meşrutiyetin ilanından bir süre sonra kurulan ve ilk sanatçı derneği olan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, bu dönemde, Sanat ve Sanatçı sorunlarına egi-

len tek kuruluş olarak görevini başarıyla sürdürür. Türkiye'deki ilk sanat dergisi de bu derneğin çabasıyla çıkarılır.

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nin ilk mezunlarından olan Osman Asaf yönetiminde çıkarılan dergi, sanat hakkında ayrıntılı bilgi ve haberleri topluma yansıtır.

Bu dönemin sanat etkinlikleri Sanayi-i Nefise Mektebi ve çevresinde odaklandığı için, dergi doğrudan okulun ve mezunlarının toplu yayın organı durumundadır.

Bu derneğin etkinliklerinin düzene oturduğu ve toplumun benimseme dönemi uyuşmaya dönüştüğü yıllarda yurda dönen 1914 kuşağı hazır bir dernek ve mecmua ile karşılanırlar ve bu büyük şanslarını diğerleri izler. Akademi'nin yabancı öğretim üyeleri Salvator Valeri ve Warnia Zarzecki'nin emekli olmaları ile; 1914 yılının Ekim ayında İbrahim Çallı, 1915 yılının Şubat ayında Hikmet Onat, 1918 yılının Aralık ayında Nazmi Ziya, 1919 yılının Aralık ayında Feyhaman Duran 1927 yılının Haziranında Namık İsmail Akademinin resim atölyelerine öğretmen olarak atanırlar.(1)

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasının sütunları ve Cemiyetin 1916 yılında başlayarak her yıl düzenlediği Galatasaray Sergileri'nin ışıklı salonları bir bütünün iki parçası olan Sanayi-i Nefise Mektebini ve

Güzel Sanatlar Birliğini, topluma tanıtma hizmetini başarıyla yürütür. Bu yıllarda resim sanatı ile ilgili her konuda Güzel Sanatlar Akademisi ve onun öğretim Üyeleri olan Güzel Sanatlar Birliği tek başvuru merciidir. Yeni bir olgu olan resim sanatının öğrenimli mezunlarının azlığı ve bunların arasından seçilerek Avrupa'ya öğrenime gönderilen ve dönüşlerinde Akademi'de görev verilen sanatçıların, diğerlerinden daha deneyimli ve daha fazla öğrenim görmüş oldukları göz önüne alınırsa, bu durum kaçınılmaz bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

Bu bağlamda, 1918 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışından üç yıl sonra, milli duyguları canlandırmak amacıyla, savaş, zafer, ordu temalarını işleyen resimlerin yapılması için, Harbiye Nazırı Enver Paşa emriyle kurulan Şişli Atölyesi'ne de Güzel Sanatlar Birliği Üyeleri egemen olur. Atölye sık sık Şehzade Abdülmecit tarafından ziyaret edilir. Özellikle Çanakkale Zaferini konu alan Şişli Atölyesinde yapılan resimler ilk kez 1918 yılında Galatasaray Sergisi salonlarında, aynı yıl Cevat Esat Arseven ve Namık İsmail denetiminde Viyana ve Berlin'de sergilenir. (2)

1923 yılında İstanbul Valisi Ali Haydar Bey'in desdegiyle kurulan "Serbest Resim Atölyesi" öğretim Üyeleri Mehmet Ruhi, İbrahim Çallı, Hikmet Onat'dan oluşmaktadır. Özel bir resim okulu niteliğinde kurulan

bu atölyede gece ve gündüz eğitim yapılır. Erkek ve kız öğrenciler ayrı saatlerde kurs görürler ve bir aylık çalışma için 3 lira öderler. Atölye, ek gelir sağlamak amacıyla Ramazan ayında hediye satışı yapacak ve tabella, amblem, tiyatro dekorları sipariş alacaktır. Tarihsel Kültür ve kutlama programları yapmayı da programına alan atölye 23.Eylül.1923 de İstanbul da "Saadabat Günü" düzenler ve bir broşür yayınlar.(3) Akademi kadrosuna egemen olan Güzel Sanatlar Birliği Üyeleri, özel atölyenin de tek söz sahibi olurlar.

Ankara'da 12.Eylül.1926 tarihinde Bakanlar Kurulu resim sergilerinin Ankara'da da açılması amacıyla bir kararname çıkartır. Bu kararname uyarınca "Resmî Sanayi-i Nefise Sergisi"nin Ankara'da açılmasını ve başka sergilerin düzenlenmesinde "Türk Sanatçılar Birliği"ni özgür bırakır. 1926 yılında Güzel Sanatlar Birliği'nin adının "Türk Sanayi-i Nefise Birliği" olduğu anımsanacak olursa Başkent'te açılacak resim sergilerinin de Birliğin egemenliğine bırakılmış olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Galatasaray ve Ankara Sergilerine katılmak isteyen sanatçılar, Güzel Sanatlar Birliği Üyelerinin kararına göre ve sergi salonlarında da onların uygun görecekları yerlerde eserlerini sergileyebilmektedir.

Ayrıca ülkenin kısıtlı sanat çalışmalarından elde edilen tüm gelirler de birliğin üyelerinin elinde bulunmaktadır.

Güzel Sanatlar Birliği, Türk resim sanatının ilk yıllarında, sayılabilecek sayıda ressam yetiştirdiği bir dönemde, tüm sanat etkinliklerini üstlenmiş, dönemine göre de başarıyla sürdürmüş bir birlik olma özelliğine ulaşmıştır.

Bu yıllarda, Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenimlerini sürdüren gençler, birleşerek kendileri için bir sanat ortamı yaratma çabasına gireceklerdir. Kendi beğenilerine uygun sergiler düzenleyerek özgür bir çalışma ortamı yaratmayı amaçlayan gençler "Yeni Resim Cemiyeti" adı altında birleşirler. Mahmut Fehmi(Cüda), Şeref Kamil(Akdik), Büyük Saim(Üzeren), Refik Fazıl (Epikman), Elif Naci, Muhittin Sebati, Ali Avni(Çelebi), Ahmet Zeki(Kocamemi)'nin kurduğu cemiyet, bir de sergi açmayı başarır.

1924 yılında Maarif Vekaletinin düzenlediği Avrupa konkurunu kazanan ve cemiyetin etkin üyeleri olan Mahmut Fehmi, Refik Fazıl, Muhittin Sebati 1925 yılının Ocak ayında Paris'e öğrenime gönderilmeleri ile dernek dağılır.

1928 yılında Güzel Sanatlar Birliği Üyeleri olan Sanayi-i Nefise Mektebi komisyonu tarafından, öğrenimlerinin tamamlanmasından bir yıl önce yurda çağırılmaları ve altı aylık İtalya gezilerinin ödeneğinin de kesilmesi, gençlerin geleceğine ilişkin umutsuzluğunu arttırır. Paris'te ve Almanya'da öğrenim gören gençler Türkiye'nin sanat ortamı ile Avrupa'nın sanat ortamının değerlendirmelerini yaparlar. Sanat anlayışlarına Avrupa öğrenimleri ve araştırmalar sonucunda katılan yeni boyutların tanıtılmasında önlerine çıkacak zorlukları yenmek ve sanatları topluma tanıtip sevdirmenin yanı sıra meslekleri çerçevesinde çalışmak amacıyla birleşerek el ve akıl birliği yapmaya karar verirler. 1928 yılında yurda dönen gençler kendilerinden bir yıl önce dönen Ali Avni Çelebi ve Zeki Kacamevi'nin Galatasaray Sergilerinde yer alan eserlerinin Güzel Sanatlar Birliği Üyeleri tarafından anlaşılmadığı, sanat olarak benimsenmediği ve sert tepkilerle karşılandığını öğrenirler. Bir araya gelen sanatçılar 1929 Nisan'ında Ankara Etnografya Müzesinde bir ortak sergi düzenlerler.

Bu sergi sonucunda ortaya çıkan sanat anlayışlarının, bir tür izlenimci anlayışla resim yapan hocaları, Güzel Sanatlar Birliği Üyelerinden çok farklı olması nedeniyle birliğin sert tepkisiyle karşılaşır.

Çallı kuşağı sanatçıları 1914 yılında yurda

dönerken benimsedikleri sanat anlayışları doğrultusunda resim üretmektedirler. Renk ve ışık özelliklerine önem veren bir anlayışa yönelirler. Oysa Müstakillerin üyeleri, ayrı sanat anlayışlarına karşın, biçim, hacim, desen, mekan ve konstrüksiyona önem veren yeni bir sanat anlayışında ve konu çeşitlemeleriyle ortak duyarlığa ulaşmaktadırlar. Günümüze ulaşan zaman sürecinde sanat değerlerini kanıtlamış olan Müstakiller, Türk Resim Sanatına Batı sanatının gelişen tekniğinden, yeni akımlarından yararlanan, fakat Türk sanatçısı olma duyarlığını kaybetmeyen, özgün sanat anlayışlarıyla, yeni ve çağdaş bir boyut katmayı başarırlar. Avrupa sanatının bir akımını taşımaktan, bir sanatçısının eserlerinin benzerlerini üretmekten, biçimsel taklitçilikten uzak özgün yapıtlar vermeyi başarırlar.

Güzel Sanatlar Birliği üyelerinin hoş karşılamadığı sanat anlayışlarını topluma tanıtmaya, anlatmaya ve beğeni kazanmaya karar veren sanatçılar bir birlik altında toplanırlar. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği 15 Temmuz 1929 da, dernekler yasası uyarınca kurulur. Bir nizamname ve çalışma programları düzenleyerek etkinliklerine başlar.

İstanbul'da geçirdikleri Akademik öğrenimlerini Avrupa'daki dört yıllık atölye çalışmalarıyla pekiştiren gençler yurda dönüşlerinde öğrenimlerine uygun iş

bulma zorluklarıyla karşılaşırılar. Aralarından seçtikleri Mahmut Cüda, Refik Epikman, Cevat Dereli Akademi'de muallim yardımcılığına atanırken, diğerleri, resim sanatının varlığından yoksun Anadolu il'lerine öğretmen olarak atanırlar. Akademiye tayin edilen genç muallim yardımcıları öğretim sisteminde, Avrupa'da geçirdikleri öğrenim sistemine koşut yenilikler getirmek çabasına girerler. Bu girişimleri, Akademi öğretmenleri olan Güzel Sanatlar Birliği üyelerinin sert tepkileriyle karşılaşılır. Bu gerilimli ortamdan Mahmut Cüda 1932 yılında kendi isteğiyle ayrılırken, Cevat Dereli, Refik Epikman ve daha sonra Akademi'de görev alan Ali Avni Çelebi, muallim muavinliği kadrolarının kaldırılması ile Akademi'den uzaklaştırılırlar.

Müstakiller bu yıllardan başlayarak Maarif Vekaleti'ne, sanatçılara uygun çalışma koşulları sağlanması için öneriler sunarlar. Özellikle konkurlarla seçilerek yurt dışına Devlet Bursu ile gönderilen öğrencilerin dönüşlerinde resim yapabilecek, Türk resim sanatının gelişimine katkıda bulunabilecek işlerde çalıştırılmalarının gerekliliğini, resmi makamlara duyurmaya çalışırlar. Fakat tüm başvurularında karşılıklarına Güzel sanatlar Akademisi'nin Türk resim sanatı ile ilgili konularda tek danışma ve karar makamı olduğunu bildiren cevaplar almalarına karşın yılmazlar.

Sanatçının, sanatına verdiği emek karşılığında yaşamını kazanmasının gerektiğine ve ancak günde en az sekiz saatini sanat çalışmalarına ayıran sanatçılarla Türk resim sanatının gelişebileceğine olan inançlarının ışığında mücadele ederler.

Müstakiller Türk el Sanatları arasında 19.yüzyıl da katılan ve ancak İstanbul'da belirli bir çevrede tanınan resim sanatının tüm yurda tanıtılmasını gaye bilirler. Öncelikle Ankara ve İstanbul'da her yıl iki sergi düzenleyen birlik, önemli bir girişimi de başaracaktır. Müstakiller Anadolu'da resim sergileri zinciri kuran ilk ve tek ressam kuruluşu olarak Türk resim sanatında yerlerini alırlar. Zonguldak, Bursa, Balıkesir, Samsun, İzmit'te Halkevleri salonlarında resim sergileri düzenlemeyi başarırlar. Açılan 28 sergiyi, resim sanatının incelenmesini içeren konferanslarla birleştirerek kültürel bir bütünlük yaratılmasına da neden olurlar. Sergi açılışlarında Unlu şair, ve yazar yada vekillerin konuşmalarına öncelik tanıyan Müstakillerin üyeleri, sergi süresince izleyicilerle yakından ilgilenerek sanat sohbetleri yaparlar ve konferanslar verirler.

Müstakillerin devamı olarak kurulan Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Cemiyeti ve Ressamlar Derneği çalışmalarında da sanatçıların ortak hak ve yararlarını koruyucu girişimlerini, inançla üstlenirler. Bu arada Anadolu

Sergi zincirlerine Bursa, Eskişehir, Samsun, Gaziantep, Seyhan, İçel'de süreklilik kazandırırılar.

Bu arada Moskova, Bükreş, Belgrat ve Atina'da açılan "Türk Resim Sanatı Sergileri"ne de eserlerini gönderen Müstakiller, resimlerinin yurt dışında da tanıtılmasını sağlarlar.

1929 yılından başlayarak günün gazete ve dergilerinde resim sanatının tanıtılmasını, sevilip benimsenmesini sağlamayı amaçlayan makaleler yayınlarlar. Bu makalelerde güncel sanat çekişmelerinden arınmaya, uzak durmaya, resim sanatını tanıtıcı programlar izlemeye özen gösterirler. Mahmut Cûda Türk resim ve Heykel sanatçılarının bir ressam odası niteliğinde çalışacak bir birlik bünyesinde toplanmasının yararlarını anlatan yazılarıyla tanınırken Refik Epikman ve Nurullah Berk yazıları ve kitaplarıyla Türk Resim Sanatı Tarihi'nin yazılmasına öncülük ederler.

Müstakiller sanatçıların ortak hak ve yararlarında birleşmelerine büyük önem verirler. Bu bağlamda 1940 yılında hazırlanan Devlet Resim Heykel sergisi yönetmeliğinin el ve akıl birliği ile en iyi biçimde belirlenmesi için Güzel Sanatlar Birliği ve kendilerinden sonra kurulan "d" grubu üyeleri ile birlikte çalışma önerisini getirirler ve bu ortak çalışma ortamını kurarlar. Ayrıca bu birliklerle ortak sergi açmak için de girişim-

lerde bulunarak Ankara ve İstanbul'da birleşik resim sergileri açılmasını gerçekleştirirler. Bu davranışları Müstakillerin bireyci değil elcil bir anlayışa önem verdiğini kanıtlar.

Devlet ve özel teşebbüsler tarafından yaptırılmak istenilen resimler için Güzel Sanatlar Akademisinin ilk başvuru merkezi olmasından kaynaklanan tekelci davranışlarıyla mücadele ederler ve bu tür isteklerin tüm Türk resim sanatçılarının katılabileceği yarışmaları değerlendirebilecek yansız jürilerin seçimi ile yapılması gerektiğini savunurlar. Bu görüşlerinin benimsenmesi için mücadele verirler.

Bu arada Müstakiller resim üretmekten ve bu resimleriyle kendi sergileri dışında gelişen sanat etkinliklerine de katılmaktan geri durmazlar. Devlet Resim ve Heykel Sergilerine katılırlar ve ödüller alırlar. Ayrıca C.H.P kültür programında düzenlenen Yurt gezileri'ne de katılırlar ve gönderildikleri illerde ürettikleri resimlerle Yurt gezileri sergilerinde de yer alırlar. Ankara Halkevi sergilerine de eserlerini gönderirler.

Müstakiller kuruluş tarihleri olan 1929 yılından başlayarak 1942 yılına kadar büyük bir etkinlik gösterirler. 1942 yılında, sanatçı birliği sağlamayı ve bir ressam odası çevresinde tüm sanatçıları birleştir-

meyi amaçlayarak adlarını bırakırlar ve Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti adı altında birleşerek çalışmalarını sürdürürler. 1950 yılında, aynı amaçla, bir kez daha ad değiştirerek, Ressamlar Derneğini kurarlar.

Bu arada 1933 yılında Türk resim sanatında bir Ressam grubu daha oluşturulur. Müstakillerden 1932 yılında kongre kararıyla uzaklaştırılan Nurullah Berk ve Elif Naci, 1933 yılında Zeki Faik İzer, Cemal Tollu, Abidin Dino, Zühtü Müridoğlu "d" grubu adı altında birleşirler. "d" grubu resmi yasalara göre kurulan bir dernek değildir, sanatçıların kendi aralarında oluşturdukları bir guruplaşmadır. Bu nedenle nizamnameleri, programları yoktur. Grup çalışmaları, katılan sanatçıların ortak dayanışmaları ile yürütülür. 1933-1947 yılları arasında sürdürdüğü etkinlikler çerçevesinde "d" grubu biri Ankara'da, ondördü İstanbul'da olmak üzere onbeş sergi gerçekleştirirler.

İstanbul dışına taşmayan, sayıca çok olmayan sergilerinin en önemli niteliği, Müstakillerin sergilerinde de izlenen bir özelliğin tekrarı olan konuşma ve konferanslara yer verilmesidir. "d" grubunun sergilerinin açılışlarında da ünlü şairler ve yazarlar açılış konuşmaları yaparken grup üyeleri konferanslar verirler. Bu konferans ve açılış konuşmalarının içeriginde "d" grubu sanatçılarının tanıtılması ve onların Avrupa'dan

modern sanat uygulamalarını Türk resim sanatına taşımalarının vurgulanması, Müstakillerin konferans ve konuşmalarından ayrılan özellikleridir. Bu arada sergilerinin boyutlarını aşan bir yazar topluluğu tarafından "d" grubu basına yansıtılır. Fikret Adil grubun en etkin taraftarı ve en önemli yazarı olarak basında Elif Naci ile yazı yazma yarışı verirken, Ahmet Münip Dranas, Sabahattin Eyüboğlu, Lütfi Emiroğlu, Celalettin Ezine, Eşref Fehim (Uren); M. Şevket İpşiroğlu, Hikmet Münir, Sabri Esat Süyavuşoğlu, Şekip Tunç ve Suat Kemal Yetkin grubu destekleyen yazarları oluştururlar. (4)

Bu arada grubun çalışmalarını sorularla karşılayan Ratip Tahir Burak, Fahri Öngen, Naci Sadullah, Selami İzzet Sedes ve Ref'i Cevdet Ulunay'ın eleştirilerine, grup yanlılarının verdikleri yanıtlar basında yoğun bir yer kazanmalarını gerçekleştirir.

"d" grubunun halka tanıtılmasında en büyük payı, "Amcabeye göre"nin ünlü çizeri Cemal Nadir Güler, karikatürlerinde sıkça gruba yer vermesiyle, sağlayacaktır.

"d" grubunun birleştiği ortak düşünce birliğini Nurullah Berk şu satırlarla dile getirmektedir. (5)

"... Memlekette'ki resim ve heykel anlayışı, en azından elli yıllık bir gecikme gösteriyordu. Gecikme 19. yüzyıl ortası yağlıboya ressamlarıyla başlamış, Sa-

nayi-i Nefise Mektebi'nin uyguladığı eğitim ve Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Süleyman Seyyit'le sürmüş, son olarak Çallı İbrahim ve arkadaşlarının akademik Empresyonizmiyle sonuçlanmıştır. Değerleri, getirdikleri taze hava kuşku göstermez bu son ressamlar sanatımızın hazırlayıcıları olmakla beraber, dünya resim akımlarına ilgi göstermemiş, gücünü kaybetmiş bir çeşit romantizmin dışına çıkamamışlardır."

Türk resim sanatının başlangıç döneminin, Avrupa sanat akımlarının paralelinde ilerleyemediğini öne süren bu varsayımlarda, iki önemli nokta göz ardı edilmektedir. Avrupa'nın 600 yıllık resim sanatının gelişiminin birikimi ve ulaştığı değerleri 50-60 yıllık bir geçmişle yakalamanın ve aynı düzeye ulaşmanın olanaksızlığı...Bu ilkokula başlayan bir öğrenciye üniversite programı yüklemeye benzeyecektir. İkinci sorun daha da önemlidir.

Dünyanın ve insanların evrimi gibi sanat da bir evrim geçirmektedir. Sanat akımları bu evrimin en iyi göstergeleridir. Bir resim akımının ortaya çıkması, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve dinsel potansiyelinin birikiminden oluşan düşünce yapısının gelişimi ile gerçekleşir. Çizgilerin, renklerin uyumlarının bütünü ile bezenen bir akımın özünde felsefi bir görüş, bir düşünce akımı yer alır. Bu düşünce yapısına ulaşmak, ortak

kültür, ekonomi, politika ve sosyal, dinsel olayları paylaşmakla gerçekleşir. Bir akımın biçimsel görünümünü, renk ve çizgi anlayışını çözmek onun dış görünüşünü kavramak demektir. Ama özünü kavrayarak onu yaratan ortamın tüm özelliklerini, tinsel ve toplumsal niteliklerini doyumlamakla gerçekleştirilir. Bir veya birkaç yıllık bir inceleme ile biçim ve renk özellikleri, teknik sorunları çözümlenmiş akımlara uygun resim yapmak o akımın çerçevesi içine girebilmek için yeterli olmayacaktır. Sanatçılar, bireysel düşünce yapıları, dünya görüşleri, yetenekleri doğrultusunda eserler üretebilirler. Yetiştirme ortamları, öğretim sistemleri, kültür düzeyleri göz ardı edilemeyecek temel değerleri oluşturur. Unutulmaması gereken bir özellik de ancak iletişim olanaklarının artması ile evrenselleşmenin paralelligidir.

Bu bağlamda, resim öğrenimine Askerî okullarda başlanmasının varlığı bile Türk resim sanatının oluşumu için büyük bir gelişmedir. Bu kuşak sanatçıların arasından yurt dışına gönderilenler yetiştirme ortamlarının tinsel değerleriyle Avrupa resim tekniğini bağdaştırarak öznel bir anlatıma ulaşırlar. Bu konuya, Varlık Ekim 1969'da yayınlanan Nurullah Berk'in satırları, getirdiği açıklama nedeniyle ilgi çekicidir:

"Ben alışkanlıktan olacak, Friezs'in Lothe'un Gromaire'in talebelerini tanıtırken Michel Hoog (20.

yüzyıl Fransız resmi Komiseri) tatlı tatlı gülümsüyordu Dikkat ettim en çok begendikleri 19.yüzyıl primitifleri ile ne şunun ne bunun talebesi olmuş, kendi kendilerine birşeyler bulmaya çalışmış sanatçılardı. Müzeyi gezme bitince Michel Hoog, kolumdan tuttu ve dediki: Monşer, Avrupalı hocalardan ders alıp etkilerinde kalmış sanatçıların beni hiçmi hiç ilgilendirmiyor. Derslerini iyi bellemişler. Sakın bunları bize getirmek zahmetine katlanmayın. Bizim halk dudak buker bunların yapıtlarına, katkısız örneklerini bildiği için. Siz bize bir şeyler bulmuş olanları getirin, Dünya sanatına azıcıkta olsa katkısı olanları." (6)

Ardından 1914 kuşağı olarak tanınan Güzel Sanatlar Birliği Üyelerinin Avrupa öğrenimleri sonucunda renk ve ışık değerlerine önem veren bir anlayışa yönelmeleri, öznel bir izlenimci palete ulaşmaları da ilgi çekici bir gelişmedir.

1928 yılında yurda dönen Müstakiller, Üyelerinin sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan kuruluşlarına karşın eserlerini ortak bir duyarlık çevresinde toplamayı başarırlar. Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Muhittin Sebati, Hale Asaf, Refik Epikman, öznel bir dışavurumcu yorumla, kübizm kaynaklı resimsel araştırmalara ve konstrüksiyona verdikleri önemde ortak bir dile ulaşırlar. Üç boyutlu mekan, hacim, desen, kompozisyon ve konstrüksiyon anlayışında, Mahmut Cüda'da, gerçekçi anlayışına

karşın arkadaşlarıyla birleşmektedir. İlk sergilerdeki eserlerinde empresyonist bir paleti gerçekçi bir yorumla sürdüren Nurullah Berk ve Cevat Dereli 1933 den sonra yeni arayışlara yönelirler. Nurullah Berk bir yıl süren Fransa deneyiminden sonra Lhote ve Léger etkisi ile yeni araştırmalara yönelir. Cevat Dereli, Cemal Tollu gibi, keskin konturların oluşturduğu geometrik planlar da kunt figürlü kompozisyonlara yönelecek, daha sonra da bu anlayıştan tamamen uzaklaşarak serbest renk lekelelerinin oluşturduğu bir tür yüzeysel ve düşsel anlatımı benimseyecektir. Şeref Akdik renk ve ışık etkisine önem veren gerçekçi anlatıma bağlı kalacaktır. Müstakiller Türk resim sanatına, desen gücüne dayanan, mekan ve hacim aktarımlarını kübizm kaynaklı konstrüksiyon araştırmalarını özgün anlatımlara dönüştürerek katarlar. Bu arada eserlerinde çok değişik ve çeşitli konulara yer vererek Türk resim sanatına konuda çoğulcu bir anlayış kazandırırılar. Bar mekanlarından, köy yaşamına, tarımsal üretimden berber dükkanlarına, vitrinlerden, okuma yazma seferberliklerine, Atatürk devrimlerinin anlatımlarına ulaşan zengin bir konu alanı kurarlar.

Bu arada Müstakillerin Üyeleri ayrı ayrı bireysel sanat anlayışlarını geliştiren eserlerini durmaksızın üretirken Avrupa resim sanatının bir sanatçısının eserlerini çağrıştıran, anımsatan bir yaklaşımın tuzagına düşmezler.

"d" grubu üyelerinin resim sanatımıza getirdiği en olumsuz etki, kendi sanatlarını tanıtmak ve övmek için, kendilerinden önce gelen kuşakların sanat anlayışlarını küçümseyici açıklamalara yönelmeleridir. Bu bağlamda, Nurullah Berk'in yazıları arasından alınan aşağıdaki satırlar bu tavrın örneklerinden birini sergiler.(7)

"...d" grubu kurucularının, Müstakillerden en belirgin farkı, belki belli bir estetiğin çevresinde toplanmış olmaları, eylem bakımından dayanışmalı hareket etmeleri, getirmek istedikleri anlayışı savunularında daha dinamik olmalarıydı. Bu davranışları onlara "d" grubunu uzun yıllar sürdürmek, sergilerini, yayınlar, söylevler, konferanslarla güçlendirmek olanığı sağlıyordu...."

Oysa "d" grubu ve daha sonra kurulan Türk ressam derneklerinde toplanan sanatçıların bir tek akım ve sanat anlayışının çevresinde toplanmadıkları bir gerçektir. Onlar da ayrı ayrı sanat anlayışlarına yönelmişlerdir.

Zühtü Müridoğlu konuya şu satırlarla açıklık kazandırır:(8)

"Bu altı kişinin sergi açmak isteminde ne bir atılım,ne bir yeni tür sanat savunması söz konusu değil

Sergi açmak, yaptıklarını göstermek istiyorlar. Ama, elli yıl önce basında görsel sanatlara yer verecek konu pek az. Garip bir "d" harfiyle altı kişi sergi açıyor iste basın için bir konu. Bu "d" gırgıra da çok elverişli. Bizimle söyleşiler yapılıyor.

Söylemek değil aklımızdan bile geçmeyen iri ve iddialı laflar bizim ağızımızdanmış gibi uyduruluyordu."

"d" grubu üyeleri, Müstakillerin Türk resmine kazandırdıkları kübizm kaynaklı araştırmaları ve konstrüksiyon anlayışını izleyeceklerdir.(9) "d" grubu üyeleri Andre Lhote, Fernand Leger, Marcel Gromaire, Dufy, Bonard atölyelerinin etkilerini Türk resim sanatına taşırlar. Açtıkları sergilerde ve yazılarında bu sanatçılara verdikleri önemi belirtmeye özen gösterirler. Elif Nacinin aşağıda yer alan satırları bu özelliklerini vurgular.(10)

"Akademide, zamanın Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından açılışı yapılan onbirinci sergi hazırlıkları sırasında tanık olduğumuz bir Bonard skandalı. Bu Fransız ressamına karşı aşırı sevgisi olan arkadaşlar bu serginin Bonard'ın onuruna düzenlenmesi isteğinde bulundular. Aramızdan su sızmayan beraberlik ile öneri derhal kabul edildi. Fahrinnüsa Zeyd'in tanıdıklarından birinde iki tane orjinal Bonard varmış, bunların sergi-

de yer alması kararlaştırıldı, gazetelere de ilan verildi. Serginin açılışından bir gün önce Akademiye getirilen bu tablolardan birinin Bonard değil Bernard imzasını taşıdığı, ötekinin de Zeki Faik İzer tarafından yapılmış bir Bonard kopyası olduğu anlaşıldı. Bunun farkına varamayan arkadaşların, her iki tablonun da orjinal Bonard olduğu iddiasında bulunmaları yüzünden az kalsın sergimiz duvarlarına asılmış olacaktı. Gazetelerde de ilan edildiği için Resim Heykel Müzesindeki avuç içi kadar tek Bonard getirilip mukadder rezalet önlenmiş oldu."

"d" grubu sergilerinde yer alan eserlerin yabancı kökenli olarak eleştirilmeleri grup üyelerinin halk el sanatlarına yönelmelerini gerçekleştirecektir.

"d" grubu ile Müstakillerin arasındaki en büyük ayırım, Müstakillerin tüm Türk sanatçılarının çalışma şartlarını düzenlemeye yönelik girişimlere önem vermeleridir.

"d" grubu üyeleri 1914 kuşağı sanatçılarının yerlerine Akademi kadrolarına atanacaklardır. Burhan Toprak'ın müdürlüğü ile 1936 yılında başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti Üniversitelerinde uygulanmakta olan 1933 reformu doğrultusunda yapılan çalışmalar kapsamına giren yenileştirmenin kökenini öğretim üyelerinin yaban-

cılarla yenilenmesi olacaktır. Bu bağlamda resim bölümüne Şubat 1937 de Leopold Levy ve heykel bölümüne Ocak 1937 de Rudolf Belling getirilir. Burhan Toprak resim bölümüne Öğretim Üyelerinin yenileştirilmesi aşamasında Ocak 1937 de Cemal Tollu'yu, Ekim 1937 de Zeki Faik İzer'i (1937-1940 Fotograf Atölyesi, 1940-1955 Afiş Atölyesi, 1955-1970 Resim Atölyesi), Nurullah Berk'i Ekim 1947 de, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu Mart 1937 de, Sabri Berkel'i Ekim 1937'de Akademiye atar.

Müstakillerin Üyelerinden Cevat Dereli 1939'da, Zeki Kocamemi 1930'da, Ali Avni Çelebi 1938'de, Şeref Akdik de 1951 yılında akademi kadrosunda görev alırlar.

Akademi kadrosunda görev alan "d" grubu Üyeleri Güzel Sanatlar Birliğinin mirasına sahip olurlar. Devletin sanat adına tek danışma makamı olan akademi resim ve heykel konusundaki tüm isteklerinde başvuru merkezidir. Bu arada Nurullah Berk'in Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğünü üstlenmesi ve Türk sanatı Tarihini belirleyen ilk kitapların yazarı olması "d" grubunun daha iyi tanınmasına zemin oluşturur.

Bu arada yetişen yeni kuşak sanatçıların bu öğretim kadrosunun eğitiminden geçmeleri, grup üyesi olan hocalarına duydukları ilginin kaçınılmazlığında "d" grubuna karşı da ilgi ve yakınlık duymasına neden olur.

Bu, grubun genç nesle tanıtılmasını sağlayan en büyük etkeni oluşturur.

Akademiye egemen olan Güzel Sanatlar Birliği daha sonra "d" grubu arasında yer alan Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğinin, Türk resmine katkıları ve ressamların sosyal güvencelerini sağlayıcı girişimleri, bilinçli olarak sıkıştırılıp, yok sayılmak istense de, resim birikimlerinin ulaştığı sanatsal değerler, müzelerimizin salonlarında ve özel koleksiyonlarda sanat güçlerini tartışmasız biçimde kanıtlamaktadır. Günümüzde resim yaparak yaşama savaşı veren her Türk sanatçısı Müstakillerin 1929 yılında verdikleri mücadelenin sonucunu sergilemektedir. Özel ve Tüzel kuruluşlarda resim alımı için düzenlenen yarışmalarda müstakillerin başlattığı yolun devamını izlemek olasıdır.

Bu konuyu açıklayan Elif Naci'nin satırlarına göz gezdirelim. (11)

"... Resim sanatının Türkiye'deki son yüz yılın içinde geçirdiği aşamalar yalnız "d" grubunun tekelinde kalmamıştır. Empresyonistler, Müstakiller, onlar ve yeniler grubunu da ve sonrakileri de saymamak en hafif manasıyla düpedüz nankörlük olurdu. Rahmetli aziz dostum Nurullah Berk sağ olsaydı sanırım şimdi bana (Sende mi Brutus?) diyecekti. Ama artık elimizdeki nalıncı

keserini bir yana fırlatıp atarak objektif olmak ve bu gerçeği dile getirmek boynumun borcu olmuştur."

"d" grubunun önceki kuşaklar karşısında aldığı tavır bir yol olur ve ilk uygulaması da 1940 yılında kurulan yeniler grubunun tepkisiyle ortaya çıkar. Leopalt Levy'nin öğrencileri olan ve toplumsal içerikli konulara yönelen yeniler, "d" grubunu, Türk resmine Avrupa resminin eğilimlerini aktarmaktan başka bir şey katmadığını öne sürerek acımasızca eleştirirler.

Türk resim sanatının gelişim çizgisi incelenirken, her sanatçı kuşağının yeri ve önemi göz ardı edilemez. Bunlar Türk resim sanatının temel taşlarıdır. Temelli olmayan bir gelişim düşünölemeyeceği gibi doğruları ve yanlışlarıyla bir dönemi yok saymak da olanaksızdır. Bu konuda Nurullah Berk'e yer verelim:(12)

"Göröldüğü gibi saklamıyorum suçlarımızı, haksızlıklarımızı. Bir kaç yıllık Avrupa Çalışması bize, hocalarımıza karşı böylesine küstah, acımasız davranmak şımarıklığını vermişti. Bizden sonra gelen kuşak aynı acımasızlık, küstahlıkla davranıp, kuşaktan kuşağa süren bu değerbilmezlik zincirine yeni bir halka ekleyecekti.

Şunu hatırlamalıyım ki Çallı ve arkadışlarına karşı bu haksız, bencil davranışımız, yılların geçişiyle yavaş yavaş sönecek, önceleri begenmediklerimiz ye-

teneklerini, geliştikleri ortama oranla güçlü bir sanatçı olarak başarıya ulaştırdıklarını anlamaya gecikmiyecektik.

Yaşamı boyunca haksızlığa uğratılan, sevilmeyen birinin tabutu başında rahmet okumalar, övgüler, sızlanmalar, değerbilmezlikler de zaman kitabının acı sayfaları arasındaki silinmez yazılar gibi öylece kalıp, çirkinlikler anılarımıza yenilerini katarlar."

Müstakillerin dernek olarak Türk resim sanatına katkıları düzenli sergiler açarak bunu bir alışkanlık haline getirmeleridir. Anadolu'ya sergi götürülen ilk ve tek ressam derneği olarak resim sanatını İstanbul Çevresinden çıkartıp halka tanıtmak girişimini başarırlar. Sergi açılışlarında yapılan konuşmalar ve konferanslar' la resim sergilerini kültürel bir bütünlüğe ulaştırırlar. Çeşitli gazete ve dergilere yazdıkları yazılarla sanat yayınlarını arttırlar ve sanat konusunu içeren yazıların topluma yansımalarını sağlarlar. En önemlisi de Türk resim sanatçılarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi için yaptıkları girişimlerdir. Sanatçıların sanatlarına verdikleri emek karşılığında yaşamlarını sağlamalarının gerektiğini ve ancak bu koşulları sağlamış olan sanatçılarla Türk resim sanatının gelişebileceğine olan inançları için durmaksızın mücadele ederler Bir sanatçı, sanatı için günde sekiz saat çalışmıyorsa

gelişme çizgisinin erken kırılacağını ve istenilen düzeye ulaşamayacağını savunan Müstakiller, Türk resim sanatının gelişmesinin de sürekli resim üreten sanat hakkında yayınlar izleyebilen sanatçılarla gelişeceğini savunurlar. Bu arada devlet ve özel kuruluşların resim isteklerinden tüm Türk resim sanatçılarının hakça ve eşit olarak yararlanmalarını sağlamaya yönelik çaba gösterirler ve yarışmalı seçimlerin gerçekleşmesine önayak olurlar.

Bu arada birlik üyesi olan sanatçıların kendi sanat anlayışları doğrultusunda özgürce çalışmasını destekleyen anlayışları nedeniyle Türk resim sanatına çoğulcu bir anlayış katmayı başarırlar.

Müstakillerin kurucu üyeleri ile Türk resim sanatının engüçlü sanatçıları özdeşleşirler.

BÖLÜM VII

DİPNOTLAR:

- 1-Mustafa Cezar., "Güzel Sanatlar Akademisi'nden
100.yılda Mimar Sinan Üniversitesi
ne" Güzel Sanatlar Eğitiminde 100
yıl Mimar Sinan Üniversitesi Yayını
İstanbul 1983 No:3 s.54
- 2-Sezer Tansug., Çağdaş Türk Sanatı.İstanbul. 1986.
s.151.152
- 3-Sezer Tansug., y.a.g.k159-161
- 4-Esin Yarar., "D grubu ve Türk Resmindeki Yeri"
Yeni Boyut.2/15 Eylül.1983.Sayı:15.
s.3.9
- 5-Nurullah Berk,
Hüseyin Gezer., 50 yılın Türk Resim ve Heykeli
İstanbul 1973.
- 6-Nurullah Berk., "Dünya Sanat ve Fikir Piyasasındaki
Yerimiz" Varlık. Ekim 1969.Sayı:145
s.8
- 7-Nurullah Berk,
Adnan Turani., Başlangıcından Bu Güne Çağdaş Türk
Sanatı Tarihi Cilt:2.İstanbul.Ekim
1981.s.94.95

8-Zühtü Müridoğlu., "d grubu Yaygarası" Sanat Çevresi.

Ekim 1983 Sayı:60.s.16.17

9-Nurullah Berk,
Hüseyin Gezer., y.a.g.k.s.51 ve s.43 "Konstrüktivizm
akımının özü gözönüne alındığında
kontrüksiyon anlamında kullanılması
gerekir.

10-Elif Naci., "Ben Elif Naci "d" grubunun Çığırt-
kanı" Sanat Çevresi.Ekim 1983 Sayı:
60.s.15

11-Elif Naci., y.a.g.m.s.15

12-Nurullah Berk., "Kuşaktan Kuşaga"Sanat Çevresi Sayı:
40 Şubat 1982.s8.9; "Sanat Dünyamı-
zın Sorunları-Kuşaktan Kuşaga" Sanat
Çevresi Sayı:6.Nisan 1979.s.8.9

VIII.SONUÇ

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin etkinlikleri ve üyelerinin Türk resim sanatında önemli yerleri, konularında uygulanılmaya çalışılan görüş kapsamlı araştırmaları ve incelemelerden elde edilen veriler değişik bölümler altında bir bütünü oluşturacak plan doğrultusunda toplanmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda varılan yargıları öz olarak şu şekilde belirtebiliriz.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, 1929-1942 yılları arasında Türk Resim Sanatının yurt içinde tanıtılması, yaygınlaştırılması, geliştirip, özgünleştirilmesi amacıyla çalışmalar yapan bir ressam birliğidir. Türkiye Cumhuriyetinin ilk ressam birliği olan Müstakiller, Türk resim sanatı içinde kurulan ikinci ressam derneğidir.

Müstakillerin kurucu üyeleri olan sanatçılar, 1914 yılından sonra Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'sinde öğrenime başlarlar. Bu sanatçılarımızın yaşamları ve öğrenim dönemleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına rastlar. Özellikle de Sanayi-i Nefise Mektebindeki öğrenimleri İstanbul'un işgal yıllarının sıkıntı dolu ortamında, okulun sürekli bina değiştirmek zorunda bırakıldığı bir dönemde geçer. Bu nedenlerle,

yaşadıkları toplumun hızla gelişen ve değişen siyasal, ekonomik ve kültürel oluşumlarının içinde, gelişmelere tanık olarak, okuyarak ve düşünerek yetişirler. Türkiye Cumhuriyeti'ne inanç, güven ve gururla bağlanan, onun inkılaplarını yüreklerinde taşıyan ilk ressam kuşağını oluştururlar.

Öğrenim dönemlerini kapsayan yıllarda, Güzel Sanatlar Akademisi'nde uygulanan yönetmelik uyarınca, ressam ve heykeltıraş olarak mezuniyetleri belirli bir zaman ile sınırlandırılmaz. Akademi atölyelerinde otuz yaşına dek resim çalışmalarını sürdürebilen öğrencilerin mezuniyetleri ancak Avrupa kentlerinde sanat öğrenimlerine gönderilmelerini sağlayacak olan ve Maarif Vekaleti'nin düzenlediği konurları kazanmalarına bağlıdır.

Bu bağlamda, Cumhuriyet'in birinci yıldönümünde 1924 Ekiminde Maarif Vekaletinin düzenlediği ilk yarışma sınavında başarı kazanan beş öğrenci, resim öğrenimlerini devlet hesabına Fransa'da sürdürmek üzere Paris'e gönderilirler. 1925 yılının Ocak ayında İstanbul'dan ayrılan Refik Fazıl (Epikman), Cevat Hamit (Dereli), Mahmut Fehmi (Cûda), Muhittin Sebati, Şeref Kamil (Akdik) on iki gün süren deniz ve tren yolculuğu sonucunda Paris'e ulaşırlar.

1922 yılında bireysel olanaklarıyla Almanya'ya

giden Ali Avni (Çelebi), Ratip Aşır (Acudoğu) ve Türk Ocacı bursu ile gönderilen Ahmet Zeki (Kocamemi) Münih'te öğrenim görmektedirler. Ali Çelebi'ye 1923 yılında Devlet bursu bağlanır. Ratip Aşır Acudoğu 1925 yılında Türkiye'ye döner. Cumhuriyet'in ikinci yılını kutlama programları içinde Ekim 1925 de Maarif Vekaleti tarafından düzenlenen konkuru kazanan tek heykeltraş olarak Paris'e öğrenime gönderilir. Cumhuriyet döneminde Avrupa'ya öğrenime gönderilen ilk heykel sanatçımız olur. Aynı konkurun resim dalında başarı kazanan Hale Asaf ve Fahri Arkunlar da Devlet hesabına Paris'e gönderilirler. Nurullah Cemal (Berk) de bireysel olanaklarıyla Paris'e gider.

Paris'te, düzenlenen sınav sonucunda Ulusal Güzel Sanatlar Yüksek Okuluna girmeye hak kazanan Mahmut Cûda, Lucien Simon atölyesinde; Nurullah Berk, Ernest Laurent atölyesinde öğrenim görürler.

Académie Julian da Paul Albert Laurens atölyesine katılan, Cevat Dereli, Refik Epikman, Şeref Akdik, Muhittin Sebati'nin yurda dönüşlerinde ürettikleri eserlerinde, aynı akademi ve atölyeyi dört yıl paylaşmanın sonucunda belirebilecek ortak bir sanat anlayışında birleşmemeleri, her sanatçının bireysel duyarlılığını koruması, ilgi çekici bir sonuçtur.

Ratip Aşır Acudoğu'nun Academie Julian'da Brouchard ve Landawski atölyelerindeki öğrenimi, Almanya'da 1922-1924 yılları Münih Güzel Sanatlar Akademisi Prof. Beleckner atölyesi çalışmalarına yeni bir aşamanın katılmasını gerçekleştirir.

Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi 1923 yılında 1927 ye kadar Hans Hoffman okulunun öğreniminde yetişirler. Hale Asaf, Paris'te Gran de Chaumicre atölyesi çalışmalarıyla, yurt dışında geçirdiği ön öğrenimlere bir yenisini katmaktadır. Fahri Arkunlar Paris Dekoratif sanatlar okulu resim bölümü lisansından sonra Almanya'ya gider ve Leipzig Akademisinde yüksek lisans yapar. Muhittin Sebati Paris Dekoratif sanatlar okulu heykel atölyesinde de öğrenim süresini tamamlar.

Adı geçen sanatçılarımız, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde edindikleri kuramsal bilgileri ve uygulama yöntemlerini Paris ve Münih'te katıldıkları atölye ve okullarda uygulanan öğretim sistemiyle pekiştirirler. Bu arada katıldıkları zengin sanat ortamında Avrupa sanatının akımlarını, sanatçıların ve eserlerini araştırma ve tanıma olanağı bulurlar. Müzelerde yer alan örnekleriyle Rönesanstan başlayarak gelişen resim sanatının dönemlerinin teknik ve uygulama özelliklerini araştırıp incelerler. Bu öğrenim birikimini, bireysel duyarlıkları, toplumlarının tinsel değerleriyle bir

senteze ulaştırıp özgün bir sanat anlayışına yönelmeye özen gösterirler.

Osmanlı toplumunun yıkılışı döneminin karanlık günlerinden geçerek Cumhuriyet Türkiye'sinin ışığına ulaşan genç sanatçılarımız, Avrupa'da öğrenimlerini pekiştirirken, çok farklı toplumsal, sosyal ve kültürel olaylarla yüz yüze gelirler. Avrupa resim sanatının geçirdiği uzun zaman sürecine koşut deneyimlerin, çok sayıda sanat akımının, sanatçının ve eserlerin zenginleştirdiği kültür birikimi, Türk resim sanatı ile kıyaslanınca, şaşırtıcı boyutlardadır. Bu doğrultuda, toplumun ulaştığı kültür düzeyi, sanat eğitiminin, çalışmalarının ve pazarlamasının kazandığı değer ve canlılık sanatçılarımızın özlem duydukları bir ortamdır. Türkiye'de ise resim sanatı ancak elli yıllık bir geçmişe sahiptir. Saray çevresinden, çok ağır bir gelişme ile ancak İstanbul'da küçük kıpırtılar yaparak, belirli bir toplum kesimine yayılan bir ilgi söz konusudur. Bu yıllar içinde açılan Galatasaray Sergileri en önemli ve tek sanat etkinliğini oluşturur.

Bu Sergiler doğrultusunda basına yansıyan çok az sayıdaki eleştiri-haber yazısı incelendiğinde; ressamların, üsluplarına ve sanat anlayışlarına ilişkin

açıklamalardan kaçınıldığı, incelemelerin yüzeysel övgülerin sınırlarını aşmadığı dikkati çeker. En önemlisi de ne sanatçının emeğine parasal bir değer verilmekte, ne de sergilerin tecimsel bir yanı bulunabileceği düşünülmemektedir.

Bu yıllarda Anadolu'da yaşayan halkın, yağlıboya resim sanatının varlığından haberleri yoktur. Cumhuriyet Türkiye'sinin başkenti olan Ankara'da aydın kesimin birikimi ve Cumhuriyetin ileri ve atılımcı dünya görüşüne verdiği önem ile resim sergileri açılmaya başlar ve sanat öğretimi, Maarif Vekaleti'nin programında önemli bir yer kazanır. Fakat halkın kültürüne resim ve heykel sanatının katılması, geleneksel el sanatları gibi benimsenmesi ve sevilmesi için zamana ve eğitime gereksinim vardır. Yıllarca yanlış yorumlanan dini kurallar, daha sonra ekonomik ve sosyal bunalımlar resim ve heykel sanatından yoksun bir ortam yaratmıştır. Sanat beğenisinin ve kültürünün bulunmadığı bir ortamda sanatçının çalışması ve gelişmesi çözüm aranan önemli bir sorundur.

Avrupa'da resim ve heykel öğrenimlerini sürdüren sanatçılarımız da bu ortamın bireyleridir. Türkiye'ye dönüşlerinde karşılaşacakları zorlukları, buldukları ortamın rahatlığıyla kıyaslamakta ve çözüm yol-

ları aramaktadırlar. Türk resim sanatının gelişmesine olanak tanıyacak sanat ve sanatçı güvencesinin sağlanması için de el ve akıl birliği yapmak amacıyla birleşirler.

Bireysel olarak yapacakları sanat çalışmalarının Türk resim sanatının geliştirilmesine kalıcı çözümler getirmeyeceğine, oluşacak değer çekişmelerinin, bu aşamada, olumsuz etki yapacağı düşüncesine inanırlar. Güvencenin birlik, beraberlik ve dayanışma ile sağlanacağına inanan sanatçılar 1928 yılının ocak ayında yurda dönerler. 15.Nisan.1929 da Ankara Etnografya müzesinde "1. Genç Sanatçılar Sergisi" ni düzenlerler. 15.Temmuz. 1929 tarihinde de yasal olarak Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin kurulmasını gerçekleştirirler. Birliğin kurucu üyeleri nizamnamelerinde şu sıra ile yer alır: Ressamlar; Refik Fazıl (Epikman), Cevat Hamit(Dereli), Şeref Kamil(Akdik), Mahmut Fehmi(Cüda), Nurullah Cemal(Berk), Hale Asaf, Ali Avni(Çelebi),Ahmet Zeki(Kocamemi); Ressam ve Heykeltraşlar, Muhittin Sebati, Ratip Aşir(Acudoğu), Dekoratör, Fahrettin Arkunlar, Üyelerinin sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan birliğin bu özelliği ve adı Paris'te bu yıllarda etkinliklerini sürdüren "La Société des Artistes Indépendants" tan alınmıştır.

Birlik nizamnamesinde Uyelerin amaçlarını açık-
layan ikinci madde aynen Şu Şekildedir:

"Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği
resim ve heykel sanatının memleketimizde henüz inkişaf
etmekte olduğunu nazarı itibare alarak bu sanatların
terakkisi için sağlam esasların ve emin temelin mevcu-
diyetini elzem addeder ve sanatın kendine has temiz ve
yüksek serbestisi ile çalışarak hizmeti gaye bilir.

Müstakiller bu madde'de amaçlarını açık bir
dille belirlerler. Gelişmekte olan resim sanatımızın
düzenli ve kalıcı temellere kavuşturulması ve halk ta-
rafından benimsenip yaygınlaşması için çalışmaya karar
verirler. Öncelikle Sanatçıların güvence altına alınma-
ları ve bireysel sanat anlayışlarına özgürlük tanıyan
bir ortamda çalıŐabilmelerini sağlamaya çalışırlar. Bu
ortamın sağlanması için de, sanatçı olarak öğrenim gör-
müŐ, yetiŐtirilmiŐ kişilerin her meslek dalında olduğu
gibi, kendi alanlarında verdikleri emekle yaşamlarını
kazanmaları gerektiğini savunurlar. Toplumun sanat kül-
türünün geliştirilmesi bu sorunu çözümleyici ilk önlem-
dir. Bu arada Güzel Sanatlar Akademisi açarak sanatçı
yetiŐtirmeye önem veren ve Avrupa'da öğrenimlerini pe-
kiŐtirmek amacıyla seçimle burs da ödeyen devlet, yeti-
Şen sanatçılara uygun iş alanları sağlamaya da önem
vermelidir.

Bu amaçlar doğrultusunda birleşen Müstakil Res-samlar ve Heykeltraşlar Birliği, ilk sergisini 1929 Ni-san'ında Ankara Etnografya müzesinde gerçekleştirirler. İkinci sergileri İstanbul Türk Ocacı salonlarında dü-zenlenir. Bu sergiler, Müstakillerin sanat anlayışının göstergesi olan resimlerinin İstanbul ve Ankara'daki ilk tanıtımlarını gerçekleştirir. Müstakiller bu eser-lerinde belirginleşen sanat anlayışlarıyla, Türk resim sanatına Avrupa sanatının hızlı değişimi evrelerinin sanat akımlarına koşut, yeni fakat birbirinden ayrı yo-rum ve teknikleri kazandırırılar.

Bu bağlamda sanatlarıyla Türk resim sanatına yepyeni bir atılım getirirler ve bir çığır açmayı başa-rırlar. Öncelikle ilk sanatçı birliği olan Güzel Sanat-lar Birliği Üyelerinin, her yıl Galatasaray Sergileri-y-le tanıtılan resimlerinde egemen olan izlenimci an-la-yışlarına karşıt bir değer anlayışına ulaştıklarını ka-nıtlarlar.

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alîsindeki hocalardan Hikmet Onat ve İbrahim Çallı kuşağının ışık değerleri-nin egemen olduğu resimlerinde eriyip kaybolan mekan ve nesnelerin hacim değerleri Müstakillerin eserlerinde önemle ele almaktadır. Nesneler hacımsal değerleriyle Üç boyutlu bir mekan olgusunda insaacı bir yorumla ele alınırken, öznel duyarlılıklarıyla renklerin görsel etki-

leri, duygusal özellikleri özgün eserlerin yaratılmasını sağlamaktadır. Müstakillerin üyeleri, Avrupa'da gelişen sanat akımlarının varlığını duyuran bireysel anlayışlarını, zengin bir konu çeşitliliği ile ele almışlardır. Güncel yaşamın akıcılığında, çevremizde yer alan, çoğu kez önemsemeden geçip gittiğimiz konular, Müstakillerin eserlerinde resimsel anlatımlara dönüşür. Balıkçılar, Vitrinler, Berber dükkanları, köy yaşamı ilk kez sanatsal anlatımlara konu oluşturur.

Vitrin, Berber, Bar, Hasat, Pazar yeri, Incir toplayanlar, Balıkçılar, Dalyan, Baloncular, Palto, T.Cetveli, okuma Yazma Seferberliği, Millet Mektebi, Kelebek Avlayanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı adlı eserler Müstakillerin konu çeşitliliğini kanıtlayan çalışmalarından seçilen bir kesittir. Günlük yaşamın kazandırdığı alışkanlıkla, periyodik hareketlerini rahatlıkla sürdüren insanlar, kişisel tasalarına dalmış bir doğallıkla Müstakillerin konularına odak oluştururlar. Resimlerin yapısal kuruluşları, figürlerin konumları ve hareketleriyle bütünleşerek, doğal bir mekan ve yaşam kesiti aktarırlar.

Ali Avni Çelebi'nin Sebze satıcısı, Sokak Natürmort, Maskeli Balo, Deniz banyosu gibi eserleri teknik ve sanat anlayışıyla getirdiği yenilik kadar, konu çeşitlemesine de yeni boyutlar kazandırmaktadır. Kübizm

kaynaklı resimsel araştırmaları, dışa vurumcu bir yorum, konstrüksiyona önem veren bir uygulama ile birleştiren Çelebi'nin eserleri, yaşamın akıcı devinimini çarpıcı bir anlatımla sunarlar. Çelebi'nin sanat anlayışının kaynakları arasında Almanya'da geçirdiği öğrenim dönemleri yer alır. Aynı kaynaktan aynı dönemlerde yararlanan bir diğer birlik üyesi de Zeki Kocamemi'dir. Türk resim sanatı tarihi içinde Kocamemi ve Çelebi'nin yaşamları ve sanatlarının birlikte incelenmesinde, bu ortak öğrenim yıllarının etkisi söz konusudur. Kocamemi'nin eserlerinde geniş yüzeyli renk lekeleri ışık ve gölge dağılımıyla güçlü bir desen anlayışında bütünleşmektedir. Konuların aktarımında ulaşılan doğal görünümün altında yatan geometrik sistemlerin çizgisel bir doku ile konstrüksiyonlara bölünmesi Kocamemi'nin Türk Sanatını atılımcı bir anlayış getirdiğini kanıtlar. Otlakçılar, Tabureli Saksı, Bereli Kadın, İsmail Hakkı Oygur portresi sayısız "nü" sanatçının özgün üslubunu sergileyen eserlerinden bir kaçıdır. Mekkare erleri, Atatürk'ün Cenaze Töreni adlı eserlerinde koyu renk lekelerinin kapalı anlatımında ayrınlılıkların taşıdığı önemin yitirilmemesi ile resimsel aktarımı mükemmel ulaştıran Kocamemi sanatının doruğunu yakalarken Türk Resmine de şahaseler kazandırır.

Bu bağlamda kısa yaşamlarına karşın güçlü bir sanatçı olduklarını kanıtlayan Hale Asaf ve Muhittin

Sebati de özgün eserleriyle Türk resim sanatını zenginleştirirler. Asaf'ın Bursa Peyzafları ve portrelerinde ulaştığı doğal, anlatım, kendiliginden oluşuvermiş kanısı oluştururken lirik bir anlam yüklenmektedir. Tüm resimlerinde, renk, çizgi ve biçim ayrıntılarını arıtarak, birleştirerek büyük lekelerle indirgeyen Asaf uyum araştırmalarına yönelir. Asaf'ın resimlerinde geometrik renk lekelerinin dengeli ritmi, geometrik konstrüksiyonla başarılı kompozisyonlara dönüşür.

Muhittin Sebati'nin peyzaj ve natürmortları siyahın egemen olduğu duygulu bir uyum içinde düşsel anlatımlara ulaşır. Koyu renk lekeleri arasında geometrik formları, berrak renk lekeleriyle betimlenen natürmortlar, dinamik bir atmosferle çevrelenen kent peyzajları, sedir üzerine atılmış bir palto ve şapka Muhittin Sebati'nin güçlü yorumu ve özgün sanat anlayışıyla sanatsal özelliklere ulaşırlar.

Gerçekçi sanat anlayışının Türk resim sanatında en özgün imzası olan Mahmut Cûda'nın resimlerinde yer alan nesnelere, doğal görünümlerine karşın hacımsal değerlerinin düzeltilmesi ve yuvarlatılmasıyla geometrik bir soyutlamaya ulaşır. Mahmut Cûda'nın gerçekçi anlayışı, teknik başarısı ile gizemli bir yakınlıkla aktarılan nesnelere, çevrelerini saran buğulu atmosferde düşsel anlatımlarla evrilirler. Ölü doğa resimlerinin

Türk resim sanatında en güçlü ustası olan Cüda, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin kuruluş etkinliklerinde önemli görevler yüklenir. Uzun yıllar derneğin başkanlık görevini sürdürür. Cüda'nın başkanlığı döneminde Anadolu resim sergileri zincirinin başarılması, çabalarının verimini kanıtlar. Yaşamı boyunca Türk resim sanatçılarının birlik beraberlik içinde, sanatlarına verdikleri emek karşılığında yaşamlarını kazanmaları gerektiğini savunan Cüda, Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ve Ressamlar Derneğinin kurucusudur.

1924 Avrupa konkurunu birincilikle kazanan Refik Epikman'ın eserlerinde, desen, hacim, mekan araştırmalara dayalı inşaacı (konstrüktif) bir eğilim sergilenir. Mekan ve kütle etkisini, ışık ve renk değerlerinin coşkulu anlatımında, soyut, geometrik formlara ulaşan bir anlatımla gerçekleştirir. Epikman 1960 sonrası özgün sanat anlayışına soyut renk ve biçim araştırmalarını da katar.

Nurullah Berk, Cevat Dereli, Şeref Akdik, renk ve ışık değerlerine önem veren gerçekçi bir anlayışla yurda dönerler ve Müstakillerin ilk sergilerinde de bu anlayışları doğrultusundaki eserlerini sergilerler. Şeref Akdik, inkılap konuları, köy yaşamı,

portre, peyzaj ve natüremortlarında bu anlayışı sanat yaşamı boyunca geliştirir. Nurullah Berk ve Cevat Dereli yeni anlayışlara yönelirler. Nurullah Berk 1933-1934 yılları arasında geçirdiği Lhote ve Léger öğretisinin etkisinde, bireşimli kübizm araştırmalarına ağırlık verir 1936 yılında doğa görünüşlerine bağımlı bir anlayışa yönelir. 1947 yılından sonra sanat anlayışında Lhote etkisi ağırlık kazanır ve yerel biçimlerin gerçekçi görünüşleriyle bireşimci kübizm sentezine yönelir. 1950-1965 yılları arasında geometrik sistemler ağı ören arabeskler içinde yalın konturlarla yüzeysel aktarımlara itilen kurt figürler soyut anlatımlarda bütünleşirler. 1965 sonrası eserlerinde, kıvrımlı lekelerin dinamik dağılım ile betimlenen doğa soyutlamaları ön plana çıkar. Nargile İçen Adam, Utucu Kadın, Oturan Kadın, Baloncu, Bulutlar serileri, sanat anlayışının göstergeleridir.

Cevat Dereli 1940 yıllarında ürettiği esenlerinde köy yaşamını konu alırken kompozisyon oluşturan figürler, hacimlerini belirgin kılan sert geometrik konturlar ve buna katılan geometrik leke dağılımı ile aktarılırlar. Cemal Tollu'nun sanat anlayışıyla yakınlaşan bu düzeni 1970'li yıllarda yeni bir anlayış izler Bu aşamada ayrıntılar arınmaya başlar ve bireysel duyarlık önem kazanır. Bu dönem eserlerinde koyu renk lekelerinin akışkan tonlamaları ile çevrelenen figürler, nesnelere yalın ve kesik fırça vuruşlarının dinamizmi-

le snoptan bir anlatıma ulaşır. Bozlak, Cümbüş, Gittin artık..., Bildircin avı, Şen Sazın Bülbülleri, Disco, Adalı, Balık ekmek liraya, Bağdat Caddesi Yellozları, Patinaj, Padok, Karakaş'ın Midyesi Beyler..., Yaşarım yana yana, Dereli'nin konu çeşitliliğinde ulaştığı boyutları kanıtlayan eserlerinden bir kesittir.

Fahrettin Arkunlar allegorik kompozisyonları zamanla köy yaşamına anlatımına dönüşür.

Ratip Aşir Acudoğu Menemen, Erzincan ve Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk anıtlarıyla sanatını anlayışını sergiler.

Açıkça anlaşıldığı gibi Müstakiller üyelerinin Uslup seçimlerine özgürlük tanımakta ve çalışmalarını elbirligi ile desteklemektedir. Bu özgür çalışma ortamı sanatçıların gelişmesini sağlarken Türk resim sanatında Avrupa sanatının modern uygulamalarına koşut çoğulcu bir anlayış katılmaktadır.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği üyeleri, İstanbul ve Ankara'da her yıl düzenlenen sergilerinde eserlerini tanıtmaya olanakı yaratırlar. Bu arada bütün zorlukları karşılıksız bir özveriyle göğüsleyerek Anadolu'da gezici sergiler zinciri oluşturma çabasına girerler. Zonguldak, Bursa, Samsun, Balıkesir ve İzmit

Halkevleri salonlarında düzenledikleri sergilerini açılış konuşmaları, konferanslar ve halk sohbetleriyle kültürel düzeye ulaştırmayı başarırlar. Bu il'lerde açılan sergileri için sanatçıları ve eserlerini tanıtan kataloglar hazırlarlar. Zonguldak sergisi, 107 resimle 22.1.1937 cuma günü düzenlenen bir törenle açılır. Bu sergide ilk kez "duhuliyeye" alınmaz ve sergi geliri halkevi sosyal yardım kolu menfaatine tahsis edilir. 23.1.1937 cumartesi günü saat 21.00'de, sergi salonunda Birliğin Reisi Mahmut Cûda Modern Sanat ve Bu günkü Türk Sanatı konulu bir konferans verir.

20.3.1937 tarihinde Bursa Halkevi Müstakillerin eserleriyle donatılır. Birlik Reisi Cûda burada da aynı konuyu içeren bir konferans verir ve konferans'ın metni Ar dergisinde yayınlanır. 9 mayıs 1937 de açılan Balıkesir Halkevi sergisini, 22 sanatçınının 121 eseriyle katıldığı Samsun sergisi izler 1939 yılında İzmit'te 16 sanatçınının katıldığı sergide 150 eser Vali Ziya Tekeli'nin konuşmasıyla açılır. Aynı gün 21.00'de İsmail Hakkı Baltacıoğlu Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti adlı bir konferans verir. Bu sergide Müstakillerin özverili davranışlarına, müdde-i umumi'nin, resimlerini müstehcen kabul edip kaldırtmasıyla gölge düşer. Günün ulaşım koşulları'da göz önüne alınınca Müstakillerin salt sanat tanıtımını amaçlayan Anadolu sergi zincirleriyle büyük.

bir başarı kazandıkları yadsınamaz.

Müstakiller etkinliklerini sürdürürlerken, aralarından kongre kararı ilk ayrılan Nurullah Berk ve Elif Naci; Zühtü Müridoğlu, Abidin Dino, Zeki İzer, Cemal Tollu ile birleşerek "d" grubunu oluştururlar. Yeni kurulan grubun tanıtılması ve sanatlarını sergilemeyi amaçlayan üyeler, Müstakillerin etkinliklerini sanat anlayışlarını azımsayan ortak bir yayın düzenini sürdürmeye özen gösterirler.

Fikret Adil, "d" grubu ve Türkiyede Resim katalogunda "gürültülü bir kaç sergiden sonra Müstakillerin dağıldığını" yazarken, Nurullah Berk de çeşitli yayınlarında Müstakillerin çabalarının bir kaç yıl sürdükten sonra bu önemli topluluğun sanatçılarının "d" grubunun kurulmasıyla dağıldığını yazmaktadır. Oysa 1933 yılının Eylül ayında kurulan "d" grubu çalışmalarına başlarken müstakiller birlik ve beraberlik içinde çalışmaktadırlar. Yukarıda tarihleri belirtilerek açıklanan sergiler bunun en açık kanıtıdır. Ayrıca Müstakillerin girişimleri sonucu düzenlenen I. ve II. Birleşik Resim Sergisi iki grubun yapıtlarının bir arada 9.6.1937 ve 2.6.1938 tarihlerinde sergilendiğini göstermektedir.

Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ve "d" grubu çalışmalarını ayrı ayrı sürdürürken, 1940 yılında, "d" grubunun Avrupa resmine egilmelerinden başka bir şey getirmediğini savunan bir grup genç "Yeniler" adı altında birleşirler. Giderek artan sanatçı grupları arasında sanatta üstünlük sağlamaya yönelik kıyasıya değer çekişmeleri sürer. Müstakiller bu aşamada, sanatçıların ortak sorunlarına çare bulmaktan uzaklaştığı gerekçesiyle, başından beri savunmaya çalıştıkları "Meslek Dayanışması" düşüncesiyle tüm grupların, birleşmesini amaçlayan çabalara başlar. Bu girişimleri sonucunda Müstakiller ve Yeniler adlarını bırakarak aralarına katılan yeni üyelerle 3 Mart 1942 de Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti'ni kurarlar, aynı amaç doğrultusunda 1950 yılında da Ressamlar Derneğini kurarlar.

Yukarıda yer alan bu açıklamalar doğrultusunda etkinlikleri ayrı zaman sürecine ulaşan iki birlikten birinin ömrünün az olarak nitelendirilmesi yanıltıcı bir değerlendirme yapıldığını kanıtlamaktadır. "Gürültülü bir kaç Sergi" sayısı 28 olan ve Anadolu il'lerini de içine alan sergi etkinlikleridir. Oysa "d" grubunun 15 sergi düzenlemesi ve yalnızca bir tanesinin İstanbul dışında, Ankara'da açıldığı göz önüne alınınca hakça bir açıklama olmadığı dikkati çekecektir.

Nurullah Berk Müstakillerin Türk resim sanatında yerlerini belirlerken, Batıda yüzyılların kültür girişimi sonucunda gelişen yeni eğilimleri halka empoze etmesinin uygunsuz bir tavır olduğunu belirtir.(1)

Berk aynı konuyu kapsayan bir başka yazısında, Türk resim sanatının Avrupa sanatına göre elli yıllık bir geçikme gösterdiğini açıklar. Ayrıca Müstakillerin getirdikleri yeni uygulamaların modern sanatımızı hazırlayıcı bir eğilim olmasına karşın, dünya sanatı akımlarına yeteri kadar ilgi göstermediklerini savunur. Bu arada da 1928 ve 1930'lu yıllarda Türkiye'nin Batı anlamındaki sanat verimi ve düzeyinden uzak olduğunu ve halkın sanat kültüründen yoksun bulunduğunu belirtir.

(2) Bu yorumlarda görüldüğü gibi, Müstakillerin çeşitli sanat anlayışlarına yönelmeleri, toplum yapısına uygun olmayan bir gelişim olarak nitelendirilir ve bir yandan da dünya sanat akımlarıyla Müstakillerin yeterince ilgilenmedikleri eleştirilir. Bu arada bilindiği gibi 1947 yılına dek etkinlikleri süren "d" grubu modern sanat akımlarını savunan, fakat ayrı sanat anlayışlarını paylaşan sanatçı topluluğu olur. Bu nedenle "d" grubun sanatçıları bir ekol oluşturmaktan çok uzaktırlar, Müstakiller ve "d" grubun da olduğu gibi Türkiye'de kurulan

(1) Nurullah Berk H.Gezer., 50 yılın Türk Resim ve Heykeli İstanbul 1937 s.49

(2) Nurullah Berk, H.Gezer., Y.a.g.k.s.51

tüm ressam birlikleri bir ekol çevresinde bir araya gelmek tasasını paylaşmazlar. Ortak hak ve değerlerin kazanılması sergi açma ve satış yapma olanaklarının kolaylaşması ressamlarımızı bir araya getiren en önemli nedendir. Sanatçılarımız ve sanat eserlerinin korunup, çalışma özgürlüklerinin sağlanması ve sanatçıların resim ve heykel üretebilmeleri için gerekli zaman ve geçim şartlarına kavuşması Türk Resim Sanatının gelişimini gerçekleştirecek en önemli çözümlerdir.

Müstakil Ressamlarlar ve Heykeltıraşlar Birliği Üyelerinin bireysel sanatlarının gelişmesine verdikleri önem kadar Türk Resim ve Heykel Sanatçılarının gelişip yücelmesine de önem vermeleri ve bu konuda giriştikleri mücadelelerle önemli çözümlere ulaşmaları Türk Resim Sanatı Tarihinde özgün ve önemli bir yer kazanmalarını gerçekleştirir.

IX. KAYNAKÇA

- A.T ., "Ankara Halkevi Uçüncü Resim ve Heykel Sergisi" AR. Mayıs 1930 Sayı:3 S:12.13
- Adil,Fikret., "Bir Sanat Hadisesi, D Grubuna" Büyük Doğu 5 Mayıs 1944 Yıl:1 Cilt:3 Sayı:30 s:8-9
- Adil,Fikret., "D grubu ve Türkiye'de Resim" İstanbul Ekim 1947 Sayı:18
- Adil,Fikret., "II.Plastik Sanatlar Sergisi" Tanin, 27 Mart 1944.
- Adil,Fikret., "d grubunun Onbeş Yılı Nedeniyle" Sanat Çevresi Sayı:60 Ekim 1983 s.20-21
- Akal,Haşmet., "Son Günlerin Resim Hareketleri" Yedigün Sayı:41 15 Temmuz 1953
- Aksel,Malik., "Bir Resim Kavgasının Düşündürdükleri" Sanat ve Edebiyat 26 Nisan 1947.Sayı:7
- Aksel,Malik., "Uçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:4 İstanbul 1942
- Aktaş,Arsen., "Fahrettin Arkunlar" Kim 15 Mart 1968
- Aktaş,Zekeriya., "Resim Sergisi Münasebetiyle" Türk Dili 15 Mayıs 1937 Balıkesir
- Akyunak,Nihat., "Ölümünün 10. Yılında Zeki Kocamemi 1900-1959", Ankara Sanat, Mayıs 1969 Yıl 4, Sayı:37, s.6-7
- Akıncı,Naile., "Kocamemi'yi Anarken" Ankara Sanat, 1975 Temmuz, Yıl 4, Sayı:III, Kapak ve arka kapakta renkli foto ve s.10-11
- Aksüğü,ipek., Osman Hamdi ve Çağımızın Zihniyeti ve Estetik Değerleri Açısından Eleştirel Bir Bakış" Yeni Boyut 3/21 Mart 1984 s.6.14
- Altan,Özdemir., "Cûda'nın Özgün Yapısı" Gösteri 1 Aralık 1980

- Altan,Özdemir., "Mahmut Cûda Bir Resim Ustası"
Sanat Çevresi Sayı:99 Ocak 1987
s.12-14
- Altan,Özdemir., "Mahmut Cûda" Devlet Güzel Sanat-
lar Akademisi Retrospektif Sergisi
Katalogu 1976 İstanbul s.1.2
- Altan,Özdemir., "Mahmut Cûda: Bir Resim Ustası"
Sanat Çevresi Sayı:10 Ağustos 1979
S:6-7
- Altan,Özdemir., Türk Resminde Batı Etkileri,3 Mart
1968 İ.D.G.S. Akademisi Y.Resim
Bölümü Yeterlik Tezi, S:21,23
- Altar,Memduh Cevat., "Sanat Hareketleri" Ulku, 16 Ocak
1946, C.9, Sayı 104 Yeni Seri,
s.21
- Anafarta,Nigar., Padişah Portreleri İstanbul 1966
- Anday,Melih Cevdet., "Nurullah Berk'te Doğu ve Batı"
Nurullah Berk Katalogu. Güzel
Sanatlar Akademisi 1977 Yayını
Toplu Sergiler:2 s.4-5
- Ararad,M. Tefvik., "Güzel Sanatlar Akademisi 60
Yaşında" Ulku Cilt:2 16 Eylül 1942
Sayı:24 s.12-16
- Arseven,Celal Esat., Türk Sanat Tarihi Ansiklopedisi,
Cilt.3, s.240-242 Milli Eğitim
Yayınları,
- Arseven,Celal Esat., Türk Sanatı Tarihi Menşinden Bu
Güne Kadar Heykel Oyma ve Resim
Cilt III Fasikül. II-III-IV.
İstanbul Milli Eğitim Basımevi
- Arık,Rüçhan., Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir
Sanatı Ankara 1971
- Atasoy,Nurhan., "Nakkaş Osman'ın Padişah Portre-
leri Albümü" Türkiyemiz Dergisi
Sayı:6 Şubat 1972 s.2
- Atilla,Akal., "Solun Güller Tamamlanamadı"
Milliyet Magazin Sayı:20
9.Temmuz Pazar

- Aytier, Kudret., Osmanlı Sultanları Ren Kıyısında (Osmanlı Padişahlarının Tanınmayan Sekiz Tablosu" Kültür ve Sanat Kültür Bakanlığı Yayını Ocak 1977 Sayı:5 s.177-186
- Balcıoğlu, Şahap., "d" Grubunun Şerefine" Hürriyet Gösteri Ekim 1983 Sayı:35 s.55-56
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı., "Bir İnkılap Ressamı" Yeni Adam No:161 28 ikinci Kanun 1937 s.10-17
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı., "Müstehcen Nedir?" Yeni Adam Sayı:228 11 Mayıs 1939
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı., "Müstehcen" Yeni Adam Sayı:230 25 Mayıs 1939 s.2.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı., "İzmit'te Resim Sergisi" Yeni Adam Sayı:226. 27 Nisan 1939 s.2
- Berk, Cemal Nurullah., "Müze ve Galeriye Dair" Vakit Parasız İlave 20 Teşrinisani 1930
- Berk, Nurullah "Adalar Şarkısı" Sanat Çevresi No:40 Şubat 1982 s.6-9
- Berk, Nurullah., "Ali Avni Çelebi Üstüne" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:24, Ekim 1980.
- Berk, Nurullah., "Boğaziçi Ressamları" Varlık Sayı:761 Şubat 1971 s.7
- Berk, Nurullah., "Dünya Sanat ve Fikir Piyasasında Yerimiz" Varlık Ekim 1969 Sayı:745 s.8
- Berk, Nurullah., "Eleştirimizin Hali" Dünya 20 Temmuz 1961 Perşembe
- Berk, Nurullah., "Kuşaktan Kuşağa" Sanat Çevresi Sayı:6 Nisan 1979 s.8-9

- Berk,Nurullah., "Megalomanya" Dünya 27.1.1961 Perşembe
- Berk,Nurullah., "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşları Birliği Sergisi" Yeni Muhit Sene:2 No:13 Teşrini Seri:1929
- Berk,Nurullah., "Resim ve Heykel Müzesi" AR. Bölüm II Mayıs 1938 Sayı:5; Bölüm I. AR. Nisan 1938 Sayı:4;
- Berk,Nurullah., "Resim ve Heykel Müzesi", AR 1938 Haziran, Sayı:6 s.12
- Berk,Nurullah., "Resim ve Ressamlık Üstüne Kişisel Düşüncelerim" Sanat Çevresi Ocak 1980 Sayı:15 s.4-6
- Berk,Nurullah., "Resmi Sevmek" Varlık Mayıs 1969 Sayı:740 s:6-7
- Berk,Nurullah., "Sanat Davamızın Ana Hatları" Yeni İstanbul 28 Aralık 1949
- Berk,Nurullah., "Sanat Tenkitlerimiz Ne Halde?" Varlık Sayı:481 1 Temmuz 1958 s:5
- Berk,Nurullah., "Sanat ve Hayat" Vatan 28.3.1954
- Berk,Nurullah., "Sanatkar ve Yazını" Yeni İstanbul 16 Aralık 1949
- Berk,Nurullah., "Sanatta Alaturka" Varlık Sayı:494 15.1.1959 s:10
- Berk,Nurullah., "Serpme" Varlık Sayı:482 15 Temmuz 1958 s.115
- Berk,Nurullah., "Seyahat Notları Mutlu Bir Memleket" Yeditepe Sayı:33 15 Mart 1953
- Berk,Nurullah., "Seyahat Notları, İstanbul'dan Ayrılırken" Yeditepe Sayı:26 1 Aralık 1952 s.3
- Berk,Nurullah., "Türk Minyatür Sanatı" Varlık Haziran 1970 Sayı:753 s.8-9
- Berk,Nurullah., "Türk Ressamlığı ve Avrupa" Yeni İstanbul 1 Ocak 1950

- Berk, Nurullah., "Türk Resmi Ne Durumda?" Vatan
27.12.1953
- Berk, Nurullah., "Türk Resmi ve Memleket" Yeni İstanbul
9.Ocak.1950
- Berk, Nurullah., "Türkiye'de Resmin Bir Tarihçesi, İlk
Resim Sergisinden Bu Güne Kadar" Ulus
ilavesi Resim Sergisi Sayı:29
Yıl:1.11.1938 s.2 ve 11
- Berk, Nurullah., "Zeki Kocamemi'nin Sanatı" Ankara Sanat
Mayıs 1969, Yıl 4, Sayı:37, s.16-17-29
- Berk, Nurullah., "Zeki Kocamemi'nin Sanatı" Zeki
Kocamemi Kataloğu İstanbul Devlet Güzel
Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu
Sergiler 5. İstanbul 1979
- Berk, Nurullah., "Çağdaş Sanatımızın Temsilcileri 2,
Cevat Dereli" Sanat Dünyamız, 1976
Eylül, Yıl 3 Sayı:8 Yapı Kredi Ban.Y.
s.36
- Berk, Nurullah,
Adnan Turani., Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim
Sanatı Tarihi Cilt:2 İstanbul Ekim 1981
- Berk, Nurullah., Bizde Modern Resim Sanatı III-Aylık
Ansiklopedi- Ağustos 1947, C4, Sayı:40.
s.1171.
- Berk, Nurullah., La Peinture Turque, Publication de La
Direction Generale de la Presse et du
Tourisme, 1950 Ankara, S: 24-25
- Berk, Nurullah., Modern Painting and Sculpture in Turkey
Published by the Turkish Press, Broad-
casting and Tourist Department, Çeviren:
Belinda Bather, Silo, p.11-12-13
- Berk, Nurullah., Ustalarla Konuşmalar. Ankara Sanat
Yayınları.4 Ankara 1971
- Berk, Nurullah., İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, 1972
Akbank yayınları
- Berkes, Niyazi., Türkiye'de Çağdaşlaşma İstanbul
Tarihsiz.

- Beykal, Canan., "Ali Avni Çelebi" Yeni Boyut 3/20
Şubat 1984 s.24-27
- Beykal, Canan., "Vladimir Tetlin Konstrüktivizm" Yeni Boyut 4/13 Nisan 1985 s.18-22
- Beykal, Canan., "Kazimir Maleviç ve Süprematizm"
Sanat Çevresi Haziran 1980 Sayı:20
s.22.25
- Beykal, Canan., "Kentin Heykelle Süslenmesi ve Çıkan Sorunlar" Hürriyet Gösteri Mayıs 1986
Sayı 66 s.93-94
- Bugra, Tarık., "Bir Mektup ve Uç Dilekçe" Milliyet
2 Mart 1954
- Büyükcinal, Feriha., "Hocalarımız Ali Avni Çelebi" Sanat Çevresi Sayı:101 Mart 1988 s.35
- Celal, Melek., "Ressam Nazmi Ziya" Arkitekt. Yedinci
Yıl Sayı:9 1937 s.257-260
- Cemal, Refik., "Akademide Resim İmtihanı" Akşam
16 Mayıs 1947
- Ceylan, Nursen., "Ali Avni Çelebi" Yaşamı-Sanatı
Ankara.1982 A.U.D.T.C.fakültesi,
Yayınlanmamış Lisans Tezi
- Cezar, Mustafa., "Güzel Sanatlar Akademisinden 100
Yılda Mimar Sinan Akademisine" Güzel Sanatlar Eğitimi
100 Yıl İstanbul 1938 Sayı:684
- Cezar, Mustafa., "XIX YY Türkiye'sinde Heykel Plastigi Sorunu" Hürriyet Gösteri Mayıs 1986
Sayı:66 s.83-85
- Cezar, Mustafa., Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi.
İş Bankası Kültür Yayını İstanbul
1971
- Constesco, Eleonora., "Nurullah Berk' Sanatı" Nurullah Berk Katalogu. Güzel Sanatlar
Akademisi 1977 Yayını Toplu
Sergiler 2 s.6-7

- Cumbur, Müjgan., "27 Mayıs Öncesinden anılar", Üz Dağarcık, 1960 Ağustos, Sayı:1, s.18
- Cüceoğlu, İbrahim., "Bir Aşk Ustası" 1 Nisan 1988 Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nde düzenlenen Ressam Mahmut Cüda'yı anma Töreninde Yapılan Konuşma Metni.
- Cüda, Mahmut., "Abide Jürisi" Cumhuriyet 9 Mart 1938
- Cüda, Mahmut., "Ahiret Kardeşim Ali Avni Çelebi" Sanat Çevresi Sayı:24 İstanbul Ekim 1980 s.5
- Cüda, Mahmut., "Akademi Davası ve Yüksek Mimarlar Birliği Kongresi" Güzel Sanatlar Dergisi. Sayı:3 Haziran 1952 s.3-4
- Cüda, Mahmut., "Devlet Resim ve Heykel Sergisi Jürisi" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:4 İstanbul Temmuz. Ağustos 1952 s.4
- Cüda, Mahmut., "Geçmiş Anarken" Sanat Çevresi, Sayı:10 Ağustos 1979 s.4-5
- Cüda, Mahmut., "Geçmiş Anarken" Sanat Çevresi, Sayı:91 Mayıs 1986 s.4-5
- Cüda, Mahmut., "Güzel Sanatlar Akademisi Kanun Tasarısı" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:5 İstanbul Ağustos Eylül 1952 s.11
- Cüda, Mahmut., "Güzel Sanatlar Süresi" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:1 İstanbul Nisan 1952 s.8
- Cüda, Mahmut., "Hazin Bir Grafik" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:7 İstanbul Ekim-Kasım 1952. s.3
- Cüda, Mahmut., "Kübik Ali" Sanat Çevresi, Sayı:113 Mart 1988. s.18-19
- Cüda, Mahmut., "Modern Sanat ve Bu Günkü Türk Sanatı" AR Sayı:10 Ankara 1. Teşrin 1937. s.13-15

- Cûda, Mahmut., "Modern Sanat ve Akademi" Yeni Adam
Sayı:214 İstanbul 10 Ağustos 1939 s.17
- Cûda, Mahmut., "Muhittin Sebati" Güzel Sanatlar Dergisi.
Sayı:2 Mayıs 1952 s.8
- Cûda, Mahmut., "Müstakil Ressamların 22.Sergisi Münase-
betiyle" Arkitekt Sayı:1-2 Dokuzuncu Yıl
1939 s.23-27
- Cûda, Mahmut., "Resim Sanatımızda Önemli Bir Olay"
Cumhuriyet 14 Eylül 1950
- Cûda, Mahmut., "Ressam Gruplarının Mahiyeti ve Faaliyet-
leri" Güzel Sanatlar Dergisi Sayı:5
İstanbul Ağustos Eylül 1952 s.3-4
- Cûda, Mahmut., "Ressam ve Resim İş Öğretmeni" Güzel
Sanatlar Dergisi. Sayı:6 İstanbul Eylül-
Ekim 1952 s.3
- Cûda, Mahmut., "Ressamlara Mektup" Yeni Adam Sayı:321
İstanbul 20.2.1941
- Cûda, Mahmut., "Ressamlarımız Taze Bir Gayretle
Çalışıyorlar" Arkitekt. Dokuzuncuyıl
1939 Sayı:5.6 s.135
- Cûda, Mahmut., "Sanatkar ve Muhiti" Türk Dili 11 Mayıs
1937 Balıkesir.
- Cûda, Mahmut., Bir Bardak Yağmur Suyu İçiverin Gitsin
İstanbul 1973
- Cûda, Mahmut., "Hamaset Sergisi Münasebeetiyle" Güzel
Sanatlar Dergisi. Sayı:6 İstanbul
Eylül.Ekim 1952 s.7-9
- Cûda, Mahmut., "Ahiret Kardeşim Ali Avni Çelebi" Sanat
Çevresi Dergisi, Sayı:24 Ekim 1980.
- Cûda, Mahmut., "Zeki Kocamemi'yi Anarken" Zeki Kocamemi
Katalogu, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar
Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler 5.
İstanbul 1979
- Cûda, Mahmut., "İyi İnsan, Üstün Sanatçı Refik Epikman"
Sanat Çevresi Dergisi Sayı:43 Mayıs.1982

- Çûda, Mahmut., Kılavuz'un Bõylesi, Yaylacık Matbaası 1937 İstanbul
- Çakaloz, O. Zeki., "1980'lerin Cevat Derelisi için Eleştiri mi?" Sanat Çevresi. Sayı:46 Ağustos 1987 s.6.8
- Çakaloz, O. Zeki., "Sanatımızda Nurullah Berk Gerçeği" Sanat Çevresi Sayı:15 Ocak 1980 s.10-11
- Çakaloz, O. Zeki., Eleştiriler. Urart Sanat Galerisi Yayını İstanbul 1982
- Çakaloz, O. Zeki., "Sanatımızda Mahmut Çûda" Sanat Çevresi Sayı:10 Ağustos 1979 s.14-15
- Çoker, Adnan., "Kocamemi'nin Kaynakları" Zeki Kocamemi Kataloğu İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler 5. İstanbul
- Çoker, Adnan., "Kocameminin Özgeçmişi" Zeki Kocamemi Kataloğu İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler 5.
- Çoker, Adnan., "Osman Hamdi ve Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane" Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi Mimar Sinan Üniversitesi Yayını. İstanbul 1983 Sayı:12-13
- Çoker, Adnan., "Zeki Kocamemi" Zeki Kocamemi Kataloğu İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler 5. İstanbul 1979
- Çoker (Beykol), Canan., "Ali Avni Çelebi ile... Sözsüz Bir Diyalog" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:24 Ekim 1980
- Dıranas, Ahmet Muhip., "Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Sergileri" Güzel Sanatlar, 1942, Sayı:4. s.76

- Dıranas,Ahmet Muhip., "Resim Hümanizma, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Güzel Sanatlar, 2 Mayıs 1940 Sayı:2 s:134-135-148-150.
- Dıranas,Ahmet Muhip., "ikinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Güzel Sanatlar 1942, Sayı:4 s.17
- Dikmen,Halil., "Resim Tarihimizin Kısa Bir Hülâsası" Yaşayan Sanat, 1949 Ağustos, Birinci yıl. Sayı:8. s.115-118.
- Dikmen,Halil., "Resim ve Heykel Müzesi Münabebe-tiyle" AR.Haziran 1938 Sayı:6 s.9-10
- Edhem,Halil., Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu Çeviri Gültekin Elibal İstanbul 1970
- Edman,Irwin., Sanat ve İnsan Milli Eğitim Basım-evi İstanbul 1966
- Elderoglu,Abidin., "Zeki Kocamemi Sergisinin Düşün-dürdükleri" Sanat-Edebiyat-Sosyete 1 Haziran 1960.Ankara Yıl.5. Sayı:109. s.9
- Elibal,Gültekin., "d" Gurubu Olayı" Hürriyet Gösteri Ekim 1983 Sayı:35 s.52-54
- Elibal,Gültekin., " "D" grubu ve Yankılar". Sanat Çevresi Sayı:60 Ekim 1983 s.30-31
- Elibal,Gültekin., "Ali Avni Çelebi ile" Sanat Çevresi Dergisi Sayı:24 Ekim 1980
- Elibal,Gültekin., "Cevat Dereli ile" Sanat Çevresi Sayı:46 Ağustos 1987 s.9
- Elibal,Gültekin., "Mahmut Cûda ile Gelen, Dönenen" Sanat Çevresi, Sayı:10 Ağustos 1979. s.10-11-12
- Elibal,Gültekin., "Nurullah Berk ve Bir Başlangıç" Sanat Çevresi Sayı:4 Mart 1982
- Elibal,Gültekin., "Nurullah Berk Çalışmalarının Bir Yönü Üzerine" Sanat Çevresi Sayı:15 Ocak 1980 s.13-14

- Elibal,Gültekin., "Yeşile Gönül Veren Ressam" Hayat
Mecmuası. Sayı:29 13 Temmuz 1972
s.16-18
- Elibal,Gültekin., "Şeref Akdik" için hazırlanan kitabın
genişletilmiş nüshası. Gültekin Elibal
arşivinden yararlanılmıştır.
- Elibal,Gültekin., Atatürk Resim ve Heykel. İş Bankası
Kültür Yayınları. Kırıl Matbaası.
İstanbul 1973
- Elibal,Gültekin., "Şeref Akdik", Ar Ajans Yayını 1974
İstanbul, s.16-21-41-72
- Emir,Sabahat., "Altı Yaşımdan Beri Aşığım" Sanat
Cevresi, Sayı:91 Mayıs 1986 s.14-15
- Epikman,Bedriye., "Refik Epikman'ın Yaşam Öyküsü" Sanat
Cevresi Dergisi, Sayı:43 Mayıs 1982
- Epikman,Refik., "8. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"
Sanat ve Edebiyat 18.1.1947. Sayı:3.
s.1
- Epikman,Refik., "Güzel Sanatlar Birliği'nin Resim
Sergisi" Ulku, 1949 Ekim, Sayı:34,
Seri.3. s.47
- Epikman,Refik., "Halkevleri ve Halk Odalarının XVIII
Yıldönümünde Resim Çalışmalarına
Genel Bakış" Ulku Seri:4 Sayı:37
Ocak 1950 s.9
- Epikman,Refik., "Merhum Kocamemi" Sanat Dünyası, 16
Temmuz 1960, Yıl.5, Sayı:106, s.4
- Epikman,Refik., "Merhum Ressam Zeki Kocamemi 1900-
1960", Dağarcık, 1960 Haziran
- Epikman,Refik., "Resim Sergilerinin Gelişimi I" Ulku
Seri:3 Sayı:19 Temmuz 1948 s.21-23
- Epikman,Refik., "Resim Sergilerinin Gelişimi II" Ulku
Seri:3 Sayı:21 Eylül 1949 s.27-28
- Epikman,Refik., "Türk Plastik Sanat Hayatına Toplu
Bakış" Ulku. Cilt:XIII Sayı:78
Ağustos 1939 s.525-528

- Epikman, Refik., "Türkiye'de Plastik Sanatlar Cumhuriyet Devrindeki İnkişafı" AR 1. Teşrin 1938 Sayı:22 s.8-9
- Epikman, Refik., "X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Ulku Ocak 1949 C.3 Sayı:25 s.22-25
- Epikman, Refik., "Yurdu Gezen Türk Ressamları" Güzel Sanatlar, 1939 Ekim, Sayı:1.s.131-136
- Epikman, Refik., "İlginç Bir Sergi" Sanat, 15 Ekim 1973.
- Epikman, Refik., Türkiye'de Resim ve Heykel Sergileri" Ulku. Cilt:XV Nisan 1940 Sayı:86 s.143-147
- Erbil, Devrim., "İstanbul Resim ve Heykel Müzesi" Akademi İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, 1 Kasım 1967 Sayı:7 s.10
- Erbil, Devrim., "İlk Türk Yağlıboya Ressamları" Akademi Sayı:34 Mimarlık ve Sanat. Haziran 1965
- Erbil, Devrim., İstanbul Resim Heykel Müzesi, Türk Turing ve Otomobil Kulübü tarafından basılmıştır. Tarihsiz.
- Ergüven, Mehmet., "Ali Avni Çelebi Kronolojisi" Sanat Çevresi Dergisi Sayı:24 Ekim 1980 s.17
- Ergüven, Mehmet., "Ali Avni Çelebi Resim Degil Biz Bitiyoruz" Sanat Çevresi Sayı:48 Ekim 1982 s.30-32
- Ergüven, Mehmet., "Bir Karşılaşmanın Üyküsü" Sanat Çevresi Sayı:21 Temmuz 1980 s.24-25
- Ergüven, Mehmet., "Mahmut Cûda Kronolojisi" Sanat Çevresi Sayı:10 Agustos 1979 s.13
- Ergüven, Mehmet., "Mahmut Cûda ile Söyleşi" Sanat Çevresi Sayı:91 Mayıs 1986 s.10-11
- Ergüven, Mehmet., "Mahmut Cûda'da Mekan Boşluk Degil Nesnelere Kucaklayan Sessizliktir" Sanat Çevresi, Sayı:10 Agustos 1979 s.16-17

- Ergüven,Nurettin., "2. Birleşik Resim Sergisini Gezerken" Ulus Resim Sergileri ilavesi Sayı:29 Yıl:1. 11.6.1938 s.4
- Ergüven,Nurettin., "Ankara Resim Sergisi" Arkitekt. Sayı:5-6. Yedinci yıl 1937 İstanbul s.150-154
- Erkman(Gültekin),Gönül., "Zeki Kocamemi ve Ali Çelebi' nin Getirdiği Modern Sanat Anlayışı Sanat Eğitimindeki Etkileri" Haziran 1978 Ankara Basılmamış Eğitim Yüksek Lisans Tezi, A.U.Eğitim Fak.
- Erol,Turan., "Nurullah Berk Ustüne" Yeni Boyut 1-2 Nisan 1982 s.19-20
- Erol,Turan., "Nurullah Berk" DIMENSIONS, Winter 1983 s.10-11
- Erol,Turan., Türk Resminin Tarihi İngilizce baskı,Tiglat yayın evi İstanbul 1980 Cild I.
- Erol,Turan-Günsel Renda.,Başlangıcından Bu güne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi Cilt.I İstanbul Mart 1980
- Erol,Turan., Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde B.R.Eyüboğul, Yetiştirme Koşulları, Sanatsal Kişiliği, "I.D.G.S. Akademisi Doçentlik Tezi, 1978 İstanbul
- Erol,Turan., "Resmimizin Son 15 Yılı"Gençler Arası Resim Yarışması, Sanat Tenkidcileri Cemiyeti, Ankara Üniversitesi Basımevi 1969.
- Erzen,Jale., "Resimde Doğu Merakı: Oryantalizm" Yeni Boyut 3/21 Mart 1984 s.3-5
- Erzen,N.Jale., "Türk Resminde Figür". Yeni Boyut 3-26 Kasım 1984 s.15-23
- Eyüboğlu,Bedri Rahmi., "Hey Gidi Kocamemi" Cumhuriyet 9 Mayıs 1959 Sanat Bahisleri s.2

- Eyüboğlu, Bedri Rahmi., "Mahmut Cüda" Ulkü. Cilt:1 Sayı:6
16. Birinci Teşrin 1941 s.13.14
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi., "Resim Sergisi Münasebetiyle"
Ulkü, 1 Kanun (Ocak) 1942, Sayı:7
Yeni Seri s.14
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi., "Ressam Kocamemi" Muhit Dergisi,
11 Aralık 1947, Sene.I. s.9.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi., "Öğretmenim ve Arkadaşım Zeki
Kocamemi" Zeki Kocamemi Katalogu,
İstanbul Devlet Güzel Sanatlar
Akademisi 1979 Yayını Toplu
Sergiler 5. İstanbul 1979
- Eyüboğlu Bedri Rahmi., "Uçuncü Devlet Resim ve Heykel
Sergisi" Ulkü, Birinci Kanun
(Aralık) 1941, C.I Sayı:5 s.14-16
- Gabriel., "Ankara'da Resim ve Heykel Sergi-
si" Hayat Haftalık İlim, Felsefe,
Sanat Mecmuası. Cilt:V Ankara 16
Mayıs 1929 s.7.8
- Gençaydın, Zafer., "Beşyüz Yıl Boyunca Alman Ağaç
Baskı Sanatı" Türkiye'de ve
Almanya'da Ağaç Baskı Sanatı.
Hacettepe Üniversitesi Güzel
Sanatlar Fakültesi Yayınları 6.
Ankara 1987 s.27-43
- Gezer, Hüseyin., "İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin
Kuruluşu ve Çağdaş Heykel Eğiti-
mi" Hürriyet Gösteri Mayıs 1986
Sayı:66 s.86-87
- Gezer, Hüseyin-N. Berk., "50 Yılın Türk Resim ve Heykeli
Türkiye İş Bankası Kültür
Yayınları İstanbul 1973
- Gezer, Hüseyin., "Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli
Türkiye İş Bankası Kültür
Yayınları Ankara 1984
- Giray, Kıymet., "Hale Asafın Yaşamı ve Sanatı
Uzerine" Yeni Boyut 2-16 Ekim
1983 s.24-25
- Giray, Kıymet., "Mahmut Cüda Genç Öldü" Gösteri
Sayı:78 Mayıs 1987 s.60-61

- Giray, Kıymet., "Cevat Dereli" Sanatımızdan Portreler
TRT Programı Nisan 1987
- Giray, Kıymet., "Mahmut Cüda" Sanatımızdan Portreler
TRT Programı 11 Aralık 1987
- Giray, Kıymet., "Mahmut Cüda'nın Sanatının Türk Resim
Sanatının Gelişiminde incelenmesi" Suut
Kemal Yetkin'e Armagan.H.U. Armagan
Dizisi:1
- Giray, Kıymet., "Mahmut Cüda'nın Özgün Sanatının Türk
Resim Sanatındaki Yeri" Sanat Çevresi.
Sayı;44 Haziran 1982. s.8.9
- Giray, Kıymet., "Mahmut Cüda, A Realist With Formal
Concerns" DIMENSIONS. Winter 1983
s.28-29
- Giray, Kıymet., "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Birliği" Yeni Boyut 2-17 Kasım 1983
s.3-7
- Giray, Kıymet., "Türk Resim Sanatının Güçlü İmzası.
"Mahmut Cüda" Yeni Boyut 1-6 Ekim 1982
s.16-20
- Giray, Kıymet., "Yaşam Sınırını Zorlayanlar" Gösteri,
Sayı:88, Mart 1988 s.64-65
- Giray, Kıymet., Mahmut Cüda. Yaşamı ve Sanatı Dil ve
Tarih Coğrafya Fakültesi Yüksek Lisans
Tezi 1981
- Giray, Kıymet., Mahmut Cüda Türk Ressamlar Dizisi 3.
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1982
- Gültekin, Gönül., "Ali Avni Çelebi ve Modern Sanat
Anlayışı Sanat Eğitimindeki Etkileri"
Sanat Çevresi Dergisi Sayı:24 Ekim 1980
- Gültekin, Gönül., "Ali Avni Çelebi'nin Katıldığı Sergi-
ler" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:24
Ekim 1980
- Gültekin, Gönül., Ali Çelebi. Türkiye İş Bankası Kültür
Yayını. Türk Ressamlar Dizisi:4
Ankara 1984

- Gündüz, Aka., "Şeref'in Şerefli Sergisi" Hakimiye-i Milliye 2 Temmuz 1932
- Güneş, Sadi., "Ressam Kocamemi'yi Kaybettik" Sanat -Edebiyat-Sosyete, 15 Mayıs 1959
Ankara, Yıl.4, Sayı:84 s.7
- Güneş, Sadi., "Ressam Zeki Kocamemi" Sanat Dünyası
16 Mayıs 1959 Yıl.4, Sayı:78, s.3-4
- Günyaz, Abdülkadir., "Ali Avni Çelebi ve Resmin Lezzeti" Sanat Çevresi Sayı:63, Ocak 1984
s.26-27
- Gürel, Haşim Nur., "Ressam Mahmut Cûda bağımsız bir Sanatçıya, gören göze, Duyan Yürege Saygı ile..." Sanat Çevresi, Sayı:91
Mayıs 1986 s.12-13
- Gönen, Suna., "Sevgili Dostum Cûda" Sanat Çevresi,
Sayı:91 Mayıs 1986 s.18
- Gönenç, Turgay "Mahmut Cûda ve Geometri Aşkı" Sanat Çevresi, Sayı:91 Mayıs 1986 s.6-7.
- Görel, Hamit., "Turan Barında Resim Sergisi" Arkitekt. Altıncıyıl.1936 İstanbul
Sayı:3 s.88-93
- Hasa, Muhlis., "Hilton Oteli Resimleri ve Bağımsızlar" Yeni İstanbul 13 Mart 1954
- Hayri, Münir., "Bir Sergi Münasebetiyle" Hakimiye-i Milliye. 25 Haziran 1932
- İskender, Kemal., "Türk Resminde "Çağdaşlık Sorunu" " Sanat Çevresi, Sayı:116, Haziran
1988 s.44-45-46-47
- İslimyeli, Nüşet., Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedisi Ankara Sanat Yayınları 3.Cilt
Ankara 1964
- İslimyeli, Nüzhet., "Galeride Uç Sergi" Ankara Sanat
1 Nisan 1968 Yıl:2 s.2
- İslimyeli, Nüzhet., Türk Resim Sanatından Desenler Ankara Sanat Dergisi Yayınları 6. Ankara 1977
- İzer, Fuat., "İzmit Resim Sergisi" Yeni Adam
Sayı:226 27 Nisan 1939 s.10-11

- Kaptan, Arif., "Plastik Sanatlarımızda 50. Cumhuriyet Yılı" Kültür ve Sanat, 1973, Sayı:2 s.168-169
- Kaptan, Arif., "Refik Epikman Ölümünün Sekizinci Yılında Bizlerle" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:43 Mayıs 1982
- Karaesmen, Erhan., "Mahmut Cûda" Gösteri, 10 Eylül 1981
- Keskinok, Kayıhan., "Refik Epikman" Sanat Dergisi, Sayı:27-28 1 Temmuz 1974
- Koçer, Suavi., "Sanat Ayı" Servet-i Fünun-Uyanış 9 Temmuz 1942 Perşembe Yıl.52 Cilt:82 No:2394 s.90-97
- Koçu, Reşat Ekrem., "Büyük Bir Heykeltraşın Kaybolmuş Şahaserleri" Tercüman. 11. Ocak 1974 Cuma
- Koçu, Reşat Ekrem., "Ratip Aşir Acudoğu Hal Tercümesi" Hergün 19 Ocak 1957 Cumartesi
- Koçu, Reşat Ekrem., "Ratip Aşir Acudoğu Heykeltraş" Hergün 20 Ocak 1959 Pazar
- Koçu, Reşat Ekrem., "Ratip Aşir Acudoğu Lacivert Bereli Adam" Hergün 22 Ocak 1957 Salı
- Koçu, Reşat Ekrem., "Ratip Aşir Acudoğu" "Kaybolan Şahaserler" Hergün 21 Ocak 1957 Pazartesi
- Koçu, Reşat Ekrem., "Ressam Fahrettin Arkunlar" Tercüman 18 Mart 1973
- Kınaytürk, Hamit., "Ressam Mahmut Cûda'yı Kaybettik" Sanat Çevresi, Sayı:102.Nisan 1987 s.29
- Kınık, Zeynep., Namık İsmail.1890 1935 Atatürkün Doğumunun 100.Yılı 3. Sanat Bayramı Katalogu İstanbul 1981
- Kıral, Zeki., "Çelebi'yi Yazmak, Çelebi'yi Söylemek" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:24 Ekim 1980
- Kısakürek, N.Fazıl., " "d" Grubu Resim Sergisi" Sanat Çevresi Sayı:60 Ekim 1983 s.2.3

- Köksal,Ahmet., "Ali Avni Çelebi 1980" Milliyet Sanat, Sayı:11 Kasım 1980 s.47
- Köksal,Ahmet., "Doğu ile Batı, Geleneksel Çağdaşlık Arasında" Milliyet Sanat Sayı:193 1 Haziran 1988 s.47-48
- Köksal,Ahmet., "Resim ve Heykel Sanatımızda 100 yıl" Sanat Dergisi, 86/15 Mart 1983 s.32-33-34-35
- Kuban,Doğan., "Çağdaş Resimde Yerellik Üzerine Söyleşi" Yeni Boyut. 3/27 Aralık 1984 s.3-9
- Lynton,Norbert., Modern Sanatın Öyküsü. Çeviri: Prof.Dr.Cevat Çapan,Prof.Sadi Üziş. Remzi Kitapevi İstanbul 1982
- Müridoğlu,Zühtü., "D grubu Yaygarası" Sanat Çevresi Sayı:60 Ekim 1983 s.16.17
- Müridoğlu,Zühtü., "Abidecilik" AR Mayıs 1939 No:5 S:4
- Naci,Elif., "1923'den 1928'e Kadar Türkiye'de Plastik Sanat" Ulku. İkinciteşrin 1938 Cilt:XII Sayı:69 s.245-248
- Naci,Elif., "Arkadaşım Mahmut Cûda" Sanat Çevresi, Sayı:91 Mayıs 1986. s.8-9
- Naci,Elif., "Ben Elfi Nazi, "d" Grubunun Çıgırtkanı.." Sanat Çevresi. Sayı:60 Ekim 1983 s.12-15
- Naci,Elif., "Halk ve Resim" AR. Haziran 1938 Sayı:6 s.6
- Naci,Elif., "Kubilay Bir Semboldür" Cumhuriyet 19 Ocak 1965
- Naci,Elif., "Resim Federasyonu" Cumhuriyet 3 Mayıs 1937
- Naci,Elif., "Resamlara Aylık" Cumhuriyet
- Naci,Elif., 10.Yılında Resim 1923-1933 Gazetecilik ve Matbaacılık İstanbul 1933

- Nayır, Y. Nabi., "Nurullah Berk Ustüne" Nurullah Berk Katalogu, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Toplu Sergiler.2 Yayını-Istanbul 1977.
- Oral, Hasan., "Resim Sergisi" Ahali 12 Kasım 1954 Cuma
- Otyam, Fikret., "Bir Yarenlik" Dünya Sanat İlavesi 16 Mart 1954
- Öke, Lerzan., "Doğu ile Batı arasında fırçalarıyla Köprü Kuran Ustadlarımızdan Şeref Akdik" Tercüman İnci 11 Ağustos 1970 Salı
- Özben, Münip., "Dokuzuncu Ölüm Yıldönümünde Zeki Kocamemi'nin Sanatı" Ankara Sanat 1 Mayıs 1968, Yıl.3, Sayı:25, s.10-11
- Özben, Münip., "Hocam Kocamemi" Sanat Dünyası, 16 Mayıs 1959, Yıl.4, Sayı:78, s.4
- Özben, Münip., "Hulusi Mercan ve Fahrettin Arkunlar" Kim 15 Mart 1968 s.15
- Özben, Münip., "Kocamemi Sergisi İçin" Sanat-Edebiyat-Sosyete, 15 Haziran 1960, Ankara Yıl 5, Sayı:110, s.9
- Özben, Münip., "Kocamemi'den Anılar" Ankara Sanat, Mayıs 1969, Yıl.4, Sayı:37, s.15
- Özben, Münip., "Ressam Zeki Kocamemi" Dağarcık, 1960 Mayıs, Resimli Tefrika
- Özben, Münip., "Ressam Zeki Kocamemi" Zeki Kocamemi Katalogu. Istanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler 5.
- Özsezgin, Kaya., "1930 Kuşağı" Milliyet Sanat Eki Türk Ressamları 27
- Özsezgin, Kaya., "Ali Avni Çelebi" Milliyet Sanat Türk Ressamları eki Sayı:25
- Özsezgin, Kaya., "Ali Avni Çelebi" Milliyet Sanat Dergisi, Türk Ressamları dizisi 25.
- Özsezgin, Kaya., "Cevat Dereli'nin Atatürk Tablosu" Sanat Cevresi Sayı:46 Ağustos 1987 s.45

- Özsezgin, Kaya., "Gerçek Bir Sanat İşçisi Üzerine Notlar" Sanat Çevresi Sayı:43 Mayıs 1982
- Özsezgin, Kaya., Cevat Dereli. Cumalı Sanat Galerisi Kataloğu
- Primi, Gilberto., "İlk Türk Ressamları" Yeni İstanbul 2.12.1952; "19. Asrın ikinci Yarısında Türk Ressamları" Yeni İstanbul 5.12.1952; İlk Türk Ressamları" Yeni İstanbul 9.12.1952
- Pınarlı, Nihat., "Türk Ressamlar ve Heykeltarşlar Sergisi Açıldı" Vakit 18 Mart 1944
- Rado, Şevket., "Uç Resim Sergisi, Kocamemi, Elif Naci ve Gençlerin Sergiler" Akşam, 28 Aralık 1947.
- Refik, Cemal., "Sanat Eserleri İnhisar Altına Alınamaz" Akşam 3 Mart 1954
- Renda, Günsel., Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1977
- Resmor, Mehmet Nazım., "Güzel Sanatlar Akademisi Yeniden Kurulurken" Açık Söz 14. Kanun 1937; "Güzel Sanatlar Akademisi Yeniden Kurulurken" Açık Söz: 13. Kanun 1937
- Rifat, Server., "Ressam Şefik Beyin Sergisi" Hakimiye-i Milliye 1 Temmuz 1932
- Sami, Ali., "Güzel Sanatlar İnkılabına Nasıl Mal edebiliriz?" Ulku. Temmuz 1934 Cilt:III. Sayı:17 s.359-361
- Sayar, Zeki., "Güzel Sanatlar Akademisinin Yarışı Münasebetiyle" Arkitekt. Sayı:195-196 Seri. IV. Yıl.1948 s.53.58
- Sefa, Peyami., "D grubu Sergisi" Sanat Çevresi Sayı:60 Ekim 1983 s.22
- Sevük, İsmail Habib., "Fırçaların Söylediği" Cumhuriyet 27 Temmuz 1953

- Silivrilili, Kerim., "Zeki Kocamemi, Kaybettiğimiz İyi İnsan" Sanat Dünyası, 16 Mayıs 1959, Yıl.4, Sayı:78 s.3,4
- Suman, Nusret., "Resim Sergisi Dol ayısıyla" Ulku Cilt:2.1 Nisan 1942 Sayı:13 s.14
- Sırrı, Nahid., "Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Ulku, 1940 Sayı:94, s.379.
- Sözen, Metin-
Mete, Tapan., 50 Yılın Türk Mimarisi Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 1973.
- Tanaltay, Erdoğan., "Ali Çelebi ile Bir Gün" Sanat Çevresi Sayı:94 Ağustos 1986 s.24-25-26
- Tanilli, Server., Uygarlık Tarihi Ders Notları, 1974 İstanbul
- Tanpınar, A.Hamdi., "Sanatkar Zeki Kocamemi'ye Dair" Cumhuriyet Gazetesi, 28 Aralık 1945
- Tansug, Sezer., "Ali Avni Çelebi Üstüne Bir Söyleşi" Sanat Çevresi Dergisi Sayı:24 Ekim 1980
- Tansug, Sezer., "Büyük Resim Ustası Zeki Kocamemi" Zeki Kocamemi Kataloğu, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1979 Yayını Toplu Sergiler İstanbul 1979
- Tansug, Sezer., "Nurullah Berk'in Saygın Yeri" Sanat Çevresi Sayı:15 Ocak 1980 s.8-9
- Tansug, Sezer., "Resimde Mahmut Cüda'nın Usta Payı" Gösteri, 10 Eylül 1981
- Tansug, Sezer., "İçiver gitsin Mahmut Cüda'yı." Sanat Çevresi Sayı:10 Ağustos 1979 s.8-9
- Tansug, Sezer., Çağdaş Türk Sanatı Remzi Kitabevi İstanbul 1986

- Tekcan, Süleyman Saim., "Desen Ustası Hocam Hocaların Hocası Refik Epikman" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:43 Mayıs 1982
- Tollu, C. Sait., "Zafer Bayramı ve Resim Sergisi" Ulku Cilt:6 Sayı:32 Birinciteşrin 1935 s.122.124
- Tollu, C. Sait., "Cumhuriyet Devrinde Sanat" Ulku. Cilt:6 İkinci teşrin 1935 Sayı:33 s.225.226
- Tollu, Cemal., "Abide Müsabakaları" Yeni İstanbul 12 Kasım 1952
- Tollu, Cemal., "Hamasi Resim Sergisi" Yeni Sabah. 3 Eylül 1952
- Tollu, Cemal., "Zamanımızın en Sevilen Ressamı Pierre Bonnard" Yeni Sabah 3 Aralık 1952
- Toprak, Burhan., Sanat Tarihi, İnkilap Kitapevi, 1952
- Toros, Taha., İlk Kadın Ressamlarımız. Akbank Yayını İstanbul 1988
- Turani, Adnan., "Berk'in Yaşam Yapıtında Görülen Anlayış Grafiği" Nurullah Berk Kataloğu. Güzel Sanatlar Akademisi 1977 Yayını Toplu Sergiler:2 s.6-7
- Turani, Adnan., "Refik Epikman Üzerine Notlar" Sanat Çevresi Dergisi, Sayı:43 Mayıs 1982
- Turani, Adnan., Batı Anlayışına dönük Türk Resim Sanatı Türkiye İş Bankası 1977 Ankara
- Turani, Adnan., Dünya Sanat Tarihi Resim Heykel-Mimari, İş Bankası Kültür Yayınları 99, Sanat Dizisi 5, 1971 Ankara
- Ulunay., "Güzel Sanatlarda İnhisar" Milliyet 25.Şubat.1954

- Ulus, Ömer., "Tavan Arası" Bes Sanat Sayı:23
Yıl:2 Şubat 1952
- Unsal, Behcet., "Müstakil Ressam ve Heykeltıraşların
Resim Sergisi". Arkitekt. Sayı:7.8
Onuncuyıl 1940 İstanbul s.156.158
- Uren, Eşref., "Ankara Halkevi Yedinci Resim
Sergisi" Ulku. Cilt:2. 1 Haziran
1942 Sayı:17
- Uren, Eşref., "D Grubu Resim Sergisi", Ulku. 194 7
Aralık, C.I, Sayı 12 Yeni Seri 3,
s.42
- Uren, Eşref., "Dördüncü Devlet Resim ve Heykel
Sergisi" Ulku. 16 Birinci Kanun
1942, C.3, Sayı:30-Yeni Seri s.13
- Uren, Eşref., "Refik Epikman", Ankara Sanat Dergisi
Sayı:27-28 1 Temmuz 1974
- Uren, Eşref., "Sekizinci Devlet Resim ve Heykel
Sergisi" Ulku. 1947 Ocak, C.I,
Sayı:1, s.27
- Uren, Eşref., "Zeki Kocamemi" Ankara Sanat
Dergisi, Sayı: 37 Mayıs 1969
- Yarar, Esin., "D grubu ve Türk Resmindeki Yeri"
Yeni Boyut 2-15 Eylül 1983. s.3-11
- Yener, Esin., "Türk Resminde Grupların Yeri" Yeni
Boyut 3-26 Kasım 1984 s.3
- Yetik, Sami., Ressamlarımız. İstanbul 1940
- Yetkin, Suut Kemal., "Nurullah Berk'e Bakış" Nurullah
Berk Kataloğu. Devlet Güzel Sanatlar
Akademisi 1977 Yayını Toplu Sergiler
2 s.3-4
- Yetkin, Suut Kemal., Estetik İstanbul Devlet Matbaası
İstanbul 1931
- Yurdanur, M. Safa., "Ressamlar Derneği Sergisi" Akın
2 Kasım 1951
- Zeren, Kemal., "Uç Sergi" Sanat ve Edebiyat,
19 Nisan 1947, Sayı:16.

- _____. , "6. Devlet Resim ve Heykel Sergisi III ",
Ar 1944 s.17,18
- _____. , "Ali Çelebi Atölyesi" Akademi 3-4 Haziran
1968.
- _____. , "Atınada Türk Sergisi" Ar 1937 Şubat,
Sayı:2, s.15
- _____. , "Biyografik Notlar" Nurullah Berk
Katalogu Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
Toplu Sergiler 2 yayını İstanbul 1977
- _____. , "C.H.P. Resim Sergisi" Ulku, 1942 Şubat
Halk Evlerinin 10. Yıldönümü. s.9-13
- _____. , "Cumhuriyet Halk Partisinin Sanat Saha-
sında Aldığı Mühim Kararlar" Ar 1938
Ağustos, Eylül, S:27 .
- _____. , "Elli Yıllık Türk Sanatı Sergisi" Ar,
1937 Sonkanun (Ocak). Sayı:1, s.13
- _____. , "Kocamemi'nin Sergisi" Yirminci Asır,
16 Aralık 1947, Yıl.1, Sayı:4
- _____. , "Mahmut Cüda Kronolojisi" Sanat Çevresi,
Sayı:91 Mayıs 1986 s.19.
- _____. , "Mahmut Cüda" Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
ve Sanat Çevresi, İstanbul 1988.
- _____. , "Refik Epikman" - Türkiye Emlak Kredi
Bankası-Sergi katalogu-Ankara.1987-1988
Sergi dönemi
- _____. , "Ressam Mahmut Cüda 1.Ölüm Yıldönümünde
Anılıyor" Sanat Çevresi, Sayı:113, Mart
1988 s.17
- _____. , "Ressam Mahmut Cüda'ya Fahri Profesörlük"
Sanat Çevresi Sayı:101 Mart 1987 s.79
- _____. , "Türk Resim ve Heykel Galerisi" Ar 1937
Birinci Teşrin (Ekim), Sayı:10 s.5
- _____. , "Zeki Kocamemi'nin Eserlerinden" Yeni
Adam, N.210. 6.11kkanun. 1938 s.13

- _____ .., "Zeki Kocamemi'nin Eserlerinden" Yeni Adam, No.211, 13.11.1938 s.5
- _____ .., 1. Genç Ressamlar Sergisi, 1929 Ankara Etnografya
- _____ .., 1923 den bu yana Türk Resim-Heykel ve Seramik Sanatından bir kesit, 6 Ekim 1978 Atatürk Kültür Merkezi Galerisi.
- _____ .., Ankara Resim ve Heykel Müze ve Galerisi, Türk Plastik Sanatından Örnekler Sergisi, 22.Kasım.1976 Ankara,
- _____ .., Cumhuriyet Ansiklopedisi
- _____ .., D Grubu ve Türkiye'de Resim 1947 D Grubu Sergi Kataloğu.
- _____ .., Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloqları, 1939-1951
- _____ .., Exposition National Turque 1948 Amsterdam Catalogues de Tableaux.
- _____ .., Güzel Sanatlar Birliği Galatasaray Resim Sergisi, 30. yıl, 1916-1946 İstanbul
- _____ .., Meydan Larousse 1972
- _____ .., Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Bursa Halkevinin Üçüncü Resim Sergisi, 20.3.1937-30.3.1937
- _____ .., Resim ve Helkel Müzesi 1951 İstanbul M.E.B
- _____ .., Troisieme Exposition de Peinture de la Societe des Artistes Turcs, Salon, 1921, Imp:İkdam S:8-Türk Ressamlar Cemiyeti Tarafından Üçüncü Galatasaray Resim Sergisi, Salon, 1937 İkdam Matbaası
- _____ .., Türk Resim Sanatı Seçme Örnekler Sergisi, Ankara Milli Kütüphanesi Kol. Kıbrıs-Lefkoşe Kız Lisesi Salonu 29. Ekim - 4 Kasım 1977.
- _____ .., Türk Ressamlar ve Heykeltraşlar Cemiyeti 2.Plastik Sanatlar Sergisi 18 Mart-1 Nisan 1944, İstanbul Dağcılık Klübü, Taksim,

- ., Türk Sanayi Nefise Birliği Resim Şubesi
Onbirinci Galatasaray Resim Sergisi
Fihristi, 1927
- ., Türkiye İş Bankası Tablo Koleksiyonundan
Seçmeler, 27 Aralık 1976.
- ., Unesco Uluslararası Modern Sanat Sergisi
1946-Kasım İstanbul
- ., Yüz Senelik Türk Resmi Sergisi - Halil
Dikmen, İstanbul 1956 Maarif Basımevi,
- ., Zeki Kocamemi'nin eserleri sergileniyor"
Ulus, 20 Nisan 1960.
- ., Çağdaş İstanbul Resmi, 10 Nisan 1978,
İ.D.G.S. Akademisi Yayın, Onur Bölümü
- ., Ölümünün 1. yılında Zeki Kocamemi, 3
Mayıs, 15 Mayıs 1960 Milli Kütüphane.
- ., " D grubu Sergileri" Sanat Çevresi Sayı:
60 Ekim 1983 S:24.25; "d" grubu ve Tür-
kiye'de Resim Ekim 1947'den alınmıştır.
- ., "1970 Yılında Ölen Ressam Şeref Akdik
için Özel Albüm Hazırlandı" Yeni Ortam
18 Haziran 1974
- ., "Abideler Melesi ve Münevverlerimiz" Ar
Mayıs 1939 No:5 s.10 12
- ., "Ankara Halkevin de Resim ve Heykel-
Sergisi" Arkitekt Altıncıyıl. 1936
Sayı:12 s.340-341
- ., "Açılmayan Sergi" Yeni İstanbul 28.
Haziran. 1952
- ., "Balıkesirde Bir Resim Sergisi
Açılıyor" Cumhuriyet 8 Mayıs 1937
- ., "Birleşik Resim ve Heykel Sergisi" AR.
Haziran 1938 Sayı:6 s.16.17
- ., "Erzincan Abidesi Müsabakasını Kazanan
Heykeltraş Ratip Aşir'le Konuşma" Haber
(Akşam Postası) 26 Temmuz 1943 Pazartesi

- _____, "Güzel Sanatlar Akademisinde Ressam Leopald Levy, Dün Zengin Bir Sergi Açtı" Cumhuriyet 17 Nisan 1938 Pazar s.1 ve 9
- _____, "Hilton Oteline Konacak Tablolar Mesele Oldu" Cumhuriyet 23 Şubat 1954
- _____, "Mahmut Cüda'nın Karikatürleri" Yeni Yol Trabzon 7 Şubat 1945 Çarşamba
- _____, "Memleket Resimleri" CHP Resim Sergisi. Ulku Cilt:2. 1 Nisan 1942 Sayı:3 S:9
- _____, "Moderne Türkün Pochtrat Van Hale Asaf" Deutsche Kommentare. Das Ganze Derstschland. Stuttgart 7.Februar 1953 Nr.6/5
- _____, "Müstakil Ressamlar Sergisi" Arkitekt. Sayı:195.196 Seri:IV Yıl:1948 İstanbul s.59.60
- _____, "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Şehrimiz Halkevinde Sergi Açmak için Müracaat Etti" Yeşil Giresun 29 Mayıs 1937 Cumartesi
- _____, "Müstakillerin Bir Beyannamesi" Cumhuriyet 30 12 1930
- _____, "Plastik Sanatlar Sergisi Açıldı" Akşam 19 Mart 1944
- _____, "Resim Ankedimiz", Cevaplayanlar: Eren Eyüboğlu; Bedri Rahmi Eyüboğlu; Fahrettin Arkunlar, Mahmut Cüda; Yeni Adam Sayı:231 1 Haziran 1939
- _____, "Resim Anketimiz", Cevaplayanlar; Cemal Tollu, Zeki Faik İzer; Yeni Adam. Sayı:232 8 Haziran 1939 s.10-11; Leopold Levy; Abidin Dino; Yeni Adam, Sayı:233 15 Haziran 1939 s.12-13;
- _____, "Resim Sergisi mi Depo mu?" Haber 18 Mart 1944 Cumartesi
- _____, "Resim Sergisinde" Bir Okuyucunun Notları Ulku Mayıs 1939 Cilt XIII s.75 - s.283-284

- _____, "Resim ve Heykel Galerisi" AR Sene:2
Sayı:22-23
- _____, "Ressamlar Birliği Ana Nizamnamesi" En Son Dakika 30 Ağustos 1950; 31 Ağustos 1950;
4 Eylül 1950;
- _____, "Ressamlar Birliği Ana Nizamnamesi. 1950
İstanbul Ahmet Hilmi Matbaası İstanbul
- _____, "Ressamlar Derneği Dün Yıllık Kongresini
Yaptı" Yeni İstanbul 8 Ağustos 1954;
Hürriyet 8.8.1954; Akın 12 Temmuz 1952;
Vatan 9 Temmuz 1952; Milliyet 14.7.1952
- _____, "Ressamlar Derneği Muhtelif Vilayetlerde
Sergi Açıyor" Akşam 19 Ekim 1954; Vatan 19
Ekim 1954; Dünya 19 Ekim 1954; Son Telgraf
19 Ekim 1954; Haber 19 Ekim 1954; Milliyet
19 Ekim 1954
- _____, "Ressamlar Derneği Sergisi" Sakarya
5 Nisan 1954 Pazartesi
- _____, "Ressamlar Derneği'nin Sergisi" Son
Havadis 30 Ekim 1951
- _____, "Sanat Haftası En Mühim Hadisesi" Hakimi-
yet Milletindir. 12 Aralık 1953 Cumartesi
- _____, "Sanat Varlığını Yürütmek için Derin Alaka
ve Yardım Lazım" Tan 17.6.1937
- _____, "Sergide Eserleri Teşhis Edilen Sanatkar-
larımız" Ulus Resim Sergileri ilavesi
Sayı:29 Yıl.1 11.6.1938 s.4-6 ve 9
- _____, "T" Grubu Nedir?" Dünya 2 Mart 1954
- _____, "Tablolar Karşısında Ufak Tefek Düşünce-
ler" Ulus Resim Sergileri ilavesi Sayı:29
Yıl:1 11.6.1938 s.10-11
- _____, "Türk Resim ve Heykel Galerisi" AR Ağustos
Eylül 1937 Sayı:8.9 s.4-6
- _____, "Türk Resim ve Ressamlar" Milliyet Parasız
ilave No:10 Mayıs 1929

- _____, "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi Açıldı" Son Telgraf 19 Mart 1944
- _____, "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyetinin Sergisi" Vatan 19.3.1944
- _____, "Yapı ve Kredi Bankası Kültür Hamlesi Yapıyor" Vatan 23 Ekim 1952
- _____, "Yarım Asırlık Türk Resmi" Yeni Adam Sayı:144 1. Birinciteşrin 1936
- _____, "Yurdda Resmi ve Sanatkarı Himaye için Neler Yapılabilir?" Ulus Resim Sergisi İlavesi Sayı:29 Yıl:1 11.6.1938 s.3
- _____, "İkinci Plastik Sanatları Sergisi Dünyaya Açıldı" Son Posta. 19 Mart 1944
- _____, "İstanbul Ressamlar Derneğinin Resim Sergisi Açıldı" Demokrat Eskişehir 6 Nisan 1954 Salı
- _____, "Uç Sergi, İki Piyas" Yeni İstanbul Şehir Mektubu. 23 Mayıs 1955
- _____, "İlk Birleşik Resim Heykel Sergisi 9.6.1937 Ankara Sergi Katologu
- _____, "İkinci Plastik Sanatlar Sergisi, Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Güzeli Sanatlar Akademisi 277.1943 15.8.1943 Vakıf Matbaası İstanbul
- _____, Balıkesir Halkevi'nin Himayesinde Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Resim Sergisi. 1937 Vilayet Matbaası. Balıkesir
- _____, Cevat Dereli 13 Nisan. 6 Mayıs 1983 Cumalı Sanat Galerisi Katologu; Cevat Dereli 8 Mayıs 1976 Cumalı Sanat Galerisi Davetiyesi; Cevat Dereli 15 Ekim 1977 Cumalı Sanat Galerisi Davetiyesi; Cevat Dereli 15 Kasım-15 Aralık Cumalı Sanat Galerisi Sergi Davetiyesi; Cevat Dereli 5 Mayıs. 25 Mayıs 1984 Cumalı Sanat Katologu; Cevat Dereli
- _____, Cevat Dereli Atölyesi. Akademi Sayı:3.4 Haziran 1968 S:50

- _____, Cumhuriyet Halk Partisi Resim Sergisi 1944
Katalogu
- _____, Güzel Sanatlar Akademisi Katologu Tesis.
Tarih:1893
- _____, Güzel Sanatlar Birliği 40.ıncı Yıl (Ret-
rospective) Resim Sergisi Katologu
Amerikan Haberler Bürosu. 1916-1956
- _____, Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi, 25
inci Galatasaray Resim Sergisi 1941 Maarif
Basımevi İstanbul
- _____, II. Birleşik Resim ve Heykel Sergisi
2.6.1938 Ankara Katalogu
- _____, Maarif Vekilligi Altıncı Devlet Resim ve
Helkel Sergisi Dil Tarih ve Cografya Fak.
Açılış 31. Birinci Teşrin 1944 Kapanış 30.
ikinci Teşrin 1944 Katalogu Ankara. Basım
ve Ciltevi. 1944
- _____, Mahmut Cüda. 24 Şubat 9 Mart 1976 Devlet
Güzel Sanatlar Akademisi Retrospektif
Sergisi Katalogu
- _____, Milli Eğitim Bakanlığı Dokuzuncu Devlet
Resim ve Heykel Sergisi. Ankara 1947 Milli
Eğitim Basımevi
- _____, Milli Eğitim Bakanlığı Onbirinci Devlet
Resim ve Heykel Sergisi Ankara 1950 Milli
Eğitim Basımevi
- _____, Milli Eğitim Bakanlığı Onikinci Devlet
Resim ve Heykel Sergisi Ankara 1951 Milli
Eğitim Basımevi
- _____, Milli Eğitim Bakanlığı Onüçüncü Devlet
Resim ve Heykel Sergisi. Ankara 1952 Milli
Eğitim Basımevi
- _____, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birli-
gi 1936 Plastik Sanatlar Sergisi. Hakkak
Hilmi Matbaası (Turan Bar Sergisi)
- _____, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birli-
gi 22. Sergisi Hakkak Ahmet Hilmi Matbaası

- _____, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birli-
gi 23. Resim Sergisi İzmit Halkevi 1939
Katalogu
- _____, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birli-
gi Nizamnamesi, Tesis Tarihi 1929 Vakit
Matbaası.
- _____, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birli-
gi Samsun Halkevi Sergi Katalogu. Vilayet
Matbaası Samsun 1937
- _____, Nurullah Berk Atölyesi. Akademi Sayı:3.4
Haziran 1965 s.64
- _____, Nurullah Berk Retrospektif Sergisi Katalo-
gu Baha Matbaası Kasım 1971
- _____, Nurullah Berk İstanbul Devlet Güzel Sanat-
lar Akademisi 1977 Yayını "Toplu Sergiler"
2
- _____, Portre-Desenler. Devlet Güzel Sanatlar
Akademisi Yüksel Resim Bölümü Yayını
1978
- _____, Ressamlar Derneği 27.10.1951 Eski Eminönü
Halkevi Binası Sergisinin Davetiyesi
- _____, Ressamlar Derneği Amerikan Haberler Bürosu
Sergisi. 19 Mayıs 1953
- _____, Ressamlar Derneği Bursa Resim Sergisi 14
-30 Aralık Katologu Ahmet Hilmi Matbaası
- _____, Ressamlar Derneği Eskişehir Resim Sergisi
Açılış 3 Nisan 1954 Katologu Ahmet Hilmi
Matbaası 1954 İstanbul
- _____, Ressamlar Derneği Gaziantep Resim Sergisi
Açılış Kasım 1954 Katologu Ahmet Hilmi
Matbaası
- _____, Ressamlar Derneği Resim Sergisi Eski
Eminönü Halkevi 27.10.1951 11.11.1951
Sergi Katalogu Ahmet Hilmi Matbaası
- _____, Ressamlar Derneği Samsun Resim Sergisi
Açılış Ekim 1954 Katologu Ahmet Hilmi
Matbaası

- ., Ressamlar Dernegi ikinci Resim Sergisi 20
Haziran 14 Temmuz Amerikan Haberler BÜrosu
Katalogu Ahmet Hilmi Matbaası
- ., Ressamlar Dernegi İçel Resim Sergisi
Açılış Aralık 1954 Katalogu Ahmet Hilmi
Matbaası İstanbul
- ., Ressamlar Dernegi, Seyhan Resim Sergisi.
Açılış Aralık 1954 Katologu İstanbul Ahmet
Hilmi Matbaası
- ., T.C Maarif Vekilligi Devlet Resim ve
Heykel Sergisi Talimatnamesi Mf.V. Maarif
Matbaası İstanbul 1940
- ., Türk Ressamlar ve Heykeltraşlar Cemiyeti
2.Plastik Sanatlar Sergisi. 18 Mart 1
Nisan 1944 Dalgıcılık Kulübü Taksim.
Katalogu Latif Dinçbaş Matbaası İstanbul
- ., Zonguldak Halkevi Birinci Büyük Resim
Sergisi Programı. Zonguldak 1937 Karaelmas
Basımevi
- ., Zonguldak Halkevi Büyük Resim Sergisi
Katalogu 1937 Zonguldak Karaelmas Basımevi
- ., Şeref Kamil Akdik Resim Sergisi Ankara
Halkevi 22 Haziran 5 Temmuz 1932
Hakimiyeyi Milliye Matbaası

X.MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ'NİN
DUZENLEDİĞİ SERGİLERİN LİSTESİ

Ankara Etnografya Müzesi. 1 Genç Ressamlar Sergisi.
15.Nisan.1929

1.İstanbul Türkocağı	15.Teşrinievvel.1929
2.İstanbul Türkocağı	15.Nisan 1930
3.Ankara Türkocağı	15.Teşrinievvel.1930
4.İstanbul Türkuaz	1931
5.İstanbul Türkocağı (Açılış:İngiliz Sefiresi)	1932
6.Ankara Türkocağı	1932
7.İstanbul Turanbar	1936
8.M.R.H.B'Plastik Sanatlar Sergisi İstanbul	1936
9.Ankara Müşterek	1934
10.Ankara Müşterek	1935
11.Ankara Müşterek	1936
12.Rusya Türk Ressamları Sergisi	1937
13.Romanya Türk Ressamları Sergisi	1937
14.Yugoslavya Türk Ressamları Sergisi	1937
15.Yunanistan Türk Ressamları Sergisi	1937
16.Elli Yıllık Türk Sanatı	1936
17.Zonguldak	22.1.1937
18.Bursa	20.Mart-30.Mart.1937
19.Balıkesir	9.Mayıs.1937
20.Samsun	24.Eylül.1937
21.Zonguldak Müşterek	1937
22.İstanbul Dağcılık Kulübü	Ocak.1939
23.İzmit	Mart-Nisan.1939
24.Ankara Plastik Sanatlar Sergisi	1940
25.İstanbul Dağcılık Kulübü	29.İlkteşrin-17.İkinciteşrin.1940
26.İstanbul Dağcılık Kulübü	1948
27.I.Birleşik Resim Sergisi Ankara	9.6.1937
28.II.Birleşik Resim Sergisi Ankara	2.6.1938
29.Müstakil R.H.B.ve "d, grubu Müşterek Ankara Halkevi	Mayıs.1939

1.Sıralama için 22.İstanbul Dağcılık kulübü sergi
katologu ve 23.İzmit sergi katologunda yer alan sergi
listesi esas alınmış ve geliştirilmiştir.

TURK RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR CEMİYETİ

- 1.İinci Plastik San'atlar Sergisi 24.7.1943,15.8.1943
Güzel Sanatlar Akademisi
- 2.2nci Plastik San'atlar Sergisi 18.Mart,1.Nisan.1944
İstanbul Dıgcılık Kulübü

RESSAMLAR DERNEĞİ

- 1.Eski Eminönü Halkevi Ressamlar Derneği Sergisi
27.10.1951-11.11.1951
- 2.Ressamlar Derneği Sergisi İstanbul. Temmuz.1953
- 3.Bursa 1953
- 4.Eskişehir Nisan. 1954
- 5.Samsun Ekim 1954
- 6.Gaziantep Kasım 1954
- 7.Seyhan Aralık 1954
- 8.İçel Ocak 1955
- 9.İstanbul 1955

XI.MUSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ
UYELERİNİN RESİM VE HEYKEL MUZELERİMİZDE YER
ALAN ESERLERİNİN LİSTESİ

1.Ankara Resim Heykel Müzesi

MAHMUT ÇAĞDA

1.Trabzon'da bir sokak.	(52x44)cm	TUYB
2.Natürmort	(54x45)cm	TUYB

ALİ AVNİ ÇELEBİ

1.Balıkçı	(114x126)cm	TUYB
2.Kelebek Avcısı	(160x130)cm	TUYB
3.Tohum Atan Erkek	(85,5x118)cm	TUYB

ZEKİ KOCAMEMİ

1.Portre	(38x45)cm	TUYB
2.Peyzaj	(55x38)cm	TUYB

CEVAT DERELİ

1.Dalyan	(81x70)cm	DUYB
2.Cevat Dereli	(99x70)cm	DUYB
3.Pazar Yeri	(197x135)cm	TUYB
4.Dalyan	(81x100)cm	TUYB

REFİK EPİKMAN

1.Peyzaj	(70x52)cm	DUYB
2.Adam	(90x120)cm	DUYB
3.Vizyon III 1963	(70x95)cm	TUYB
4.Kompozisyon	(70x120)cm	TUYB
5.Köşedeki Ev	(116x70)cm	TUYB
6.T.B.M.M.nin Açılışı	(140x100)cm	TUYB
7.Bursa	(81x60)cm	Mukkavva UYB

NURULLAH BERK

1.Bulutlar	(94x98)cm	TUYB
2.Oturan Kadın	(100x100)cm	TUYB
3.Bulutlar 1966	(100x100)cm	TUYB
4.Portre 1975	(81x65)cm	DUYB
5.Gergef İşleyen Kız 1963	(97x63)cm	TUYB

ŞEREF AKDIK

1.Erdek'te Balıkçı Kayıkları1966	(98x71)cm	TUYB
2.Kamil Akdik Portresi 1941	(99x81)cm	TUYB
3.Peyzaj 1945	(82x68)cm	TUYB
4.Okuma,Yazma Seferberligi1935	(215x168)cm	TUYB

2. İstanbul Resim Heykel Müzesi

MAHMUT CÖDA

1. Kitaplar ve Buda Heykeli 1937	(72x56)cm	TUYB
2. Çarşılı Camii-Tarayya'dan 1941	(42x52)cm	TUYB
3. Trabzon Kanita 1941	(50x65)cm	TUYB
4. Anadolu'da Yunan Mezalimi	(124x145)cm	TUYB
5. Natürmort-Yemişler 1950	(46x59,5)cm	TUYB
6. Natürmort-Saksı	(35x27)cm	TUYB
7. Natürmort-Elmalar 1976	(37x45)cm	TUYB
8. Natürmort (38x29)cm		TUYB

ALİ AVNİ ÇELEBİ

1. Vatanı Müdafaa Eden Türk Askeri 1937	(112x120)cm	TUYB
2. Tayyare Meydanı Mansala 1937	(145x182)cm	MusambaUYB
3. Silah Arkadaşları 1937	(150x100)cm	MusambaUYB
4. Berber 1939	(56x46)cm	TUYB
5. Sent İren Kilisesi 1937	(37.5x46)cm	TUYB
6. Natürmort 1937	(45x59)cm	TUYB
7. Yol 1937	(38x46)cm	TUYB
8. Maskeli Balo 1937	(139x187)cm	TUYB
9. Manzara 1937	(35x41)cm	TUYB
10. Manzara Deniz Kenarı 1937	(40.5x49)cm	TUYB
11. Natürmort 1937	(54.5x69.5)cm	TUYB
12. Manzara 1941	(38x46)cm	TUYB
13. Manzara 1944	(37x48)cm	TUYB
14. Deniz Hamamı 1944	(59x72)cm	TUYB
15. Oturan Erkek 1950	(59x77)cm	Kağıt UF
16. Desen Nü	(59x72)cm	Kağıt UF
17. Zeytin Toplayanlar 1957	(96x130)cm	TUYB
18. Ulucami Mihrabı 1958	(89x80)cm	TUYB
19. Çiçekler 1959	(60x48)cm	TUYB
20. Kompozisyon 1960	(97x130)cm	TUYB
21. Uçurtma Uçuran Kız 1961	(135x175)cm	TUYB
22. Balıkçılar 1963	(133x170)cm	TUYB
23. Kelebek Yakalayanlar 1963	(133x160)cm	TUYB
24. Balıkçılar	(140x175)cm	TUYB
25. Hamamda Kese 1965	(139x174)cm	TUYB
26. Balıkçı	(125x149)cm	TUYB
27. Bursa Muradiye Camii	(55x61)cm	TUYB
28. Kediler ve Sincap	(115x100)cm	TUYB
29. Avcı	(144x160)cm	TUYB
30. Seyyar Satıcı 31.DR.HS 1970	(110x130)cm	TUYB
31. Hezenek Yolu Arapkir 1941	(33x41)cm	TUYB
32. Ekin Taşıyan Kadın	(119x80)cm	
33. Çiftçiler	(86x119)cm	

ZEKİ KOCAMEMİ

1. Okuyan Kadın 1964	(31x25)cm	Kağıt	UD
2. Oturmuş Kadın 1964	(32.5x25.5)cm	Kağıt	UD
3. Cevat Dereli Portresi 1964	(18x15)cm	Kağıt	UD
4. İskemlede Kadın 1964	(31x18.5)cm	Kağıt	UD
5. Sedirde Oturanlar 1964	(29x28)cm	Kağıt	UD
6. Plaj Desen 1964	(21x17)cm	Kağıt	UD
7. İstirahat İki Resim 1964	(12x18)cm		
	ve (96x116)cm	Kağıt	UD
8. Desen. Nü 1964	(28.8x22.6)cm	Kağıt	UD
9. Desen iki figür 1964	(105x174)cm	Kağıt	UD
10. Desen Oturan Erkek 1964	(31x23)cm	Kağıt	UD
11. Desen Çıplak 1964	(31x23,2)cm	Kağıt	UD
12. Desen Nü iki kadın 1964	(31x23,5)cm	Kağıt	UD
13. Desen Oturan Erkek 1964	(28,3x21,3)cm	Kağıt	UD
14. Gravür, Kadın Portre 1964	(22x32)cm	Kağıt	UD
15. Saksı ve Neyli Natürmort 1967	(49,5x61)cm		TUYB
16. Kadın Portresi 1969	(46x38)cm		TUYB
17. Çallı İbrahim Portresi 1970	(41,5x33)cm		TUYB
18. Manzara 1937	(46,5x55,5)cm		TUYB
19. İsmail Hakkı Oygur Portresi 1937	(100x70)cm		TUYB
20. Atatürk Portresi 1937	(38x29)cm		TUYB
21. İsmet İnönü Portresi 1937	(37,8x29,5)cm		TUYB
22. Çay Ziraatı-Rize 1941	(37,5x44)cm		TUYB
23. Rize Küçük Ziraat 1941	(46x55)cm		TUYB
24. Er Meydanı 1947	(27x40)cm		TUYB
25. Portre Kadın 1948	(45x33)cm		TUYB
26. Natürmort 1951	(78x60)cm		TUYB
27. Cadde Bostan Peyzaj 1954	(28x41)cm		TUYB
28. Nakliye Kolu 1958	(123x195,5)cm		TUYB
29. Oturmuş Kadın 1963	(73x51)cm		TUYB
30. NU 1963	(55x46)cm		TUYB
31. Oda İçi 1963	(55x39)cm		TUYB
32. NU 1967	(48x53,2)cm		TUYB
33. Masa Üstünde Saksı 1967	(50x61)cm		TUYB
34. NU 1967	(61x50)cm		TUYB
35. Portre 1963	(46,5x37,5)cm		TUYB
36. NU 1963	(38x31)cm		TUYB
37. Masalı Natürmort 1963	(72,5x54)cm		TUYB
38. Plaj Yolu 1963	(38x46)cm		TUYB
39. Sedirde Kadın 1963	(49,5x65)cm		TUYB
40. Portre 1963	(54,5x46)cm		TUYB
41. Oturan Kadın 1963	(56x38)cm		TUYB
42. Peyzaj 1963	(32x39,5)cm		TUYB
43. Natürmort Üzümler 1963	(24x32)cm		TUYB
44. Manzara, Desen	(46x62)cm	Kağıt	UD
45. Arka, Erkek	(63x48)cm	Kağıt	UD
46. Önden Erkek	(63,5x48)cm	Kağıt	UD
47. Kadın Portre	(70x50)cm	Kağıt	UD
48. Oturan Kadın	(21,5x16)cm	Kağıt	UD
49. Desen Kadın	(31x25)cm	Kağıt	UD

CEVAT DERELİ

1. Kompozisyon Göreme 1960	(135x196)cm	TUYB
2. İstihsal 1961	(200x300)cm	TUYB
3. Bursa-Kozattan 1961	(135x170)cm	TUYB
4. Balıkçı Dükkanı 1963	(113x88)cm	TUYB
5. Kompozisyon Folklor 1964	(180x165)cm	TUYB
6. Tohum Serpen Kadın 1964	(170x140)cm	TUYB
7. Balıkçıl Kuşları 1965	(186x115)cm	TUYB
8. Balık Lokantası Dekor 1966	(131 x95)cm	TUYB
9. Balıkçı Dükkanı 1967	(164x134)cm	TUYB
10. Kılıç Ağaçları. Anadolu Kavagı 1968	(120x90)cm	TUYB
11. Marmara Adası	(140x104)cm	TUYB
12. Ortaköy Camii	(38x28)cm	TUYB
13. Gölde Av 1970	(108x90)cm	TUYB
14. Bursa'dan 1970	(38x46)cm	TUYB
15. Derya Kuzuları 1977	(80x67)cm	TUYB
16. Çanakkale'ye Giriş 1981	(67x89)cm	TUYB
17. Manzara 1948	(81x66)cm	TUYB
18. Beylerbeyi Sırtlarından 1951	(50x70)cm	TUYB
19. Kaptan Paşa Konagı 1952	(51x66)cm	TUYB
20. Saray Bahçesinden 1952	(41x59)cm	TUYB
21. Manzara 1952	(43x50)cm	TUYB
22. Natürmort 1952	(40x32)cm	TUYB
23. Manzara, Bogaziçinden 1954	(61x90)cm	TUYB
24. İstihsal 1955	(70x100)cm	TUYB
25. Manzara 1955	(51x56)cm	TUYB
26. Natürmort, Çiçekler 1956	(44x38)cm	TUYB
27. Bursa Gündoğdu Köyü 1956	(85x122)cm	TUYB
28. Bursa Kompozisyon 1957	(100x130)cm	TUYB
29. Harman 1957	(85x131)cm	TUYB
30. Balık Tutan Adam 1957	(120x89)cm	TUYB
31. Milli Oyun 1958	(95x123)cm	TUYB
Ve 22 Fotograf (Desen Portre) 1970		

REFİK EPIKMAN (İSRM)

1. Bar 1937	(46x55)cm	TUYB
2. Çamlar Arasında Bir yol 1937	(56x46)cm	TUYB
3. Manzara 1937	(48x55)cm	TUYB
4. Bursa'da Bir Sokak 1937	(54x73)cm	TUYB
5. Siyah Üzümler 1947	(27x36)cm	TUYB
6. Nüsretiye Camii-Tophane 1948	(68x92)cm	TUYB
7. Manzara 1959	(70x100)cm	TUYB
8. Yelkenliler 1959	(67x85)cm	TUYB
9. Vizyon III 1963	(95x70)cm	TUYB
10. İzlenim I 1964	(96x130)cm	TUYB
11. Antik 1965	(166x138)cm	TUYB
12. Dinamik Düzen 1967	(142x93)cm	TUYB
13. Doku 1968	(140x186)cm	TUYB
14. Düzen 1968	(121x94)cm	TUYB
15. Arzu Halci 1968	(44x36)cm	TUYB

HALE ASAF

1. Manzara Bursa'dan 1937	(43x64)cm	
2. İsmail Hakkı Oygur Portresi 1937	(91x77)cm	
3. Manzara, Bursa'dan 1937	(47x64)cm	
4. Peyzaj, Bursa'dan 1947	(47x48)cm	

MUHİTTİN SEBATİ

1. Atik Ali Paşa Camii 1937	(72x60)cm	TUYB
2. Manzara, Ankara 1937	(46x61)cm	TUYB
3. Natürmort, Elmalar 1937	(27x41)cm	TUYB
4. Manzara, Ankara'dan 1937	(45x61)cm	TUYB
5. Manzara, Ankara'dan 1937	(27x35)cm	TUYB
6. Natürmort 1937	(27x35)cm	TUYB
7. Natürmort 1939	(62x74)cm	TUYB
8. Göztepe, Peyzaj 1947	(75x100)cm	TUYB
9. D. Sacit Tezelli Portresi	(25x25)cm	TUYB
10. Desen 34 adet Resim ve Fotograf		

NURULLAH BERK

1. Tayyareciler 1937	(95x95)cm	TUYB
2. Natürmort 1937	(54x65)cm	TUYB
3. Natürmort 1937	(77x86)cm	TUYB
4. Natürmort 1937	(63x50)cm	TUYB
5. Desen Köylü Kadın 1939	(76x54)cm	Kağıt USB
6. Dikiş Diken Kadın 1939	(79x54)cm	Füzen
7. Liman 1939	(65x46)cm	TUYB
8. Natürmort 1939	(49x68)cm	TUYB
9. Portre 1948	(95x85)cm	TUYB
10. Oturan Adam 1951	(60x93)cm	TUYB
11. Oturan Kadın 1951	(36x19)cm	K. Kalem
12. Manzara 1952	(22x24)cm	Kağıt UB
13. Oturan Kadın 1954	(45x45)cm	Kağıt UB
14. Oturan Kadın 1954	(25x19)cm	Kağıt UB
15. Desen. Baş Etüdü 1954	(21x19)cm	Kağıt UKK
16. Desen. Nü 1954	(21x22)cm	Kağıt UKK
17. Desen. Nü 1954	(29x17)cm	Kağıt USB
18. Manzara. Damlar 1954	(60x73)cm	TUYB
19. Utü Yapan Kadın 1954	(60x92)cm	TUYB
20. Nargile İçen Adam 1956	(95x60)cm	TUYB
21. Gergef İşleyen Kadın 1957	(68x47)cm	Muk. UYB
22. Baloncu 1957	(71x50)cm	Kağıt UYB
23. Gergef İşleyen Kadın 1958	(73x60)cm	TUYB
24. Çömlekçi 1960	(136x48)cm	TUYB
25. Fırtına	(88x115)cm	TUYB
26. Bulutlar (Renkli Gravür) 1963	(37x46)cm	
27. Deniz (Renkli Gravür) 1964	(115x146)cm	

28.Deniz (Renkli Gravür)	(61x74)cm	TUYB
29.Gergef İşleyen Kadın	(74x61)cm	
30.Baloncu 1964	(90x116)cm	TUYB
31.Dalgalar 1967	(51x65)cm	TUYB
32.Dikenler 1967	(81x60)cm	TUYB
33.Dalgalar 1967	(67x127)cm	TUYB
34.Devedikenleri 1969	(100x100)cm	TUYB
35.Deniz Kabukları 1970	(38x44)cm	KUYB
36.Düzenleme 1970	(130x97)cm	TUYB
37.Natürmort İskambil Kağıtlı 1975	(65x80)cm	TUYB
38.Natürmort 1975	(69x56)cm	TUYB
39.Bulutlar 1977	(100x100)cm	TUYB
40.Ütü Yapan Kadın 1980	(115x146)cm	TUYB
41.Kadın Portresi 1982	(130x92)cm	TUYB

ŞEREF AKDIK

1.Manzara 1957	(51x61)cm	TUYB
2.Kadın Portresi 1957	(41x33)cm	TUYB
3.Manzara-Selimiye 1957	(19x27)cm	TUYB
4.Paris,Lüksenburg Bahçesi 1957	(19x27)cm	TUYB
5.Clony Müzesi 1965	(54x80)cm	TUYB
6.Aynada Köpekli Kadın	(130x75)cm	TUYB
7.Portre 1967	(137x131)cm	TUYB
8.Kamil Akdik Portresi	(81x99)cm	TUYB
9.Manzara	(50x65)cm	TUYB
10.Atatürk Telgraf Başında	(175x134)cm	TUYB
11.Köyde Okuma Yazma Kursu	(177x149)cm	TUYB
12.Millet Mektebi(Çankaya Köşkü)	(138x250)cm	TUYB
13.Köy Mektebinde Talebe Kaydı	(167x210)cm	TUYB
14.Uyuyan Kadın	(38x46)cm	TUYB
15.Şapkalı Çocuk	(60x50)cm	TUYB
16.Kadın Portresi	(40x33)cm	TUYB
17.Manzara	(42x56)cm	TUYB
18.Manzara	(38x46)cm	TUYB
19.Abant Gölü	(55x65)cm	TUYB
20.Paris'ten	(54x37)cm	TUYB
21.Portre	(65x54)cm	TUYB
22.Figürler	(33x27)cm	TUYB
23.Kitap Okuyan Kadın	(25x20)cm	TUYB

RATIP AŞIR ACUDOĞU

1.Fahriye Yen'in Başı	41cm Yükseklik
-----------------------	----------------

NOT:Bu bölümde eserlerin yanında yer alan tarihler eserlerin İstanbul Resim Heykel Müzesine giriş Tarihleridir.

3. İzmir Resim Heykel Müzesi

MAHMUT ÇODA

1. Natürmort Yemişler	TUYB
2. Natürmort Saksı	TUYB
3. Nü	TUYB

ALİ AVNİ ÇELEBİ

1. Peyzaj	TUYB

ZEKİ KOCAMEMİ

1. Oturan Çıplak	TUYB

CEVAT DERELİ

1. Ortaköy Camii	1930	TUYB
2. Folklör		TUYB

REFİK EPIKMAN

1. Peyzaj	TUYB

ŞEREF AKDIK

1. Süt Sagan Kadın		TUYB
2. Portre	1952	TUYB
3. Peyzaj	1957	TUYB

FAHRİ ARKUNLAR

1. Balık Tutan Çocuklar	TUYB

XII.T.İŞ BANKASI KOLLEKSİYONUNDA BİRLİK
UYELERİNİN ESERLERİNİN LİSTESİ

MAHMUT ÇODA

1.Camili Peyzaj	(50x61)cm	DUYB
2.Natürmort	(60x48)cm	TUYB
3.Natürmort(Tülin)	(42x35)cm	Sunta UYB
4.Peyzaj Marmara Adası	(52x68)cm	Sunta UYB

CEVAT DERELİ

1.Balıkçı Dükkanı	(51x43)cm	DUYB
-------------------	-----------	------

NURULLAH BERK

1.Kompozisyon	(81x64)cm	TUYB
2.Yemişler 1942 Amasya	(48x60)cm	DUYB
3.İncir Dalında Peyzaj	(70x70)cm	TUYB
4.Ütücü Kadın	(42x31)cm	Baskı
5.Devedikenleri	(100x100)cm	TUYB
6.Gergef İşleyen Kadın 1977	(70x70)cm	TUYB

ŞEREF AKDIK

1.Vazolu Natürmort	(87x64)cm	TUYB
2.Manolyalar 1959	(65x50)cm	TUYB
3.Peyzaj 1969	(50x73)cm	TUYB
4.Peyzaj 1959	(65x50)cm	TUYB
5.Fıstık Ağaçları 1962	(60x73)cm	TUYB
6.Kütahya Pazarı 1959	(46x55)cm	TUYB
7.Bağ Bozumu 1963	(198x146)cm	TUYB
8.Gurup 1946	(33x46)cm	TUYB
9.İncir Toplayanlar 1952	(198x150)cm	TUYB
10.Bağ Bozumu-Urla 1962	(65x50)cm	TUYB
11.Tütün Dizenler	(180x380)cm	TUYB
12.Fenerbahçe Koyu 1963	(50x65)cm	TUYB
13.Kalamış 1947	(31x41)cm	DUYB
14.Çiçekler 1959	(65x54)cm	TUYB
15.Balıkçılar 1961	(70x100)cm	DUYB
16.Uskudar'da Sokak 1965	(70x100)cm	TUYB
17.Bogaziçi 1959	(55x65)cm	Kont. UYB
18.Natürmort 1958	(76x65)cm	DUYB
19.Bogaziçi 1964	(54x73)cm	DUYB
20.Balıkçı Kayıkları 1944	(54x65)cm	Tahta UYB
21.Pamuk Toplayanlar	(180x380)cm	TUYB
22.Adalardan Peyzaj 1958	(50x61)cm	TUYB
23.Dolmabahçe Camii 1959	(50x65)cm	TUYB
24.Peyzaj 1965	(56x73)cm	TUYB
25.Selvili Peyzaj 1952	(46x55)cm	TUYB

26. Anadolu Kavagı 1962	(73x53)cm .	TUYB
27. Moda'dan Peyzaj 1969	(50x61)cm	TUYB
28. Balkondan Saray 1960	(50x73)cm	DUYB
29. Fıstık Ağaçları	(45x56)cm	TUYB
30. Peyzaj 1965	(50x73)cm	TUYB
31. Peyzaj 1959	(50x65)cm	TUYB
32. Salacak İskelesi 1968	(56x73)cm	TUYB
33. Salacak İskelesi 1962	?	TUYB
34. Manolyalar	?	TUYB
35. Mimosalar	(60x73)cm	DUYB
36. Kasımpatları 1963	(73x60)cm	TUYB
37. Erdek'ten Peyzaj 1959	(50x65)cm	TUYB
38. Peyzaj 1959	(60x73)cm	DUYB

ALİ AVNİ ÇELEBİ

1. Topkapı Sarayı Bahçesi	(61x46)cm	TUYB
2. Bursa'da Türbeler	(81x65)cm	TUYB
3. Natürmort	(46x55)cm	DUYB
4. Çiçekler	(52x65)cm	TUYB
5. Vazoda Çiçekler	(65x53)cm	DUYB

Not:Eserlerin adlarının yanında bulunan tarihler eserin yapım tarihidir.

XIII.BELGELERİN LİSTESİ

- 1-15.Nisan.1929 Ankara Etnografla Müzesi 1.Genç Ressamlar Sergisi'nin haber ve resimlerinin yer aldığı Milliyet Parasız ilave Sayı:10 (2 Sahife)
- 2-T.C. Maarif Vekaleti Sanayi-i Nefise Akademisi ve Sanayi-i Nefise Akademi Müdür Vekili Müfettişi Umumi Namık İsmail imzalı, Mahmud Cemal beye başlıklı resmi yazı
- 3-Sanayi-i Nefise Komisyonu Reisi Namık Bey'e hitaben Paris'ten yazılan mektubun sureti. 24.Mart.1928.Paris
- 4-Refik Epikman'ın M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 5-Cevat Dereli'nin M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 6-Şeref Akdik'in M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 7-Mahmut Cûda'nın M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 8-Zeki Kocamemi'nin M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 9-Ali Avni Çelebi'nin M.R.H.B. Aslı azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu

- 10-Fahri Arkunlar'ın M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 11-Elif Naci'nin M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 12-Şefik Bursalı'nın M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 13-Ferruh Başağa'nın M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 14-Ercüment Kalmık'ın M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 15-Sabri Berkel'in M.R.H.B. Asli azalığı için düzenlediği Taahhüt makbuzu
- 16-M.R.H.B. nin Maarif Vekaletine 3.Kkanunievvel.1930 tarihinde yazdığı resmi yazı. (2 sahife)
- 17-M.R.H.B. nin Ereğli, Giresun, Trabzon, Rize, Halkevi Başkanlığına yazdığı 16.7.1948 tarihli yazı
- 18-M.R.H.B. nin İstanbul Vilayeti Yüksek Makamına yazılan 21.1.1949 tarihli ve 29.İlkteşrin-17.İkinciteşrin.1940 da Taksim Dağcılık Kulübünde açılacak olan 28. sergilerinin izin yazısı

19-Türkiye Riyaset-i Cümhur Umumi Katipligi'nin resmi yazısı

20-M.R.H.B. nin Güzel Sanatlar Birliği ve "d" grubuna yazılan 6.1.1941 tarihli yazı

21-M.R.H.B. nin Güzel Sanatlar Birliğine yazdığı 3.2.1941 tarihli yazı

22-M.R.H.B. nin "d" grubuna yazdığı 3.2.1941 tarihli yazı

23- "d" grubunun M.R.H.B. ne yazdığı 13.1.1941 tarihli resmi yazı

24-M.R.H.B. nin kongre haberini veren gazete kúpürü

25-M.R.H.B. nin 11.1.1936 Cumartesi saat:21.00'de düzenlediği Dördüncü Balosu (Maksim'de) biletleri (3 adet)

26-Nurulah Berk Sergi Davetiyeleri

27-Zeki Kocamemi Sergi Davetiyeleri

XIV.FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

1. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Üyeleri Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde öğrenim yılları 1920 Sıhhiye Müzesi (Adnan Çoker Arşivi). Oturanlar: soldan, Refik, Cevat, Saim Mustafa, Hocalar; Çallı İbrahim, Hikmet Onat, Harilaos Ksantopulas, Ayakta Soldan:Necmettin Halil, Elif Naci, Ali Avni, Kadri Mahmut, Şeref, Naci, Mithat, Kirkor, Zeki, Cavit
2. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Üyeleri 1929 Ankara sergisine giderken (Adnan Çoker Arşivi) Soldan: Cevat, Nurullah, Refik, Ali Münip, Zeki, İvon
3. M.R.H.B. Zonguldak Sergisi. 1937. Ocak (Adnan Çoker Arşivi).
4. M.R.H.B. Zonguldak Sergisi. 1937. Ocak (Adnan Çoker Arşivi).
5. Soldan: M.Cûda, Hadi Bara, N.Ergüven, R.Epikman, C. Dereli, F.Arkunlar, Bn.Bara, önde Havva Heykeli Arkada Bedia Baş, M.R.H.B. 1931 4.Sergi (Adnan Çoker Arşivi).
6. M.R.H.B. Üyeleri Sanayi-i Nefise Öğrenim yılları (Adnan Çoker Arşivi).
7. İsmail Hakkı Oygar, Mahmut Cûda, Refik Epikman Paris.1925 (Kıymet Giray Arşivi)
8. Soldan:Şeref Akdik, Refik Epikman, Mahmut Cûda, Ali Karsan, Cevat Dereli (Kıymet Giray Arşivi)
9. Soldan:Cûda, Sabiha Bozcalı, Halkevinde bir memur, Nazıma Cûda, bir öğretmen, Ercüment Kalmık ve eşi İzmit 1939 M.R.H.B. sergisi (Kıymet Giray Arşivi)
10. Soldan:İlhami Demirci, Ercüment Kalmık, Avni Arıç, Mahmut Cûda, Zeki İzer, Kemal Zeren, Halkevi memuru Ünsıra; Halkevi memuru, Sabiha Bozcalı, Nazıma Cûda, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Fehamet Demirci, Bayan Kalmık, İzmit 1939 M.R.H.B. Sergisi (Kıymet Giray Arşivi)
11. M.R.H.B Sergilerinden (Kıymet Giray Arşivi)
12. Paris dönüşü 16. Temmuz.1928 (Kıymet Giray Arşivi)

MAHMUT CÛDA

13. Cûda Fotograf.
14. Cûda Fotograf.
15. Cûda Fotograf.
16. Cûda Riva (Duvar üstündeki desen Cûda'nın eseridir.)
17. Mahmut Cûda.
18. Mahmut Cûda. 1986 Kazım Karabekir Rölyefi Çalışması
19. Mahmut Cûda, Elif Naci 1987
20. Portre 1930 (88x68)cm Özel Koleksiyon TUYB
21. Zambaklar 1981 (42x52.5) özel koll. TUYB

- 22.Ortaköy Camii (50x61)cm DUYB İş Bankası koll.
- 23.Portre 1930 (88x68)cm özel koll. TUYB
- 24.Pembe Elbiseli Genç Kız (Sera) 1929 (88x68)cm
TUYB özel koll.
- 25.Çiçekler (60x48)cm DUYB İş Bankası koll.
- 26.Vazoda Çiçekler (42x53)cm TUYB özel koll.
- 27.Natürmort 1931 (45x59)cm TUYB özel koll.
- 28.Eşekli Natürmort 1977 (54x68)cm özel koll.
- 29.Trabzon da bir ev (152x44)cm TUYB Ank.R.H.M.
- 30.Natürmort (54x45)cm TUYB Ank.R.H.M
- 31.Natürmort özelli koll. TUYB özel koll.
- 32.Kırmızı Kase 1934 (42x50)cm TUYB özel koll.
- 33.NU 1929 (88x68)cm TUYB İzmir R.H.M.
- 34.Yeni Adam Kapak resmi
- 35.Yeni Adam Kapak Resmi
- 36.Yeni Adam Kapak Resmi
- 37.Yeni Adam Kapak Resmi

ALİ AVNİ ÇELEBİ

- 38.Ali Avni Çelebi. Evi ve Tuvali ile Şubat.1988
- 39.Ali Avni Çelebi-Mahmut Cûda. Şubat.1987
- 40.Ali Avni Çelebi Akademi Mahmut Cûda Cenaze Töreni.
Mart.1987
- 41.Ali Avni Çelebi Şubat.1988
- 42.Ali Avni Çelebi ve eşi Cemile Çelebi Şubat.1988
- 43.Ali Avni Çelebi Şubat.1988
- 44.Kuşbaz (96x132)cm TUYB İst.R.H.M.
- 45.Deniz Banyosu (38x46)cm TUYB İst.R.H.M.
- 46.Sobalı Natürmort (57x44)cm TUYB İst.R.H.M
- 47.Ulu Cami Mihrabı.Bursa (89x80)cm TUYB İst.R.H.M
- 48.Silah Arkadaşları 1937 (150x100)cm Muşamba UYB
İst.R.H.M
- 49.Tohum Atan Adam (85.5x118)cm TUYB Ank.R.H.M.
- 50.Berber 1937 (45x56)cm TUYB İst.R.H.M.
- 51.Topkapı Sarayı Bahçesi (61x46)cm TUYB T.İş Bankası
Koll
- 52.Bursa'da Türbeler (81x65)cm TUYB T.İş Bankası koll
- 53.St.Iren Kilisesi (38x46)cm TUYB İst.R.H.M.
- 54.Peyzaj TUYB Sanatçının koll.
- 55.Natürmort (46x55)cm DUYB T.İş Bankası koll.
- 56.Çiçekler (65x53)cm DUYB T.İş Bankası koll.
- 57.Av. 1978 (90x76)cm TUYB özel koleksiyon.
- 58.At yarışı (40x60)cm TUYB özel Koll.
- 59.Deniz TUYB özel Koll.
- 60.Arapkir.Hezende Yolu 1937 (33x41)cm TUYB özel koll
- 61.Balıkçı (114x126)cm TUYB Ank.R.H.M
- 62.Kelebek Avcısı (160x130)cm TUYB Ank.R.H.M
- 63.Portre 1932 (62x48)cm TUYB İst.R.H.M.
- 64.Balıkçılar 1981 özel Koll.

ZEKİ KOCAMEMİ

- 65.Zeki Kocamemi (Fotograf)
- 66.Zeki Kocamemi
- 67.Münih Güzel Sanatlar Akademisi Önünde Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Uyeleri. Arka soldan: Ali Münip, Ratip Aşir, Mehmet Mahir, Kadri, Ön sıra soldan: Ahmet Zeki, Mahmut Fehmi, Ali Avni
- 68.Tabureli Natürmort. 1926 (78,5x59,5)cm TUYB Ist. R.H.M
- 69.Istanbul Peyzaj (Ev ve Arsa) 1947 (33x40)cm TUYB Ist.R.H.M
- 70.Ney'li Natürmort 1935 (49,5x61)cm TUYB Ist.R.H.M
- 71.Mekkare Erleri(Nakliye Kolu) 1936 (123x195,5)cm TUYB Ist.R.H.M.
- 72.Mekkare Erleri Detay.
- 73.Bereli Kadın 1931 (52,5x45,7)cm TUYB Ist.R.H.M.
- 74.İsmet İnönü 1939 (37,5x29,5)cm TUYB Ist.R.H.M.
- 75.Sanatçının Annesi 1938 (56x38,2)cm Kontrplak UYB Ist.R.H.M.
- 76.Kazaklı Kadın 1950 (38x45)cm TUYB Ank.R.H.M
- 77.Poz Veren Çıplak 1926 (73x51)cm Mukavva UYB Ist.R.H.M
- 78.Koltukda Dinlenen Çıplak 1941 (61x40)cm TUYB İzmir R.H.M
- 79.Mavi Ürtülü Çıplak 1940 (48x53)cm TUYB Ist R.H.M
- 80.Peyzaj (52x44)cm TUYB Özel Koll.
- 81.NÜ (90x70)cm TUYB Özel Koll.
- 82.Peyzaj (37x54)cm TUYB Özel Koll.
- 83.Peyzaj (37x54)cm TUYB Ank.R.H.M.

CEVAT DERELİ

- 84.Cevat Dereli (Av)
- 85.Cevat Dereli
- 86.Hikmet Onat,Cevat Dereli, Hüseyin Gezer
- 87.Cevat Dereli, Cemal Tollu
- 88.Cevat Dereli
- 89.İbrahim Çallı, Cevat Dereli, Cahide Dereli
- 90.Cevat Dereli, Cemal Tollu, Sabri Fettah Berkel
- 91.Cevat Dereli
- 92.5.1.1981 Atatürk'ün doğumunun 100.yılı Atatürk sanat Armaganı
- 93.Cevat Dereli
- 94.Cevat Dereli
- 95.Ali Avni Çelebi, Cevat Dereli 24.Mayıs.1986
- 96.Natürmort 1952 (40x31,5)cm Kağıt UYB Ist.R.H.M
- 97.Folklor 1963 (179x133,5)cm TUYB Ist.R.H.M
- 98.Harman 1956 (58x131)cm TUYB Ist.R.H.M
- 99.Peyzaj (67x82)cm TUYB Ist.R.H.M
- 100.Pazar Yeri (81x100)cm TUYB Ank.R.H.M

- 101.Pazar Yeri (197x135)cm TUYB Ank.R.H.M
- 102.Balıkçı 1957 (115x89) cm TUYB İst.R.H.M
- 103.Balıkçı ve Mine (89x100)cm TUYB Özel Koll.
- 104.Dans (58x75)cm TUYB Özel Koll.
- 105.Dalyan (51x47)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 106.Mine'nin Evi (87x98)cm Özel Koll.
- 107.Mevleviler (50x60)cm TUYB Özel Koll.
- 108.Gittin Artık... (68x56)cm TUYB Özel Koll.
- 109.Kanlıca Kahvesi (38x46)cm TUYB Özel Koll.
- 110.İstanbul Hatırası (68x56)cm TUYB Özel Koll.
- 111.Zeki Faik (İzer) Karikatür Desen.

REFİK EPIKMAN

- 112.Refik Epikman Portre 1940 TUYB Özel Koll.
- 113.Arzuhalci (43,5x35,5)cm TUYB İst.R.H.M
- 114.Masada Adam (90x120)cm DUYB Ank.R.H.M
- 115.Bar 1928 (46x55)cm TUYB İst.R.H.M.
- 116.Manzara (48x54)cm TUYB İst.R.H.M.
- 117.Peyzaj (48x55)cm TUYB İst.R.H.M.
- 118.Türkiye B.M.Meclisi Açılışı (140x100)cm TUYB Ank.R.H.M
- 119.Ankara Belediye TUYB Ank.Belediyesi Koll.
- 120.Köşedeki Ev (116x70)cm TUYB Ank. R.H.M.
- 121.Pamuk Toplayanlar T.İş Bankası Koll.
- 122.Bursa (81x60)cm Mukavva UYB Ank.R.H.M.
- 123.Bursa'dan Sokak (54x73)cm DUYB Ank.R.H.M.
- 124.Atlı Spor (38x42)cm TUYB Özel Koll.
- 125.Peyzaj (37,5x50)cm Mukavva UYB Ank.R.H.M
- 126.İzlenim (45x50)cm DUYB Özel Koll.
- 127.Vizyon III 1963 (70x95)cm TUYB Ank.R.H.M.
- 128.Kompozisyon Özel Koll.
- 129.Kompozisyon (147x184)cm TUYB İst.R.H.M.
- 130.Kompozisyon (122x95)cm TUYB İst.R.H.M.
- 131.Desen
- 132.Desen
- 133.Desen

HALE ASAF

- 134.Hale Asaf 1928
- 135.Hale Asaf (Berlin Güzel Sanatlar Akademisi Öğrencisi)
- 136.Hale Asaf Paris
- 137.Kendi Portresi
- 138.Kendi Portresi Paris.1938 TUYB
- 139.Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Danslı Çay Afişi
- 140.Kendi Portresi (90x60)cm TUYB Özel Koll.

141. İsmail Hakkı Oygur Portresi (91x72)cm TUYB.İst.
R.H.M.
142. Paris
143. Bursa Muradiye (62x43)cm TUYB İst.R.H.M
144. Bursa 1932 (47x47,5)cm TUYB İst.R.H.M
145. Bursa 1932 (64x47)cm TUYB İst.R.H.M
146. Peyzaj (40x61)cm TUYB Özel Koll.
147. Bursa 1932 (46x62)cm TUYB İst.R.H.M

MUHİTTİN SEBATİ

148. Muhittin Sebati. (Fotograf)
149. Muhittin Sebati. (Fotograf)
150. Uçlu Heykel Alçı İst.R.H.M.
151. Natürmort (40x25)cm DUYB İst.R.H.M.
152. Natürmort (62x74)cm DUYB İst.R.H.M.
153. Palto (62x74)cm TUYB İst.R.H.M.
154. Peyzaj (46x61)cm TUYB Özel Koll.
155. Ankara 1929 (45x61)cm TUYB İst.R.H.M.

NURULLAH BERK

156. Nurullah Berk
157. Portre 1924 (95x55)cm TUYB İst.R.H.M.
158. Yeşil Ürtülü Natürmort 1928 (65x55)cm TUYB İst.
R.H.M
159. Desen 1933 (30,5x25,5)cm Çini Sanatçının Koll.
160. Desen-Paris 1937 (40x29)cm Adnan Çoker Koll.
161. Tayyareciler 1933 (96x96)cm TUYB İst.R.H.M.
162. Yemişler (Amasya) 1940 (48x60)cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
163. Portre 1975 (81x65)cm DUYB Ank.R.H.M.
164. Boyacı İbrahim 1950 (60x80)cm TUYB İst.R.H.M.
165. Utücü Kadın 1955 (60x92)cm TUYB İst.R.H.M.
166. Gergef İşleyen Kadın 1977 (70x70)cm TUYB T.İş
Bankası Koll.
167. Gergef İşleyen Kadın 1957. (68x47)cm Mukkavva
UYB İst.R.H.M.
168. Utücü Kadın (42x31)cm T.İş Bankası Koll.
169. Gergef İşleyen Kadın 1958 (73x60)cm İst.R.H.M.
170. Nargile İçen Adam 1958 (93x60)cm TUYB İst.R.H.M.
171. Gergef İşleyen Kadın 1963 (97x63)cm TUYB Ank.R.H.M
172. Fırtına 1963 (80x100)cm TUYB İst.R.H.M.
173. Baloncu Çocuk 1964 (96x116)cm TUYB İst.R.H.M.
174. Bulutlar 1966 (98x98)cm Ank.R.H.M.
175. Bulutlar 1966 (100x100)cm Ank.R.H.M.
176. Utü Yapan Kadın 1981 (92x60)cm Özel Koll.
177. Utü Yapan Kadın 1980 (115x146)cm İst.R.H.M.
178. Avşa'da Pazar 1972 (100x120)cm TUYB İst.R.H.M.
179. Kompozisyon (81x64)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
180. İncir Dalında (70x70)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
181. Deve Dikenleri (100x100)cm TUYB T.İş Bankası Koll
182. Dturan Kadın (100x100)cm TUYB Ank.R.H.M.

ŞEREF AKDIK

- 183.Şeref Akdik
- 184.Şeref Akdik
- 185.Aynada Köpekli Kadın (130x74,5)cm TUYB İst.R.H.M.
İst.R.H.M.
- 186.Atatürk Telgraf Başında (175x134)cm TUYB
İst.R.H.M.
- 187.Manolyalar 1959 (65x50)cm TUYB T.İş Bankası koll.
- 188.Kitap Okuyan Kadın 1955 (245x195)cm TUYB İst.R.H.M
- 189.Peyzaj 1964 (46x55)cm Özel Koll.
- 190.Vazolu Natürmort 1959 (87x64)cm TUYB T.İş Bankası
koll.
- 191.Manolyalar 1959 TUYB T.İş Bankası Koll.
- 192.Uyuyan Kadın 1964 (38x46)cm TUYB İst.R.H.M.
- 193.Balıkçılar 1961 (50x73)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 194.Gurup 1946 (33x46)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 195.Köy Mektebinde Kayıt 1935 (215x168)cm TUYB Ank.
R.H.M.
- 196.Kamil Akdik Portresi 1941 (98x81)cm TUYB Ank.R.H.M
- 197.Erdek'te Balıkçı Kayıkları 1966 (98x71)cm TUYB
Ank.R.H.M.
- 198.Tütün Dizenler (180x380)cm TUYB T.İş Bank.Koll.
- 199.Bağ Bozumu 1963 (198x146)cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
- 200.Pamuk Toplayanlar (180x380)cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
- 201.Bağ Bozumu-Urla 1962 (65x50)cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
- 202.İncir Toplayanlar 1963 (98x150)cm TUYB T.İş
Bankası Koll.
- 203.Bogaçiçi 1964 (73x54)cm DUYB T.İş Bankası Koll.
- 204.Peyzaj 1969 (73x50)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 205.Uskudar'da Bir Sokak 1965 (55x46)cm TUYB. T.İş
Bankası Koll.
- 206.Bogaçiçi 1959 (55x65)cm Karton UYB T.İş Bankası
Koll.
- 207.Balıkçı Kayıkları 1944 (54x65)cm Tahta UYB T.İş
Bankası Koll.
- 208.Salacak İskelesi 1962 ()cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
- 209.Kütahya Pazarı 1959 (55x46)cm TUYB T.İş Bankası
Koll.
- 210.Peyzaj 1959 (65x50)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 211.Fıstık Ağaçları (73x60)cm TUYB T.İş Bankası Koll.
- 212.Natürmort 1958 (76x65)cm DUYB T.İş Bankası Koll.
- 213.Peyzaj 1945 (82x68)cm TUYB Ank.R.H.M.
- 214.Peyzaj (78x62)cm TUYB Özel Koll.

FAHRETTİN ARKUNLAR

- 215.Fahrettin Arkunlar (Desen)
- 216.Fahrettin Arkunlar Fotograf
- 217.Arp Dinleyen Kızlar (Fahrünnüsa Arkunlar Koll.)
- 218.Mevsimler.Poşat
- 219.Saz Çalan Kız (Fahrünnüsa Arkunlar Koll.)
- 220.Peyzaj (35x29)cm TUYB Ist.R.H.M.
- 221.Balık Tutan Çocuklar TUYB İzmir R.H.M.
- 222.Hac Yolu TUYB (Fahrünnüsa Arkunlar koll.)
- 223.Peyzaj TUYB Özel Koll.
- 224.Peyzaj TUYB Özel Koll.
- 225.Peyzaj TUYB Özel Koll.
- 226.Duvar Dibinde Sohbet TUYB
- 227.Duvar Dibinde Sohbet TUYB Turizm Bakanlığı.Ank.
- 228.Sohbet TUYB Ankara Milli Kütüphane.
- 229.Ocak Başı TUYB Nerede olduğu bilinmiyor.
- 230.Konuşma TUYB Nerede olduğu bilinmiyor.

RATİP AŞİR ACUDOĞU

- 231.Ratip Aşir Acudoğu 1920 yılı başı Adnan Çoker Arşivi.
- 232.Ratip Aşir Acudoğu Yaralı Asker 1925 Konkur Çalışması
- 233.Ratip Aşir Acudoğu Fotograf
- 234.Ratip Aşir Acudoğu Yaralı Asker 1925 Konkur Çalışması
- 235.Ratip Aşir Acudoğu Erzincan Anıtı Çalışma yılları
- 236.Ratip Aşir Acudoğu Fotograf
- 237.Fahriye Yen
- 238.Erkek Başı
- 239.Yaralı Asker 1925 Konkur Kazandığı Çalışması
- 240.Atatürk Başı
- 241.Bolu Atatürk Anıtı (Nijat Sirel'le Birlikte)
- 242.Kubilay Heykeli Yapım Çalışmalarında Ratip Aşir Acudoğu Menemen Aralık.1934
- 243.Kubilay Anıtı. Menemen 25.Aralık. 1934
- 244.Kubilay Anıtı. Menemen 25.Aralık. 1934
- 245.Kubilay Anıtı. Menemen 25.Aralık. 1934
- 246.Kubilay Anıtı. Menemen 25.Aralık. 1934
- 247.Kubilay Anıtı. Menemen 25.Aralık. 1934
- 248.Erzincan Anıtı Yapım Çalışmasında Ratip Aşir Acudoğu 1947.
- 249.Erzincan Anıtı. 1948
- 250.Erzincan Anıtı. 1948
- 251.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950
- 252.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950
- 253.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950
- 254.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950
- 255.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950
- 256.Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı. 1950

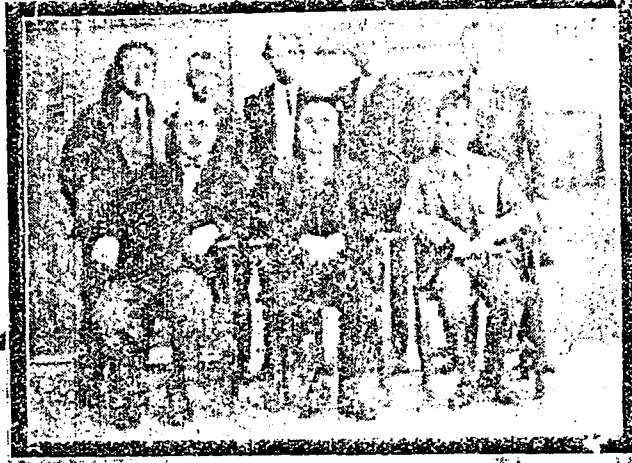

Arasız
ilâve

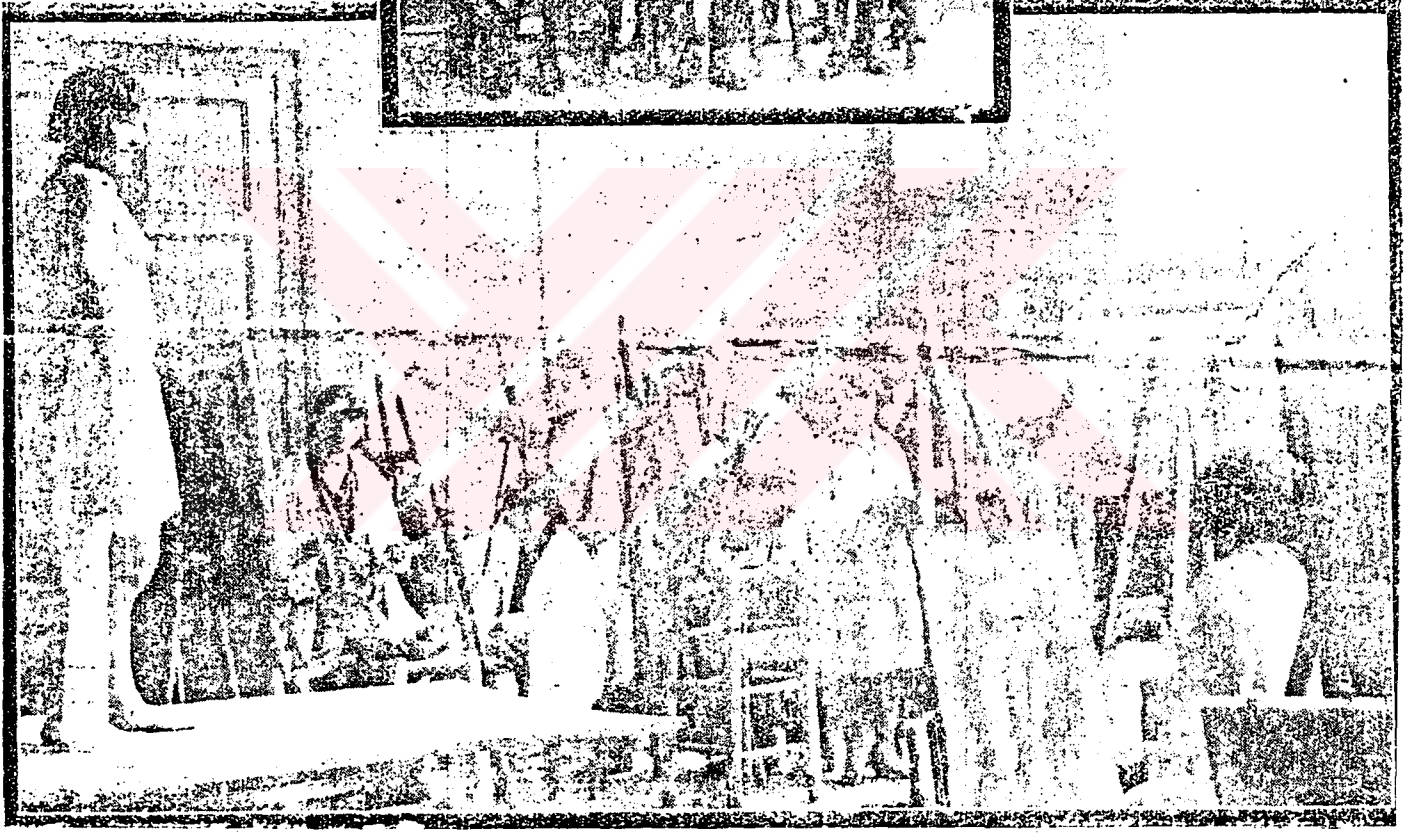
HÜLLÜYET N:10

Türk resim ve ressamlar

Türkiyede resim
nasıl doğdu

Nasıl ve ne zaman
inkışaf etti

upadan tahsilden dönen genç ressamlar Ankarada bir sergi açıp eserlerini teşhir ettiler

İnci sahifemizdeki resimler bu makaleye aittir

le en sonra doğan sanat hiç şüphesiz ressamlık ve heykeltıraşlıktır. Çünkü milletlerinde suret yapmak memnuna kibrir kutularının üstündeki bile bazı mutaassıplar tarafından h.

en bir mektep çocuğu destferinin eciş büciş bir insan resmi yapısı abası, hocası:

abuk yırt bunu. yarın ahrette can istiyecek!

eredi.

e bir telekki içinde resim bir san'e girer, ressamlık inkişaf edebilir

ı için Türkiyede ressamlık ancak devrinde teessüs etmiş, o kadar acı ecebi ressamlarının inhisalan resim sahasında Türkler de k olmaya başlamışlardır.

Ahmet paşa, Hamdi bey, Zekâî alil paşa, Teke zada Sait beyler zemen türk ressamlığının ilk devsil ederler. Fakat o devrin ressamının hakiki manasını pek az ilmişler, ressaralığı kopyacılıktan nmişler, yalnız avrupalı müşterinin ttiği cami, minare, hoca resimleri a meşgul olmuşlardır.

rdan sonra Şevket, Ali Rıza bey-u devrin dalaleti içinde gene manasını anlamaksızın ve bir göstermeksizin boşuna fırça vücuda gelen eserler aşağı yukarı yni elden çıkmış hissini veriyordu.

Biri parlak, öteki donuk renkler kullanılarak belenmiş bir tarzı tekrar ve idame etmekten başka bir şey yapamadılar.

Bundan sonra Çallı ve arkadaşları Hikmet, Sami, Avni Lâliç Avrupadan yeni bir görüş, yeni bir tarz getirdiler.

İşte Türkiyede asıl resim tarihi bu devirden başlar.

Bunlardan bir çoğu Sanayiî nefise mektebine muallim oldular. Yeni tarz yeni usulü mektebe soktular.

Sergiler açılmaya, eserler halka tanıtılmaya başlandı. Namık İsmail Bey de kendilerine iltihak etti. Bu suretle Türkiyede kuvvetli bir resim cereyanı uyandı.

Muallimlerinden Feyz alıp onların tabloları yanında eserler teşhir edecek gençler de yetişti. Saim Bey, Elif Naci Bey, Ali Hadi Bey onların içinde en kuvvetli orijinalite gösterenlerdendir.

Bundan sonra Aavrupaya bir çok resim talebesi gönderildi.

İşte son Ankara resim sergisini açanlar tahsillerini bitirip dönen gençlerdir. kimi Paris'te kimi Berlinda muhtelif hocalardan ders alarak çalışmışlardır. Tabii zaman geçtikçe inkişaf ederek bize daha kıymetli eserler vereceklerdir.

— Bilyor musun Senha evlenir

İkramcı arkadaşlar

Geçen gün Tepe başından Karaköye inen tramvaya atladım. Öğle vakti olduğu için pek o kadar kalabalık değildi. Fakat içinde epice bir gürültü vardı.

— Katiyen olmaz!

— Vallahi darlıram!

Sesleri bir birini takip ediyordu. Baktım, üçüncü sırada yan yana oturmuş iki arkadaş birbirlerine para verdimek istemiyorlardı. Biletçi başlarında beklemekten usandı, döndü dalacıtı gene geldi. Fakat onlar hala münakaşayı bitirmemişlerdi. Tramvay karaköye yaklaşmıştı. Biri dedi ki:

— İncim de gene sana para verdirtmem Öteki:

— Ben de keza!

diye cevap verdi. Voyvoda caddesinin köşesinde usulca yere sığırdular. Biletçi bir müddet gülerekten yüzüne baktı, sonra:

— Beyefendi, dedi, bu da galiba anaforeculuğun yeni modası!

Nazaketsiz nişanlılar

Geçenlerde Raşel hanımla Mordahay Efendi nişanlandılar. Bu münasebetle bir çok ahpaplarını Beyoğlunun büyük otellerinden birine çaya çağırdılar. Fakat daha saat yediye gelmemişti ki ikisi de ortadan kayboldular.

Tasmaacı Hıyım efendiyle karısı bu alangile sıvışmayaya adam akıllı içerlemişler, aralarında konuşuyorlardı:

— Amma da nazaketsizlik yosterdiler, Adiyö demeden kalkıp yittiler.

O sırada masanın üzerindeki fincanları toplayan ermeni garson lafa karıştı:

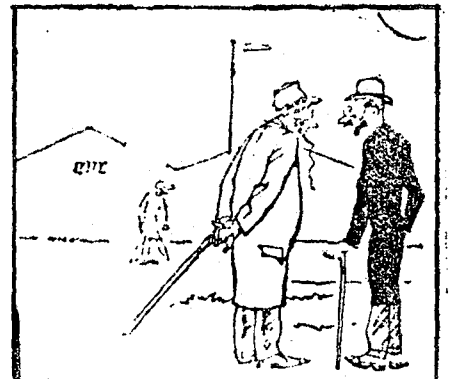
— Size Adiyö demeden gitmişlerse bir şey değil, bizim hesabı görmeden zamkinosu çekmiş etmişlerdir.

Yankesicinin mazereti

Mahkemede

Reis — Yahu Beyin sade parasını aşır-makla da kalmamışsın, saatini göstegini de çalmışsın.

Mazmun — Ne yapayım Reis Bey, malum ya meşhur meseldir, sade para insanı mes'ut etmek için kâfi gelmez.

T.C.

Maarif Vekâleti
Sanayi Nefise Akademisi

29/1/929

Mahmut Cemal Beye.

Talimatnamenin (4) maddesi mucibince resim kısmının müddeti tahsiliyesi üç sene olarak tespit edilmiş olâğına nazaran 1928 senesi haziranında avdetiniz mukarrerdir.

Şu kadarki gelecek sene umum şubası sanattan gönderilecek olan yedi talebeye mukabil aynı adette talebenin avdet edup liyakat gösteren mütebaki kısmın bir sene daha kalması muvafık görüldüğünden komisyonumuzun bu - tefriki yapabilmesi için evvelâ - mürakabe komisyonunun sizden talep ettiği malûmata cevap...

Saniyen - yaptığınız ve mualliminiz tarafından musaddak yağlıboya akademi , eskiz ve tablonun rûle olarak ve posta ile gelebilecek şekilde süratle gönderilmesi ehemmiyetle tavsiye olunur efendim.

Hamiş:

Altı ay seyyahatinize muktazi paranın veçhatesviyesi hakkında da Vekâlete yazılmıştır. Gelen cevap tarafınıza bildirilecektir.

Sanayi Nefise Akademisi Müdür
vekili Müfettişi umumî
Nami İsmail.

Sanayî Nefise Komisyonu Reisi Namık Beye

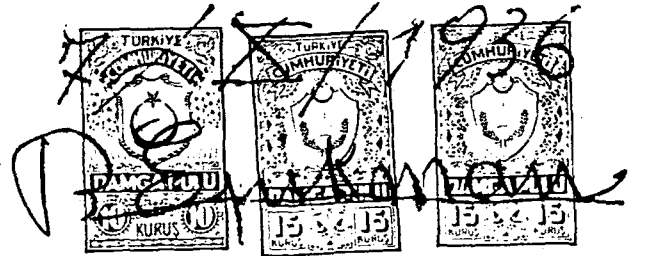
15 teşrinisani tarihinden itibaren namı âlinize müteaddit defalar taahhütlü olarak mektup gönderdik. bunlardan birine olsun bir satır cevap vermek lûtuftunda bulunmadınız. Her birinde ayrı ayrı bir an evvel cevabınızı intizarda olduğumuzu çok hararetle istirham etmiştik. Bizi hayret ve teessüre düşüren bu sukûtunuz bizimle hiç meşgul olmadığına²³/bariz ve natık bir misal. Fakat çok ümit ederdikki altı yedi genci bir yarım insan kıymetinde tutsanız bile kendi insanlığınız bizlere cevap vermenizi icbar ederdi.

Vekâleti Celile bütün işleri arasında hususî müracaatlarımıza ayrı ayrı daha çok bir sür'atle cevap verdiği halde yalnız bir avuç gencin işiyle meşgul olmağı Vekâleti Celile namına deruhte eden koca bir cemiyet için bu sür'at azdır. Vekâleti Celile Sanayî Nefise tahsilinde bulunan gençlerin mukadderatını sizlerin elinize tevdi ettiğini söylüyor. Mutahassis Sanai Nefise Encümeⁿî bizlerin kat'iyen Maarif Vekâletine bağlı ve bilhassa oraya hesap vermeğe mecbur olduğumuzu düşünerek bu ihmalini tenkis etmelidir. Bizlerim çok yakından alâkadar eden mesailde şahsî fikirlerimiz, kendimize has programımız sorulmadan, müspet hiçbir malûmata istinat etmeden hakkımızda karar verilemeyeceği bedihidir. Böyle olduğu halde şimdiye kadar cemiyette buradaki tabif azası arasında muhtelif mevzularda görüşmeler olacaktı. Halbuki maallesef hakikatte hiçlik var: Beş aydır ancak bir mektubumuza cevap beklemekteyiz . Sizin günden güne uzayan manasız sukût ve ihmaliniz teessürümüzü tezyit etmektedir. Buna nasıl teessüf etssek azdır. Hakikⁱ acı ile yazılan bu satırlar sizde menfi tesir uyandırarak sukûtunuzu temadiye vesile teşkil ederse sizi düşüncelerinizle yalnız bıraktığımızı ilâve ederiz Efendim.

MÜSTAKİL RESSAMLAR ve HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ
ASLİ AZA TAHHÜT MAKPUZU

Adı ve Soyadı	Refik Epikman
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul 1317
Babasının adı	Fazıl
Birliğe girdiği tarih	
Mesleği	Ressam
Ev adresi	Halkeri Ankara

Azası bulunduğum M.R.H.Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için 100-kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

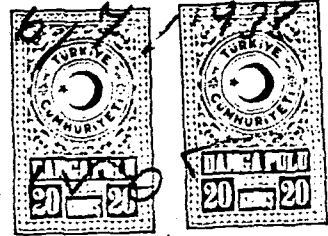
MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Teslis tarihi: 1929
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Cevat Arslan
Doğduğu yer ve tarih	1816 Tokatlı
Babası adı	Hanım
Birliğe girdiği tarih	15 Temmuz 1929
mesleği	Resam
Ev adresi	Fatih Çarşıası sokak no: 14

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

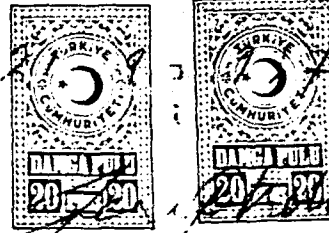
MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Teslis tarihi: 1929
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Seref Akdikiz
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul 315
Babası adı	Kamil
Birliğe girdiği tarih	15 Tem. 1929
mesleği	Bessam
Ev adresi	Mühürdar Caddesi №143 Kadıköy

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak
her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

MOSTAKIL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

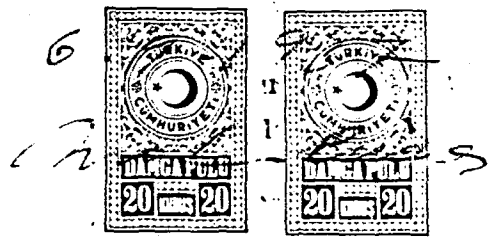
Teslis tarihi: 1929
İSTANBUL

Keyf No 4

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Mahmut Cuda
Doğduğu yer ve tarih	1904 Meğri
Babası adı	Aptullah
Birliğe girdiği tarih	15 Temmuz 1929
mesleği	Ressam
Ev adresi	Aptullahbey apart. daire № 2 Eminönü sokak Ayvalıca - Beyoğlu

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

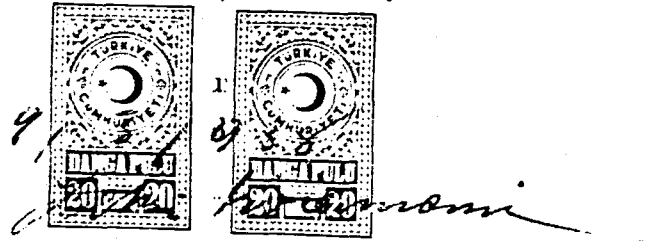
MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Teslis tarihi: 1929
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Zeki Hocannemi
Doğduğu yer ve tarih	1900 İstanbul
Babası adı	Mahmut Rasih
Birliğe girdiği tarih	15 Temmuz 1929
mesleği	Ressam
Ev adresi	Orta Oray baba Hasan alemi Mahallesi İmpiri Paş Konagi

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak
her ay için 100..... kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesise tarihi: 1929
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Ali Aşmî Çelebi
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul 1904
Babası adı	Ahmet Süphi
Birliğe girdiği tarih	15 Temmuz 1929
mesleği	Ressam
Ev adresi	Fatih at pazarı T. Timmerler Caddesi 3/15

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak
her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

keyt 11

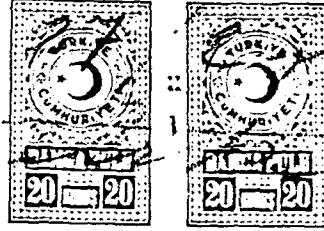
MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesis tarihi: 1929
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	H. Fakri Arkanlar
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul 1901
Babası adı	okustayın
Birliğe girdiği tarih	15 Tem. 1929
mesleği	T. Resam
Ev adresi	Yogurtçuların sok. 96 Kadıköy

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

100 / 937
m. r. h.

KAYIT: 19

Müstakil ressam ve heykeltıraşlar
birliği riqasetime :

Efendim.

Birliğimize üye olmak istiyorum. Birlikte ve
ley'eti idaredeki arkadaşlarımla temassut ve ka-
bulümü rica ederim.

13/misan/1931

Ressamı

E. H. Maci
13/misan/1931
E. H. Maci

Adres : Milliye gazetesinde
E. H. Maci.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar
Birliği Başkanlığına

Birliğinizin diğer ammanesini
okudum muvafak buldum. Aynı
mzamlar dahilinde hareket etmiş ve
ve Birliğe üye olarak kayıt ve kolle-
mi raygulerimla ilerim.

Güzel sanatlar Akademisi
Resim müdresi
S. S. B. Bursa

emred

MÜSTAKİL
RESSAMLAR
VE
HEYKELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesis tarihi: 1929

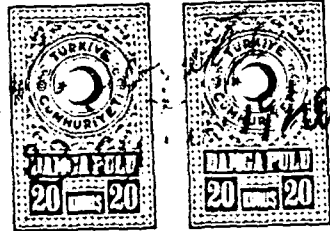
İSTANBUL

ASLİ AZA TAAHHÜT MAKBUZU

Adı ve Soyadı	Ferruh Başağa
Doğduğu yer ve tarih	İstanbul 1914
Babası adı	Aziz Başağa
Birliğe girdiği tarih	23 Eylül 1940
mesleği	Ressam
Ev adresi	Kamerhatun Çatıkası 19-21

Azası bulunduğum M. R. H. Birliğine kaydedildiğim tarihten başlayarak her ay için 100 kuruş vermeği taahhüt ediyorum.

Ferruh Başağa

Mustakıl Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği
İdare Heyetina.

Birliğinizin hütün nizamaane ve teahutatını
kabul ediyorum. Aza olarak kevi ve kabulümü iler
ve saygılarımı sunarım.

Troümeni Kalmık (Ressam)
Osmanbey Ap. No 3
Havuzlubahçe sokak
B O M O N T İ

26

3
2

Kesimci
Ahmet
Fehmi

Fehmi Demirci

Ferit
Cevdet

Edis

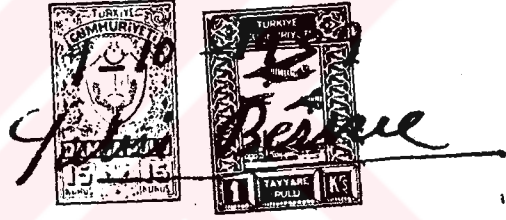
Lehi Kocmani

Muhit
Email Agar

Müstamel Resam ve Heykeltaslar
Derligine

Derlige aza kayıt ve kabulme
Talemin —

Guzel Sanatlar Akademisi
Gravur Atolyesi Muallimi

Keseroglu

A. Edip Keseroglu
Lok. Kocanemi
M. Celal
Zara Terel

Arkanalay

Ilhami Semerci

Maarif Vekâletine

Hülâsa:

Müstakil ressamalar ve heykeltraşlar birliği 30 teşrinisani 1930 tarihli idare heyeti kararıyla Maarif Vekâleti namına Avrupada ikmali tahsil eden genç ressam ve heykeltraş ve dekoratörlerin Türk sanatını lâyıkı vecihle inkişaf ettirebilmek için elzem olan şekli istihdamın teklifine dair.

Her medenî memlekette Maarif teşkilâtına dahil olan Sanat Nefiseye elli sene evvel memleketimizde de ihtiyaç hisedilmiş, bir Mektep tesis olunmuştur. Bilâhare Hükûmetin geçirdiği siyasi, iktisadî buhranlar dolayısıyla bütün ilim, fen , sanat müesseseleri gibi Sanat Nefise Mektebi âlisi de sarsılmış, son altı sene evveline kadar tedrisattan tedrici surette kaybederek baki kalabilmiştir. Hemen lâvolunacağı bir zamanda vücudunun ciddî lüzumu yeniden teslim edilip ihyasına tevessül olunmuştur. Güzel ve muntazam bir binaya nakle edilmiş, zengin ve mazbut bir program hazırlanmış, Ecnebi mutahassıslar çağırılmıştır. Bugün, Güzel Sanatlar Akademisi namını taşıyan Mektep, istidatları sıhhatle inkişaf ettirebilmek için mükemmel vesait ve şeraite maliktir. Vekâlet azamî fedakârlığı da ihtiya edip temayüz eden talebelerini ikmali tahsile göndererek Türkiyada da sanatın itilâsı için sağlam ve metin bir temel atmıştır.

Elliş senelik bir mesainin mahsulü olan bu temel, Türk sanatını muhakkak yükseltecek tam bir muvaffakiyet değildir. Ancak bir mebdedir ki gayesi: Üstüne inşa edilecek binadan, temel ile dereceli mütabakat ve münasebetine göre kazanılacak olan istifadedir. Bu müstakbel istifadenin teminini Vekâlet bidayette pek isabetle hazırlarken bilâhare müphem bir sisteme kapılarak teahhura uğratmaktadır. Bu vaziyet karşısında Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Maarif Vekâletinin nazarı dikkatini celbedip bir teklif bulunmağa karar vermiştir.

Bulgaristan ve Sırbistana nazaran memleketimizde sanat cereyanı çok daha eskidir. Halbuki biz Türkler Millî abidelerimiz için hariçten sanatkâr çağırıyoruz. Bulgarlar ve Sırlar ise Pasken gibi Mestroviç gibi bütün dünyanın takdirini kazanan sanatkârlara maliktir. Bu faikiyetin iki sebebi olabilir: Ya Bulgarlar, Sırlar biz Türkleri er...

Minyatür ve tezyinatta pek yüksek Türk eserleri vardır. Avrupaya gönderilen gençlerimizin istidatları ise fevkalade takdir edilmektedir. Binaenaleyh ikinci sebebi nazarı itibare almak zarurîdir.

" Güzel Sanatlar Akademisinin senede bir veya iki tane yetiştirdiği, en mümtaz taleber sanatkâr mı yoksa muallim mi olacaklardır ?.. Muallim olacaklarsa: Akademiden mezun her hangi bir talebe bu ehliyeti haizdir. Eğer sanatkâr olacaklarsa: Evvelce tasavvur edilmiş olan semereniğ alınabilmesi için ufak bir fedakârlık daha yapılarak onların eser verebilmeleri imkânını da temin etmek lâzımdır. Halbuki Maarif Vekâleti deruhte ettiği vazifelerin talebeye, memlekete avdet etmesi için yolladığı harcirahla hitama erdiğini ve yapılan masrafların kârını toplamak zamanı geldiğini zannederek güttüğü prensipin mebdelerini nakzeden ve yetişen sanatkârların kollarını bağliyan bir gaye tasarlıyor. Vekâlet hesabına tahsil eden talebelerin ifasına mecbur oldukları hizmete istisnâf ve hususî bir şekil vermeksizin sanat talebesini de tabi tutmak, her hangi bir şehirden terbiyevî resim dersi verdirmele muvazzaf kılmak, ne masrafı koruyacak bir Ortamektep muallimi ve ne de haftada iki buçuk günlük gibi az mesaisiz ile Türk sanatını ehya edecek bir sanatkâr kazandırmaz.

Temayüz eden genç sanatkârları bir şehirde toplanak şartıyla: Haftada azami sekizsaat ders verdirmek, Müzelerde, Sanat Mekteplerinde her hangi bir az gün işgal eden vazifeye tayin etmek, Maarif ve hükümet namına yaptırılacak Millî tablo, dekor ve abidelerde çalıştırmak suretiyle istihdam etmek Türk sanatının itilâsı namına en musip ve makul olan şekillerdir.

Maarif Vekâletinin bu günkü prensibinde mebdelerle münteha arasında bulunan tenakus Türk sanatını bilfiil yükseltmekle mükellef olan birliğimizin yaptığı ve yapacağı hamleleri akim bırakmaktadır. Bu hususta Vekâletin nazarı dikkatini celbile teklifimizi arz ederken (Memleketimizin ihtiyacına göre en esaslı prensibin tespiti için) birliğimiz aynı zamanda Akademi Muallimler Meclisine ve Darülfunun divanına da müracaata karar vermiştir.

MÜSTAKİL
İSSAMLAR
VE
KELTRAŞLAR
BİRLİĞİ

Tesis tarihi : 1929
İSTANBUL

16 / 7 / 1938

Ananiadi han N. 17/37
Yeni postane caddesi

Eregli Halkevi Başkanlığına

Samsun " "
Trabzon " "
Rize " "

Yurtta güzel sanatları başlatmak ve yaymak, türk sanatkarları iç ve dışta tanıtmak için kurulan Birliğimiz bu güzel ve yüksek gayesine rağmen plastik sanatlara ait sergilerini ancak İstanbul ve Ankarada açacak kadar maddî imkân buluyordu. Fakat, hakikaten kültür kaynağı olan Halkevlerimizin her sahada olduğu gibi güzel sanatlar sahasında da aldıkları tedbirler sayesinde bütün yurttaşlar sanat hakkında fikir edinmek ve bediî zevklerini yükseltmek fırsatlarını bulmaya başlamışlardır.

Geçen sene Zonguldak Halkevinin daveti üzerine Zonguldakta sergi açtık. Aynı yıl içinde Ankara, Bursa, Balıkesir Halkevlerinde sergiler açtık. Bu sergiler, sanat hakkında ki bilgisi uzak ve sili bir gazete havadisî derecesini aşmamış bazen, bu dereceden de aşağı kalmış halkımız için canlı ve faydalı bir sanat hareketi oldu.

Bu sergilerden başka Halk Partisinin yardımı ile de Rusya, Romanya ve Yunanistanda da sergiler açarak Türk istidatını komşulara tanıtmak fırsatını da bulduk

Bu yılda, Zonguldak Halkevi 29 ilkteşrinde ikinci bir sergi açmak için sanatkarlarımızı davet etmiştir. Bu davetten cesaret alarak, Birliğimiz Güzel Sanatlar Birliği ile, bütün Türk Sanatkarlarını iştirak edeceği bir Karadeniz sergisi açmayı tasarladık. Samsun, Giresun, Trabzon, Rize Halkevlerine müştereken müracaat ettik.

Halkta bediî terbiyenin yükselmesine vesile teşkil edecek bu canlı sanat ve kültür hareketini kuvafak göreceğinizden umidvar olarak Evinize de müracaat ediyoruz. Eserlerin sade nakil ve sergi idare için gelecek bir arkadaşın işe ve ibate masraflarını (tahmi 100-150 lira) kabul ettiğiniz takdirde cevabınızı bekleriz. Saygı.

[Handwritten signatures]

Letafet Apartmanı Şehz
debaşı :

İstanbul Vilâyeti Yüksek
Makamına

29 İlk Teşrinde açılıp 17 İkinci Teşrin 1940 da
kapanmak üzere Taksimde Dağcılık Klübünde 28 inci Plastik
sanatlar sergimizi açacağız . Masraflarımızı kısmen olsun
karşılama için de onar kuruş duhuliye alacağız .

Gayesi Millî Sanatımızın inkişafına hizmet olan
sergimizin açılmasına müsaadelerini dilerim .

İdare Heyeti Reisi

Vilayet evrak Kalemi № 13227

Emniyet evrak Kalemi № 2831

Üçüncü Şube evrak Kalemi № 50387

TÜRKİYE
İYASETİCÜMHUR
UMUMİ KÂTIPLIĞI

Ankara, 29-X-1940.

Bay Mahmut Cuda
Müstakil Ressamlar ve Heykerltraşlar Birliği
İdare Heyeti Reisi
İstanbul

Reisicümhur Millî Şefimizin 28 nci
Plâstik Sanatlar Sergisine davetinizden müte-
hassis olarak teşekkürlerinin iblâgını emir buyur-
muş olduklarını bildirir, saygılarımı sunarım .

Umumî Kâtip

K. Gedeles

Letafet apartmanı
Şehzadebaşı

*Güzel Sanatlar Birliği Riyasetine
ve D'ğrukuruna*

Sanatkarlarımız ve sanat teşekküllerimiz tarafından muhtelif sebeplerle Devlet Resim ve Heykel Sergisi nizamnamesine itirazlar vaki olmakta ve bu yüzden kargınlıklar çıkmaktadır. Halbuki, Devlet Sergisi türk sanat ve sanatkarları lehine büyük bir gayret ve fedakârlıktır. Eğer, bütün sanatkarlar bir araya toplanarak bu sergi nizamnamesini beraberce gözden geçirirsek her halde daha faydalı olacak ve Maarif Vekaletinde de müzaheretini artacaktır.

Bu düşünce ile Birliğimiz resmî, gayri resmî bütün sanat teşekküllerine ve bu teşekküllere bağlı olmıyanlara müracaatla Devlet Sergisi Nizamnamesini beraberce tetkikten sonra Vekâlete arz etmeği teklif eder.

Teklifimizi kabul ettiğiniz takdirde nizamname işiyle meşgul olmak üzere teşekkül edecek Hey'ete iki mümessil seçmenizi ve bu mümessillerin müsait gün ve saatlarınının da zikrile Birliğimize bildirmenizi rica ederim.

Selam ve saygılarımı sunarım.

İdare Hey'eti Reisi:

3 2 1

Letafet apartmanı
Şehzadebaşı

Güzel Sanatlar Birliği Başkanlığına

Devlet Sergisi Nizamnamesini beraberce görüşüp
alacağımız müşterek neticeyi Maarif Vekaletine arz etmek
üzre Sanat Grupları ikişer Münessil vermiş, 9/2/1941 pazar
günü saat 15 de Resim ve Heykel Müzesinde toplanılması
kararlaştırılmıştır.

Muhterem Birliğiniz Münessillerinin de mezkûr
gün ve saatta Resim Müzesini teşrif etmelerini saygılarımla
rica ederim.

İdare Hey'eti Başkanı

3 2 1

Letafet apartmanı
Şehzadebaşı

D' grubuna,

Devlet Sergisi Nizamnamesini beraberce görüşmek
tarikli
üzre yaptığımız müracaata verdiğiniz 13/1/1941 cevabınız
üzerine bütün teşekkül Mümessillerini 9/2/1941 pazar günü
saat 15 de Resim ve Heykel Müzesinde toplanmağa davet
ettik.Grubunuz Mümessillerinin de mezkur gün ve saatta
Müzedede bulunmalarını saygılarımla rica ederim.

İdare Hey'eti Reisi:

13/1/941

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar birliği
idare heyeti Reşsligine

6/1/941 tarihli yazınıza karşılığıdır .

Devlet Resim ve Heykel sergisi nizamnamesinin beraberce tetkiki -
teklifini memnuniyetle kabul eder ve bu işe D gurubu arkadaşlarında
Halil Dikmenle Nurullah Berkin seçildiğini ve toplantı günü içinde .
Cumartesi ile pazarın bizlerce daha müsait olduğunu; arzu edildiği
takterdede toplantının Resim ve Heykel Müzesinde yapılabileceğini -
Hürmet ve saygılarımla arz ederim .

Halil Dikmen

Müstakil ressamilar kongresi

Dün toplanan ressamilarlardan bir grup

«Müstakil Ressamlar ve Heykel - traşlar Birliği» kongresi dün toplanmış, faaliyet programı münakaşaya edilmiştir.

Bundan sonra münakaşa, teşri - nievvelde açılacak olan Türk - Yunan resim sergisine intikal etmiş ve Yunanlıların yalnız akademiye müracaatte bulunarak Müstakil Res - samilar Birliğine müracaat etmeme -

lerinin protesto edilmesine karar verilmiştir. İstanbul ve Ankara'da bir galeri vücude getirilmesi, sergiler açılması, konferanslar verilmesi ve neşriyatta bulunulması takarrür etmiştir.

Müteakiben Nurullah, İsmail Hakkı, Hâdi, Cevat ve Refik Beyler heyeti idare azalığına intihap edilmişlerdir.

556

MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR

Birliği

DÖRT SANATLAR BALOSU

11/1/936 Cumartesi günü
saat 21 de

MAKSİMDE

Birliğe	138 35
Belediye resmi	24 60
Darülaceze	16 30
Pul	20 75
Yekûn	200 00

1 Bayan 1 Bay için

556

MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR

Birliği

DÖRT SANATLAR BALOSU

11/1/936 Cumartesi günü
saat 21 de

MAKSİMDE

Birliğe	138 35
Belediye resmi	24 60
Darülaceze	16 30
Pul	20 75
Yekûn	200 00

1 Bayan 1 Bay için

556

MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR

Birliği

DÖRT SANATLAR BALOSU

11/1/936 Cumartesi günü
saat 21 de

MAKSİMDE

Birliğe	138 35
Belediye resmi	24 60
Darülaceze	16 30
Pul	20 75
Yekûn	200 00

1 Bayan 1 Bay için

TÜRKİYE SANAT SEVERLER DERNEĞİ

Posta Kutusu 259 Şişli - İstanbul

NURULLAH BERK

KENTER TİYATROSU - Harbiye

17 Ocak 1972 Pazartesi

Saat 18.30

KONFERANS

Konu: İslam sanatının Avrupa çağdaş sanatına etkileri

PROJEKSION İLE

- İslam sanatının özellikleri
- Avrupa çağdaş plastik sanatları
- Avrupa sanatında Doğu eğilimleri
- İslam sanatına yakınlıklar, benzerlikler, doğrudan doğruya etkiler

Konferans süresi 1.30 Saat

TÜRKİYE SANATSEVERLER DERNEĞİ

NURULLAH BERK'İN

1933 - 1971 Yılları arasında meydana getirdiği eserlerden kurulu retrospektif sergisinin açılışında bulunmanızı saygıyla rica eder.

Taksim Galerisi

24 Kasım 1971 Çarşamba
Saat 18.00

İSTANBUL DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ BAŞKANI

PROF. ORHAN ŞAHİNLER

2. İSTANBUL SANAT BAYRAMI KAPSAMINDA

20. ÖLÜM YILDÖNÖMÜ NEDENİYLE

ZEKİ KOCAMEMİ

ANISINA DÜZENLENEN TOPLU SERGİ'Yİ

ONURLANDIRMANIZI SAYGIYLA RİCA EDER.

3 - 22 MAYIS 1979

İ.D.G.S.A. OSMAN HAMDI SALONU - FİNDİKLİ

AÇILIŞ : 3 MAYIS 1979 SAAT : 17.30

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ MÜDÜRÜ

ASİM MUTLU

13 OCAK 1965 ÇARŞAMBA GÜNÜ SAAT 17.30 DA

AKADEMİDE AÇILACAK

EMEKLİYE AYRILAN ÖĞRETİM ÜYELERİMİZDEN

R E S S A M

ŞEREF AKDİK

RETROSPEKTİF SERGİSİNE ŞEREF VERMENİZİ

SAYGI İLE RİCA EDER.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

A decorative horizontal band featuring a series of parallel diagonal stripes in a light pink color, creating a textured, woven appearance. The stripes are arranged in a repeating pattern that forms a central rectangular area.

FOTOGRAFLAR

1

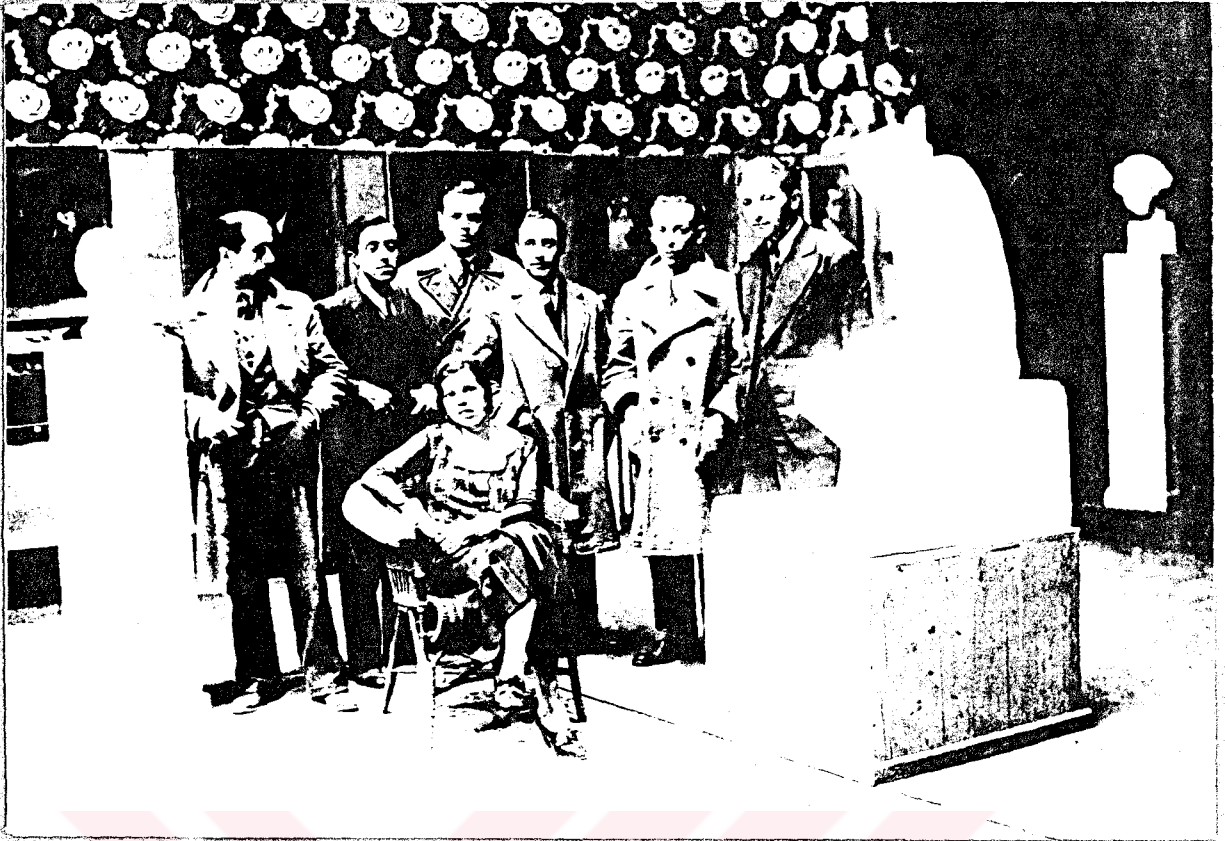

2

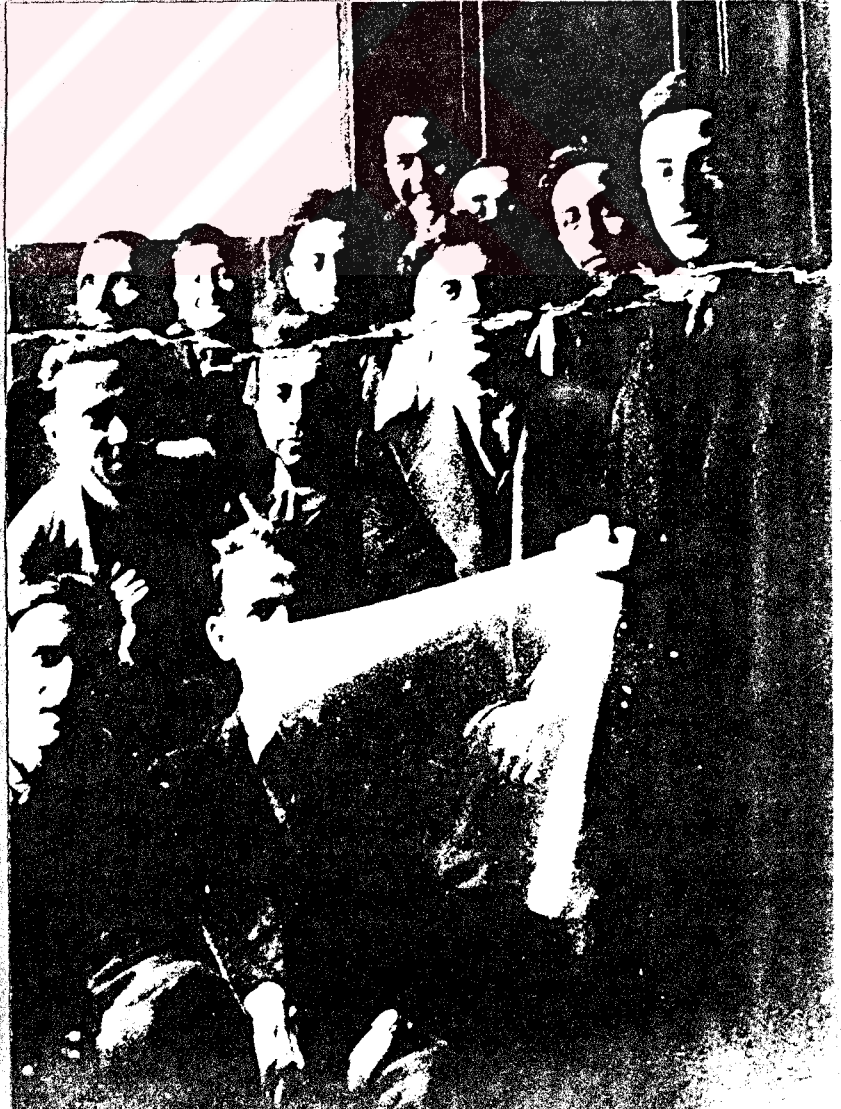

3

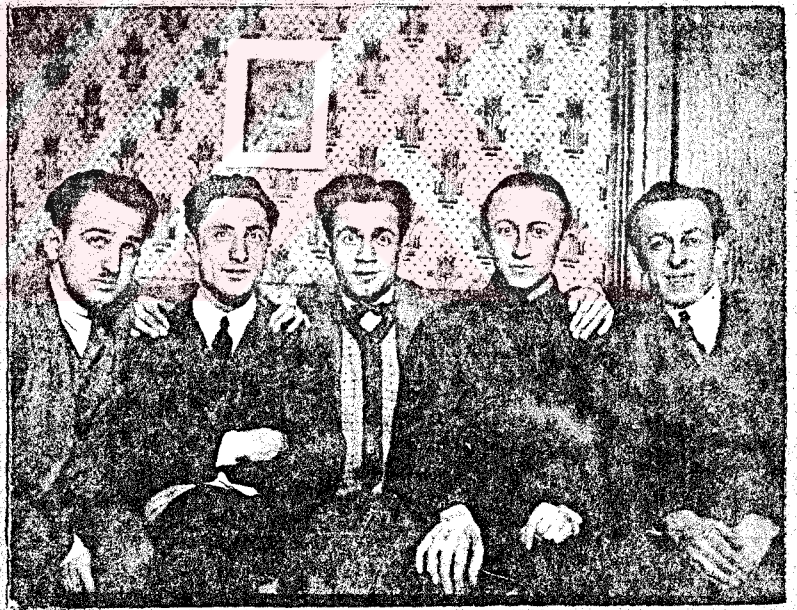

5

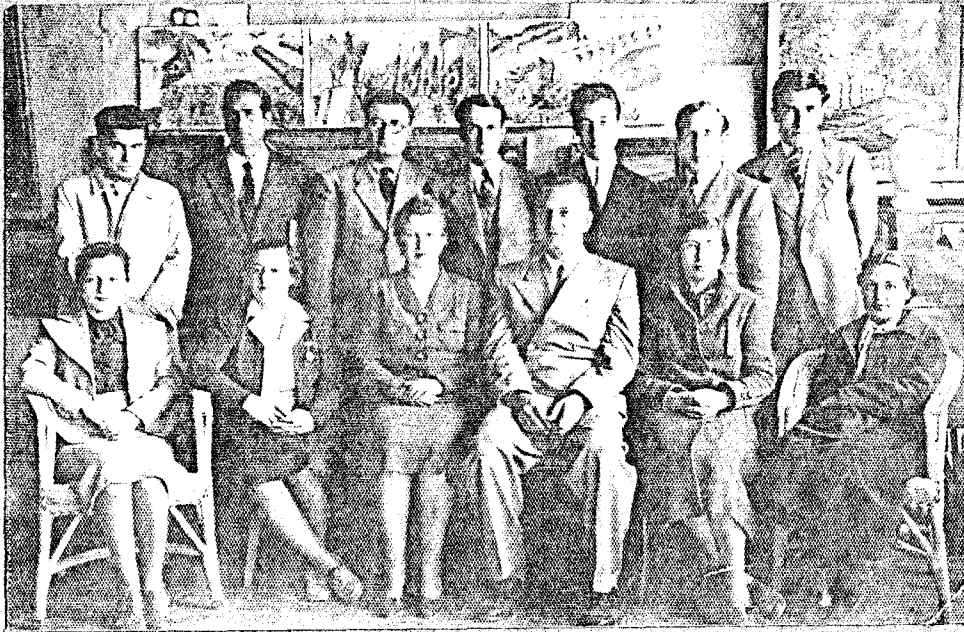

7

8

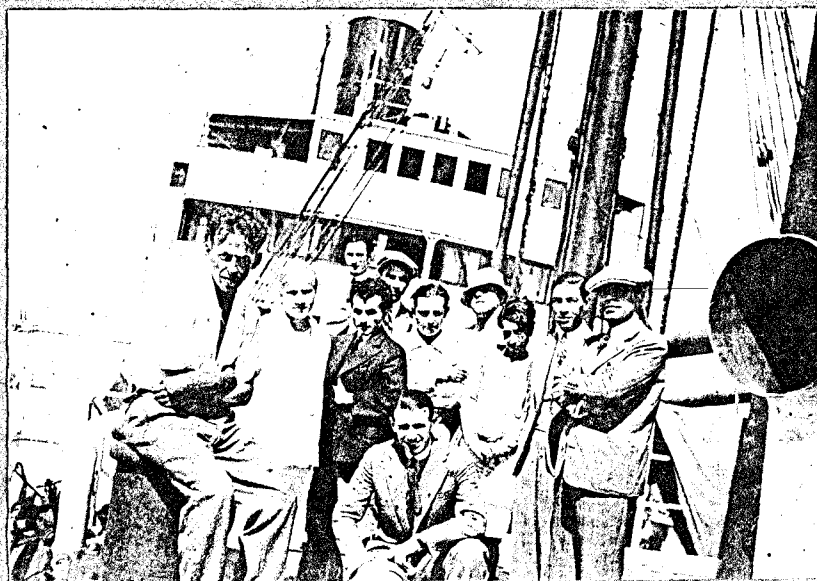

10

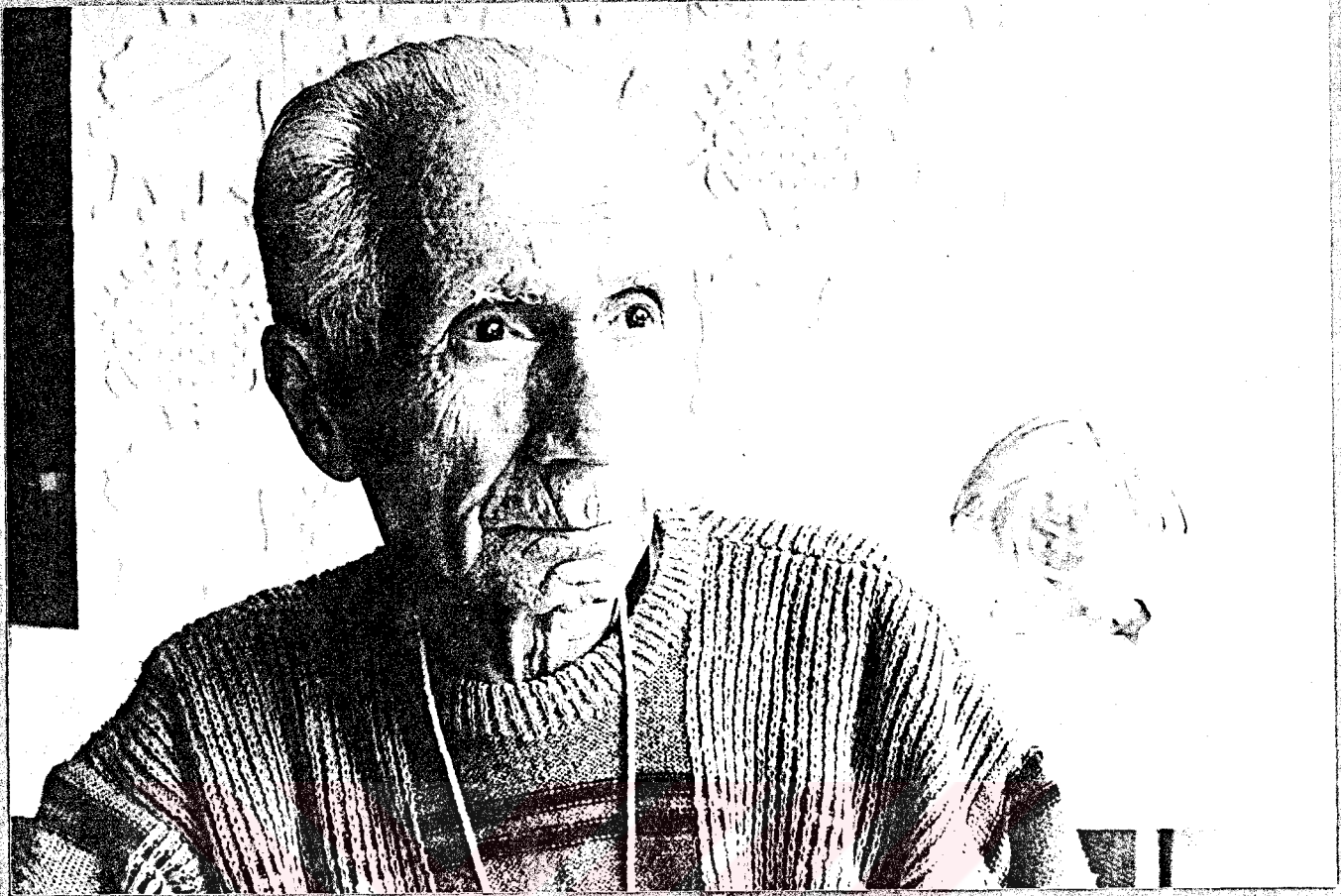

11

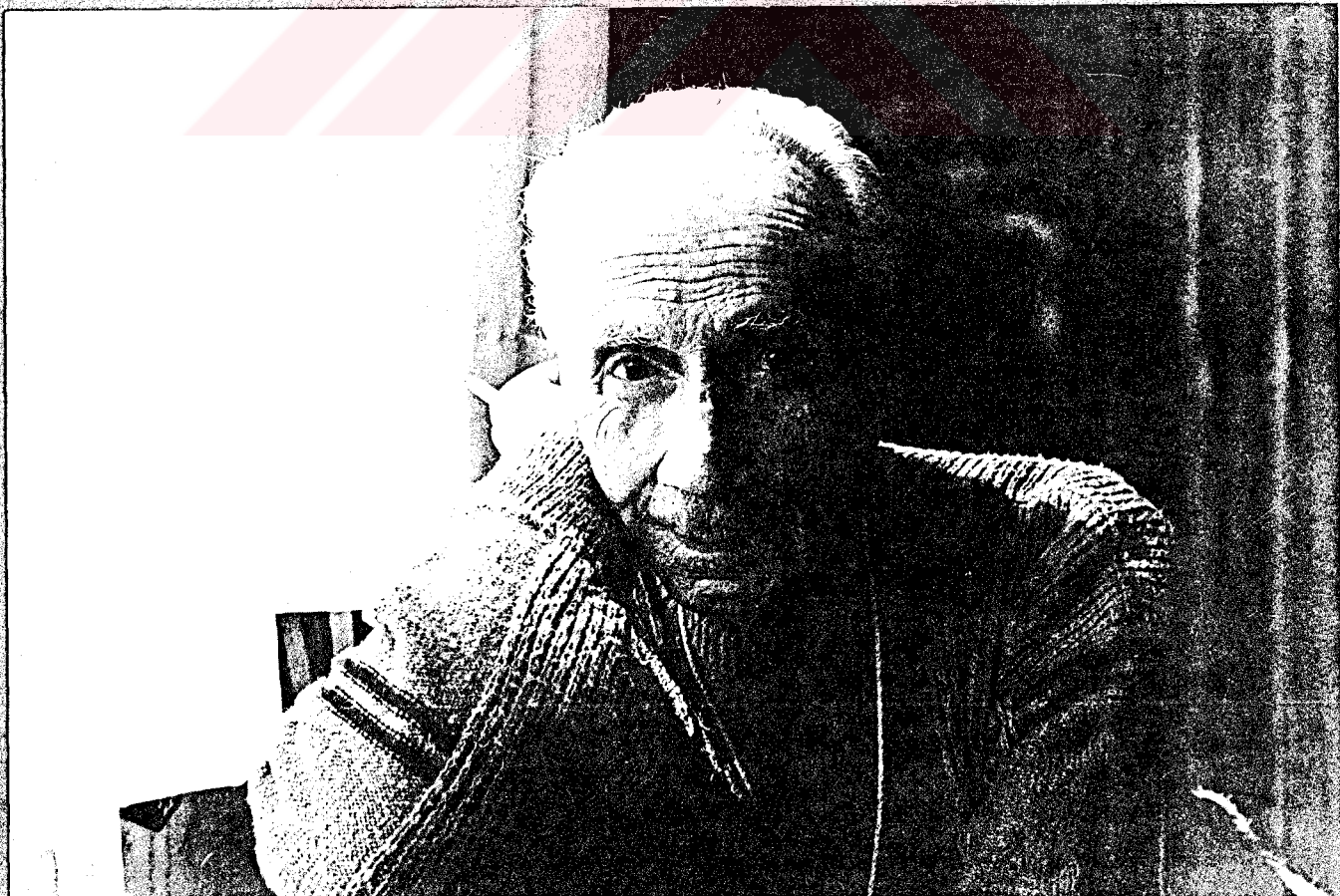

1- MAHMUT CÖDA

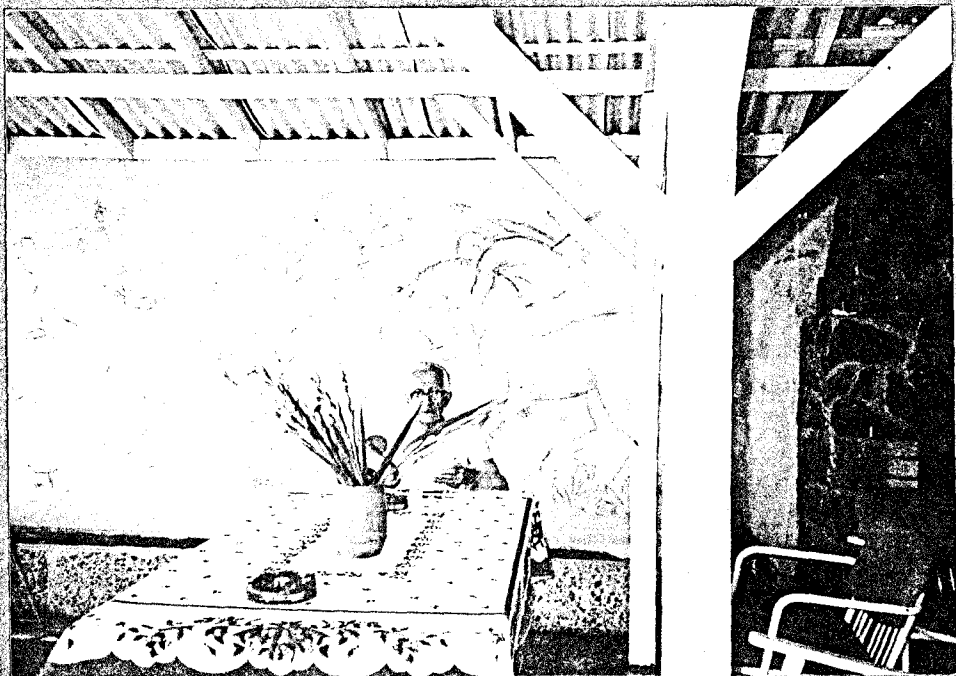
13

14

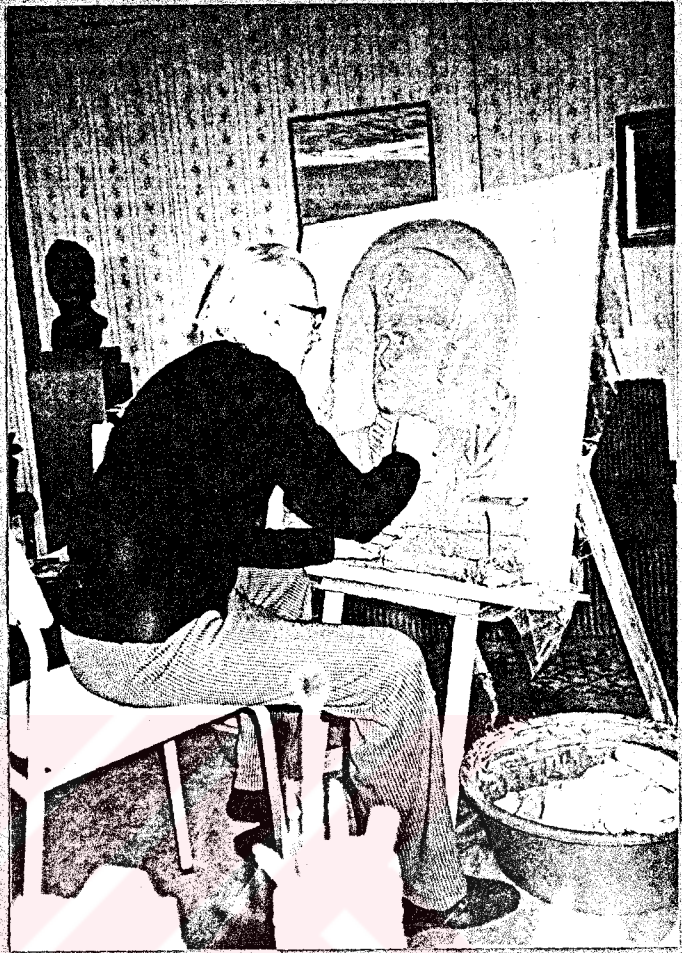
15

16

17

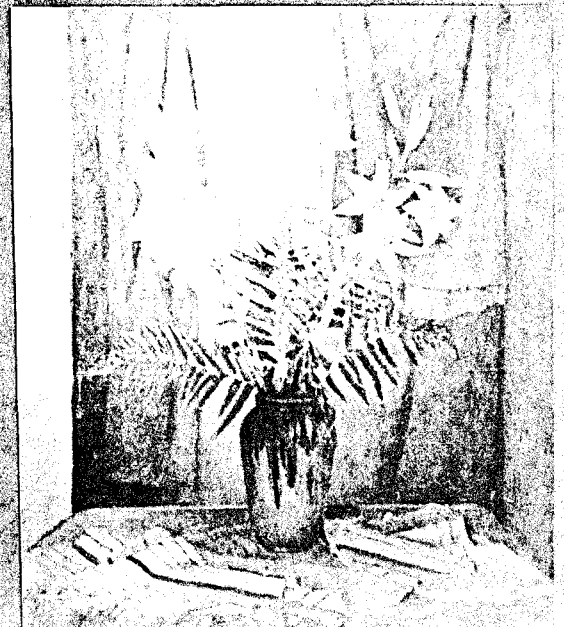
18

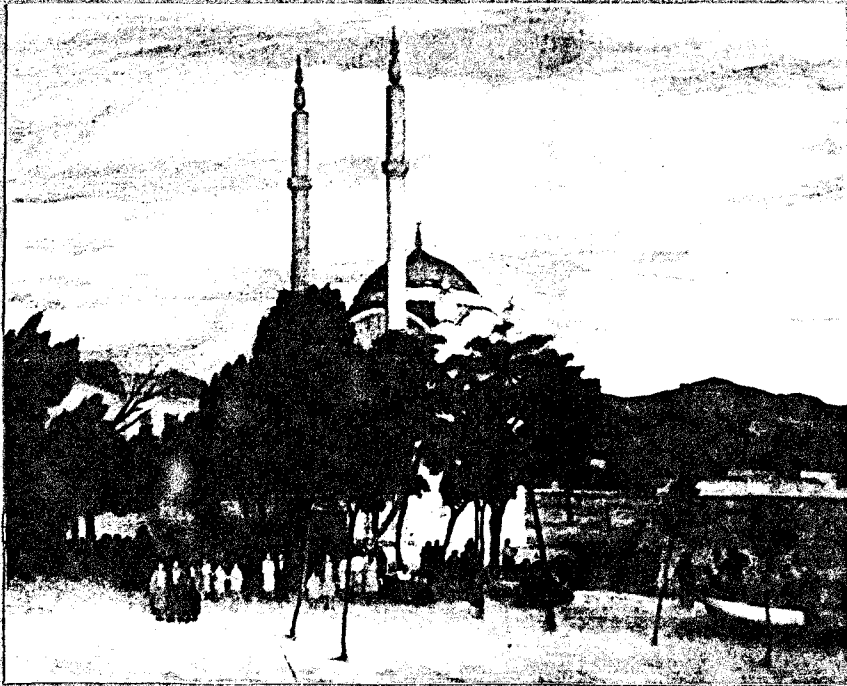
19

20

21

22

23

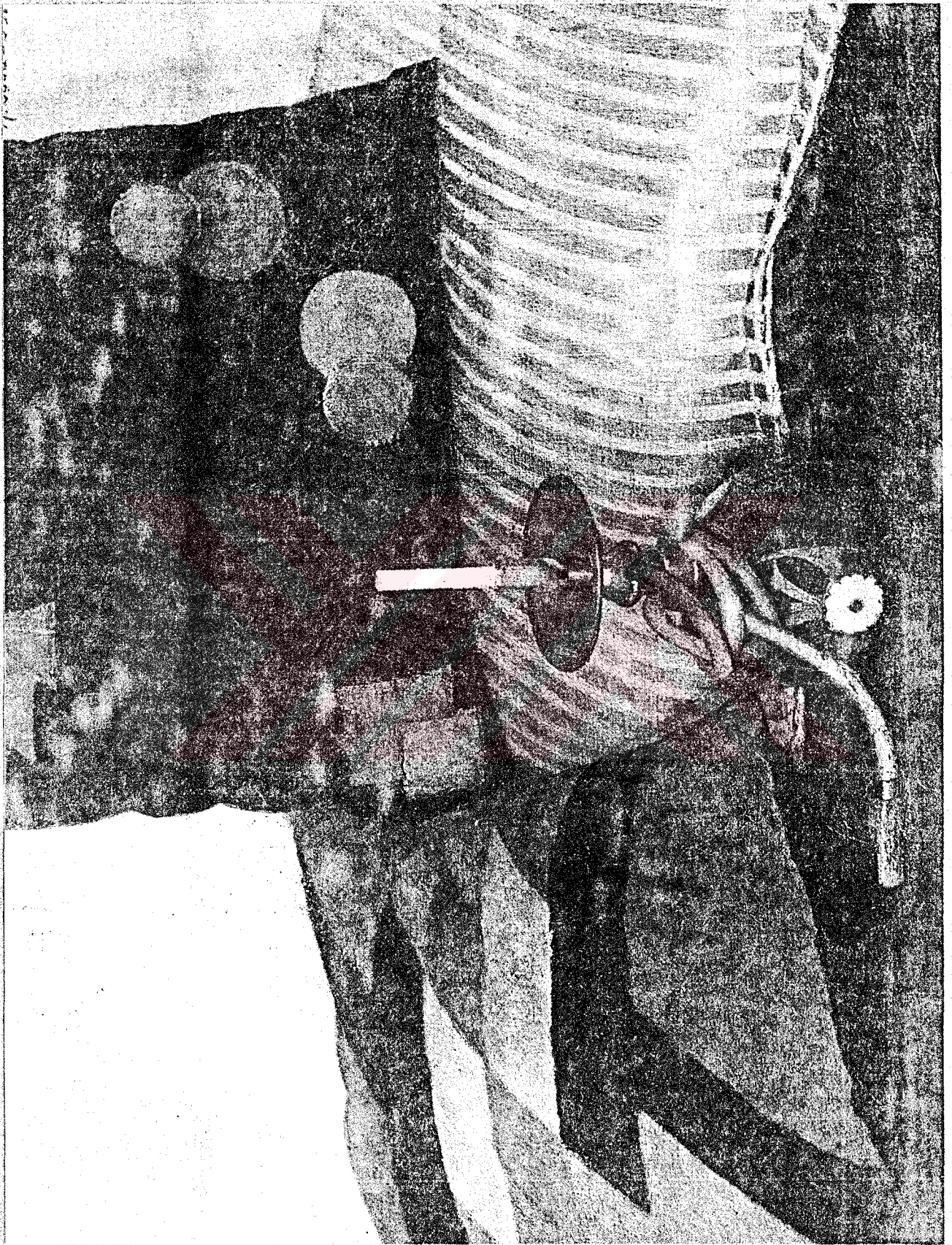

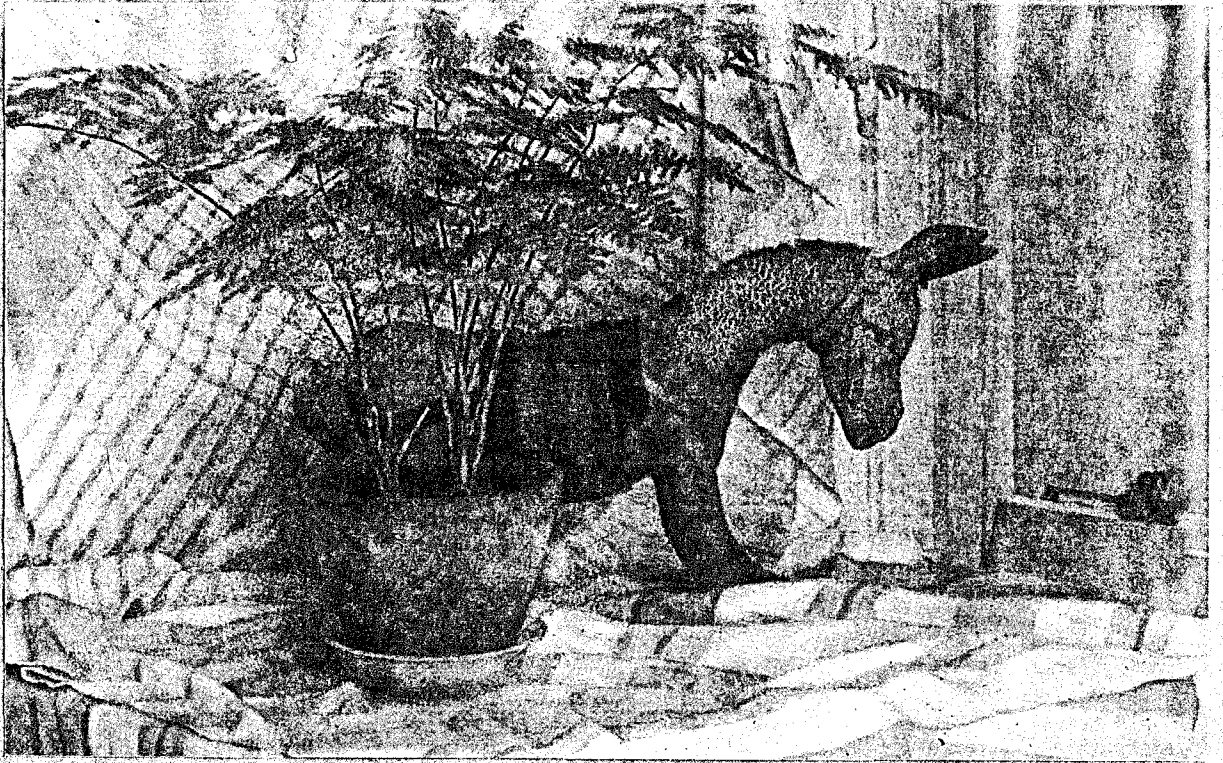

25

26

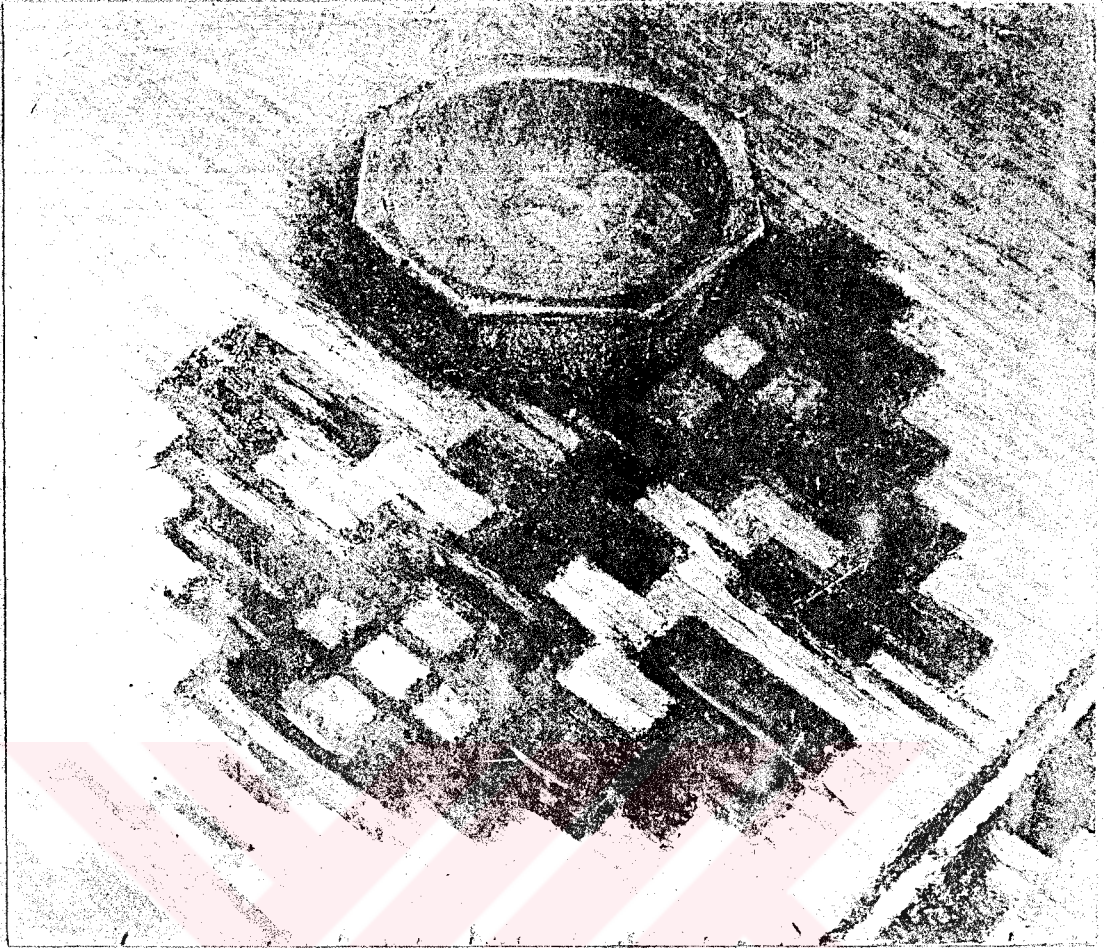
28

29

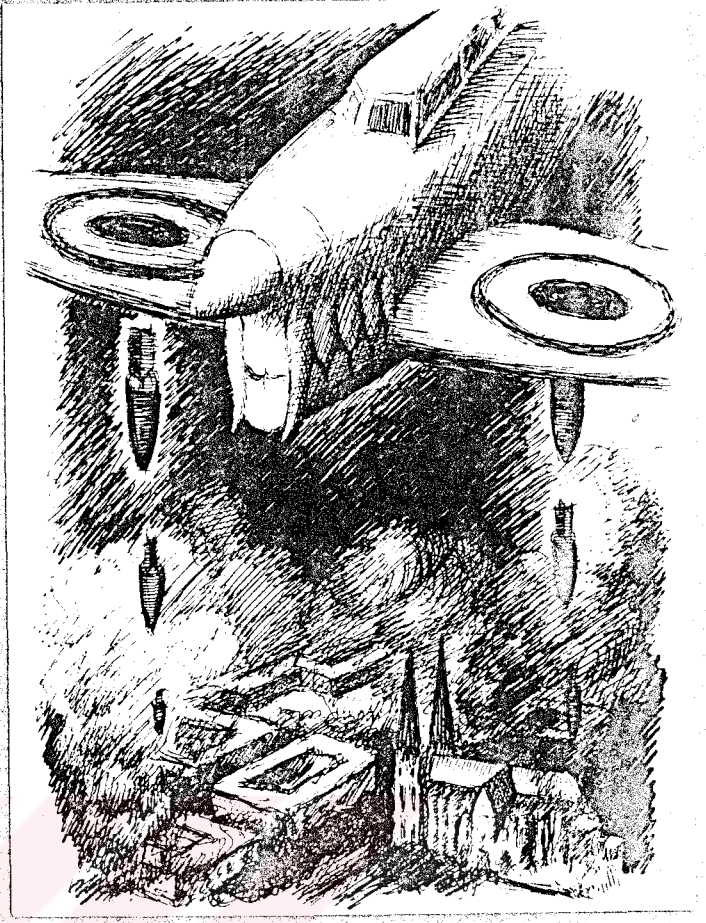
32

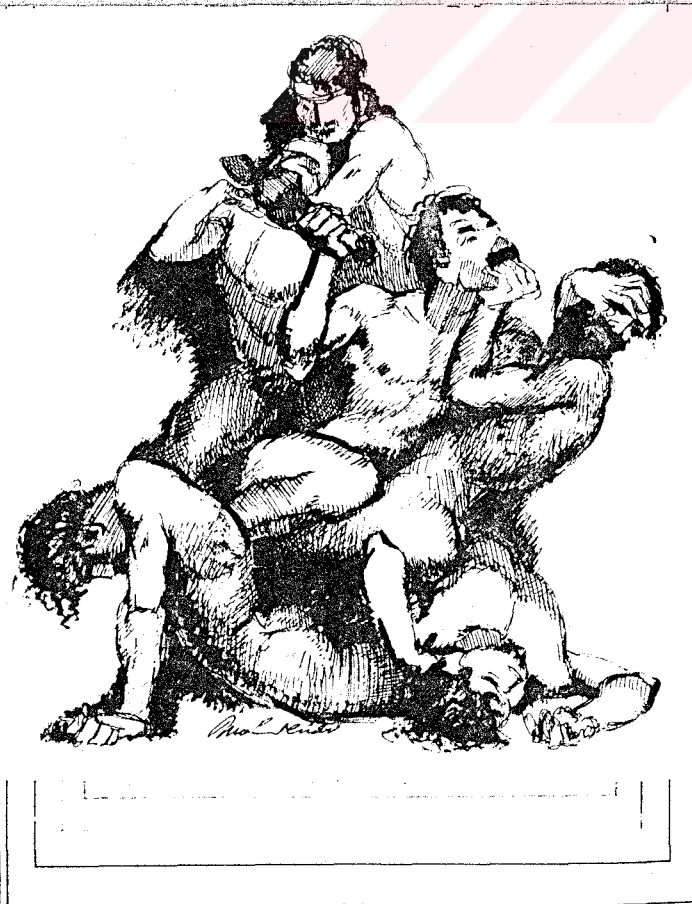
33

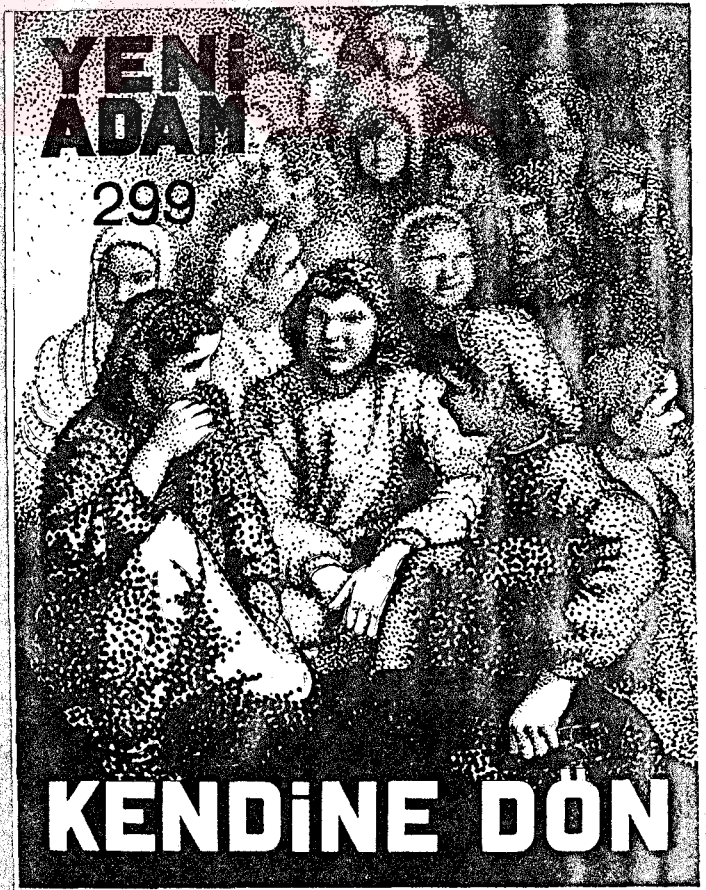
34

35

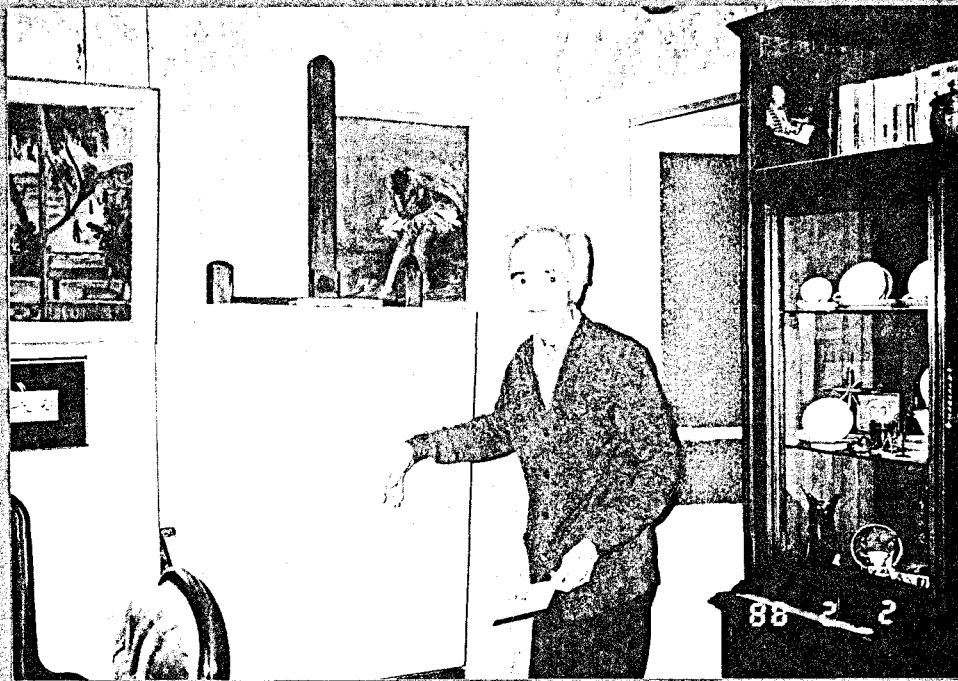
36

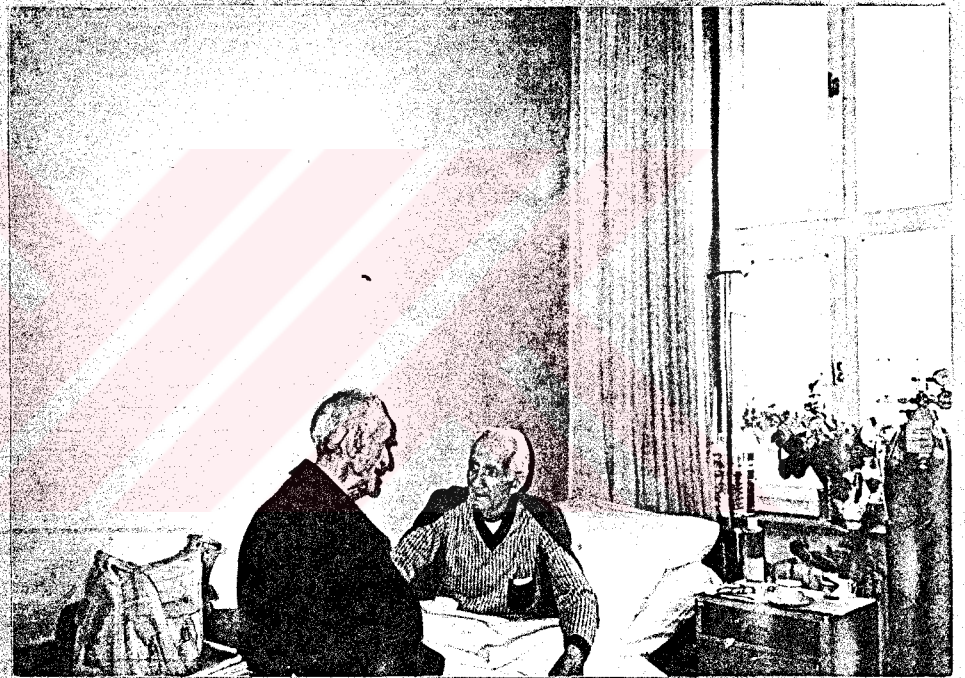
37

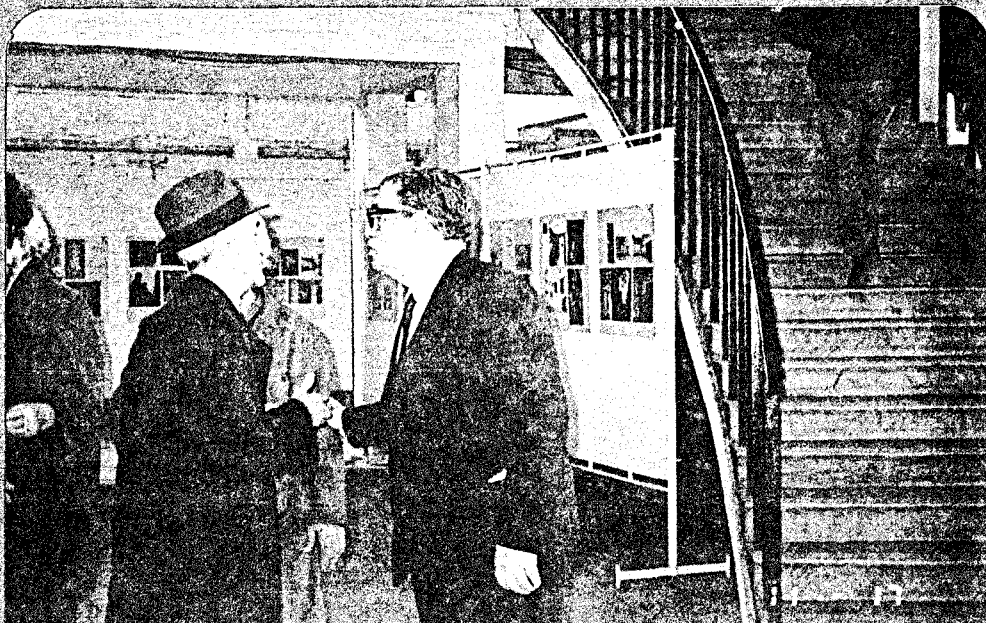
2- ALI AVNI ÇELEBI

38

39

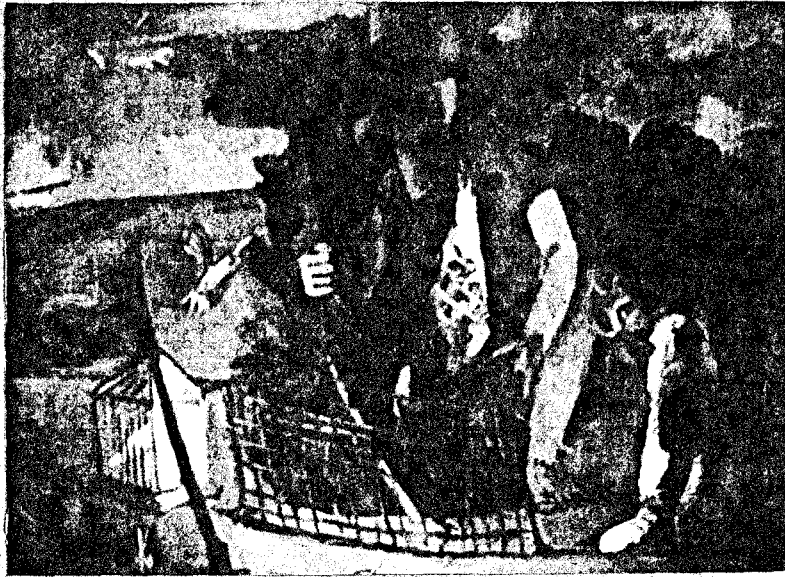

41

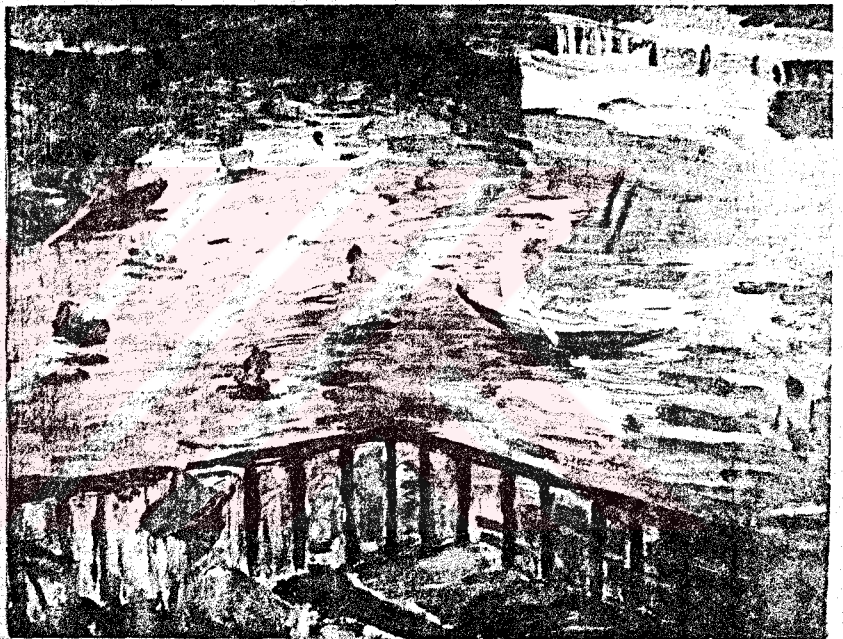

42

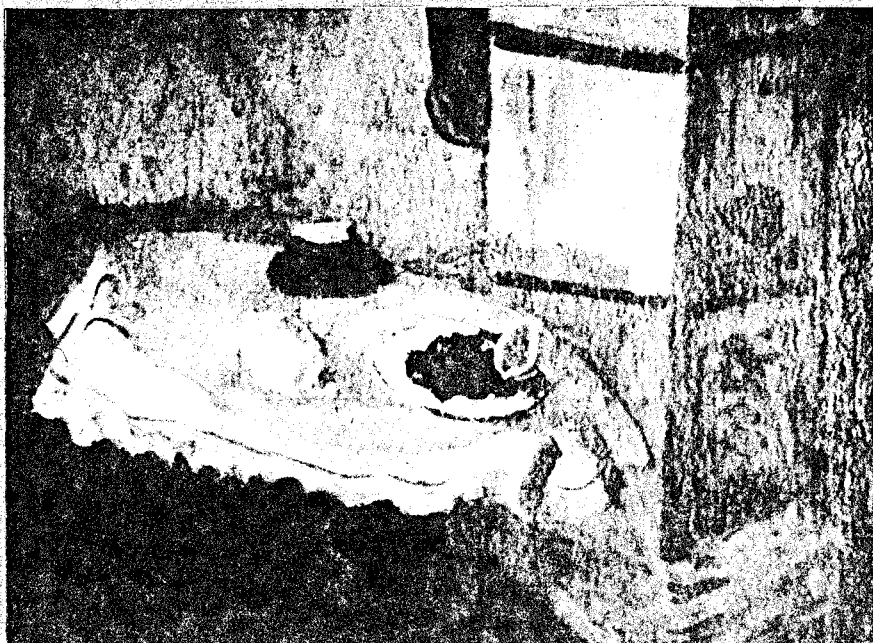

44

45

46

47

48

49

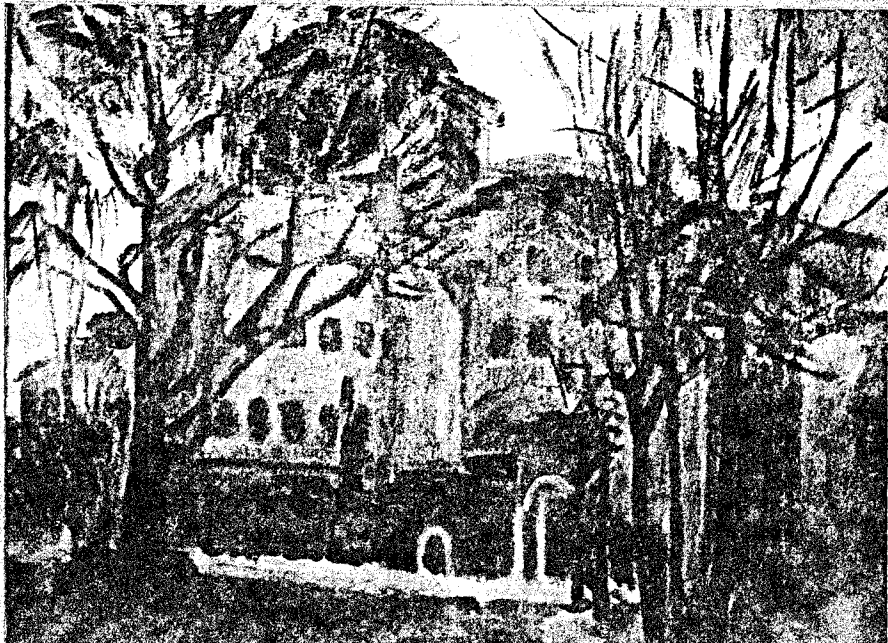

51

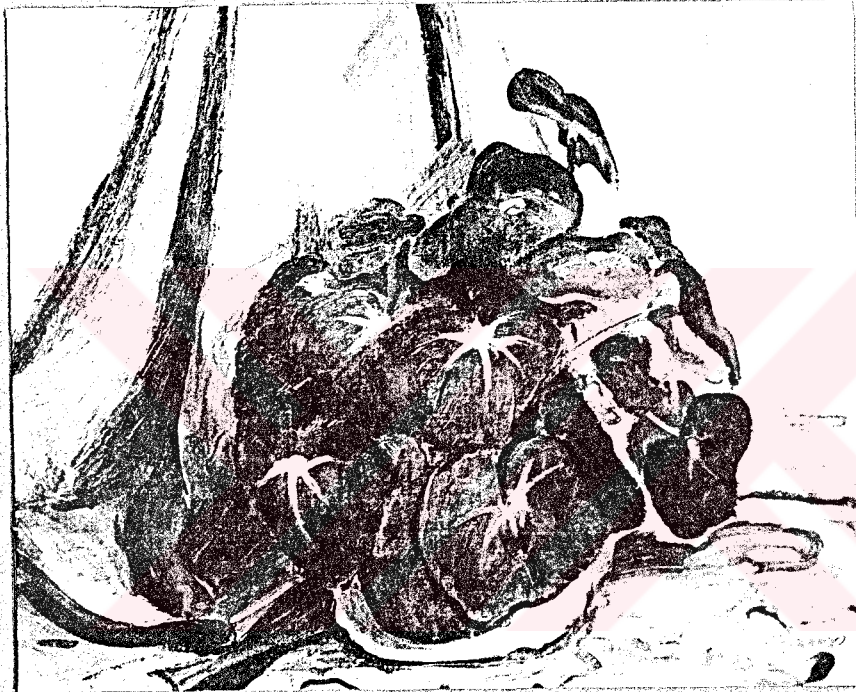
52

53

54

55

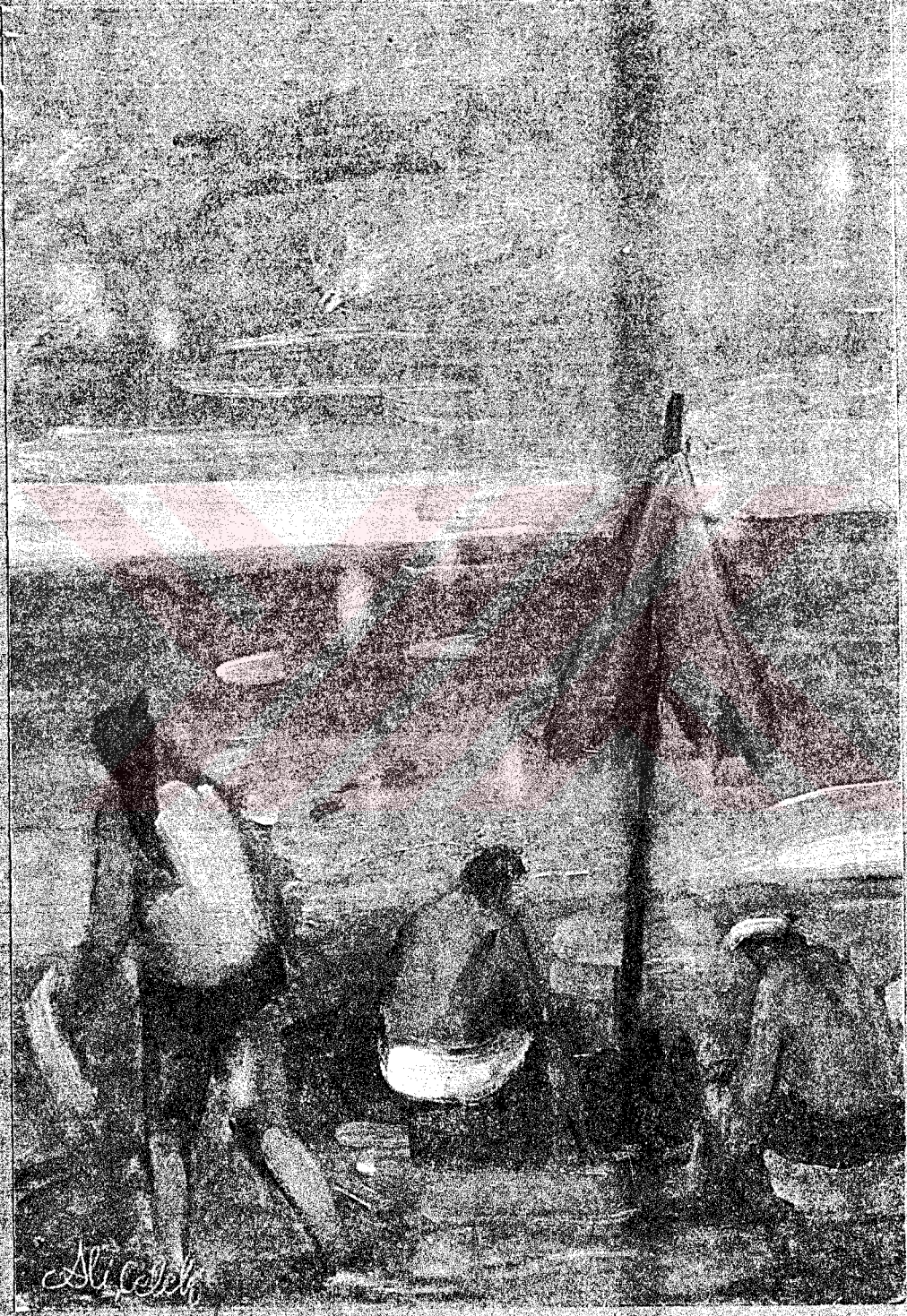

57

58

Ali, 1964

60

61

62

63

64

3- ZEKİ KOCAMEMİ

66

67

68

69

70

71

75

74

76

77

78

79

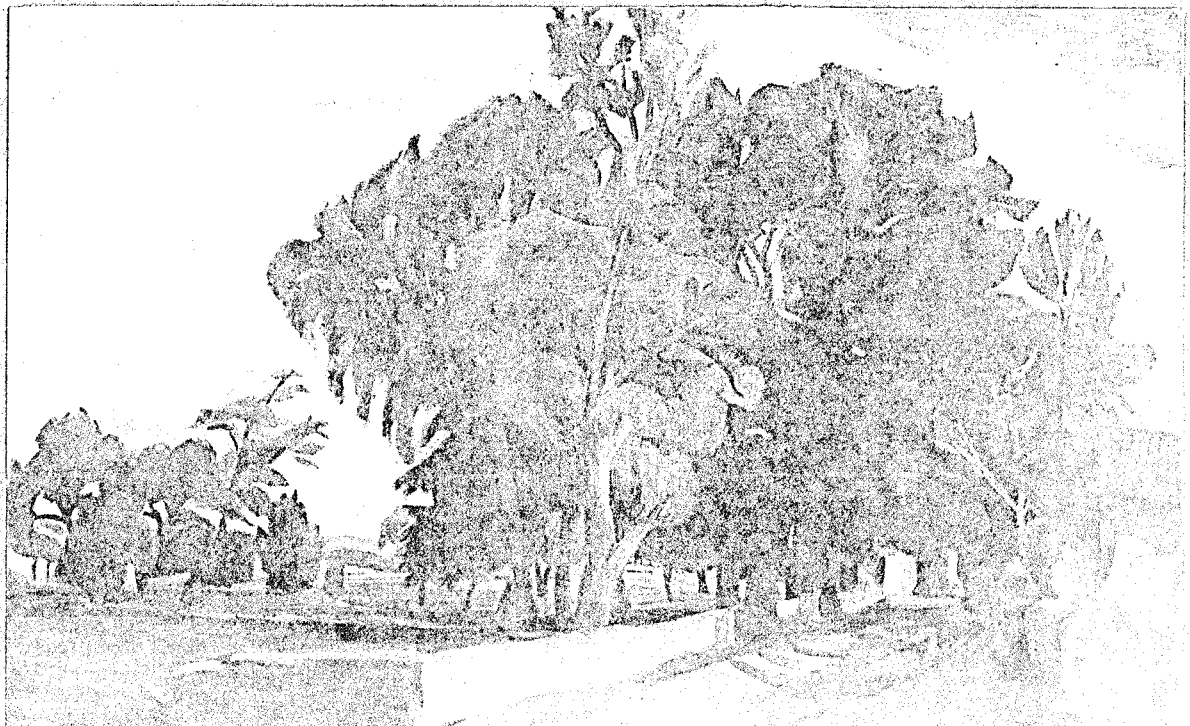
80

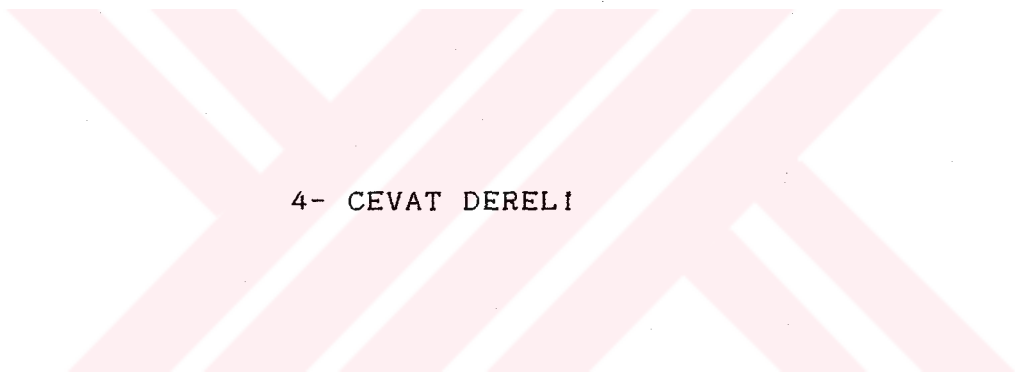

81

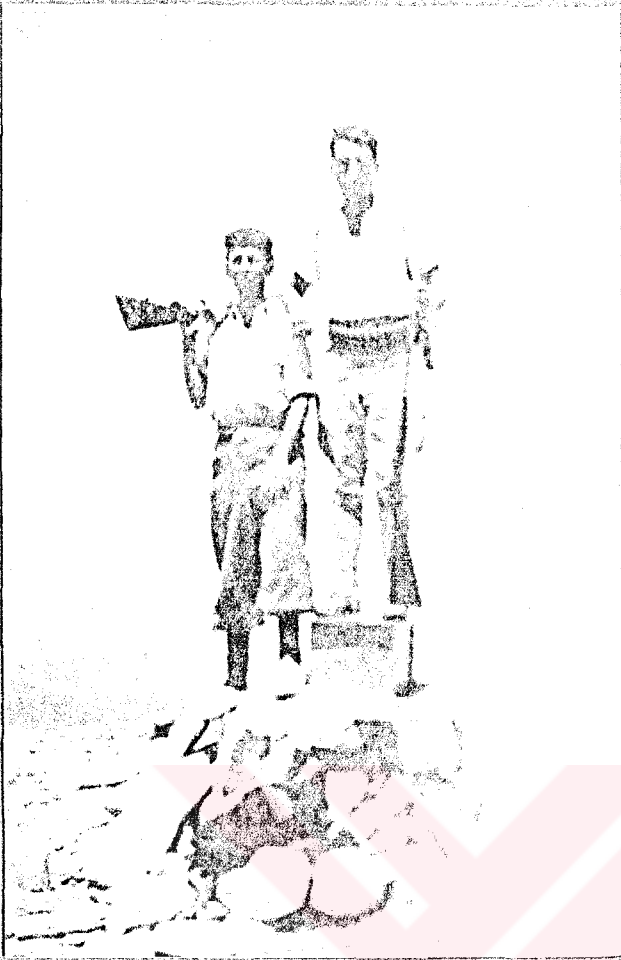

82

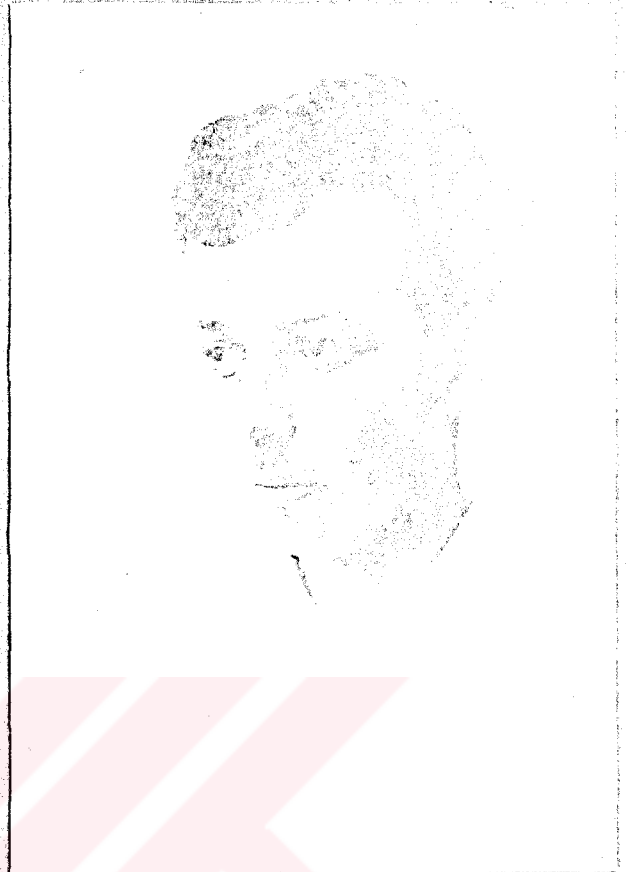

4- CEVAT DERELI

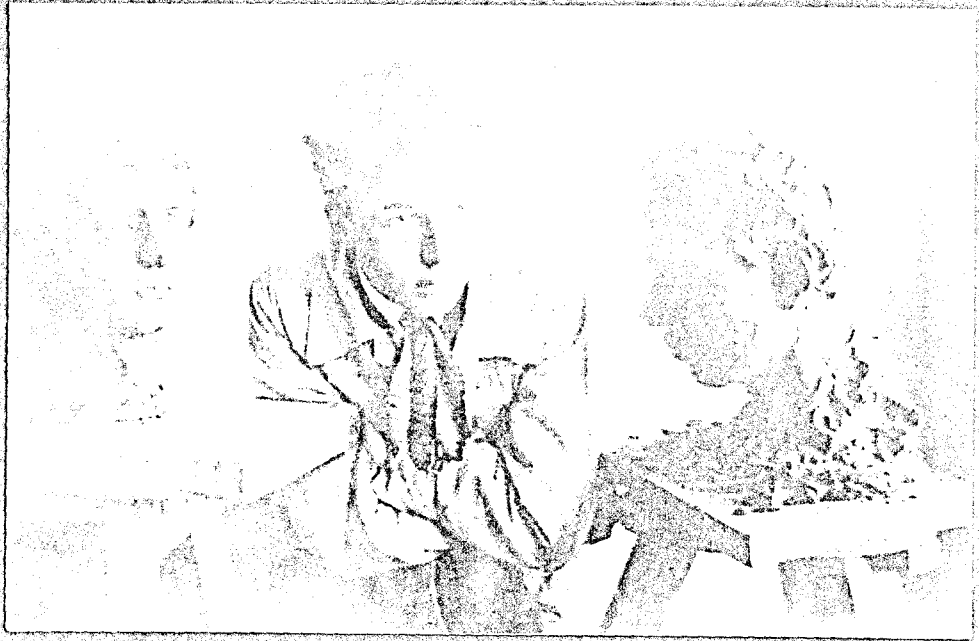
84

85

87

88

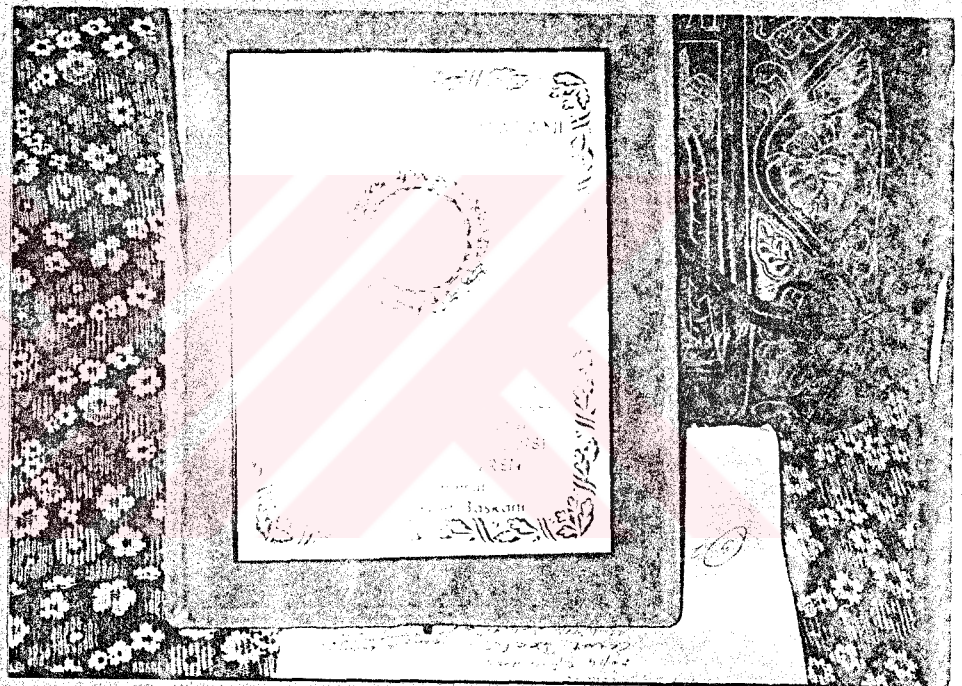
89

90

91

92

93

94

95

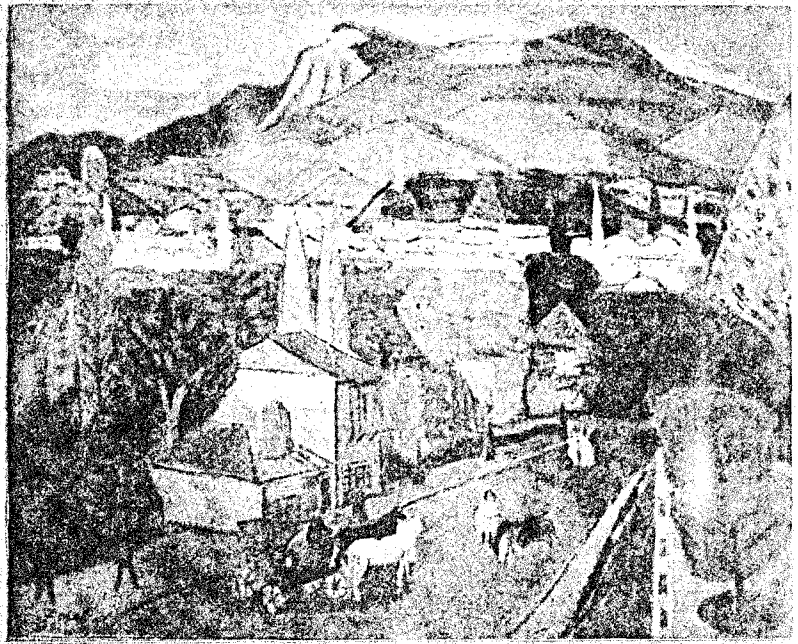
96

97

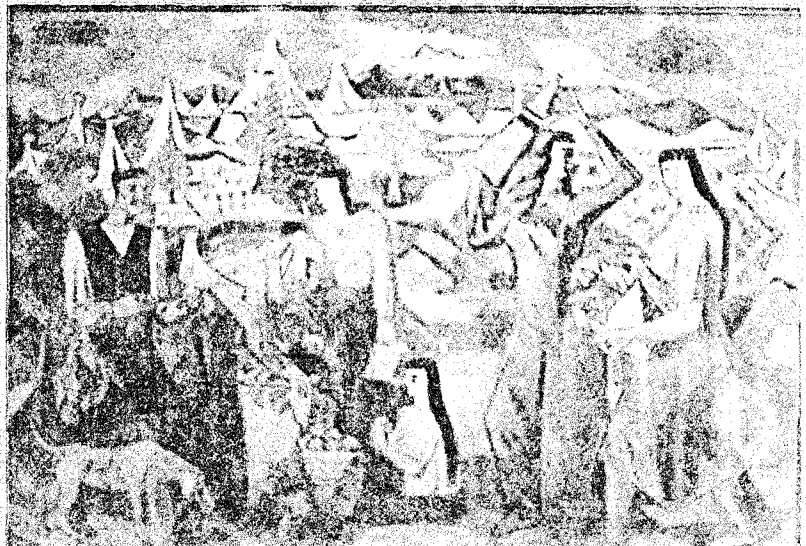
98

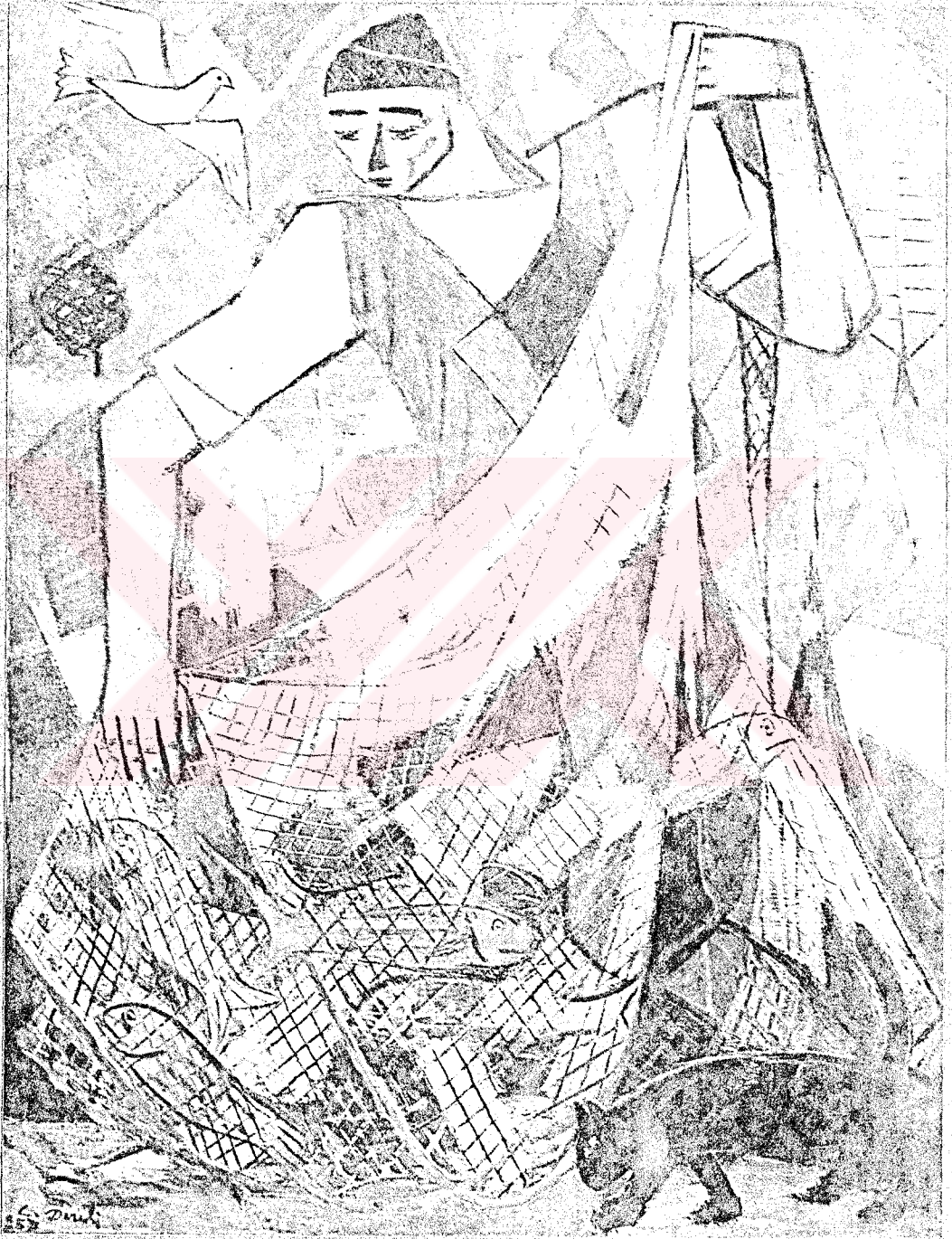
99

100

101

103

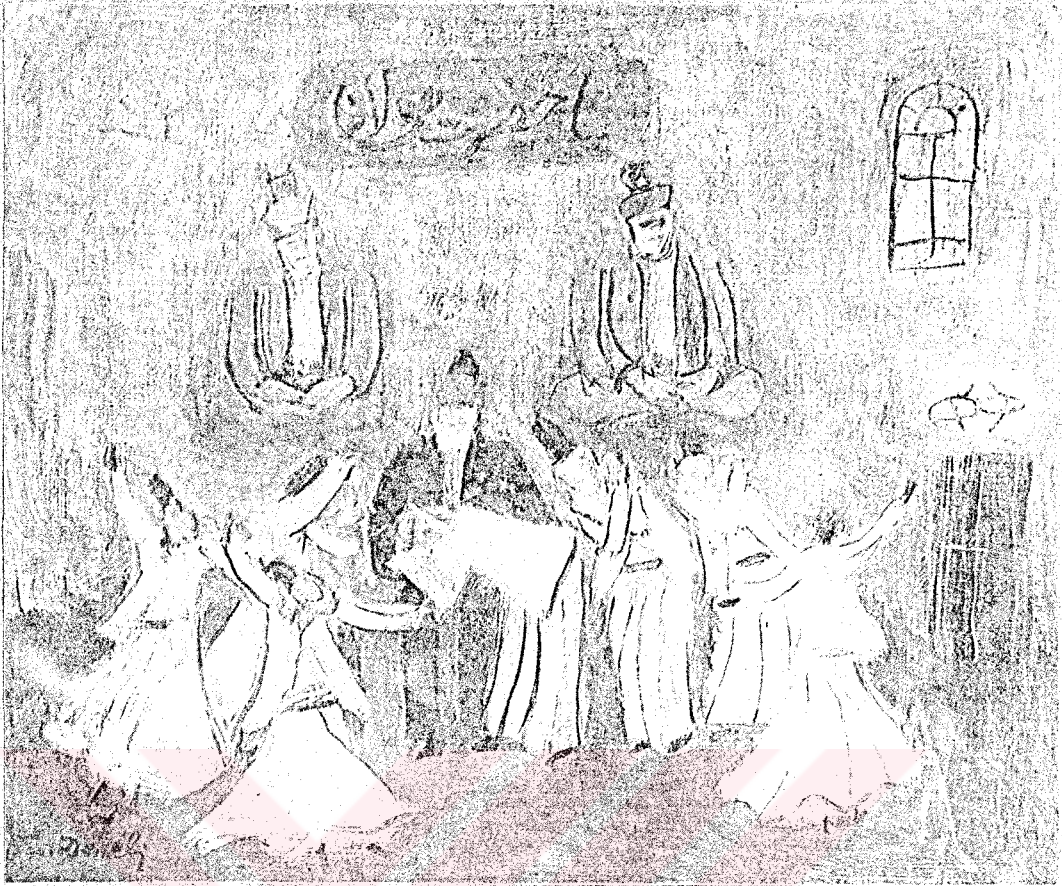
104

105

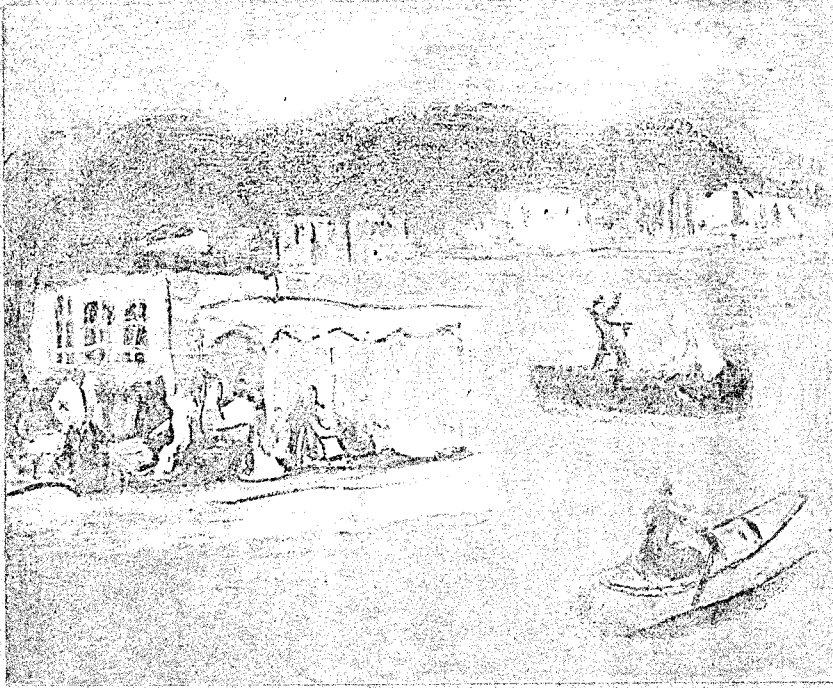
106

107

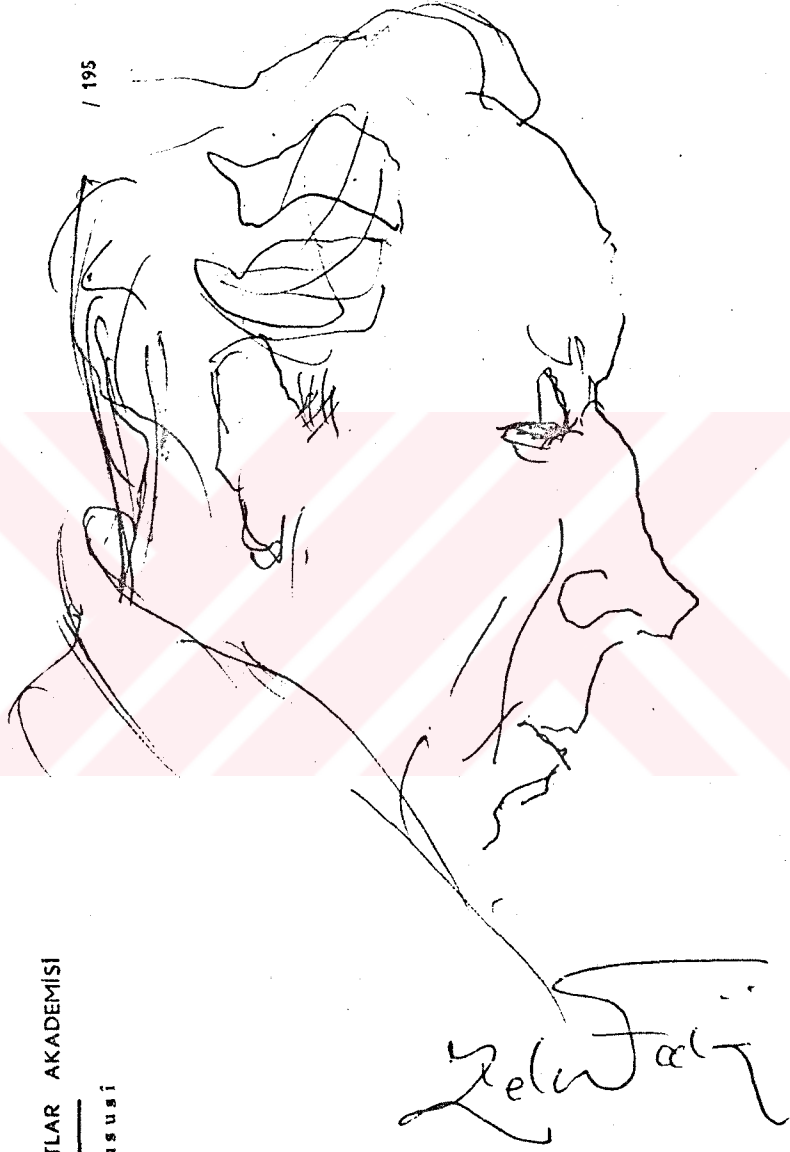
108

109

110

/ 195

- SANATLAR AKADEMİSİ

Hususî

5- REFİK EPİKMAN

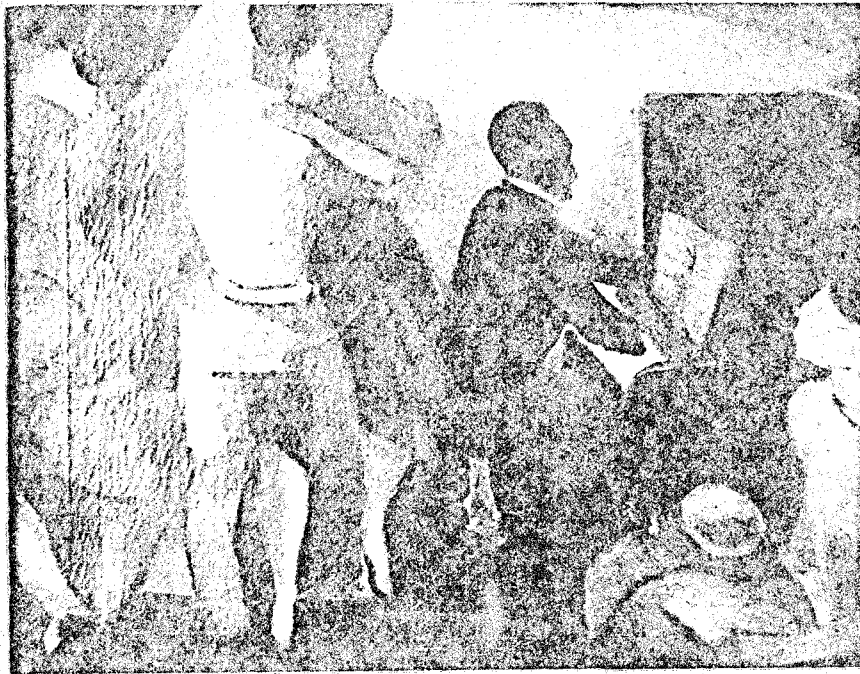
112

113

114

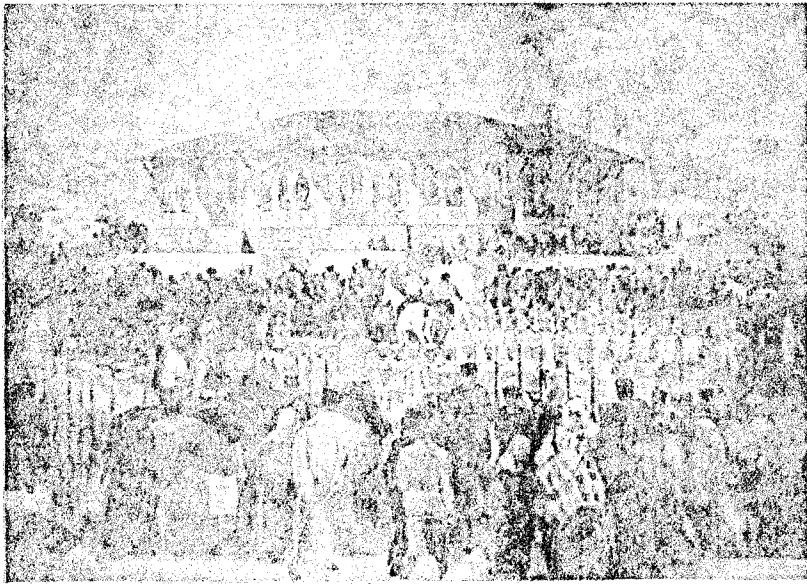
115

116

117

118

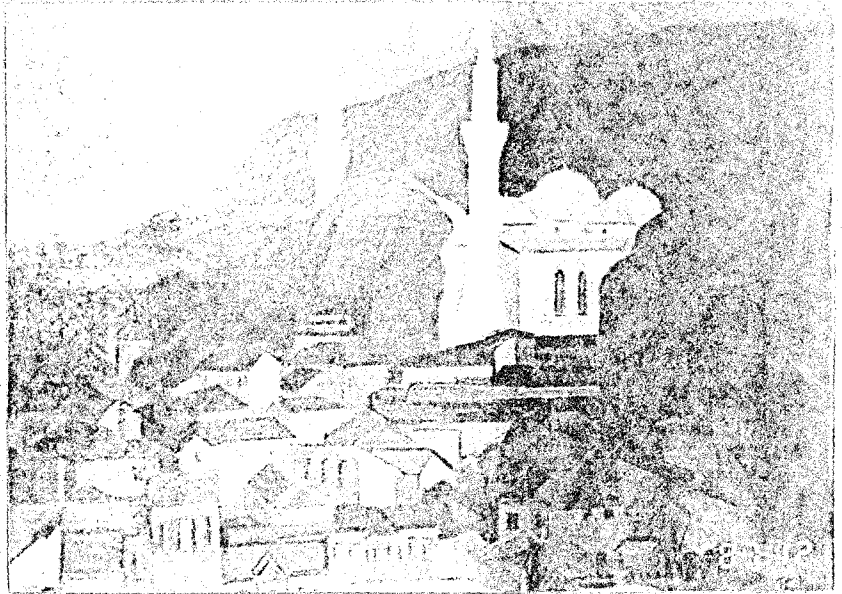

119

120

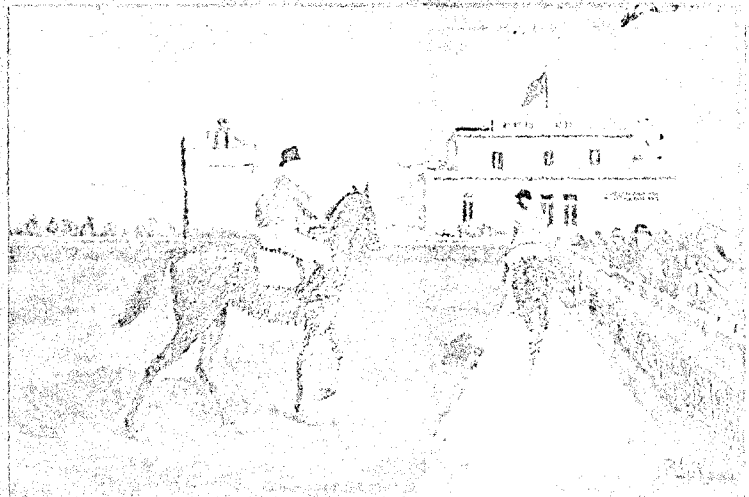

122

123

124

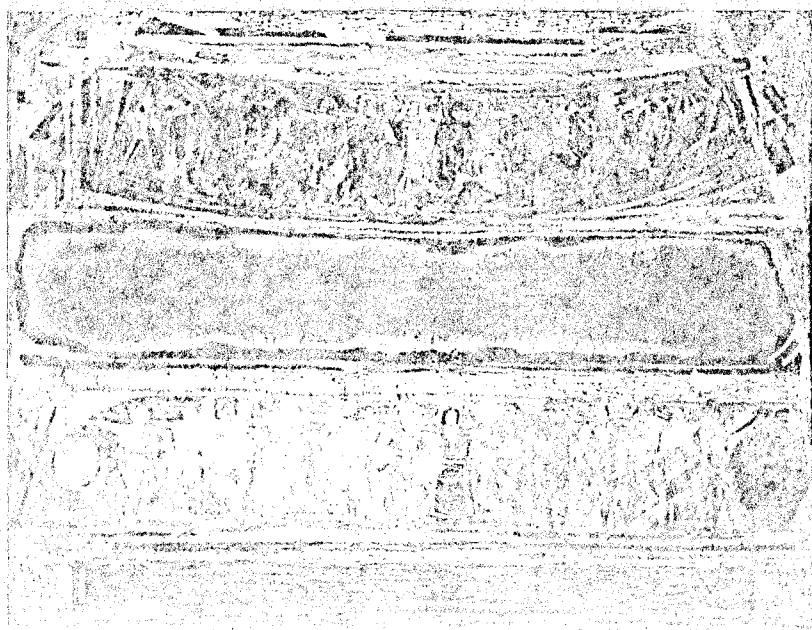
125

126

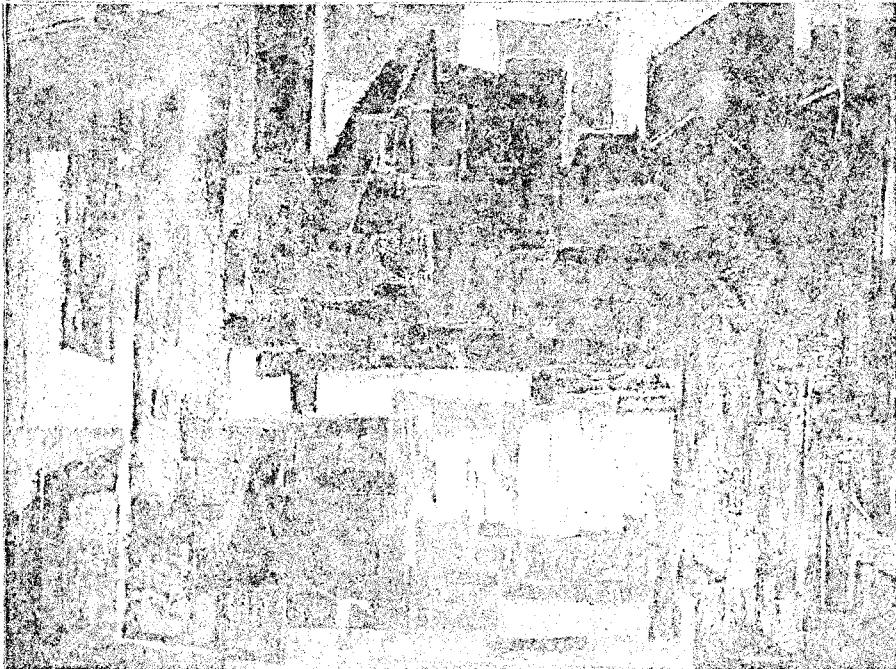
127

128

129

130

131

132

133

6- HALE ASAF

135

136

Müstakil Resamlar ve Heykeltasar
Bölüğü

6 Mart
Cumartesi günü
Dance Caya
Geliniz!

310 istiklal cadesi Beykoz yanında

140

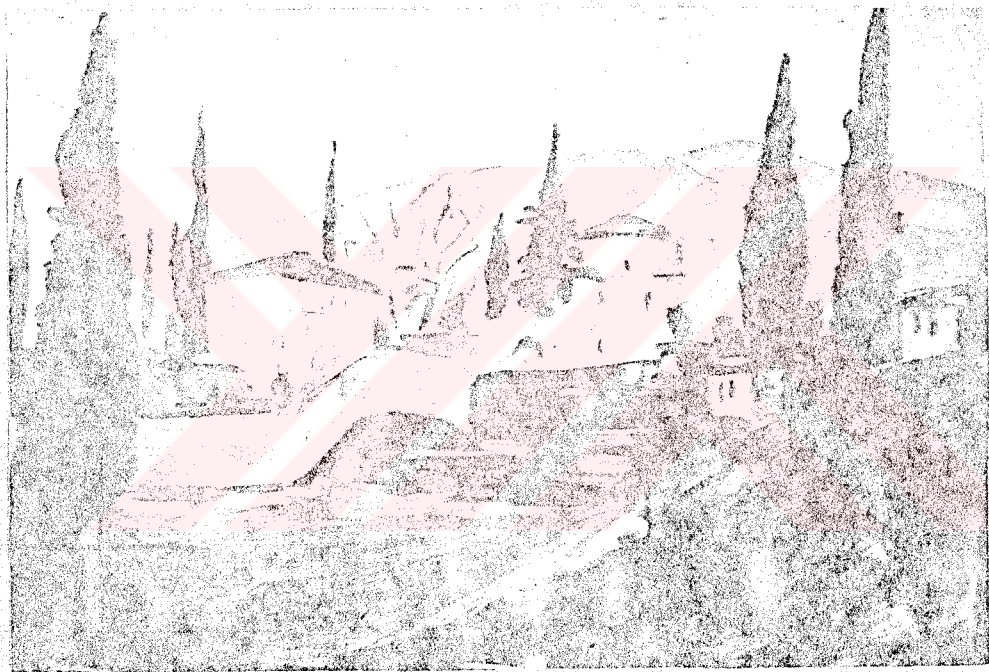
141

142

143

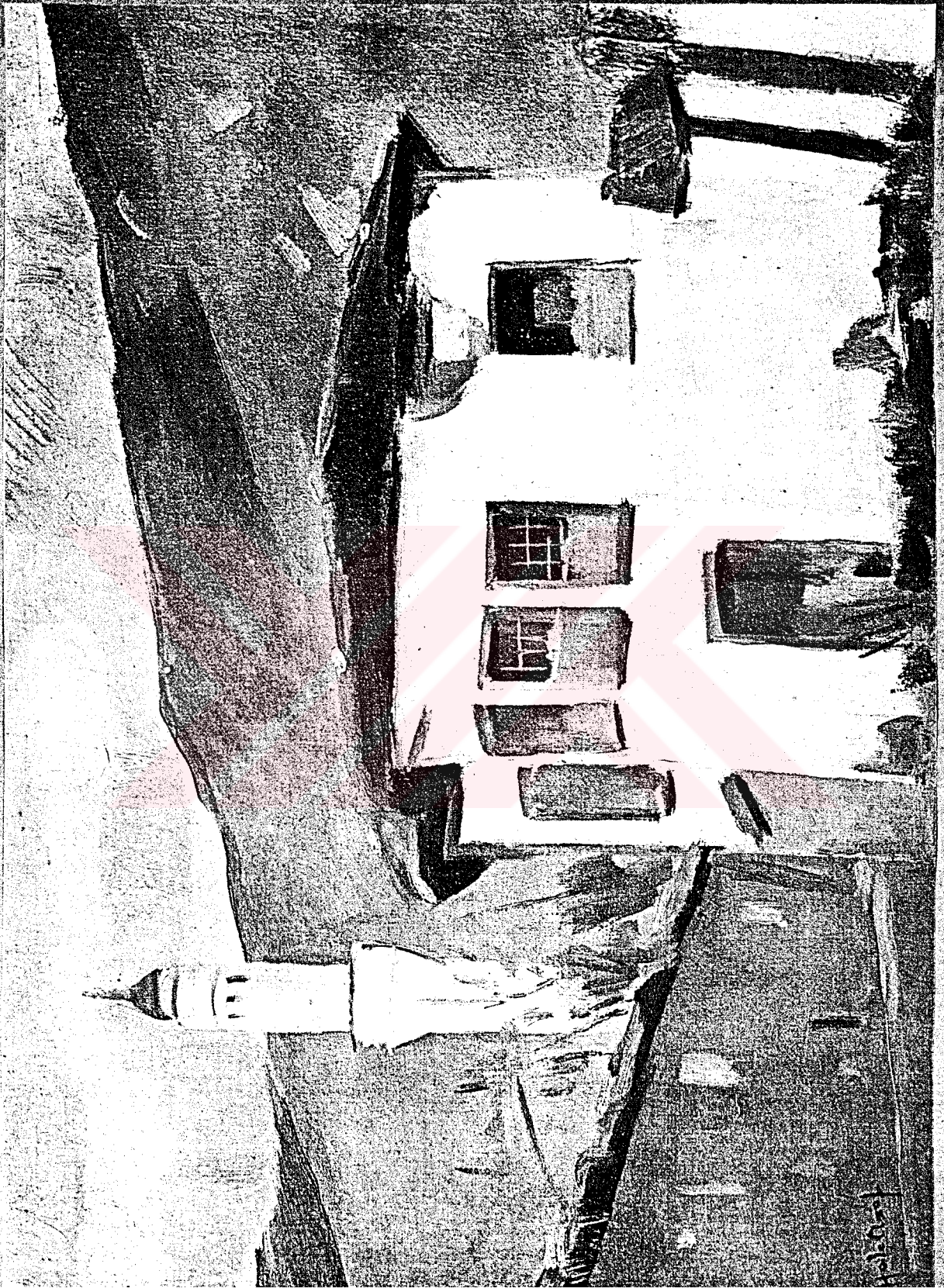

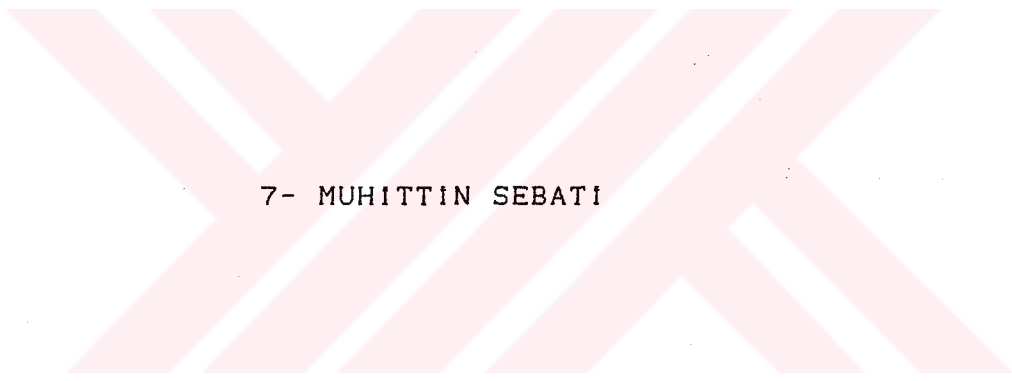
144

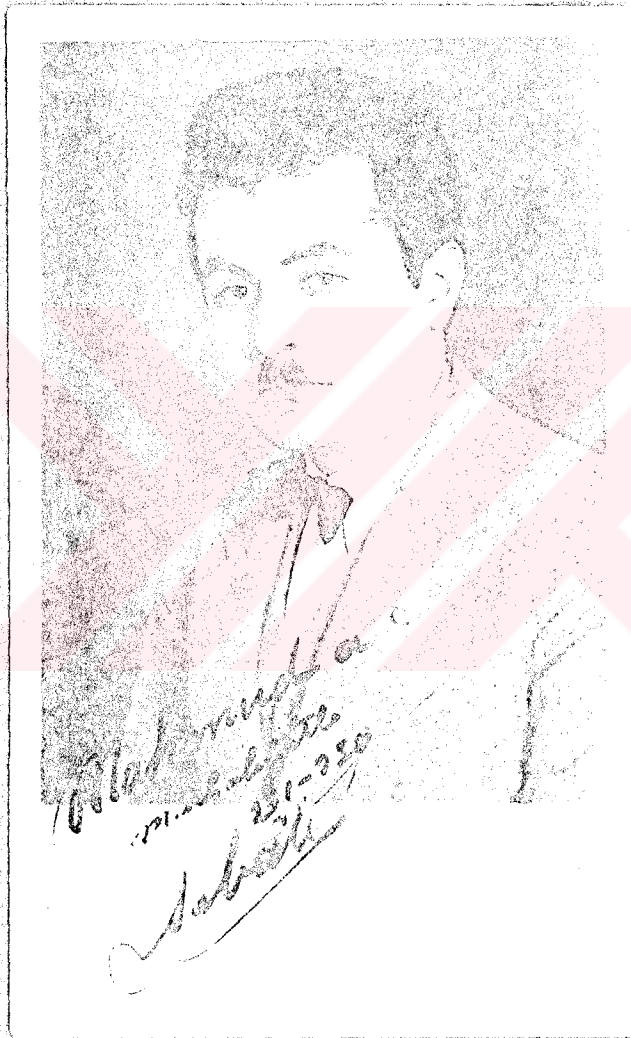
145

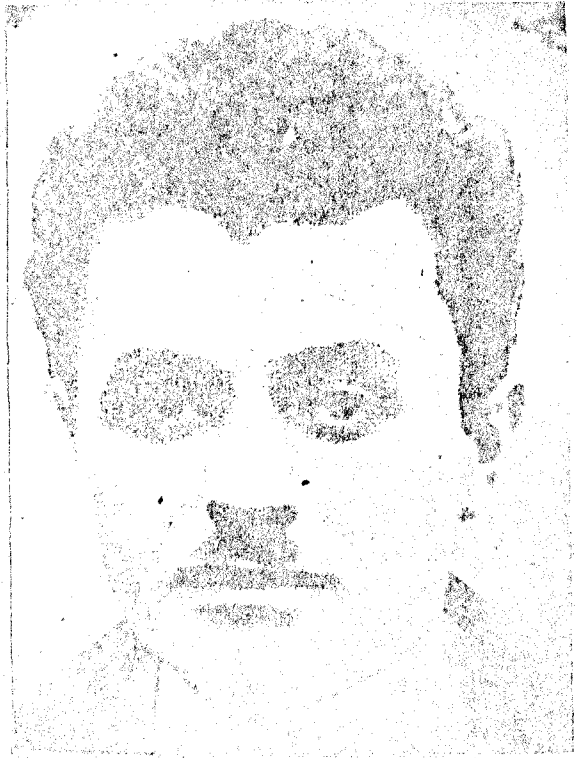

7- MUHITTİN SEBATİ

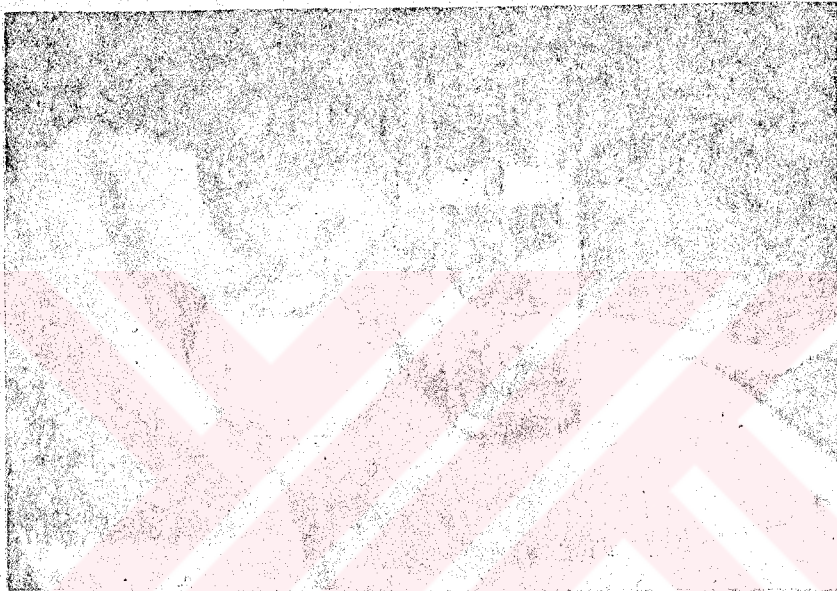
149

150

151

152

153

154

155

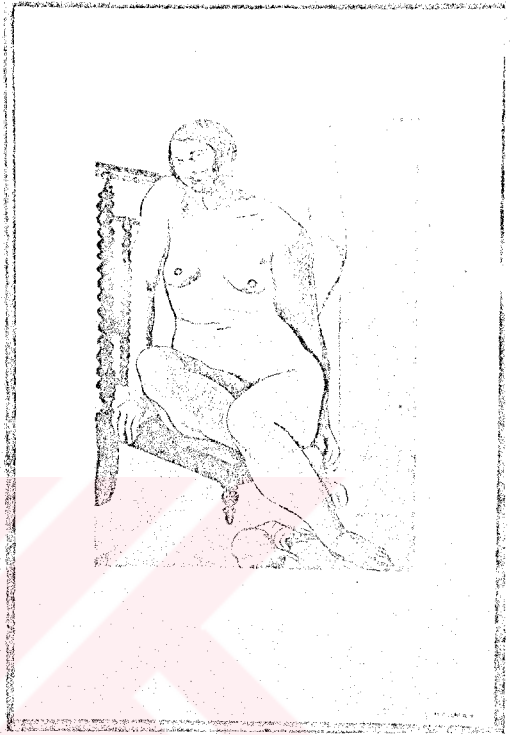
8- NURULLAH BERK

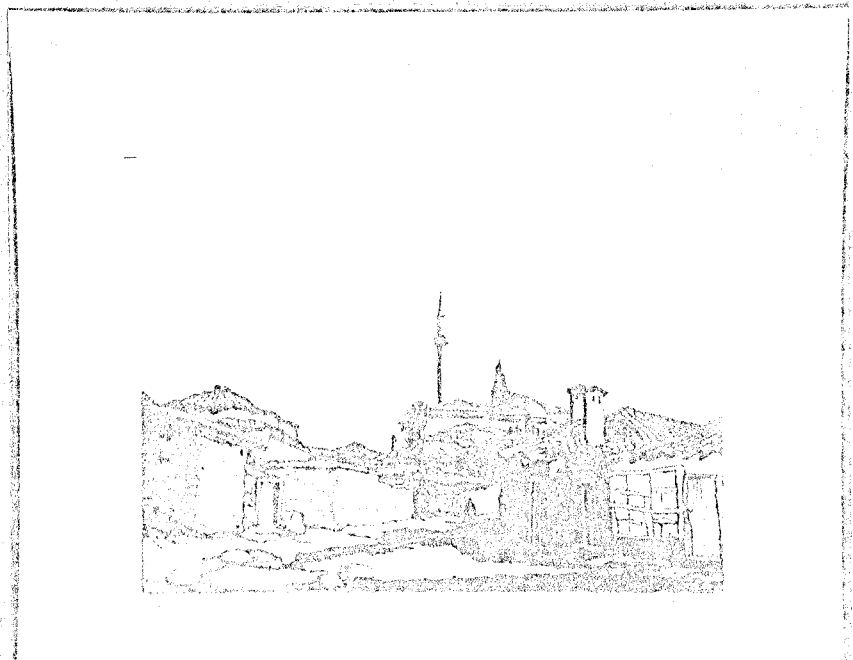

158

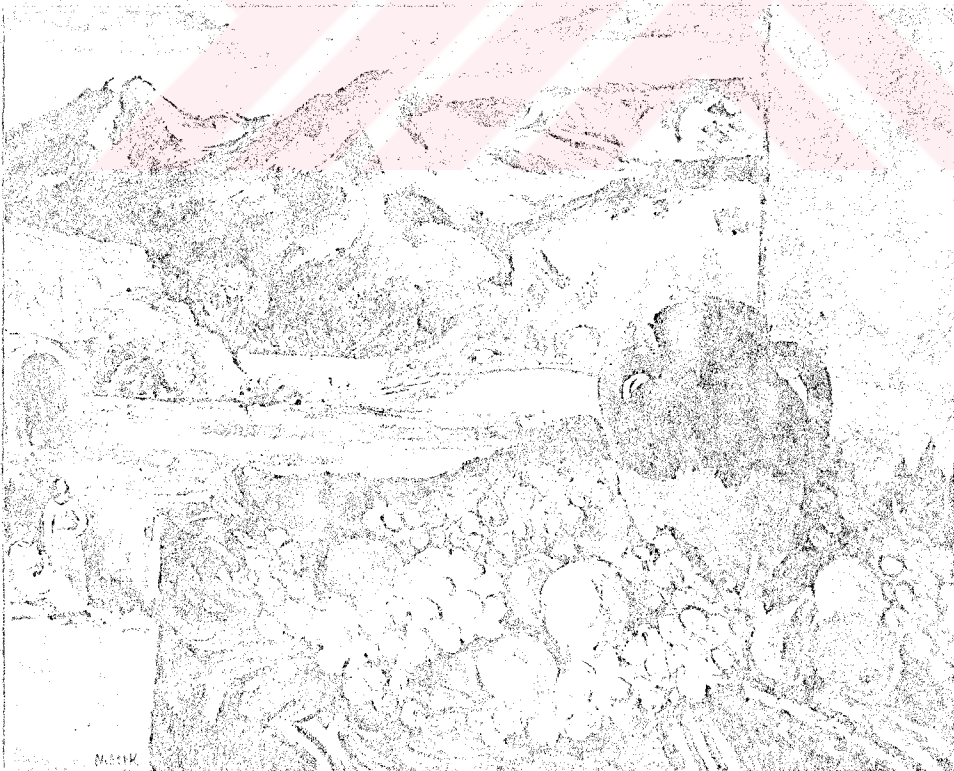
159

160

161

162

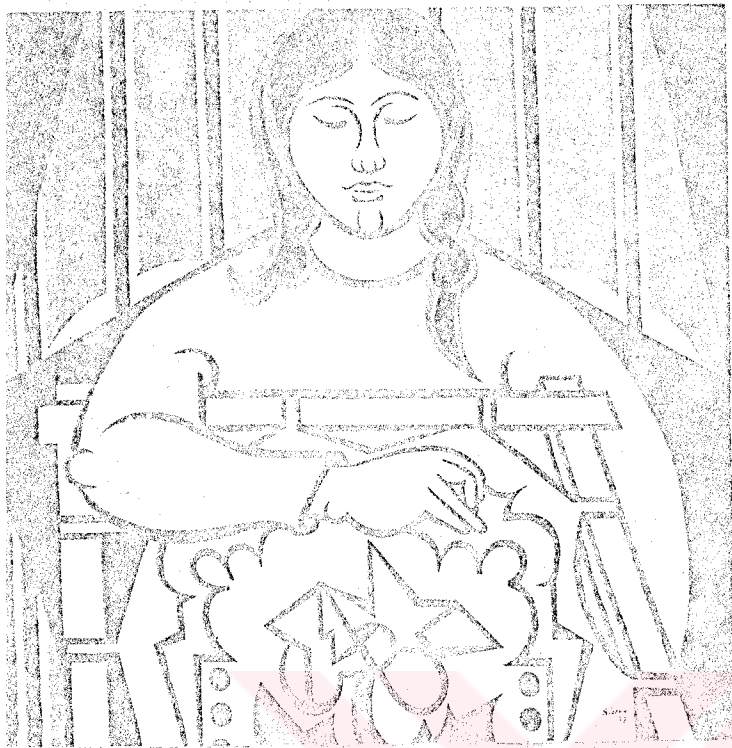
163

164

165

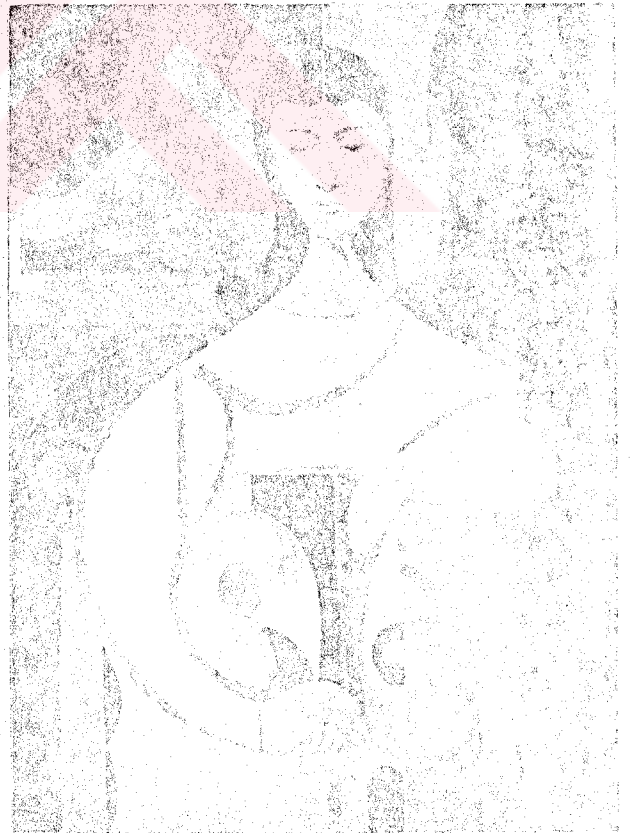
166

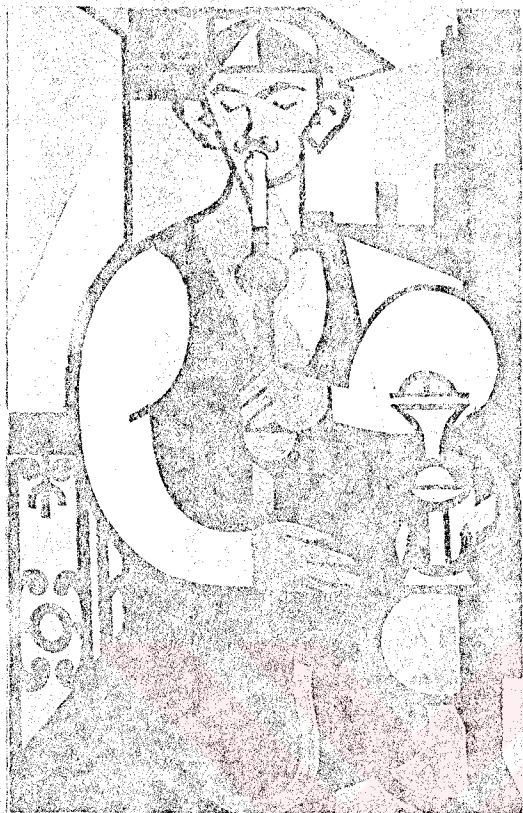
167

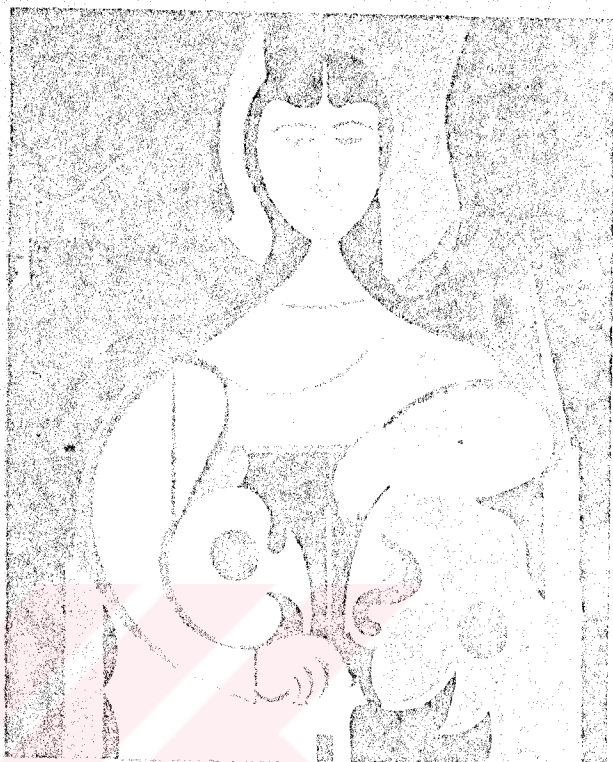
168

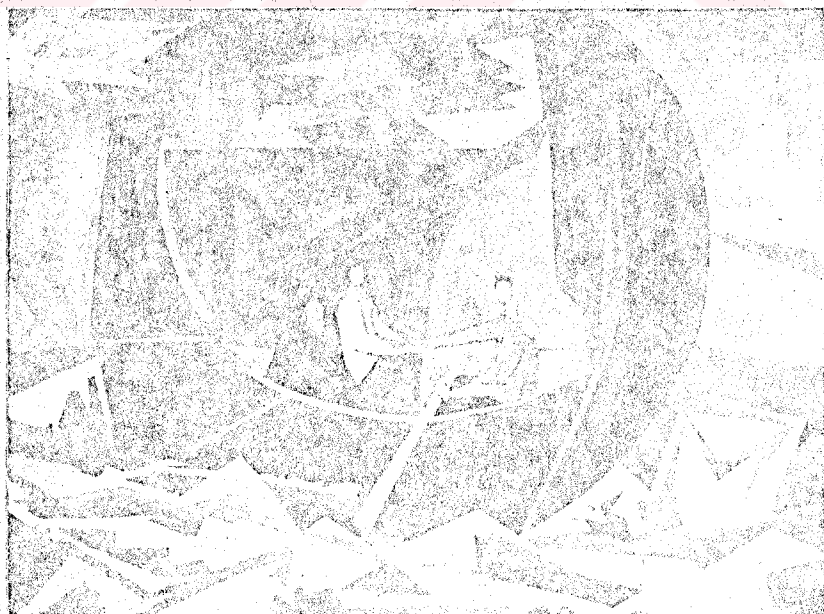
169

170

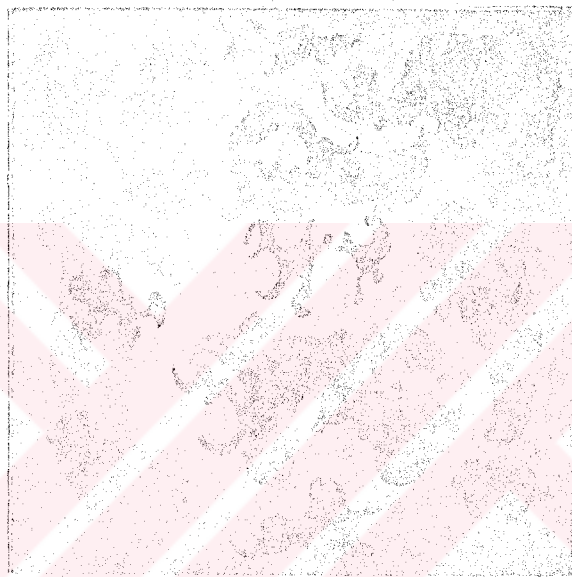
171

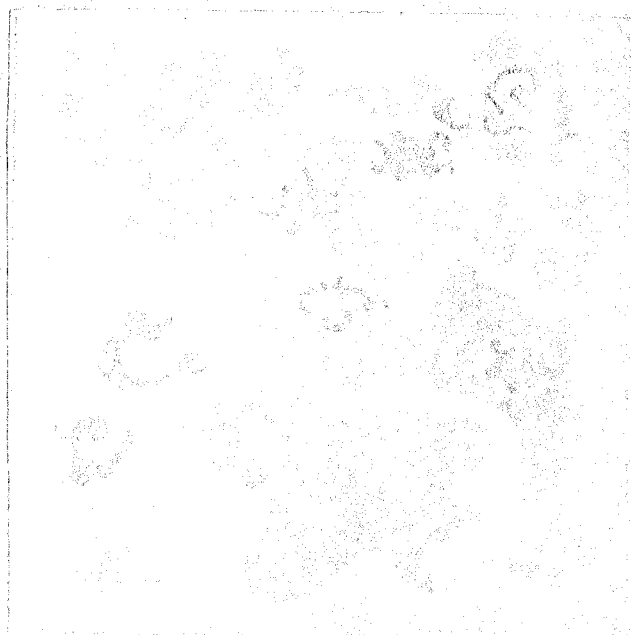
172

173

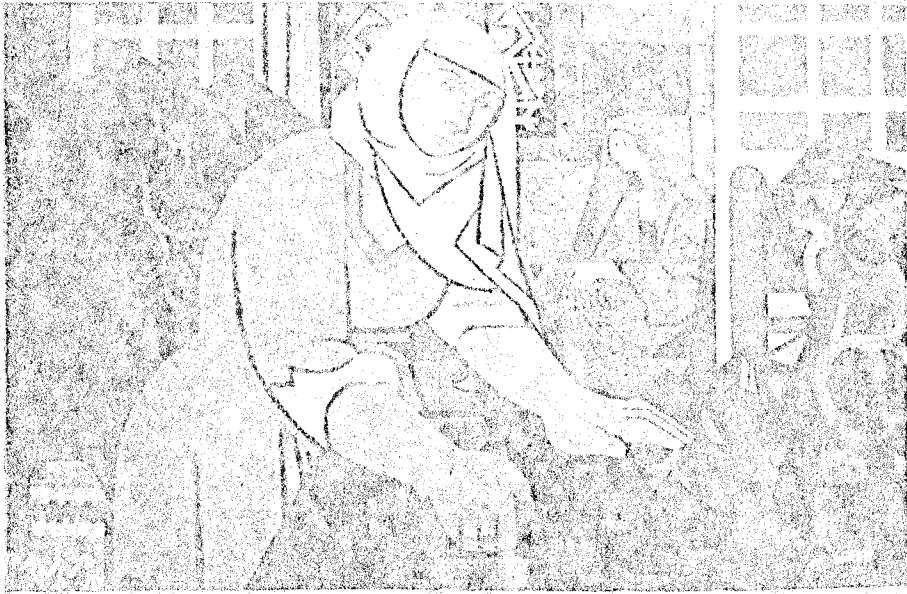
174

175

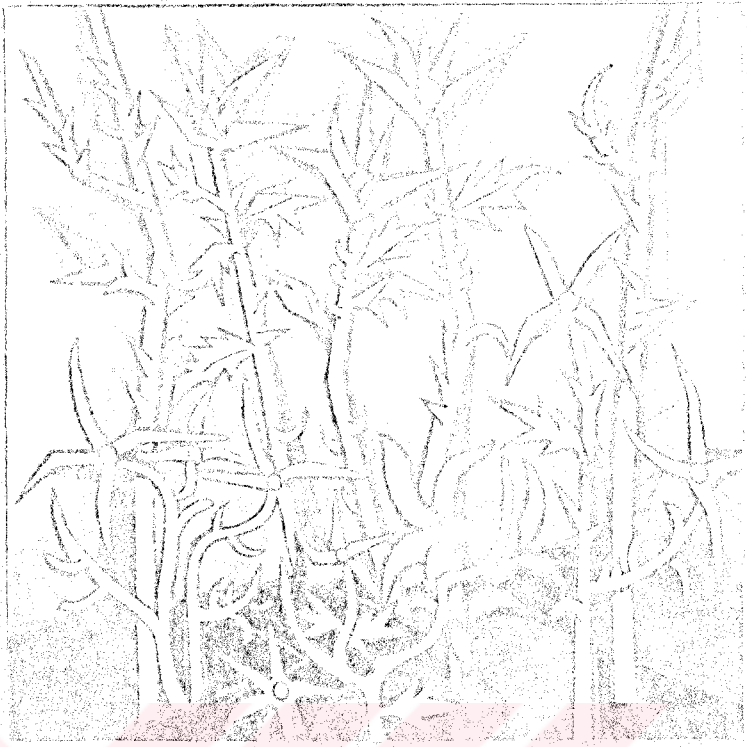
170

177

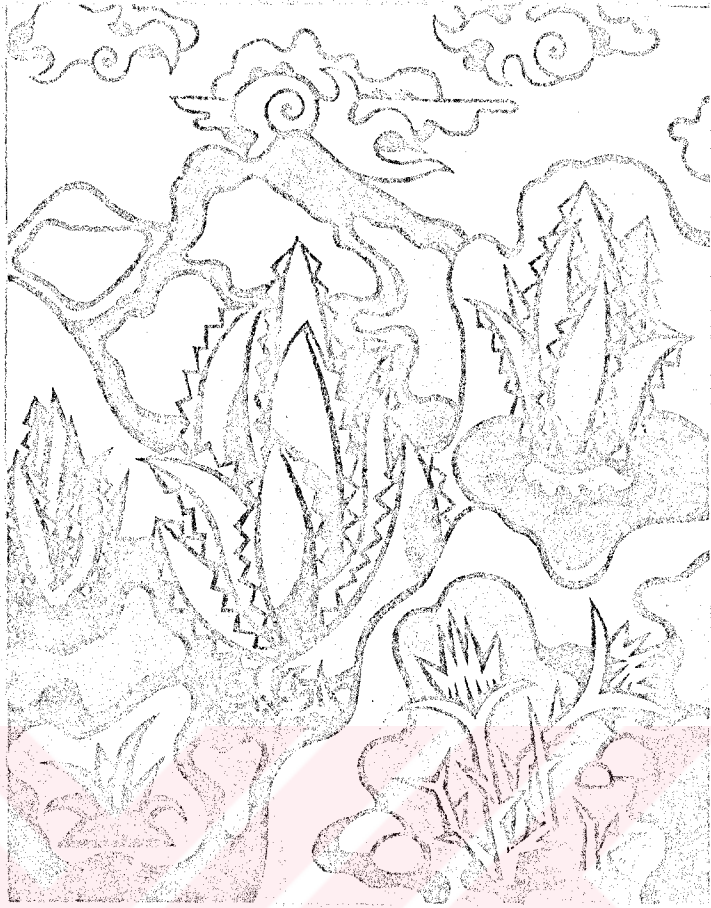
178

179

180

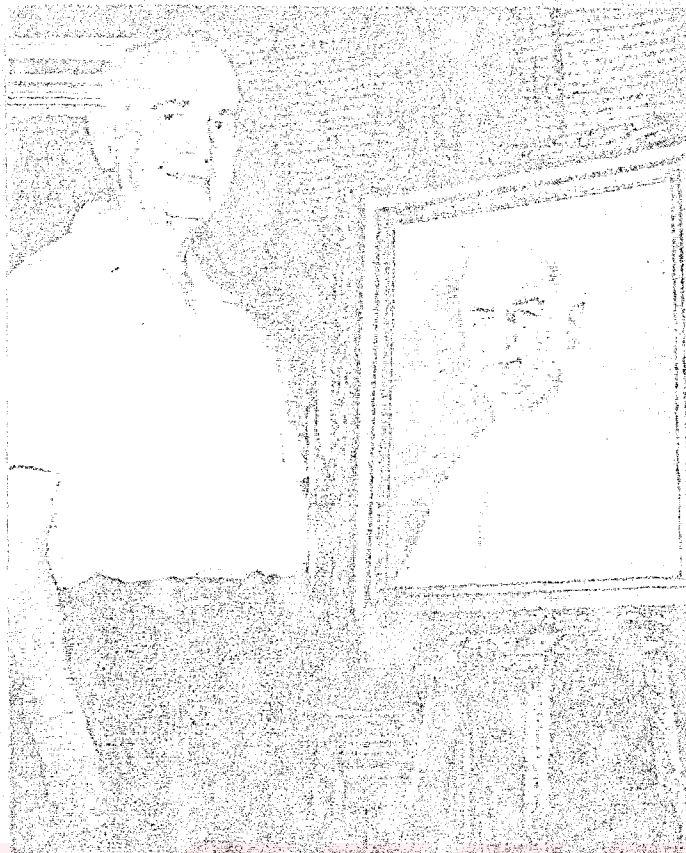
181

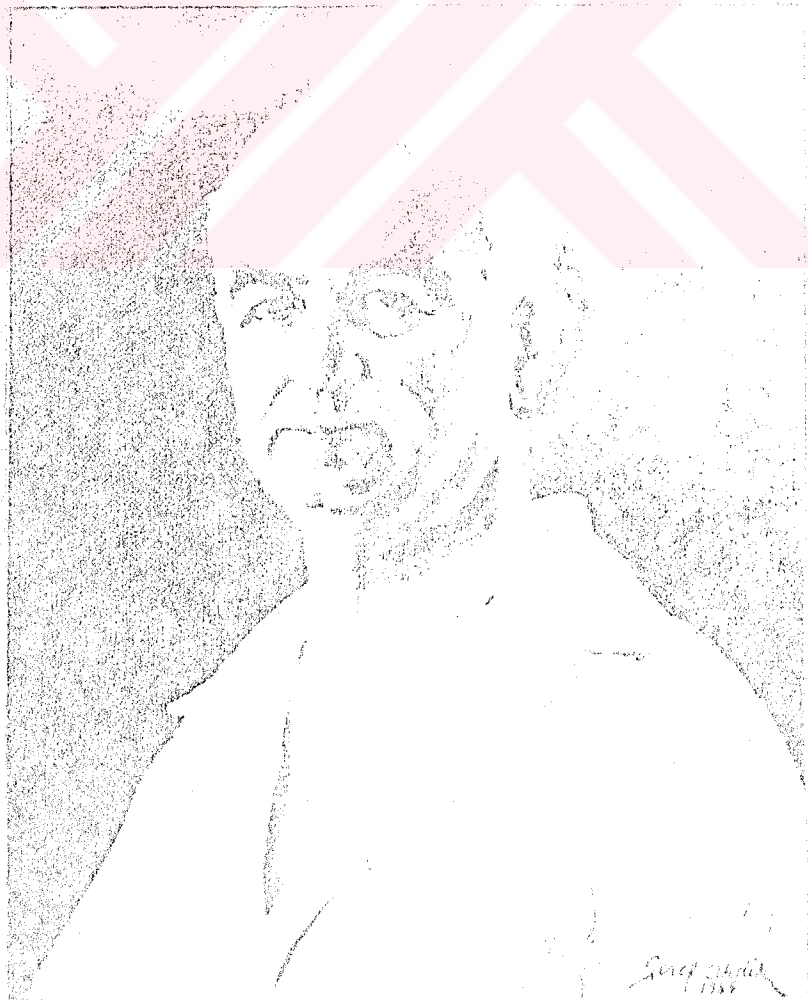
182

9- ŞEREF AKDIK

183

Greg Child
1988

184

185

186

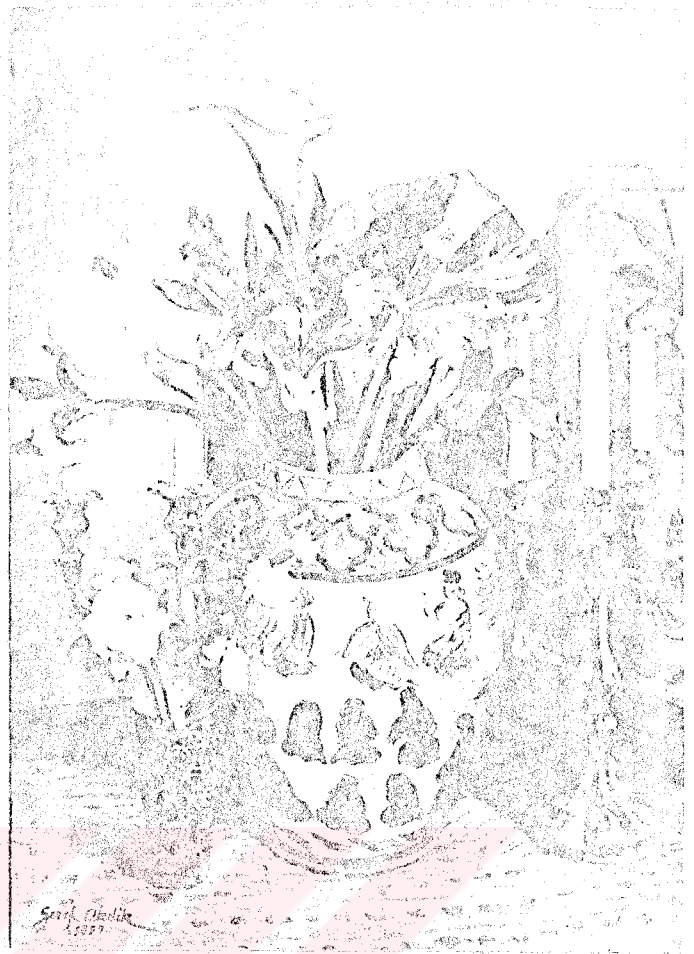
187

188

Samuel J. Davis
1966

190

S. Chalk 1957 191

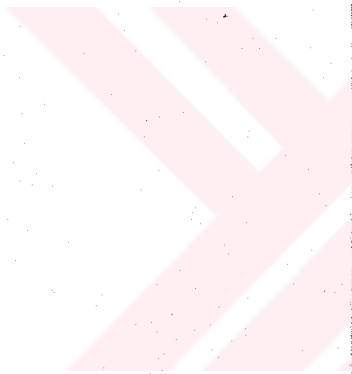
192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

S. G. Alder
1951

204

205

206

207

208

209

210

211

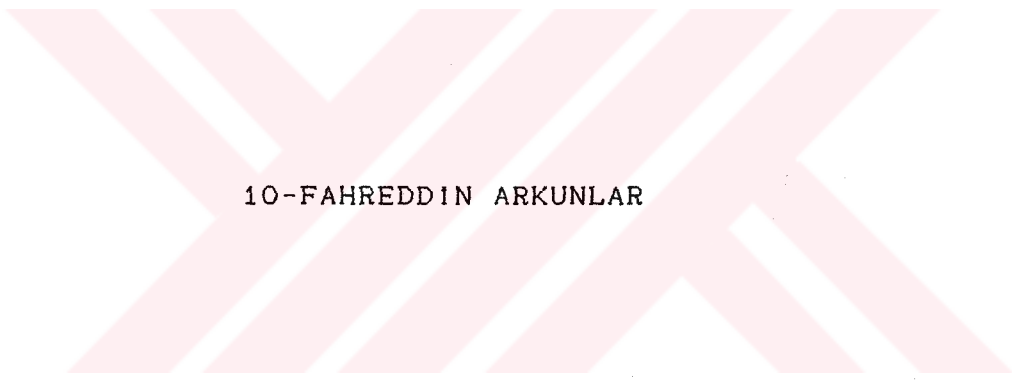
212

213

214

10-FAHREDDIN ARKUNLAR

216

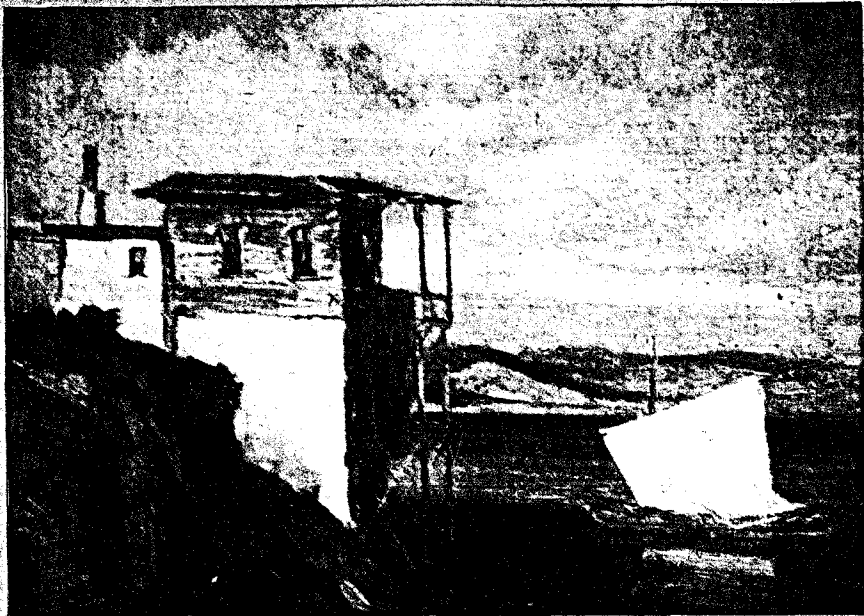
217

218

219

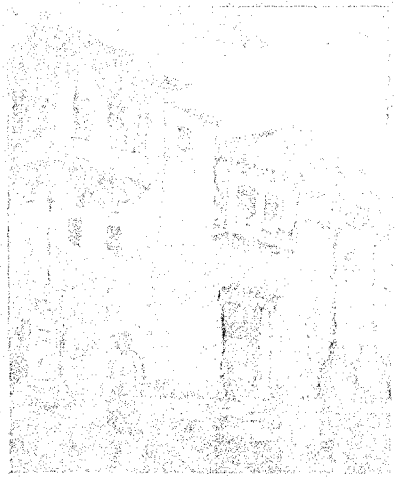
220

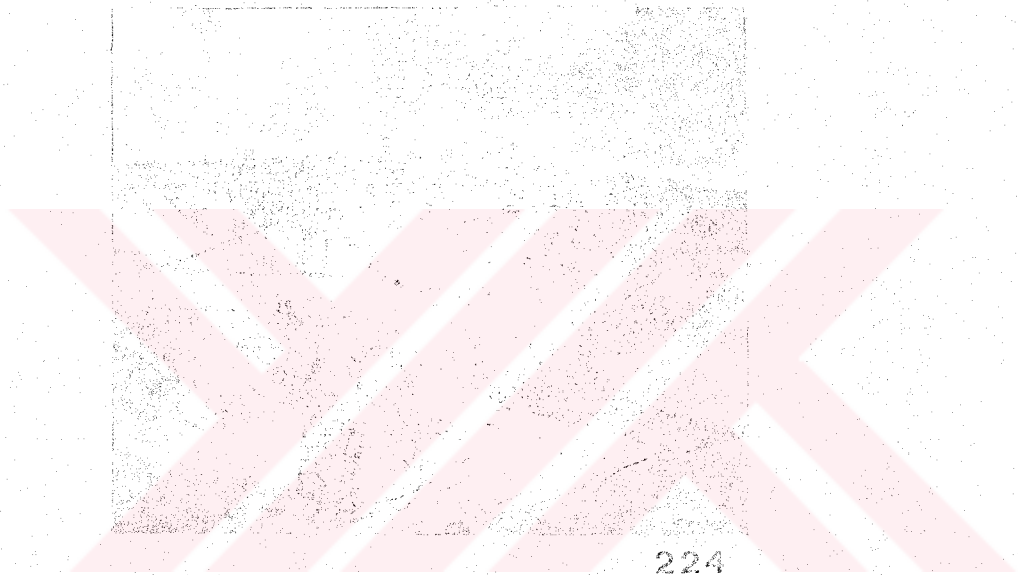
221

222

223

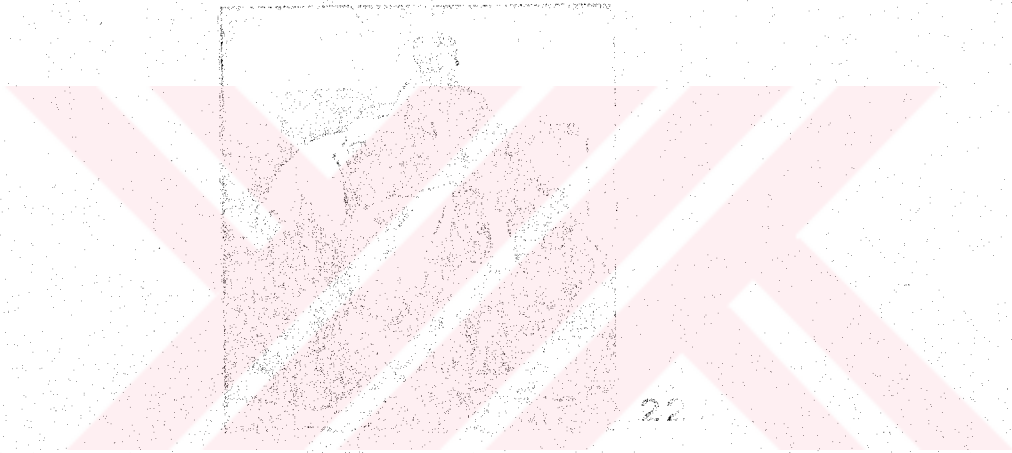
224

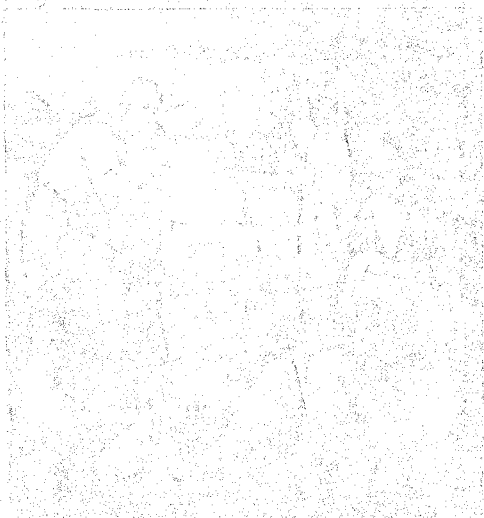
225

220

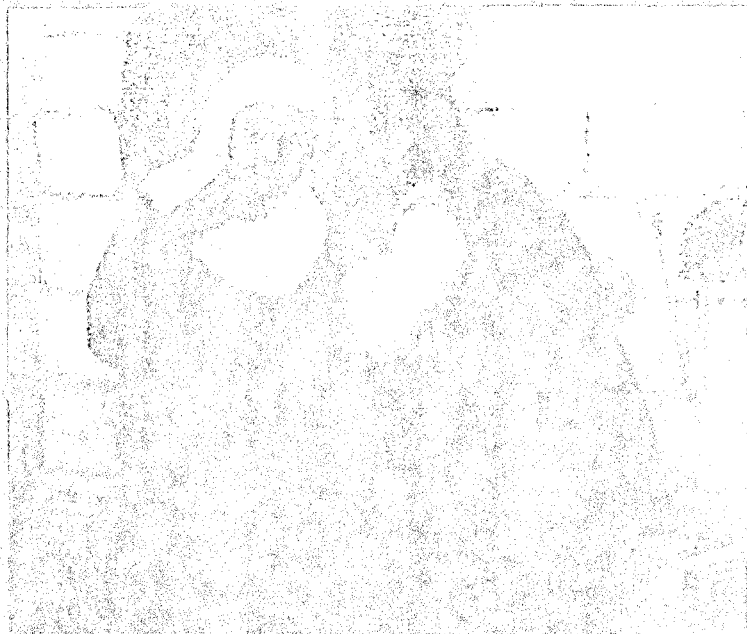
22

223

229

230

11-RATIP AŞIR ACUDOĞU

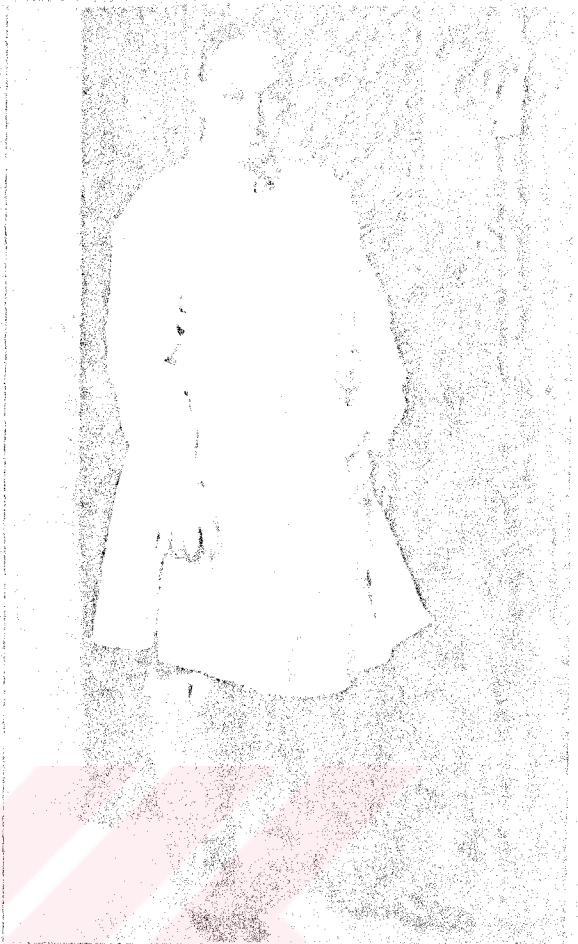

232

233

235

236

237

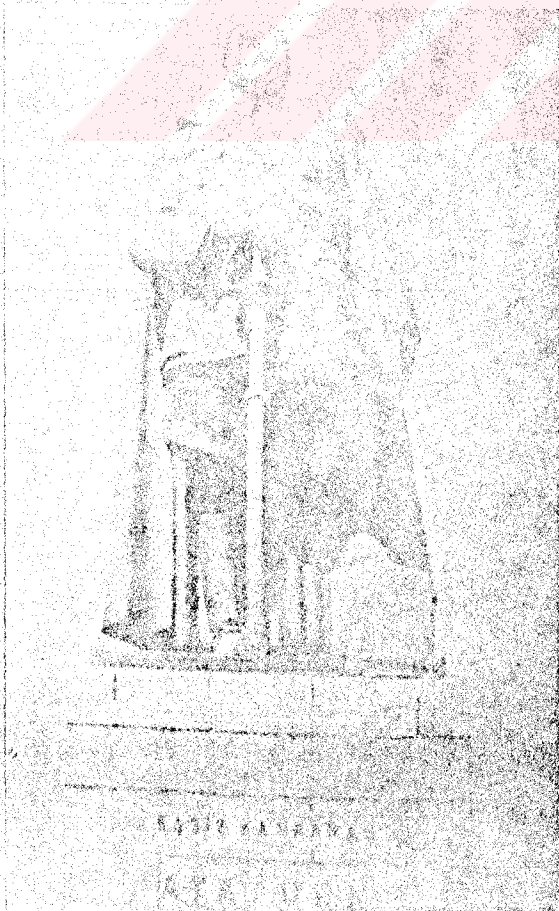
238

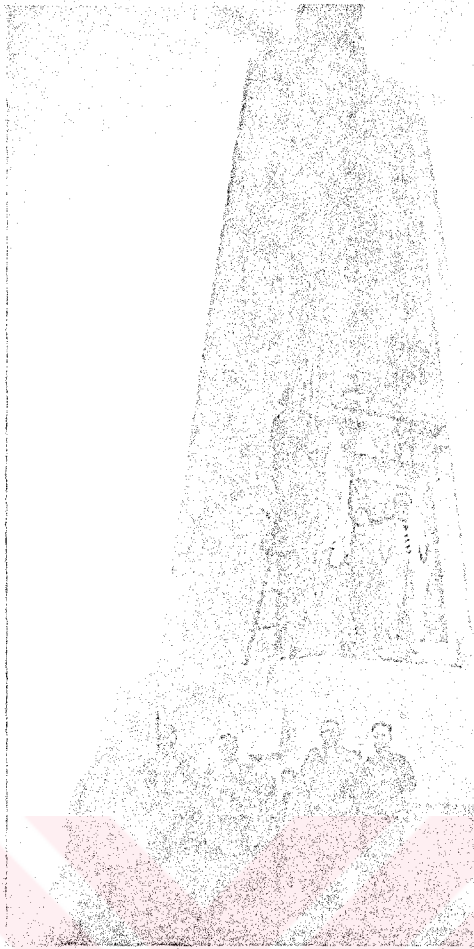
239

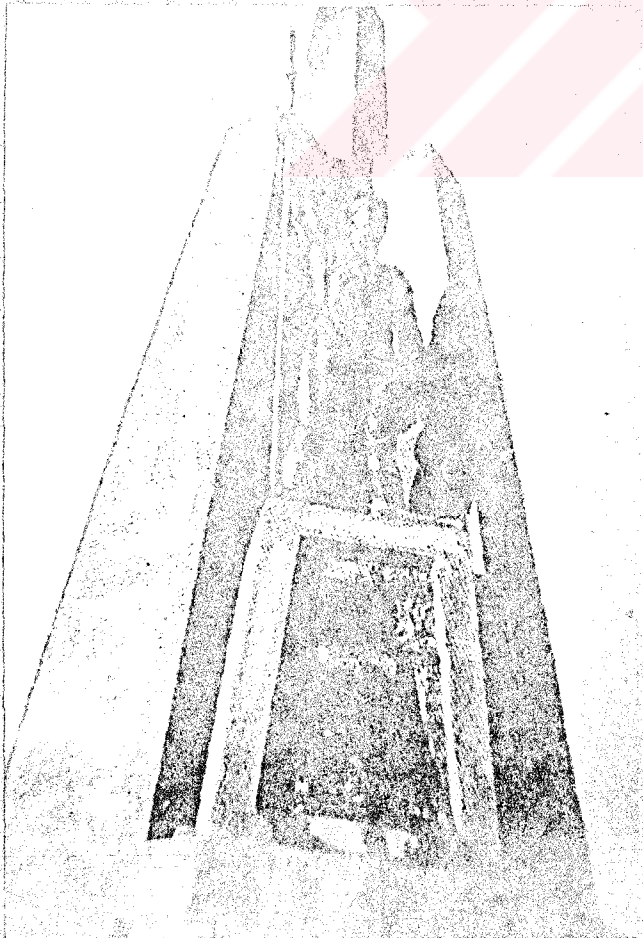
240

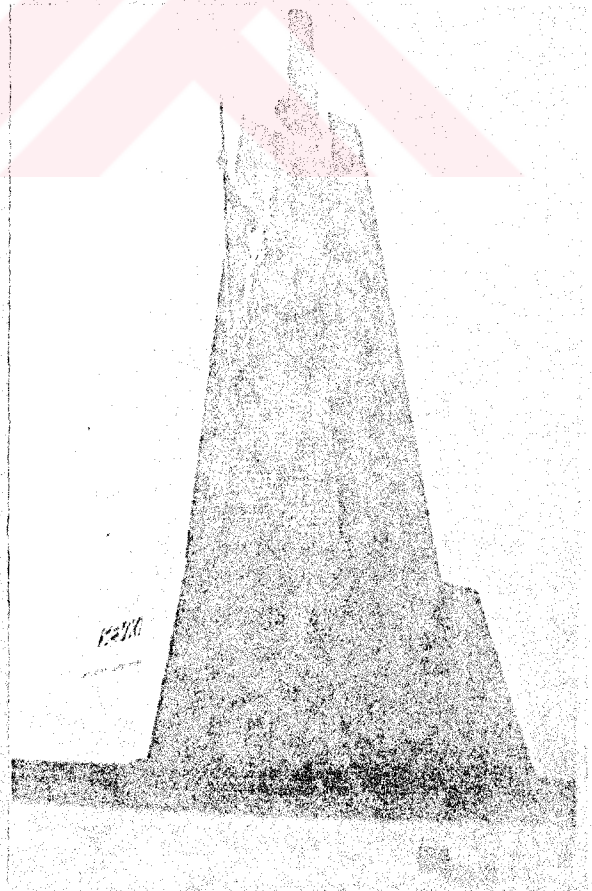
241

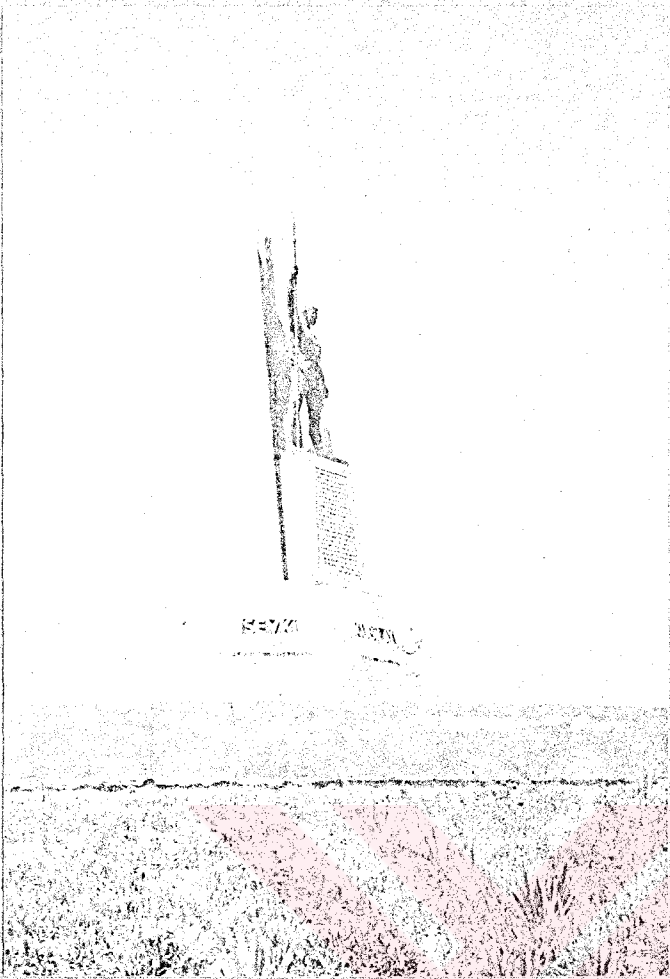
242

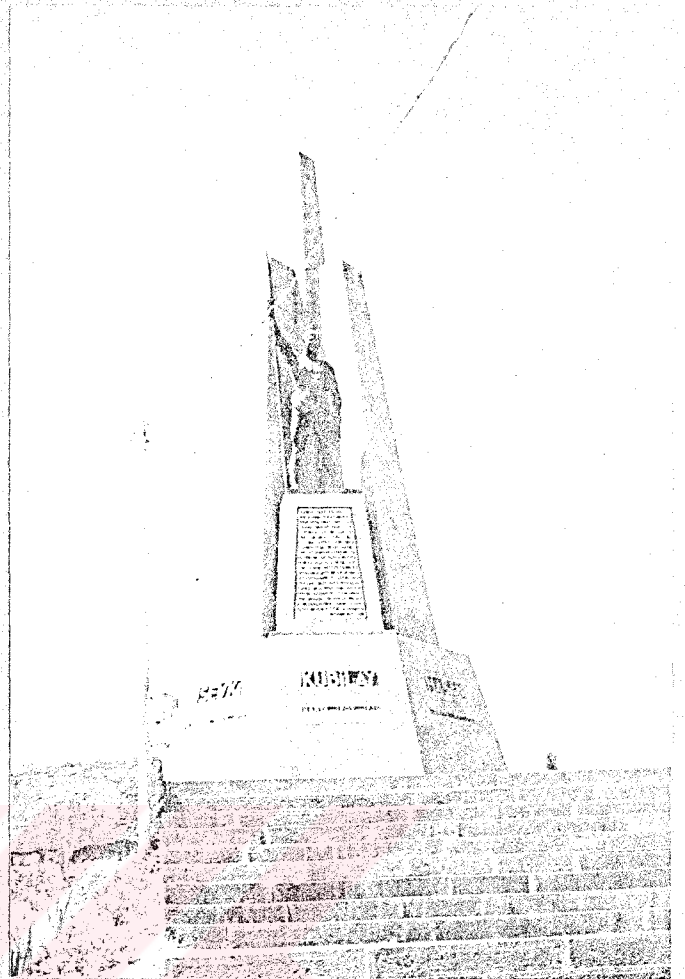
243

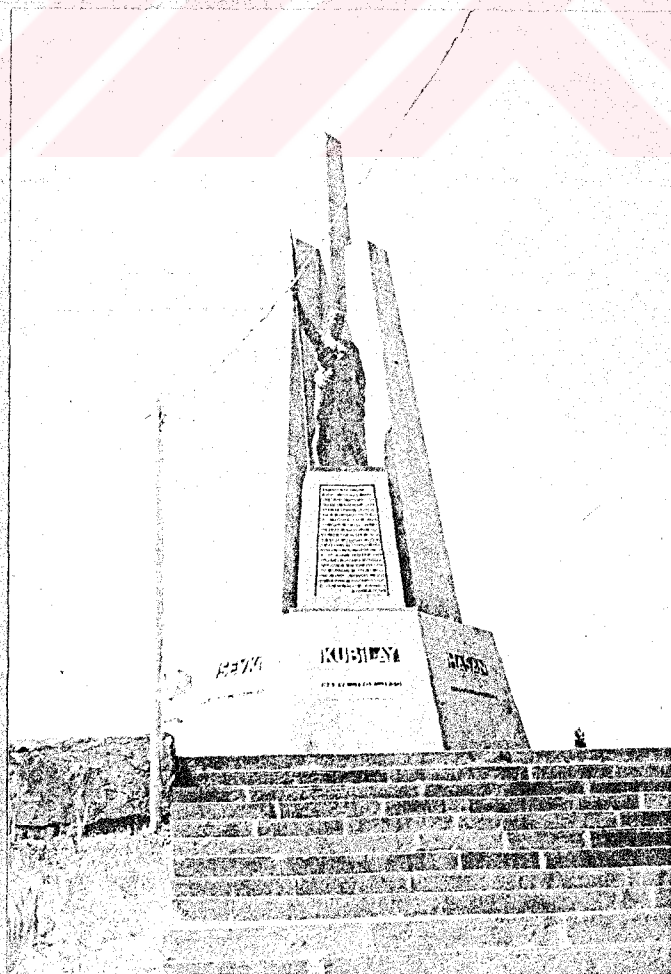
244

245

246

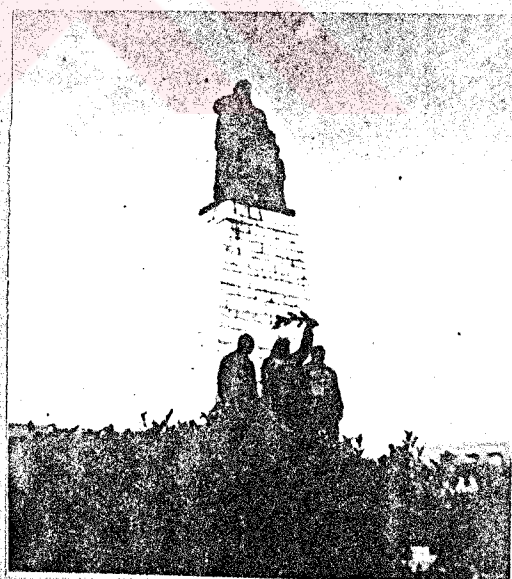

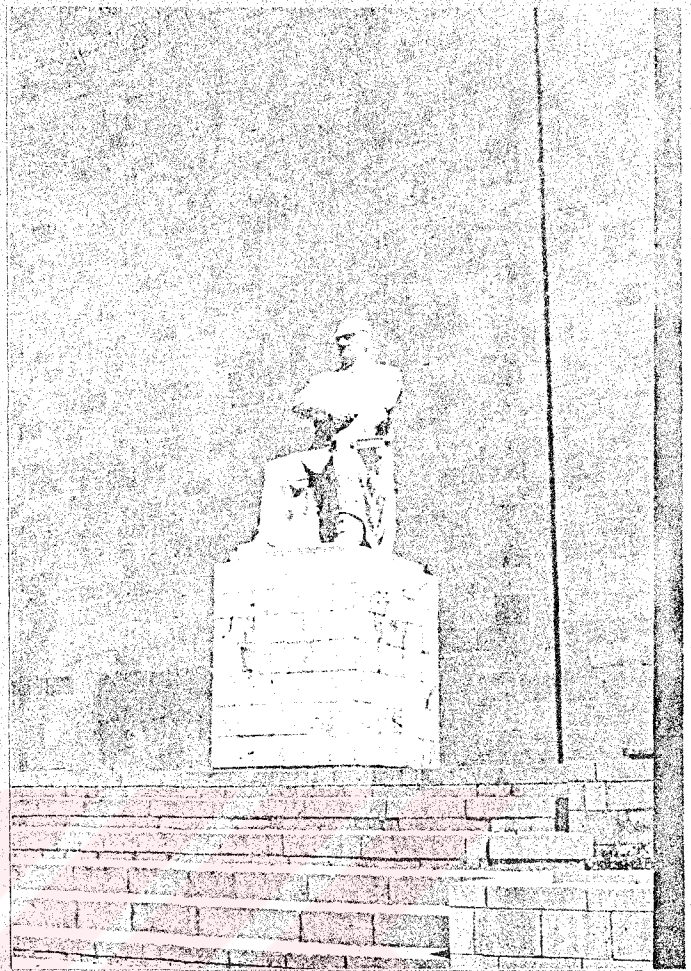
248

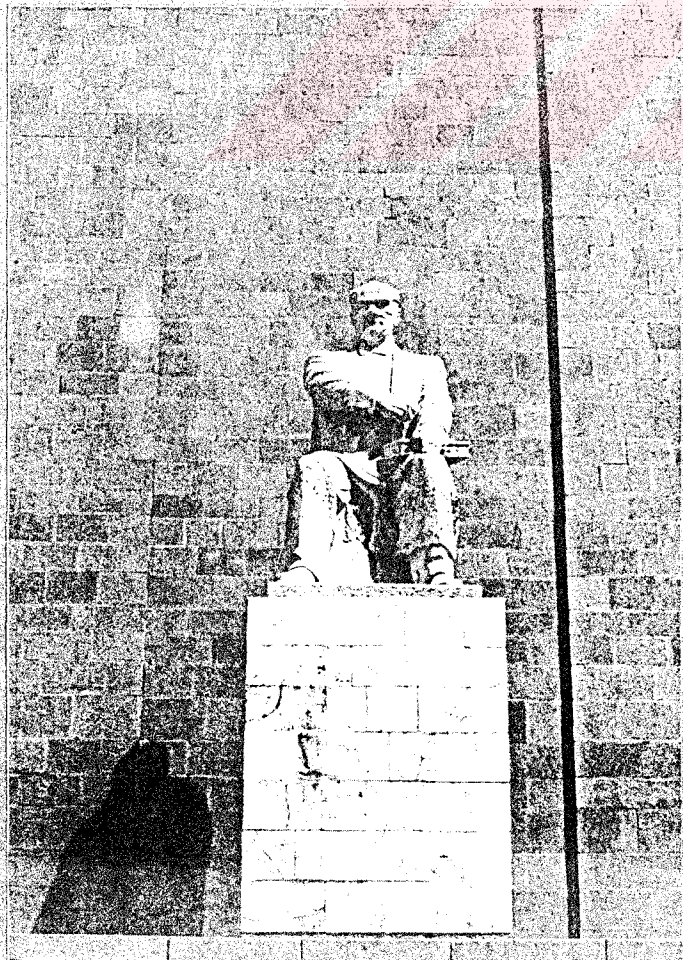
249

250

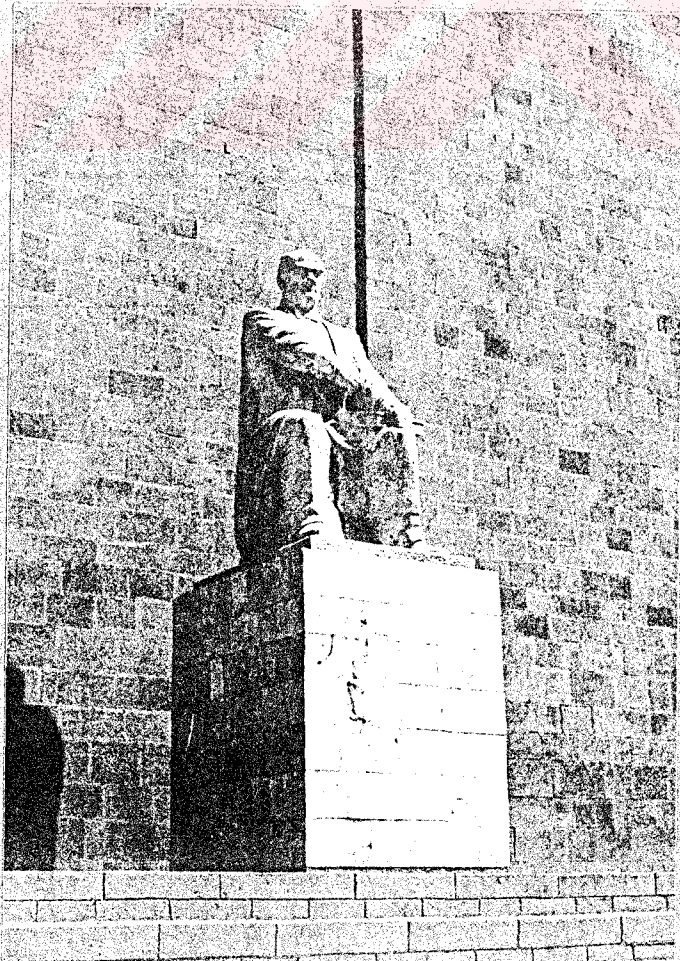
251

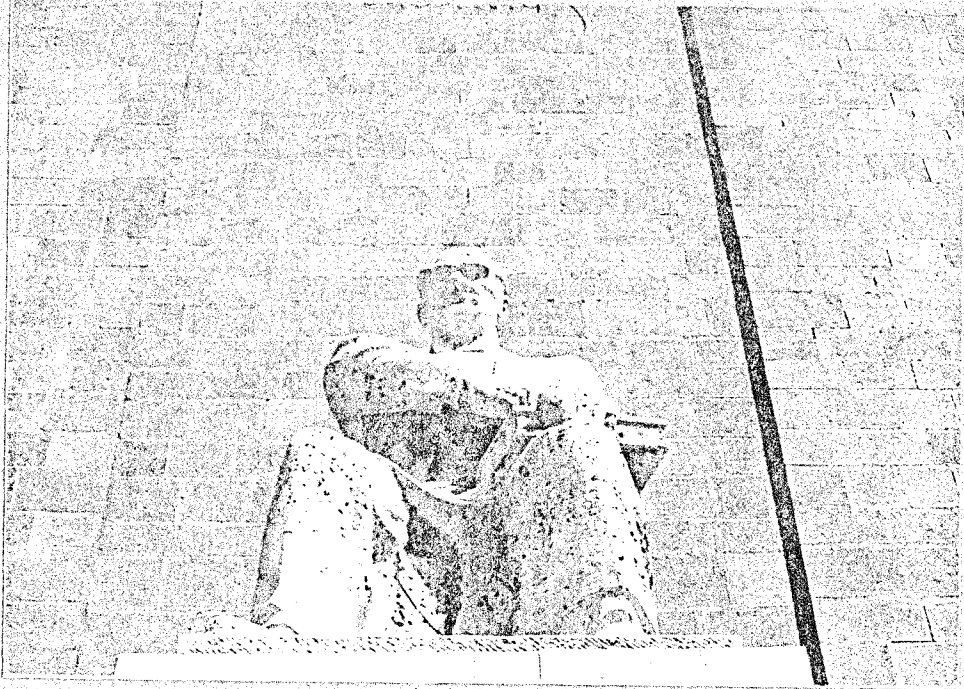
252

253

254

255

256

Y. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi